

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAR YÖNETİMİ
UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

**UFUK DOĞAN
MUHASEBE VE FİNANSMAN ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf DİNÇ**

KIRIKKALE-2022

T.C.

**KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAR YÖNETİMİ
UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

UFUK DOĞAN

MUHASEBE VE FİNANSMAN ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf DİNÇ

KIRIKKALE-2022

KABUL VE ONAY

Ufuk DOĞAN tarafından hazırlanan “TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAR YÖNETİMİ UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf DİNÇ

İmza:

Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Suphi ASLANOĞLU

İmza:

Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Doç. Dr. Selim CENGİZ

İmza:

Uluslararası Sermaye Piyasaları Anabilim Dalı, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Efe Can KILINÇ

İmza:

Ekonometri Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Rıfat KARAKUŞ

İmza:

Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 17/01/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- o Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- o Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- o Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- o Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- o Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ufuk DOĞAN

15/01/2022

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAR YÖNETİMİ UYGULAMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf DİNÇ

Ocak 2022, 160 sayfa

İşletmelerin paydaşlarına faaliyetleriyle ilgili sonuçları ilettiği en önemli araç olan finansal tablolarının kalitesini etkileyen kar yönetimi uygulamalarından bahsedilmektedir. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları ve düzenlemeler muhasebeleştirme sürecinde işletme yöneticilerine gerçeğe uygun ve doğru bilgilerin sunulması amacıyla bazı esneklikler sunmaktadır. Ancak kişisel, işletmesel ve paydaşların çıkarları doğrultusunda bu esneklikler amacına uygun bir şekilde kullanılmadığı görülmektedir. Ekonomik sistem içerisindeki finansal sektörün yapı taşı olan bankaların üstlendiği rol bakımından faaliyet raporlarının doğruluğu ve gerçekliği önemlidir. Bu sebeple, çalışmamızda Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların kar yönetimi uygulamalarına başvurup başvurmadıkları tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Borsa İstanbul'da (BIST) işlem gören kamu, özel ve yabancı sermayeli on ticari bankanın 2009-2019 yılları arasındaki çeyrek dönemlik faaliyet raporları örneklem olarak belirlenmiştir. Bankaların anılan faaliyet yıllarını kapsayan mali tablolarındaki aktif toplamı, krediler ve alacaklar, takipteki krediler, özel karşılıklar (kredi kayıp karşılıkları), sürdürülen faaliyetler öncesi vergi karı veya zararı ve net dönem karı veya zararı kalemlerinin tutarları esas alınmıştır. Bu veriler ışığında kar yönetimi uygulamaları statik ve dinamik panel veri analizi teknikleri kullanılarak araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların kredi kayıp karşılıklarının kar yönetimi uygulamalarına kredi kayıp karşılıklarının kendi gecikmeli değeri, sorunlu krediler ve aktif büyüklüğü değişkenleri istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Kredi kayıp karşılıklarının kendi gecikmeli değeri, sorunlu krediler ve aktif büyüklüğü arttıkça kredi kayıp karşılıklarının arttığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan, sermaye yeterlilik oranı ise negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla sermaye yeterlilik oranı arttıkça kredi kayıp karşılıkları azaldığı belirlenmiştir. Kredi kayıp karşılıkları üzerinde; karı veya zararı, kredi-mevduat oranı, büyüme oranı ve enflasyon oranı değişkenlerinin ise istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Dinamik panel veri

yönteminden elde edilen sonuçlara göre ise, kredi kayıp karşılıklarının kendi gecikmeli değeri, sürdürülen faaliyetler öncesi vergi karı veya zararı, takipteki krediler ve aktif büyüklüğü istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif, sermaye yeterlilik oranı ve ekonomik büyüme oranı ise istatistiksel olarak anlamlı ve negatif ilişki olduğu belirlenmiştir. Dinamik panel veri yöntemden elde edilen bulguların statik panel veri yönteminden elde edilen bulgulardan farkı, sürdürülen faaliyetler öncesi vergi karı veya zararı ve ekonomik büyüme oranı değişkenlerinin negatif ve anlamlı olmalarıdır. Çalışmanın sonucunda genel olarak, BIST'te işlem gören ticari bankalarının kar yönetimi uygulamalarına başvurdukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Manipülasyonu, Kar Yönetimi, Bankacılık Sektörü.

ABSTRACT

A RESEARCH ON EARNINGS MANAGEMENT PRACTICES IN TURKISH BANKING SECTOR

Kırıkkale University

Graduate School of Social Sciences

Department of Accounting and Finance, Doctoral Thesis

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Yusuf DİNÇ

January 2022, 160 pages

Earnings management practices affecting the quality of their financial statements, which are the most important means by which businesses communicate the results of activities to their stakeholders, are mentioned. Generally accepted accounting principles, accounting standards and regulations offers some flexibility to managers in the accounting process in order to present truthful and accurate information. However, it is seen that these flexibility are not used in accordance with the purpose in line with the interests of personal, business and stakeholders. The accuracy and authenticity of the financial reports are important in terms of the role played by the banks, which are the building blocks of the financial sector in the economic system. Therefore, in this thesis, it is aimed to determine whether banks operating in the Turkish banking sector apply to profit management practices. For this purpose, the quarterly financial reports (between 2009 and 2019) of ten commercial banks with public, private and foreign capital traded on the Borsa Istanbul (BIST) are determined as the sample. The amount of total assets, loans and receivables, non-performing loans, loan loss provisions, profit or loss before tax and net profit or loss for the period in the financial statements of the banks covering the aforementioned operating years are based on. Earnings management practices over these amounts are analyzed by using static and dynamic panel data analysis techniques. According to the findings lagged value of loan loss provisions, non-performing loans and asset size variables are statistically positive and significant to the earnings management practices of loan loss provisions of banks operating in Turkey. Accordingly, as the lagged value of loan loss provisions, non-performing loans and asset size increase, loss loan provisions also increase. On the other hand, the capital adequacy ratio has a negative and significant effect. Therefore, as capital adequacy ratio increases, loss loan provisions decrease. Profit before tax, loan deposit rate, growth rate and inflation rate variables with loan loss provisions are found to have no statistically significant effect. According to the findings obtained from the dynamic panel data method, the lagged value of loan loss provisions, profit or loss before tax, non-performing loans and asset size are statistically significant and positive, while capital adequacy ratio and economic growth rate are statistically significant and negative. The difference between findings obtained from dynamic panel data method and

findings obtained from static panel data method is that variables of profit before tax and economic growth rate are negative and significant. These results showed that banks apply to earnings management practices.

Keywords: Accounting Manipulation, Earnings Management, Banking Sector.

TEŞEKKÜR

Akademik kariyerim boyunca kendisinden çok değerli bilgiler edindiğim, gürüş ve önerileriyle daima bana yol gösteren, tez yazım sürecinde akademik desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yusuf DİNÇ'e,

Tez yazım sürecinde değerli gürüş ve katkılarıyla yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Suphi ASLANOğLU'na,

Akademik çalışmalarımda ve tez konusunun belirlenmesinde önemli katkılar sağlayan Doç. Dr. Selim CENGİZ'e,

Akademik hayata giriş yaptığım dönemden bugüne kadar her zaman yanımda olan, tez çalışmasında önemli katkılar sağlayan, sevgili ağabeyim Dr. Öğr. Üyesi Efe Can KILINÇ ve değerli ailesine,

Tez yazım sürecinde sabrı ve anlayışıyla beni her zaman motive eden sevgili eşim Merve ÖNAL DOğAN'a,

Hayatım boyunca maddi ve manevi olarak destekleyen, bugünlere gelmemde en büyük katkıyı sağlayan sevgili annem Zennur DOğAN'a, sevgili babam Mehmet DOğAN'a ve sevgili kız kardeşim Elif DOğAN'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

1.1. Bankacılığın Doğuşu ve Tarihçesi	7
1.2. Türk Bankacılık Tarihi ve Gelişimi	9
1.2.1. Osmanlı Devleti Döneminde Bankacılık (1847-1923)	9
1.2.2. Kamu Bankaları Dönemi (1923-1932).....	11
1.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1933-1959).....	12
1.2.4. Planlı Dönem (1960-1980).....	13
1.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-1994).....	14
1.2.6. Finans Sektörü Krizi Dönemi (1994-1999)	17
1.2.7. Ekonomik Kriz Dönemi (2000-2006)	18
1.2.8. Dünya Finansal Krizi ve Türk Bankacılık Sektörü (2007- Günümüz) .	20
1.3. Bankacılık Sistemi	22
1.4. Türkiye’de Bankacılıkla İlgili Kuruluşlar	24
1.4.1. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB).....	25
1.4.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK).....	26
1.4.3. Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF)	27
1.4.4. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)	27
1.4.5. Türkiye Bankalar Birliği	28
1.5. Bankacılık Fonksiyonları ve Riskleri.....	28
1.6. Banka Kredileri ve Sınıflandırılması	31
1.6.1. Birinci Grup – Standart Nitelikteki Krediler.....	31
1.6.2. İkinci Grup – Yakın İzlemedeki Krediler	32
1.6.3. Üçüncü Grup - Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler	33
1.6.4. Dördüncü Grup - Tahsili Şüpheli Krediler.....	33

1.6.5. Beşinci Grup - Zarar Niteliğindeki Krediler	34
1.7. Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Güncel Bilgiler	34

İKİNCİ BÖLÜM

KAR YÖNETİMİ ve UYGULAMALARI

2.1. Muhasebe Manipülasyonu	57
2.2. Kar Yönetimi.....	69
2.3. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi	80
2.4. Büyük Temizlik Muhasebesi	85
2.5. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	88
2.6. Literatür Taraması - Bankacılık Sektöründe Kar Yönetimi Çalışmaları	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİST’TE İŞLEM GÖREN TİCARİ BANKALARININ KAR YÖNETİMİ UYGULAMALARI

3.1. Araştırmanın Amacı.....	105
3.2. Araştırmanın Önemi.....	105
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	107
3.4. Araştırmanın Örnekleme ve Yöntemi.....	107
3.4.1. Statik Panel Veri Yöntemi	107
3.4.2. Dinamik Panel Veri Yöntemi.....	111
3.4.3. Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi	114
3.4.4. Anderson ve Hsiao (1981) Tahmincisi	115
3.4.5. Dinamik Modeller ve Standart Panel Veri Modellerinden Sapmalar .	116
3.4.6. Birinci Fark GMM Tahmincisi	118
3.4.7. Başlangıç Koşulları ve Düzey GMM Tahmincisi.....	119
3.4.8. Sistem GMM Tahmincisi	120
3.5. Veri ve Analiz	123
SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	141
KAYNAKLAR	145
ÖZGEÇMİŞ.....	159

TABLolar DİZİNİ

<u>TABLO</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1 Dünya'da bankacılığın tarihsel gelişimi.....	8
Tablo 1.2 Dönemi'nde faaliyetlerine devam eden yabancı sermayeli bankalar	11
Tablo 1.3 Banka faaliyet konuları.....	23
Tablo 1.4 Katılım Bankaları ve Kalkınma-Yatırım Bankaları arasındaki farklar.....	24
Tablo 1.5 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın görev ve yetkileri.....	26
Tablo 1.6 Bankacılık faaliyet riskleri.....	31
Tablo 1.7 Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar ve şube sayıları (1960 – 2020).....	35
Tablo 1.8 Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların son 10 yıllık bilançolarındaki önemli kalemler (Milyon TL)	37
Tablo 1.9 Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların seçilmiş rasyoları (2009-2020) ..	39
Tablo 2.1 Muhasebe manipülasyon yöntemleri ve açıklamaları.....	64
Tablo 2.2 Muhasebe manipülasyonun amaçları ve ödülleri.....	68
Tablo 2.3 Kar yönetimi tanımları.....	70
Tablo 2.4 Karın istikrarlı hale getirilmesi tanımları	80
Tablo 2.5 Yaratıcı muhasebe ile doğru ve gerçeğe uygun sunum arasındaki ilişki...	92
Tablo 2.6 Bankacılık sektöründe kar yönetimi uygulamaları (Literatür Taraması).	104
Tablo 3.1 Veri seti.....	124
Tablo 3.2 Tanımlayıcı istatistikler	125
Tablo 3.3 Korelasyon tablosu	126
Tablo 3.4 Yatay kesit bağımlılığı.....	127
Tablo 3.5 KKK değişkeni CADF testi bulguları.....	128
Tablo 3.6 VOK değişkeni CADF testi bulguları.....	129
Tablo 3.7 SK değişkeni CADF testi bulguları	130
Tablo 3.8 SYO değişkeni CADF testi bulguları	131
Tablo 3.9 KRMO değişkeni CADF testi bulguları	132
Tablo 3.10 TVAR değişkeni CADF testi bulguları	133
Tablo 3.11 Yatay kesitsel olarak değişmeyen değişkenler için birim kök analizi ...	133
Tablo 3.12 HEKK, SEM ve REM bulguları	134
Tablo 3.13 Temel varsayımlardan sapmalar testi	135
Tablo 3.14 AFR ve DK tahmincilerine ait bulgular.....	135
Tablo 3.15 Sistem GMM bulguları	136
Tablo 3.16 Bulguların özeti.....	137

Tablo 3.17 Fisher ADF birim kök testi (Sabitli).....	138
Tablo 3.18 Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testi: Nedensellik VOK'tan KKK'ya doğru.....	139
Tablo 3.19 Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testi: Nedensellik KKK'dan VOK'a doğru.....	140

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>ŞEKİL</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1 Faaliyet alanlarına göre banka türleri	23
Şekil 1.2 Türk finans sistemi.....	25
Şekil 1.3 Bankacılık sektöründe risk türleri.....	30
Şekil 1.4 Türk bankacılık sektörü dönem karı	41
Şekil 1.5 Türk bankacılık sektörü Toplam Aktif Büyüklüğü/GSYH.....	42
Şekil 1.6 Türk bankacılık sektörü aktif karlılığı	43
Şekil 1.7 Türk bankacılık sektörü özkaynak karlılığı	43
Şekil 1.8 Türk bankacılık sektörü mevduatın değişimi.....	44
Şekil 1.9 Türk bankacılık sektörü mevduatın krediye dönüşüm.....	45
Şekil 1.10 Türk bankacılık sektörü kredi büyüklüğü (TP-YP/Milyar TL)	46
Şekil 1.11 Türk bankacılık sektörü kredi türlerinin değişimi	47
Şekil 1.12 Seçilmiş sektörlerin toplam krediler içindeki payı	48
Şekil 1.13 Türk bankacılık sektörü takipteki krediler.....	48
Şekil 1.14 Türk bankacılık sektöründe kredilerin takibe dönüşüm oranı	50
Şekil 1.15 Seçilmiş sektörlerin takibe dönüşüm oranı	50
Şekil 1.16 Tüketici kredilerinin takibe dönüşüm oranı.....	51
Şekil 1.17 Türk bankacılık sektörü sermaye yeterliliği oranının gelişimi	52
Şekil 1.18 Türk bankacılık sektörü sermaye yeterliliği oranı (banka faaliyet grupları).....	53
Şekil 1.19 Mevduat bankaları sermaye yeterliliği oranı (banka sahiplik)	53
Şekil 2.1 Muhasebe manipülasyonlarının ilkeleri.....	61
Şekil 2.2 Muhasebe manipülasyonu uygulamaları	63
Şekil 2.3 Muhasebe manipülasyonun tarafları.....	65
Şekil 2.4 Muhasebe politikalarının seçimiyle hileli finansal raporlama	67
Şekil 2.5 Giroux (2004)'ün kar yönetimi tanımı.....	71
Şekil 2.6 Kar yönetimi ve hileli finansal raporlama arasındaki farklar	72
Şekil 2.7 Yanlış finansal bilgi beyanı seçimleri.....	75
Şekil 2.9 Karın istikrarlı hale getirilmesinin boyutları.....	82
Şekil 2.8 Karın istikrarlı hale getirilmesi süreci.....	84
Şekil 2.10 Kar yönetimi uygulamaları ve değer fonksiyonu.....	88
Şekil 2.11 Yaratıcı muhasebe uygulamaları.....	93

KISALTMALAR DİZİNİ

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BIST	Borsa İstanbul
CADF	Yatay Kesitsel Bağımlı Genişletilmiş Dickey-Fuller
EKK	En Küçük Kareler
ENF	Enflasyon Oranı
GDP (BUYUME)	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GKGMİ	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
GMM	Genelleştirilmiş Momentler Modeli
HEKK	Havuzlanmış En Küçük Kareler
KKK	Kredi Kayıp Karşılıkları
KRMO	Kredilerin Mevdautlara Oranı
REM	Rassal Etkiler Modeli
SEM	Sabit Etkiler Modeli
SK	Sorunlu Krediler
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SYO	Sermaye Yeterliliği Oranı
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TMSF	Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu
VAR	Vektör Otoregresyon Modeli
VOK	Vergi Öncesi Kar

GİRİŞ

İşletmeler çevresine finansal performansı hakkındaki gerekli bilgileri mali tabloları aracılığıyla sunarlar. Belli bir dönemdeki iktisadi faaliyetlerinin sonuçlarının yer aldığı bu finansal raporlar ilgililerin şirket hakkında karar almaları hususunda yardımcı olur. Bu sebeple işletmelerle paydaşları arasındaki bilgi akışını sağlamaya yardımcı olan en önemli kaynak şüphesiz ki bu tablolardır. Dolayısıyla finansal raporlamanın temel amacı, işletmelerin faaliyetleri sonucunda oluşan finansal durumu hakkındaki doğru ve gerçeğe uygun muhasebe bilgilerini ilgililerine iletmektir. Yöneticiler bu bilgileri ekonomik performansı etkileyen işlem ve olayların sonucunda ortaya çıkan muhasebe sonuçları olarak kullanır (Revsine, 1991, s. 17).

Muhasebe bilgileri mali tabloların hazırlanmasında kullanımının yanı sıra şirkete yatırım yapmış ya da yapma potansiyeli olan çıkar grupları arasındaki bilgi asimetrisini azaltmak için kullanılır. Ancak bu bilgiler her zaman güvenilir olmayabilir. Çünkü yöneticiler dönem karını raporlarken genellikle takdir yetkilerini bazı çıkarlar doğrultusunda kullanır ve çoğu zaman da yatırımcıların beklentilerini karşılamak ya da onları etkilemek için gerçekleri gizleyebilir (Nieken ve Sliwka, 2015, s. 501). Bu bağlamda güven unsurunun yüksek olması gerektiği finansal sektörün yapı taşı olan bankacılık sektörünün finansal bilgilerinin faaliyet raporları aracılığıyla paydaşlarına gerçeğe uygun, tarafsız, zamanında sunulması ve denetim kuruluşlarınca ciddi bir şekilde denetlenmesi gibi faktörlere sıkı sıkıya bağlıdır.

Finansal bilgilerin kalitesi, yani doğruluğu ve gerçeğe uygun faaliyet sonuçlarını yansıtması, işletmelerin ortaklarını, yatırımcılarını, diğer paydaşlarını, düzenleyici ve denetleyici kuruluşları ve doğal ortakları olan devlet açısından önemli bir rol üstlenir. İşletme yöneticileri genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları tarafından sunulan bazı esneklikleri amacına uygun olmayan bir şekilde kullanılarak ya kendi çıkarları ya işletme çıkarları ya da paydaşların çıkarları doğrultusunda finansal raporları aracılığıyla ilgililere gerçeği yansıtmayan bilgiler sunmaktadır. Diğer taraftan ise, şirket üst düzey yöneticileri birçok farklı nedenden dolayı önem arz eden bu bilgileri manipüle etme yaklaşımı içerisinde

olabilir. Bu motivasyonlar daha yüksek ikramiye gibi bireysel çıkarların yanında vergi indirimi ya da hisse senedi fiyat artışı gibi kurumsal çıkarları da içinde barındırabilir. Bu sebeple, kar yönetimi uygulamaları finansal bilgileri manipüle ederek gerçeği yansıtmayan finansal bilgilerle paydaşlarını yanıltma eğilimi olarak tanımlanır (Kılıç, Acar ve Çoşkun, 2014, s. 22). Yanıltıcı ve gerçeğe uygun olmayan asimetrik bilgiler ise genellikle işletmenin karını değiştirmek için başvurulmaktadır.

Halka açık şirketlerin sermaye sahipleri çoğu zaman işletme ortakları ile şirket yöneticileri olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletmenin kar elde etmesini bekleyen ortaklar ve yöneticiler dönem sonunda hedeflenen kara ulaşılması durumunda bu tutar üzerinden kar payı ve prim alırlar. Şirket yöneticileri de bu amacı gerçekleştirmek için genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları çerçevesinde seçmiş oldukları muhasebe yöntemleri ve politikalarıyla manipülasyonların ortaya çıkmasına sebep olabilir (Zengin, 2018, s. 75). Diğer bir ifadeyle, muhasebe politikaları ve yöntemleri tercih edilirken genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartlarının izin verdiği bazı esnekliklerin olması, düzenlemelerdeki eksiklikler ve yetersizlikler finansal raporlamanın gerçeğe uygun olmayan şekillerde hazırlanmasına, sunulmasına ve raporlanmasına olanak sağlamaktadır. Finansal tabloların hazırlanmasındaki sorumlu üst yöneticiler işte bu esnekliklerden ve eksikliklerden faydalanarak işletmenin finansal durumunu olduğundan farklı bir şekilde raporlanmasına neden olabilir (Çıtak, 2009, s. 83).

Şirket yöneticileri takdir yetkilerini kullanarak genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartlarının sunmuş olduğu muhasebe politikaları ve yöntemlerini bilinçli olarak seçerek raporladıkları dönem karını amaçları doğrultusunda arttırmaları ya da azaltmaları muhasebe manipülasyonu olarak ifade edilir (Copeland, 1968, s. 101). Kar yönetimi uygulamaları ise, kısa dönemde raporlanan karın şirket yöneticileri tarafından gerçekte olduğundan farklı gösterme girişimi olarak ifade edilir. Baskı altında olan şirket üst düzey yöneticileri hedeflenen dönem karına ve finansal analistlerin şirket hakkındaki kar beklentilerine ulaşmak için bu uygulamalara başvururlar. Bu uygulamanın altında yatan birden fazla sebep bulunmaktadır (Suzanne Sevin ve Richard Schroeder, 2005, s. 48). Bunlardan bazıları hisse senedi fiyatları etkilemek, primlerini arttırmak, kredi anlaşmalarını ihlal etme oranını azaltmak, devlet müdahelerinden kaçınmak, sermaye maliyetlerini düşürmek gibi birçok amacı barındırabilir. Ayrıca yöneticiler raporlanan karların

yatırımcılar ve kredi verenlerin karar almalarındaki en büyük role sahip oldukları bilinciyle dönem karını bu doğrultuda değiştirirler (Helay ve Wahlen, 1999, s. 370-371). Kar yönetiminde amaç finansal bilgi kullanıcılarını şirket hakkında doğru olmayan kar ve ilişkili olduğu finansal performanslarını yanıltmaktır.

Enron, World-Com, Waste Management, Sunbeam şirketleriyle başlayan ve diğer şirket skandallarının yaşanması önce Amerika’da ve dolayısıyla daha sonra dünya ekonomisini etkileyen finansal krizlerin yaşanmasına sebep olmuştur (Jordan ve Clark, 2004, s. 63). Yapılan değişikliklere ve düzenlemelere rağmen şirket skandalları devam etmiştir. 2008 yılında yine Amerika’da yaşanan Mortgage krizi sonrası bazı önemli ticari bankalar ve finansal kuruluşlardan olan (Lehman Brothers, Bear Stearns, Merrill Lynch, Fannie Mae, Freddie Mac, American International Group, Washington Mutual ve Wachovia) devlet tarafından el konulmuş ya da diğer finansal kuruluşlara ve bankalara değerinin çok altında satılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu olaylar sonucunda, öncelikle çalışanlar, yatırımcılar, paydaşlar ve ABD ekonomisi akabinde de dünya ekonomisi olumsuz etkilenmiş ve finansal bilgiye olan güvenin azalmasına sebep olmuştur. Ayrıca mevcut düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesi ve değişikliklerin yapılması kaçınılmaz olmuştur. Bu sebeple, skandalların ortaya çıkmasındaki temel unsur olan muhasebe manipülasyonlarının tespiti tüm çıkar grupları açısından önem arz etmeye başlamıştır.

Manipülasyon yöntemleri genellikle işletmelerin muhasebeleştirdikleri tahakkuklar üzerinden finansal raporlarını manipüle etmeleriyle sonuçlanır. Çünkü nakit gelirlere kıyasla tahakkuk eden gelir ya da giderler üzerinden manipülasyona başvurmak nitekim daha kolaydır. Bu nedenle, tahakkuklar muhasebe manipülasyonlarında önemli bir konuma sahiptir. Finansal tabloların hazırlamasındaki tahakkuk esaslı muhasebe politikası önemlidir ve şirket yöneticilerine manipülasyona başvurmaları için büyük fırsat sunarlar. (Kılıç, Acar ve Çoşkun, 2014, s. 22). Bankalar karlarını manipüle etmek için ise, kredi kayıp karşılıklarını ve menkul kıymet karlarını ya da zararlarını kullanabilirler. Çünkü bu kalemler, yöneticilerin takdirine bırakılmış olan tahakkuk eden tutarlara sahiptir (Kılıç, Acar ve Çoşkun, 2014, s. 23).

Bu doğrultudan hareketle tez çalışmasının amacı muhasebe manipülasyonu olarak kabul edilen kar yönetimi uygulamalarının finansal sektörün temelini oluşturan bankacılık sektöründe başvurulup başvurulmadığı incelenmiştir. Bu

kapsamda çalışmamızda Borsa İstanbul (BİST)'de işlem gören on tane kamu, özel ve yabancı sermayeli ticari bankanın 2009-2019 yılları arasındaki üçer aylık dönemler itibariyle sunulan finansal raporlarındaki verilerden faydalanılmıştır.

Yazın incelemesi yapıldığında kar yönetimi üzerine yapılan çalışmaların genel olarak reel sektör üzerinde uygulandığı örnekleme bankalar olan çalışmaların ise çoğunlukla ülkeler düzeyinde kaldığı gözlemlenmiştir. Bu tez çalışmasının örnekleme ise dünya ekonomik finansal krizi sonrasında sağlık krizi olarak ortaya çıkan Covid 19 salgının başladığı yıllar arasındaki geniş bir veri seti kullanılmıştır. Ayrıca BİST'te işlem gören tüm bankalar analize dahil edilerek ve nedensellik testine tabi tutularak her bir banka açısından kar yönetimine başvurup başvurmadıkları tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu açıdan bakıldığında çalışmamız literatüre farklı bir değer kattığı söylenebilir.

Bankacılık sektörünü konu edinen kar yönetimine ilişkin literatür incelendiğinde, finansal durum tablosunda yer alan özel karşılıklar olarak nitelendirilen kredi kayıp karşılıkları aracılığıyla raporlanan dönem karının manipüle edildiği görülmektedir. Dolayısıyla kredi kayıp karşılıkları ile dönem karı arasındaki ilişki özelinde kar yönetimi uygulamalarına başvurulup-başvurulmadığı analize konu olmuştur.

Türk bankacılık sektörü tarihi, bankacılık sistemi, sektöre ilişkin güncel veriler, muhasebe manipülasyonları, kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, büyük temizlik muhasebesi ve yaratıcı muhasebe uygulamaları gibi konularına ilave olarak Türk bankacılık sektörü üzerine ampirik bir çalışmayı kapsayan bu tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Dünya'da bankacılığın tarihsel gelişimi ve Türk bankacılığı dönemlere ayrılarak işlenmiştir. Daha sonra bankacılık sistemi, bankacılıkla ilgili kuruluşlar, bankacılığın fonksiyonları, bankacılık sisteminde riskler ve son olarak Türk bankacılığına ilişkin finansal bilgiler, güncel veriler ve bunların yorumlanmasıyla çalışmanın ilk bölümü tamamlanmıştır.

İkinci bölümde, muhasebe manipülasyonu uygulamaları literatüründe yer alan; kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, büyük temizlik muhasebesi, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve son olarak bankacılık sektöründe kar yönetimi uygulamalarına ilişkin yazın araştırmasına yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise, tezin önemi, amacı, kapsamı, yöntemi, örnekleme ve uygulama modelleri ve elde edilen bulgulara ilişkin yorumlardan bahsedilmiştir. Son olarak, çalışmanın sonuç bölümünde çalışmanın genel bilgileri özetlenmiş ve gelecekte yapılacak olan çalışmalara önerilerde bulunularak çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

Çalışmanın bu bölümünde; bankacılığın doğuşu ve tarihçesi, Türk Bankacılık sisteminin tarihi ve gelişimi, bankacılık ve türleri, bankacılık sistemi ve fonksiyonları, Türkiye’de bankacılık ile ilgili kuruluşlar ve son olarak Türk Bankacılık sektörünün bilançosu ve seçilmiş rasyoları hakkında güncel bilgilere yer verilmektedir.

1.1. Bankacılığın Doğuşu ve Tarihçesi

Tarihte ilk bankacılık faaliyetlerine milattan önce 3500’lü yıllarda Sümer ve Babil dönemlerinde rastlanmaktadır. Bankacılık faaliyetlerinde güven unsuru önde geldiği için, bankacılığın din adamları tarafından yönetildiği “Maket” adı verilen kurumlarla başladığı kabul edilmektedir. Uruk kenti yakınlarındaki “Kızıl Tapınak” tarihte bilinen ilk banka olarak bilinmektedir (Vurucu ve Arı, 2017, s. 23). O dönemlerdeki bankacılık faaliyetlerine ilişkin işlemlerin ise; çiftçilere, saray ve tapınaklara ödünç verilen eşyalar gibi örnekler gösterilmektedir (Altay, 2017, s. 36).

Bankacılık faaliyetlerine ilişkin ilk düzenlemenin, Babil İmparatorluğu dönemindeki “*Hammurabi Kanunlarında*” yer aldığı belirtilmektedir. Bu kanunla ödünç alma işlerinin nasıl yönetileceği, borcun tahsilatının nasıl gerçekleşeceği, borcun faiz oranının nasıl belirleneceği gibi bankacılıkla ilgili konulara değinilmiştir (Güney, 2007, s. 1). Bankacılığın tarihsel gelişimi, paranın icat edilmesiyle birlikte takas ekonomisi sonlandığında şekil değiştirmiştir. Böylelikle medeniyetler rasındaki ticaret gelişmeye başlamış ve bankacılık faaliyetleri de önemli hale gelmiştir. M.Ö. 3. yüzyılın sonlarında dünyanın ticaret başkenti konumda olan Roma İmparatorluğu bankacılık faaliyetlerinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Bu dönemde banka faaliyetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte “*Justinyen Kanunu*” adı verilen hukuki düzenlemeler oluşturulmuş, “*Argentarii*” olarak adlandırılan özel bankacılar ve “*Numularii*” adı verilen para takasçıları ortaya çıkmıştır. Bunların birçoğu azat

edilmiş olan Yunan, Rum, Ermeni ve Yahudi esirlerinden oluşmuştur (Şendoğdu, 2006, s. 4).

Avrupa’da Orta Çağ dönemine gelindiğinde; politik istikrasızlıklar, ruhban sınıfının etkin olması ve uzun süren savaşlar ticari faaliyetleri olumsuz etkilemiş ve bankacılığın gelişmemesine sebep olmuştur. Müslüman ve Hristiyanların dini açıdan faizi yasak kabul etmesi, Yahudilerin bankacılık faaliyetlerini yürütmelerine ve dolayısıyla da zenginleşmelerine yol açmıştır (Sümer, 2016, s. 487). Yeni ticaret yollarının keşfiyle birlikte uluslararası ticaret farklı bir boyut kazanmış ve Avrupa’nın finansal yapısı bu durumdan olumlu yönde etkilenmiştir. Avrupa’nın önemli kıyı şehirlerinden olan Venedik, Floransa, Cenova ve Barselona gibi liman kentlerinde bankacılık sisteminin ilk temelleri atılmıştır. Rönesans dönemi sonrasında faiz hakkındaki fikirlerin değişmesi modern bankacılığın oluşmasıyla sonuçlanmıştır (Altay, 2017, s. 36). Tablo 1.1’de ilk uygarlıklardan Cumhuriyet dönemine kadar olan dünya bankacılığının tarihsel gelişimi hakkında bilgilere yer verilmektedir.

M.Ö 3500	Sümer ve Babil döneminde din adamlarının borç verdiğiine dair bankacılık işlemlerine benzer kaynaklar bulunmaktadır.
M.Ö 2000	Eshunanca Krallığı ilk bankacılık yasalarını düzenlemiştir. Hammurrabi yasaları mevduat toplama, kredi verme, komisyon işlemlerine ilişkin hükümler getirmiş kredi senetleri killer üzerine yazılmıştır.
M.Ö 1000	İlk ve Orta Çağ’da Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılar bankacılığı geliştirmiştir.
1157	İlk banka işletmesi Venedik’te kurulmuştur.
1401	Barselona Bankası kurulmuştur.
1408	Genova’da Casa di San Giorgio adında banka kurulmuştur.
1609	İlk modern banka olan ‘Amsterdam Bankası’ kurulmuştur.
1637	‘Venedik Bankası’ faaliyetlerine başlamış olup, ilk kâğıt para kullanılmış ve çek benzeri ödeme araçlarıyla işlemler yapılmıştır.
1640	İngiltere Kralı tarafından altınlar ‘Goldsmith’ adı verilen tüccarlara verilmeye başlanmıştır.
1694	İlk merkez bankası olan İngiltere Merkez Bankası kurulmuştur.
1782	Amerika’daki ilk modern banka, Bank of North America faaliyetlerine başlamıştır.
1791	Hem özel hem de merkez bankası niteliği taşıyan Bank of the United States kurulmuştur.
1800	Napolyon tarafından Fransız Devlet Bankası faaliyetlerine başlamıştır.
1875	Almanya’da İmparator II. Friedrich döneminde Berlin’de kurulan Königliche Giro und Lehn bankası Prusya Bankası’na dönüştürülmüştür.
1907	ABD Merkez Bankası (Federal Reserve Bank) ile bankacılık sistemi modern yapısına kavuşmuştur.

Tablo 1.1 Dünya’da bankacılığın tarihsel gelişimi

Kaynak: Özdemir, 2010, s. 869-870; Yetiz, 2016, s. 109.

1.2. Türk Bankacılık Tarihi ve Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde bankacılık faaliyetleri yaygınlaşmıştır. Türkiye'de bankacılık faaliyetlerinin yapısal gelişimi ise diğer iktisadi ve sosyal alanlarda olduğu gibi Cumhuriyet Dönemiyle birlikte hız kazanmıştır. Ancak iktisadi yaşam içerisinde süreklilik sağlayamamıştır. Türk tarihinde bankacılık sektörünün tarihsel gelişim süreci sekiz farklı döneme ayırarak, detaylı bir şekilde ele alınmaktadır:

1.2.1. Osmanlı Devleti Döneminde Bankacılık (1847-1923)

Osmanlı Devleti'nde bankacılık faaliyetlerinin başladığı Tanzimat Dönemi'ne kadar, ekonomik ve finansal faaliyetler; darphaneler, bankerler, sarraflar, bedestenler ve loncalar gibi birçok farklı kesim tarafından yürütülmüştür.* Bankacılık faaliyetlerinin oluşmasını ve gelişmesini sağlayan en temel faktörler ise; yönetim zafiyeti, bütçe açıklarının finansmanı, ekonomin dışa açık, borçlu ve bağımlı hale gelmesi, savaşların yarattığı mali sorunlar şeklinde sıralanmaktadır (Altay, 2017, s. 106).

Finansman ihtiyaçlarını karşılamak ve bütçe açıklarını kapatmak amacıyla, 1840 yılında "Kaime-i Nakdiye-i Mutebere" adıyla ilk kamu borçlanma senetleri basılmıştır. Ancak, bu senetler sadece geçici bir sorunu çözmüş olup; banka faaliyetlerinin başlamasına engel olmamıştır (Duranlar, 2007, s. 10). 1847 yılından Cumhuriyetin ilanına kadar geçen süre boyunca mali ve finansal piyasadaki aktör konuma geçen bankalar genellikle yabancı sermaye tarafından kurulmuşlardır. Bu dönemdeki bankaların temel amacı, 1880 yılına kadar hazineye borç vermek; sonrasında ise ülkedeki yabancı sermayeli girişimcileri desteklemek olarak ifade edebilir (Akgüç, 2007, s. 7-8). Osmanlı Devleti'nin ilk bankası, 1847 yılında Galata bankerleri olarak bilinen gayrimüslim J. Alleon ve Thedor Baltazzi merkez yönetiminin de yardımıyla "İstanbul Bankası" (Banque de Constantinople / Bank-ı Dersaadet) adıyla kurulmuştur. Ancak banka kuruluş amacı olan "paranın değerinin korunmasını" sağlayamadığı için kısa bir süre sonra 1852 yılında faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır (Şendoğdu, 2006, s. 8).

* <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce>

Banka kurma girişimlerine devam edilmiş ve 1856 yılında ticaret ve kredi bankası sıfatıyla İngiliz sermayesi ile Londra’da kurulan ve daha sonrasında Fransız sermayesinin de katıldığı Ottoman Bank (Bank-ı Osmani) faaliyetlerine başlamıştır. 1863 yılına gelindiğinde banka tasfiye edilmiş, Osmanlı Bankası (Bank-ı Osmani-i Şahane) kamu bankası sıfatı kazanmıştır. Bu bankaya ayrıca para basma ayrıcalığı verilerek 1925 yılına kadar devletin merkez bankası görevini üstlenmesi sağlanmıştır (Güney, 2007, s. 2).

1863 yılında Mithat Paşa’nın girişimiyle ilk defa ulusal sermaye ile aşar vergilerinin belli bir kısmı devredilerek sermayesi oluşturulan ve bu fonların tarım sektörüne kredi vermek için Memleket Sandıkları kurulmuştur 1884 yılına gelindiğinde, kamu sermayeli devlet bankası unvanıyla Ziraat Bankası adı altında faaliyetlerine devam etmiştir (İncekara, 2011, s. 83). 1872 yılına kadar bankacılık alanında birçok banka faaliyet yürütmüştür. Bunlardan bazıları; Şirketi Umumiye-i Osmaniye Bankası, Şirketi Maliye-i Osmaniye Bankası, İtibar-ı Umumi Osmani Şirketi, Avusturya Osmanlı Bankası, Avusturya Türk Bankası, İkinci İstanbul Bankası, Kambiyo ve Esham Şirketi Umumiye şeklinde sıralanabilir (Coşar, 2009). 1881 yılında Duyun-u Umumiye idaresinin kurulmasından sonra yabancı sermayeli bankaların sayıları da hızla artış göstermiştir. Yine bu dönemde, Credit Lyon, Selanik Bankası, Deutsche Bank, Midilli Bankası gibi yabancı sermayeli bankalar ülkede şube açmışlardır. Bu bankaların ana faaliyeti, Osmanlı Devleti ile Avrupa ülkeleri arasındaki madencilik ve ulaştırma alanlarındaki ticari ilişkilerin geliştirmesi amaçlanmaktadır (Duranlar, 2007, s. 10).

1908 yılında II. Meşrutiyet’in ilan edilmesi ve milliyetçiliğin artmasıyla, ülke içindeki sermayeyi yabancı bankaların elinden geri almak ve bu sermayeyi ulusal ticaretin kalkınmasında kullanılmak üzere yerel sermayeli ve genellikle tek bir şubeden oluşan on bir tanesi İstanbul’da ve on üçü Anadolu’da olmak üzere yirmi dört yerli banka faaliyetlerine başlamıştır. Ancak, bu bankaların büyük bir kısmı güçlü yabancı sermayeye sahip bankalar ile rekabet edemeyerek ve ayrıca I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır (Coşkun vd., 2012, s. 4).

1910 yılından sonra yerli sermayeli banka sayısı sınırlı sayıda kalmış, Birinci Dünya Savaşı’na kadar yalnızca dokuz yeni banka faaliyete başlamıştır. Milli iktisat politikalarının etkisi ve savaşın sona ermesiyle yerel bankaların sayısı hızlı bir

şekilde artış göstermiştir. Cumhuriyetin ilanına kadar, on yedi banka daha kurulmuştur. Bu bankaların çoğunluğu yerli sermayeli ticari bankalardan oluşmaktadır (Coşar, 2009).

Osmanlı döneminde kurulan ve Cumhuriyet döneminde faaliyetlerine devam eden ulusal sermayeli bankalar ise Ziraat Bankası, Türk Ticaret Bankası (kuruluş adı, Adapazarı İslam Ticaret Bankası), Türkiye Bağcılar Bankası (kuruluş adı, Manisa Bağcılar Bankası), İstanbul Emniyet Sandığı ve Milli Aydın Bankası'dır. Bunlardan, Emniyet Sandığı 1983 yılında Ziraat Bankası ile birleşmiştir. Türkiye Bağcılar Bankası ise 1987 yılında faaliyetlerine son vermiştir (Uluyol, 2019, s. 75). Osmanlı İmparatorluğu döneminde faaliyetlerine başlayan Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerine devam eden yabancı sermayeli bankalar Tablo 1.2'de sunulmuştur.

Banka Adı	Bankanın Yapısı	Faaliyetinin Sona Ermesi
Bank Marmaras Blank ve Şürekası	Şube	1929
Ionian Bank	Şube	1929
American Express	Şube	1933
Banque Francaise Des Pays Orient (Memaliki Şarkıye Fransız Bankası)	Şube	1933
Deutsche Bank	Şube	1945
Deutsche Orient Bank	Şube	1945
Commercial Bank of the Near East (Şark-i Karip Ticaret Bankası)	Şube	1956
Banco Commerciale Italiana	Şube	1977

Tablo 1.2 Dönemi'nde faaliyetlerine devam eden yabancı sermayeli bankalar

Kaynak: Akgüç, 2007, s. 6-17.

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle dışa bağımlılığın devam etmesi, ülke ticaretindeki yabancı sermayenin baskın olması, ekonomik kalkınmanın kısa sürede gerçekleştirilmemesi, ulusal girişimlerin hızlıca teşvik edilmesinin gerekmesi gibi bazı sebeplerden ötürü yukarıda sunulan yabancı sermayeli bankaların faaliyetlerine devam etmesi kaçınılmaz olmuştur.

1.2.2. Kamu Bankaları Dönemi (1923-1932)

1923 yılında tarım, ticaret ve sanayinin geliştirilmesi amacıyla yapılan İzmir İktisat Kongresi ile Türk Bankacılık Sisteminin oluşması için gerekli olan adımlar ilk kez ortaya çıkmıştır. Özel sektör olanaklarının yeterli olmaması sebebiyle devlet katkısının bankacılık faaliyetlerinin başlatılması için önemli olduğu görüşü savunulmuş ve 1923 sonu itibariyle ülkede yirmi ikisi ulusal, on üçü yabancı

sermayeli banka olmak üzere toplamda otuz beş banka faaliyette bulunmaktaydı (Yetiz, 2016, s. 110).

1924 yılında İş Bankası, 1925'te Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası ve 1926'da Emlak ve Eytam bankaları kurulmuştur. Bu bankaların ana faaliyet konusu, özel sektör sanayi ve madencilik işletmelerine kredi sağlanması, mali ve ekonomik konularda kurulan işletmelere destek verilmesi üzerinedir. Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası cumhuriyet tarihinin ilk kalkınma bankası olup 1932 yılına gelindiğinde adı Türkiye Sanayi ve Kredi Bankası olarak değiştirilmiştir (Vurucu ve Arı, 2017, s. 27; Şendoğdu, 2006, s. 12).

Bu süre içerisinde 1929 Dünya krizinin ortaya çıkmasıyla birlikte dünya ekonomisinde küçülme ve daralma gerçekleşmiştir. Bu durum iktisat politika kararları üzerinde etkili olmuştur. Bu krizden Türkiye ekonomisi de etkilenmiş, uluslararası ticaret azalmış, fiyatlar düşmüş, milli gelir daralmış, devlet bütçesi küçülmüş ve birçok banka faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır (Coşar, 2009).

1930 yılında bankacılık alanındaki en önemli adım olan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 15 milyon TL sermaye ile anonim ortaklık şeklinde kurulmuştur. TCMB' ye para basma, tahvil çıkarma, sanayi işletmelerinin kurulmasını sağlama, diğer bankalara kredi verme ve iştirak etme, paranın değerini koruma, sermaye piyasasını geliştirme, ülke ekonomisinin likiditesini düzenleme gibi görevler verilmiştir (İncekara, 2011, s. 83-84).

1.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1933-1959)

1934 yılında Birinci Sanayi Planı'nın yürürlüğe girmesiyle, devlet sermayesi ve öncülüğünde önemli kamu bankalarının kurulmasına başlanmış ve bu bankalar ülke ekonomisinin gelişmesinde önemli bir rol almışlardır (Yetiz, 2016, s. 111). Bu noktada, 1933 yılında Sümerbank kalkınmayı desteklemek; İller Bankası, yerel yönetimleri kalkındırmak, 1935 yılında Etibank İktisadi Sanayi Planlarında yer alan işletmelerin kurulmasını ve madenlerin işletilmesini sağlamak ve finansman ihtiyaçlarını karşılamak, 1937 yılında Denizbank bankası uluslararası denizcilik faaliyetleri geliştirmek, 1938 yılında ise Halk Bankası küçük esnaf ve zanaatkarların mali sorunlarını çözmek amacıyla kurulmuşlardır (Vurucu ve Arı, 2017, s. 27).

İkinci dünya savaşının sona ermesiyle uluslararası ticari faaliyetlerin yeniden hareketlilik kazanması, ülkenin ekonomik politikalarındaki değişimler, yatırımların,

milli gelirin, üretimin ve nüfusun artması, yeni şehirlerin kurulması, sanayi sektörünün kamu gelirlerini geçmesi, para ve krediye ihtiyacın oluşmasına ve dolayısıyla özel bankacılık faaliyetlerinin başlamasına öncülük etmiştir (Çankaya ve Öz, 2001, s. 16). Bu bağlamda günümüzde hala varlığını devam ettiren, Yapı ve Kredi Bankası (1944), Garanti Bankası (1946), Akbank (1948), Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (1950), Türkiye Vakıflar Bankası (1954) yıllarında faaliyetlerine başlamışlardır (Aydemir, 2004, s. 22-23). Bankacılık sektörünün hızlı gelişmesiyle bankalar arasındaki dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile Türkiye Bankalar Birliği (1958) kurulmuştur (Şendoğdu, 2006, s. 17). Savaş sonrası ülkede 43 banka 405 şube ile faaliyet gösterirken; 1959 yılına gelindiğinde ise bu sayı, 60 banka 1759 şubeye ulaşmıştır (Coşar, 2009).

1.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)

1960'lı yılların başında olan planlı dönemde yüksek enflasyon ve ekonomik durgunluğun üzerine siyasi olaylar da eklenince finansal durgunluk ve bunalım yaşanmıştır. Bu sebepler ile liberal ekonomi politikalarının yerine devletin ekonomik faaliyetlere müdahale ettiği karma ekonomi modelinin uygulamasına geçilmiştir (Korukçu, 1998, s. 8; Çankaya ve Öz, 2001, s. 16).

Planlı dönemde yabancı banka ve bazı istisnalar dışında yeni banka kurulmasına izin verilmeyip, mevcut bankaların mevduatlarını attırmak amacıyla şube bankacılığı teşvik edilmiş yeni banka kurulması sınırlandırılmıştır (Takan, 2001, s. 7). Bu dönemde ticari bankaların yerine özellikle kalkınma ve yatırım bankacılığı faaliyetlerine önem verilmiştir. Daha sonraki yıllarda holding bankacılığının önem kazandığı görülmektedir (Bakkal ve Alkan, 2011, s. 71). Sanayi ve Ticaret alanında faaliyet göstermekte olan holding firmasının bir bankanın önemli oranda hissesine sahip olması holding bankacılığı olarak tanımlanmaktadır. Böylelikle vergi muafiyetleri ve çeşitli devlet teşviklerinin de sunulmasıyla özel sektör yatırımlarının hızlanacağı düşünülmektedir (Vurucu ve Arı, 2017, s. 29).

Bu dönemde beş tanesi kalkınma ve yatırım bankası iki tanesi ise ticari banka olmak üzere yalnızca yedi banka kurulmuştur. Bunlardan; kalkınma ve yatırım bankaları Turizm Bankası (1962), Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (1963), Devlet Yatırım Bankası (1964), Türkiye Maden Bankası (1968) ve Devlet Sanayi ve İşçi

Yatırım Bankası (1976); ticari bankalar Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası (1964) ve Arap-Türk Bankası (1977) yılında bankacılık faaliyetlerine başlamıştır (Şendoğdu, 2006, s. 19). Bu süreçte ayrıca Merkez Bankası'nın kredi alanlarındaki görev ve yetkileri genişletilmiş, reeskont ve avans işlemi seçeneği sunulmuş, kalkınma planlarına yönelik tedbirler alabilmesi sağlanmış ve sunulan kredilerin sektörler arasındaki dağılımının kontrol ve denetim yetkisi verilmiştir (Vurucu ve Arı, 2017, s. 29). Aynı zamanda, 1970'li yıllarda yaşanan iç ve dış sorunlar, Petrol Krizi, Kıbrıs Barış Harekatı, politik istikrarsızlıklar ülke ekonomisinin sorunlarını ağırlaştırmış ve bankacılık sektörünü olumsuz etkilemiştir (Coşar, 2009). Bu olumsuz süreç içerisinde 15 banka iflas etmiştir. Tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak için Merkez Bankası nezdinde Bankalar Tasfiye Fonu kurulmuş ve 1983 yılına gelindiğinde bu fon Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devredilmiştir (Günel, 2007, s. 232-233).

1.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-1994)

1970'lerin sonlarına doğru enflasyonun hızla yükselmesi, alternatif mali araçların ve herhangi bir yasal düzenleme olmaması nedeniyle ülkede banker adı verilen yeni bir sektörün ortaya çıkmasına yol açmıştır. Mevduat faiz oranlarının enflasyona göre düşük kalması, fon sahiplerinin daha çok gayrimenkul satın almaya ya da daha yüksek faiz sunan bankerlere yönelmelerine sebep olmuştur (Parasız, 2007, s. 218-219). Bankerler arasındaki faiz yarışı toplanan mevduatın faizini ödemek için daha yüksek faiz ile borçlanma yolunu almış ve kredilerin geri ödenme maliyetleri artış göstermiştir. Ayrıca bankacılık faaliyetlerine ilişkin ilgili kanun, mevzuat, düzenleme ve denetimin olmamasının da etkisiyle 1982 yılında "bankerler krizi" olarak adlandırılan finansal sektör krizi doğmuştur (Baykal, 2007, s. 34-35). Yaşanan kriz sonucunda beş özel banka tasfiye edilmiştir. Bunlar; İstanbul Bankası, Hisarbank, Bağbank ve Odibank'ın bilanço kalemleri kamu sermayeli bankalara; İşçi Bankası'nın varlık ve yükümlükleri ise özel bir bankaya devredilmiştir (Parasız, 2002, s. 346).

24 Ocak 1980 kararları, Türk Bankacılık sisteminin finansal serbestleşmesi ve gelişmesinin altyapısı için önemli bir yere sahiptir (Çolak, 2001, s. 16). Uluslararası ekonomi ile entegrasyon oluşumunu esas alan "İstikrar ve Yapısal Uyum" yönelik politikalar benimsenmiş ve Türk bankacılığı bu süreçten hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilenmiştir (Altay, 2017, s. 129). 1980 kararlarında bankacılık

sektörüne yönelik faiz oranının piyasa tarafından belirlenmesi ve uzun vadede kamu bankalarının sayısının azaltılması amaçlanmıştır (Çolak, 2001, s. 15). İlk olarak kredi ve mevduat faiz oranları devlet kontrolünden alınmış ve sabit kur politikası izlenmiş; 1989 yılına gelindiğinde ise sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır (Akdoğu, 2012, s. 192). Böylelikle devlet kontrolü altında olan ve sınırlı mali araçlarla hizmet veren bankacılık sektörü liberalleşmeye ve serbestleşmeye başlamıştır (Esen, 2001, s. 247).

Bu değişimlerle birlikte Türk bankacılık sisteminde yasal, yapısal ve kurumsal köklü değişiklikler ve gelişmeler görülmüştür. 1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu'nun yürürlüğüne girmesiyle uluslararası bankacılık standartları benimsenmiş, tek düzen hesap planı uygulaması getirilmiş, mali tablolar denetime tabi tutulmuş ve donuk kredilere karşılık ayrılması zorunlu hale getirilmiştir (Bakdur, 2003, s. 12). Aynı zamanda bankacılık sektörü için, banka kurma sermaye limiti ve pay sahipliği, şube sayıları, kredi ve mevduat tutarları, banka ve iştirak ilişkileri yeniden düzenlenmiştir. 1980 öncesinde bankaların yurt dışında çok az sayıda şubeleri bulunurken; 1987 yılından itibaren yurt dışında banka açma girişimleri başlamış ve ilk olarak Pamukbank Almanya'da faaliyetlerine başlamıştır. 1992 yılına kadar yurtdışında Türk sermayeli bankaların sayısı 22'ye ulaşmıştır (Coşar, 2009). 1987 yılında Töbank kamu bankası olmuş ve daha sonra 1992'de Halk Bankası ile birleşmiştir. 1998 yılında ise kamu bankası statüsündeki Anadolu Bankası, Türkiye Emlak ve Kredi Bankası ile birleşerek Emlak ve Kredi Bankası adını almıştır (Karacan, 1996, s. 117).

1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası şimdiki adıyla Borsa İstanbul A.Ş. faaliyetlerine başlamıştır. 1987 yılında TCMB açık piyasa işlemlerine başlamıştır. 1988 yılında döviz piyasası kurulmuş, takip eden izleyen yıl döviz işlemleri ve sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. 1990 yılına gelindiğinde Türk lirasının konvertibilitesi mümkün hale gelmiştir (Sümer, 2016, s. 489). Ayrıca ihracatın gelişmesi mal ve hizmetlerin çeşitlenmesi, uluslararası ticaret payının artması 1987 yılında Türkiye İhracat Kredi Bankasının (Türk Eximbank) kurulmasına sebep olmuştur (Vurucu ve Arı, 2017, s. 30). Bu dönemdeki en önemli gelişme, bankacılık sektörüne girişlerin kolaylaşmasıyla birlikte birçok yabancı sermayeli bankanın Türkiye'de faaliyetlere başlamasıdır. Faaliyetlerine başlayan yabancı sermayeli bankalar; Bank of Credit and Commerce (1980), Türk Bankası (1981), Habib Bank (1982), The First National Bank of Boston (1984), Suudi

American Bank (1984), Manufacturers Hanover Trust Company (1984), Standart Chartered Bank (1985), Bank of Bahrain and Kuwait BSC (1985), Kıbrıs Kredi Bankası (1988) ve Societe Generale (1989)'dir (Ertuğrul ve Zaim, 1996, s. 27). Ülkede 1985 yılından itibaren faaliyetlerine başlayan katılım bankası sayısı ise altıdır. Bunlardan üçü yerli sermayeli (Anadolu Finans Kurumu, İhlas Finans ve Asya Finans); diğer üçü ise yabancı sermayeli (Albaraka Türk, Faisal Finans, Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu) katılım bankalarıdır. İhlas Finans Kurumu, yaşanan mali krizler nedeniyle 2001 yılında faaliyetlerine son vermek zorunda kalmıştır (Özulucan ve Deran, 2009, s. 91).

Yeni yerli ve yabancı bankaların kurulmasına izin verilmesi, mevduat ve kredi faiz oranlarının serbest bırakılması gibi gelişmelerle birlikte sektördeki rekabeti arttırmıştır (Arı ve Cergibozan, 2014, s. 33). Yabancı sermayenin ülke içerisinde verimli kaynak dağıtımını sayesinde finansal kalite ve rekabeti arttıracığı, ülkenin uluslararası sermaye daha kolay ulaşabileceği ve böylelikle fon ihtiyacı karşılama noktasında yarar sağlayacağı düşünülmektedir (Önal ve Sevimeser, 2006, s. 297). Bu dönemde bankalar fonlarının bir kısmını; sermaye piyasası işlemleri, kamu kesimi tahvil ve senetleri, hazine ve finansman bonosu ve döviz satın alım işlemleri için kullanmışlardır. Kambiyo işlemlerinin ve sermaye hareketlerinin serbest bir şekilde yapılabilmesi sonucunda yurtdışından sağlanan borçlanma fonları banka mevduatlarının artmasına neden olmuştur (Şendoğdu, 2006, s. 24). Bunların yanı sıra bankaların müşterilerine; kredi kartı, döviz mevduat hesabı, forward ve swap işlemler, faktöring, leasing, forfaiting gibi yeni bankacılık ve finansman teknikleri sunmasıyla sektördeki verimlilik artışı hız kazanmıştır (Uluyol, 2019, s. 77). Düşük faiz oranları, esnek döviz kuru, ithalatın serbestleşmesi, banka kurulmasına izin verilmesi ve döviz piyasasının kurulması gibi gelişmeler sonucunda sektörde hizmet veren bankaların verimliliği ve şube sayılar artış göstermiştir. (Uyar, 2003, s. 105).

1990 yılından itibaren “yüksek enflasyon, yüksek faiz” nedeniyle bütçe açıklarının artması, mali kaynaklara yönelik kamu talebinin yükselmesine sebep olmuştur. Mali disiplinin giderek azalması, finansal sektörün faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir (Altay, 2017, s. 135-136). Türk lirası fonlama maliyetinin artması bankaların yurt dışından borç talep etmesine yol açmış ve hem faiz hem de kur riski önemli derecede artış göstermiştir. Bu durum bankaların finansal durumlarının kötüleşmesine, karlılıklarının azalmasına, özkaynaklarının

güçlenememesine hatta eksi bakiye vermesine, kredi – faiz ve kur riskleri göz önünde bulundurulmamasına, dönem zararların artmasına, beklentilerin ve belirsizliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunların uzantısı olarak ilk büyük finans krizi 1994 yılında gerçekleşmiştir. Bu krizi 2000 ve 2001 krizleri takip etmiştir (Uluyol, 2019, s. 82). Kriz sonrası dönemde yükümlülüklerini yerine getiremeyen ve mali yapısı bozulan; Impexbank, Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası ve Marmara Bank'ın faaliyetlerine son verilmiştir (Dinçer, 2006, s. 90).

1.2.6. Finans Sektörü Krizi Dönemi (1994-1999)

Türkiye ekonomisinin dışa açılması yabancı sermayenin gelişiyile birlikte yapay büyüme bir büyüme sürecine girilmiş, yatırım ve tasarrufların üretim dışı kaynaklara akması ve finans piyasalarının fon ihtiyacının artış göstermesi neticesinde ilk bankacılık krizi olarak nitelendirilecek 1994 kriz baş göstermiştir. (Akdoğan, 2012, s. 195). Bir süre sonra para krizine dönüşen bu kriz, kamunun artan borçlanması ve TCMB'nin yeterli rezerv kaynağına sahip olmaması nedeniyle sektörde ve ekonomide ciddi problemlere yol açmıştır (Atlı ve Demir, 2015, s. 114).

5 Nisan kararlarıyla alınan; enflasyonun düşürülmesi, döviz kurunun istikrarının sağlanması, yüksek kamu açığının giderilmesi ve sürdürülebilir büyümenin gelişmesi gibi önlemler neticesinde, serbest piyasanın oluşturulması kararı bankacılık sektörünü olumlu yönde etkilemiştir. Artan rekabet sayesinde klasik mevduat bankacılığı yerini hem kaynak hem de plasman çeşitliliğinin olduğu kaliteli ve etkin bir bankacılık sektörüne bırakmaya başlamıştır (İncekara, 2011, s. 95). 1995 yılındaki hızlı toparlanma ve ekonomideki olumlu gelişmeler diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektörünün de büyümesine öncülük etmiştir. Ancak 1996 yılından itibaren kamunun kaynak ihtiyacı azalmak yerine aksine daha da artış göstermiştir. Kamu ortak hesabı, enflasyon endeksli borçlanma, yabancı para ile borçlanma, bedelsiz ithalat, TCMB'den avans kullanımı gibi kısa süreli geçici tedbirler alınarak piyasaların olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmiştir (Keskin vd., 2019: 23).

1998 yılında Bankalar Kanunu'nda bazı önemli değişiklikler olmuştur. Bankacılık bağımsız gözetim ve denetim kurumunun kurulması, kredi-öz kaynak ilişkisinin daraltılması, konsolide temelli denetimin yapılması, risk yönetiminin

denetlenmesi, sorunlu bankaların mali yapılarının güçlendirilmesi gibi değişikliklerle Basel Kriterlerine ve uluslararası standartlara uyum süreci yeniden başlamıştır (İncekara, 2011, s. 96-97). 1998 yılına gelindiğinde Egebank, Esbank, Yaşarbank, Interbank ve Yurtbank TMSF'ye devredilmiştir. 1999 yılında yaşanan Rusya krizi, Marmara depremi, erken genel seçim gibi faktörler ekonomik daralmanın oluşmasında sebep olmuştur (Uluyol, 2019, s. 92). Uluslararası Para Fonu (IMF)'den finansman desteğine başvurulmuş ve “stand by” anlaşmasına bağlı olarak “enflasyonun düşürülmesi” için makroekonomik politikaların uygulanması amaçlanmıştır (Arabacı, 2018, s. 31). 1999 yılında 4389 sayılı kanun ile TMSF'ye devredilen bankaların sorunlarını çözmek ve krizlerden en çok etkilenen bankacılık sektörünün darboğazdan hızlı bir şekilde çıkabilmelerini ve sağlıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlamak için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) kurulmuştur (BDDK, 2001, s. 2).

1.2.7. Ekonomik Kriz Dönemi (2000-2006)

Bankacılık sisteminin daha güçlü olması için mevzuatta yapılan değişiklikler 2000'li yılların ilk başlarında devam etmiştir. Basel Kriterleri ve uluslararası standartlar benimsenmeye çalışılmıştır (İncekara, 2011, s. 98). Risk yönetimi ve iç kontrol sistemi, konsolide finansal tabloların hazırlanması ve denetlenmesi zorunlu hale getirilmiştir (Keskin vd., 2019, s. 26). Bankalar mali tasarrufları için yabancı para aktiflerinin payını arttırmışlardır (Şendoğdu, 2006, s. 25). Mali piyasalardaki likidite sorunu, yabancı paraya olan talep artışı ve siyasi olumsuzlukların bir sonucu olarak, bankaların finansal durumları olumsuz yönde etkilenmiş, özkaynaklarının güçlenememesine ve karlılıklarının azalmasına yol açmıştır (Atlı ve Demir, 2015, s. 114). Ayrıca kamu kesiminin artan borçlanma ihtiyacı nedeniyle fon ihtiyacını karşılamak amacıyla yurtdışından borçlanma yoluna başvurulmuştur (Uygur, 2001, s. 48).

2001 yılında IMF ve Dünya Bankası'ndan 15,7 milyar TL kredi kullanılmış ve bu kredinin büyük bir kısmı ile kamu kesimi borçlarının kapatılması sağlanmıştır (Coşkun ve Eken, 2015, s. 112-113). Yapılan anlaşma gereğince, uygulamaya geçildikten kısa süre sonra ekonomiyi ciddi bir şekilde etkileyen yeni bir kriz daha ortaya çıkmıştır. Kontrol edilemeyen iç talep artışı, kur fiyatlarının önceden belirlenmesi, cari işlemler açığının artarak büyümesi, idari ve mali zayıflıklar, enflasyonun kontrolü için gerekli olan adımlarının zamanında atılamaması, yanlış

kredilendirme ve fiyatlandırma gibi uygulamaların başarısız olması bu krizin makro ekonomik nedenleri arasında gösterilebilir (Keskin vd., 2019, s. 28).

Bankacılık sektörü için 2000 ve 2001 krizleri ikiz karakterlidir. Kasım 2000 faiz riski krizini; Şubat 2001 hem faiz hem de döviz kuru riski izlemiştir. Kısa aralıklar ile gerçekleşen bu krizler, bankaların öz kaynaklarının yeterince güçlü olmaması nedeniyle, bankacılık sektörü için yıkıcı bir etkiye sebep olmuştur (Uluyol, 2019, s. 95). Ülke ekonomisi %9,4 oranında tarihindeki en yüksek daralma ile karşı karşıya kalmış ve en fazla küçülen on ülke arasından dördüncü olarak yerini almıştır (Kızılot ve Durmuş, 2001, s. 119). Ancak, bu krizlerden en çok etkilenen kırılgan bir yapıya sahip olan bankacılık sektörüdür. Ülkede 2000 yılında faaliyet gösteren 85 banka, 7.983 şube ve 174.730 personel sayıları; birleşme, devir ve tasfiyelerden sonra 2005 yılında azalışlarla 51 banka, 6.568 şube ve 138.724 personel ile hizmet vermeye devam etmiştir (BDDK, 2002, s. 3).

Bu krizlerin temel sebepleri arasında ülkeden yüksek miktarda sermaye çıkışının olması, zayıf aktif kalitesi, özkaynak yetersizliği, bankacılık sektöründeki eksiklikler ve döviz kuru riskine karşı yeterince önlem alınamaması örnek olarak gösterilebilir (Alper, 2001, s. 59; Arabacı, 2018, s. 32). 14 Nisan 2001 tarihinde Dünya Bankası'nın desteğiyle "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" yürürlüğe girmiştir (Karluk, 2002, s. 27). Bu süreçte, bankalarının mali ve operasyonel yapısının yeniden güçlendirilmesi, TMSF'ye devredilen bankalara ilişkin kararlar alınması, sektörün etkinlik ve rekabet gücünün artırılması, gözetim, düzenleme ve denetim politikalarının sıkılaştırılması hedeflenmiştir (Akdoğan, 2012, s. 197). Yüksek sermaye limitleri, etkin iç kontrol ve denetim, risk yönetimi gibi önlemler sonrasında bankalar sağlıklı bir çalışma imkanına kavuşmuştur (Sümer, 2016, s. 491). Ayrıca sektöre 45 milyar dolarlık kaynak aktarılmış, bankalar arası satın alma ya da birleşme yoluyla sektöre yabancı sermaye çekilmiş, sektör içi rekabet arttırılmış, kamu bankalarına müdahale ve borçlanma minimize edilmiş ve bu sayede sektör yeni, güçlü ve dinamik bir yapıya bürünmüştür (Toprak ve Demir, 2001, s. 1). Böylelikle, ülkeye kamu ve özel sermayeli bankaların yanı sıra Dünya'nın en büyük sermayeye sahip ülkeleri olan Amerikan, Alman, İngiliz, Fransız, İtalyan ve Rus bankaları ile Ortadoğu ülkeleri Katar, Kuveyt, İsrail ve İran bankaları da giriş yapmıştır. Bunlar bankacılık sektörüne ya satın alarak ya da şube açarak pazarda yerini almaya başlamışlardır (Demir ve Çakır, 2015, s. 46).

Kriz sonrası ekonomi kararları 2004 yılından itibaren bankacılık sektörü açısından olumlu etkiler göstermeye başlamıştır. Enflasyonun düşme eğilimiyle birlikte kredi ve mevduat faiz oranları da aynı şekilde düşüş göstermiştir (Arabacı, 2018, s. 34). Bankaların tasfiyesi, devredilmesi, satılması ve birleşmesi yoluyla bankaların sayısı azalmıştır. BDDK'nın yetkili kurum olmasıyla birlikte sıkı denetim ve gözetim politikaları ile sektörün altyapısı sağlamlaştırılmaya başlanmıştır (Dinçer, 2006, s. 135-136). Bankaların likidite yeterliliğinin ölçülmesi ve kurumsal yönetim ilkelerinin belirlenmesi gibi yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçlarla birlikte kriz sonrası dönemde bankaların kurumsal yapısının geliştirilmesine, likiditenin ve sermaye yeterliliğinin güçlendirilmesine, aktif kalitesinin artırılmasına ve risk yönetimine önem verilmiştir (Arıcan, 2011, s. 100). Ayrıca ülkede kronikleşen yüksek enflasyon, işsizlik, ekonomik düşük büyüme, yüksek faiz oranı ve kamu borcu gibi makroekonomik sorunlar azalmıştır (Arıcan ve Tanınmış Yücememiş, 2016, s. 46).

1.2.8. Dünya Finansal Krizi ve Türk Bankacılık Sektörü (2007- Günümüz)

Küreselleşme ve uluslararası ticaretin gelişmesi krizlerin sadece ortaya çıktığı ülkeyi değil; serbest sermaye hareketliliğinin yarattığı istikrarsızlığın etkisiyle diğer ülkelerde de izler bırakır (Akdoğan, 2012, s. 189). Amerika 'da daralan ekonomiyi canlandırmak için faiz oranları düşmüş ve genişletici maliye ve para politikaları izlenmiştir. Böylelikle finansal piyasalarda likidite fazlası ortaya çıkmış ve para hacmindeki bu artış bankaların müşterilerine mortgage kredileri* sunmalarına olanak sağlamıştır (Bostan ve Ürüt Kelleci, 2010, s. 5).

Küresel krizin temel çıkış noktası, sunulan bu kredilerin düşük gelirli bireylere, işsizlere veya düzenli bir gelire sahip olmayan kişilere sunulmasından kaynaklanmaktadır. İlerleyen zamanlarda bu kişilerin işlerini kaybetmesi ya da kredi geri ödeme gücünü yitirmeleri, krizin başlamasına neden olmuştur. Bu nedenle, el konulan çok fazla konutun haczedilmesiyle birlikte ev fiyatlarında büyük düşüşler yaşanmıştır. Bu durum kredi kullanan diğer bireylerin evlerinin de değerinin azalmasına yola açmıştır. Oluşan durum karşısında, bu bireyler de tepkisiz kalmamış ve kredi tutarlarını geri ödememeye başlamışlardır. Kredi ödemelerini tahsil

* Mortgage: Faiz ve itfa paylarından oluşan düzenli nominal ödemeleri olan uzun vadeli konut kredileridir. İpotek faiz oranı göz önüne alındığında, ödemeler anaparanın ipotek süresinin sonunda, genellikle 15 ila 30 yıl arasında kademeli olarak tamamının geri ödenmesini garanti altına alacak şekilde gerçekleşir (bkz. Mayer ve Pence, 2008; Bezemer, Grydaki ve Zhang, 2016; Garriga, Kydland ve Sustek, 2017; Amromin, Huang, Slaim ve Zhong, 2018).

edemeyen bankalar ödenmeyen kredilerini fon kuruluşlarına devretmiştir. Bu gelişmeleri finansal sistemi domino etkisiyle zayıflatan ve büyük kuruluşların kaçınılamayan iflasları izlemiştir (Alantar, 2008, s. 5).

Kriz süreci hem Amerika’da hem de diğer birçok ülkede uluslararası finansal kuruluşların tasfiye edildiği, ekonomi politikalarının gözden geçirildiği ve küresel finansal sistemin farklı arayışlar içine girdiği bir dönem olmuştur (Kök ve Ay, 2013, s. 156). Küresel krizin yaşanmasında; denetim ve düzenleme eksiklikleri, yetersiz risk yönetimi, faiz oranlarının sürekli artışı, ekonomik politikaların istikrarsızlığı gibi faktörler etkili olmuştur (Bostan ve Bölükbaş, 2011, s. 104). Krizden birçok gelişmekte olan ülke gibi Türkiye de olumsuz etkilenmiştir. Ancak, 2001 krizi sonrasında hem finansal sistem hem de bankacılık sektöründe yapılan denetim ve düzenlemeler neticesinde diğer ülkelerin aksine, bu krizin daha hafif hissedilmesi sağlanmıştır (Yüce Civelek, 2009, s. 33). Ayrıca bankacılık sektörünün döviz cinsinden borçlanmasının kısıtlılığının ve yurtdışı fonlara bağımlılığının az olması da bu olumsuz süreçten nispeten daha az etkilenmesini mümkün kılmıştır (Kök ve Ay, 2013, s. 156). Yaşanılan bu ekonomik kriz sonrasında tüm ülkeler bankacılık sektörü üzerindeki denetimlerin artmasına ve yeni önlemler alınmasına yol açmıştır (Turgut ve Ertay, 2016, s. 115).

Küresel ekonomik krizin ardından finans sektörünün toparlanma sürecindeki en büyük paya sahip olan bankalar için yeniden yapılandırılma çabaları kapsamında etkin kontrol ve denetim süreci başlatılmıştır. Bu dönemin ardından, Türk bankacılık sektörünün yapısı güçlenmeye başlamış ve sektör ekonomik faaliyetleri desteklemeye devam etmiştir (Arıcan ve Tanınmış Yücememiş, 2016, s. 44-45). Kriz etkilerini en iyi şekilde gösteren sermaye yeterliliği rasyosu, Türk bankacılık sektörü için 2008 yılı sonunda %20,6 iken kriz sonrası dönem olarak nitelendirilen 2010 yılında %19,9’a düşmüştür. Kriz öncesi ülkede 49 olan banka sayısı bu süreçte ve sonrasında aynı sayıda kalmış, ancak şube ve personel sayılarında artış gözlenmiştir. 2008 yılında 9.304 şube sayısı, 2010 yılında 9.601’e; personel sayıları ise 2008 yılında 182.667 iken 2010 yılında 186.619’a yükselmiştir (Selçuk, 2010, s. 23-24). Bu sonuçlar değerlendirildiğinde, 2000 ve 2001 yılı krizlerinden sonra Türk bankacılık sektörü yapısal değişimlerinin olumlu faydalarını görmüştür.

1.3. Bankacılık Sistemi

Banka kelimesi, bankerlerin ve sarrafların ticaret işlerini yürüttükleri İtalyancada masa, sıra veya tezgâh anlamına gelen “banco” sözcüğünden türetilmiştir (Çivi, 1985, s. 19). Tarih boyunca bankacılık sektörü, ülkelerin mali ve finans yapısının temel yapı taşı olup; reel sektörün büyümesi ve gelişmesi için önemli bir finansman kaynağı rolünü üstlenmiştir. Türkiye finans sektöründe bankaların aktif büyüklüğünün payı %90’dan fazladır (Kale ve Eken, 2017, s. 15).

Finansal sistem içerisindeki aracılık işlemlerini yerine bankalar, finansal sistem ile iktisadi faaliyetler arasındaki ilişkinin istikrarlı olmasında önemli görev üstlenirler ve (Yıldırım, 2004, s. 12). Bankalar, ekonomik birimlerin yapmış oldukları tasarruflardan oluşan fon fazlalarını verimli yatırım fırsatlarına dönüştüren fon talep eden kişi veya kurumlara en düşük maliyetle, en uygun ve en etkin bir şekilde sunulmasını ve ayrıca ekonomik sistemin düzenli ve verimli çalışmasını sağlamaktadırlar (Yetiz, 2016, s. 107).

Banka, finansal ihtiyaçlarını karşılamak üzere ekonominin farklı kesimlerine çeşitli şekillerle kredi sunan, nakit ve menkul kıymetlerle faaliyet yürüten, kambiyo ve değerli varlıkların saklanması sağlayan, endüstriyel ve ticari işletmeleri kuran ya da bunlara ortak olan ve bu tür faaliyetlere ilişkin finansal ve ticari hizmetleri yerine getiren bir şirket olarak tanımlanabilir (Vurucu ve Arı, 2017, s. 21). Ayrıca bankalar, ülke ekonomisinin para ve maliye politikalarının amaçlarına ulaşması için kaynak aktarımında aracılık faaliyeti yürüten ve temel görevi olan fiyat istikrarını sağlayan finansal sistemin en önemli parçasıdır (Akın, 2018, s. 56). Bankalar müşterilerine geleneksel finansal araçları sunmanın yanı sıra çeşitlendirilmiş finansal ürün ve hizmetler ile işlem maliyetlerini düşürerek daha fazla kar elde etme fırsatı sağlarlar (Coşkun vd., 2012, s. 1). Dolayısıyla, bankalar tasarrufların ticaret ve sanayi sektörüne sunulmasını sağlayan ve kendilerine özgü yapılarının aracılığıyla ekonomik hayatın sürdürülebilirliği için hizmetler üreten kurumlar olarak karşımıza çıkar (Sevilengül, 2001, s. 1).

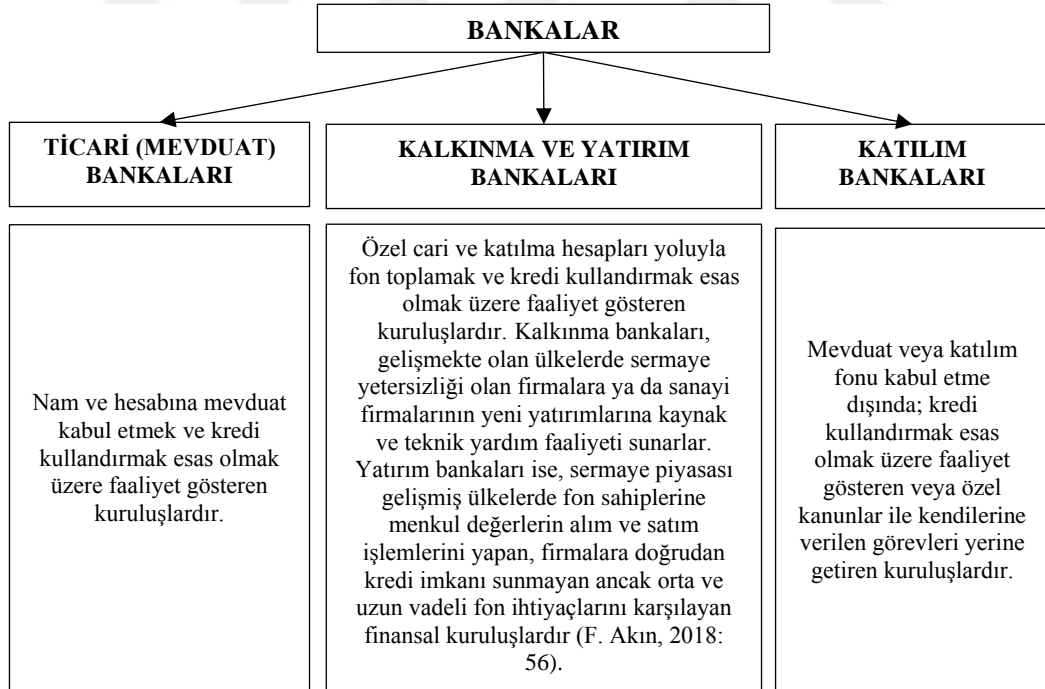
5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 4. maddesinde bankaların faaliyet konuları Tablo 1.3’teki gibi sıralanmaktadır.

- Mevduat ve Katılım Fonu kabulü,
- Nakdi ve gayri nakdi kredi verme işlemi,
- Nakdi ve kaydi ödeme, fon transfer işlemleri dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri,
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri,
- Saklama hizmeti,
- Kredi ve banka kartı gibi ödeme araçları ihracı ve ilgili faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının ve kıymetli maden ve taşların alımı, satımı işlemleri,
- Birden fazla türev aracı içeren finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri,
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satımı taahhüdü; ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık ve daha önce ihraç edilmiş olan araçların aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri,
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri,
- Yatırım danışmanlığı işlemleri,
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi,
- Faktöring ve forfaiting işlemleri,
- Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık,
- Finansal Kiralama işlemleri,
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık hizmetleri,

Tablo 1.3 Banka faaliyet konuları

Kaynak: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre, Türk Bankacılık Sistemi Şekil 1.1'de görülebileceği üzere; ticari (mevduat), katılım, kalkınma ve yatırım bankaları adı altında üzere faaliyet alanlarına göre üç gruba ayrılmaktadır.

Şekil 1.1 Faaliyet alanlarına göre banka türleri

Kaynak: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>

Ticari (mevduat), katılım ve kalkınma ve yatırım bankaları arasında önemli farklılıklar vardır. Örneğin; ticari bankalar, katılım fonu ve finansal kiralama işlerini; katılım bankaları mevduat kabulü, kalkınma ve yatırım bankaları ise, mevduat ve katılım fonu kabulü faaliyetlerini gerçekleştiremezler.* Bununla birlikte katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankaları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, katılım bankaları daha çok orta ve uzun vadeli kredi imkanı sunarken, kalkınma ve yatırım bankaları kredi vermek yerine, işletmelerin hisse senedi ya da tahvil arz etmeleri yoluyla uzun vadeli kaynak sağlarlar (bknz. Tablo 1.4).

Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
<ul style="list-style-type: none"> • Kamu tarafından devlet desteğiyle kurulurlar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Özel sektör sermayesiyle kurulurlar.
<ul style="list-style-type: none"> • Karlılık amacı ikinci plandadır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Karlılık amacı güderler.
<ul style="list-style-type: none"> • Gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösterirler. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sermaye piyasalarının gelişmiş olduğu ülkelerde faaliyet gösterirler.
<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomi ve Teknoloji alanlarına öncelik verirler. 	<ul style="list-style-type: none"> • İşletmelerin faaliyetlerini geliştirmeye öncelik verirler.
<ul style="list-style-type: none"> • Orta ve Uzun vadeli kredi imkanı sunarlar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kredi vermek yerine, işletmelerin hisse senedi ya da tahvil arz etmeleri yoluyla uzun vadeli kaynak sağlarlar.
<ul style="list-style-type: none"> • Özellikle imalat sanayisine kaynak sağlarlar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sermaye piyasasına aracılık yaparlar.
<ul style="list-style-type: none"> • Kaynakları genellikle öz sermayeleri, fonları ve kredilerden oluşur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kaynaklarını sermaye piyasasından sağlarlar.

Tablo 1.4 Katılım Bankaları ve Kalkınma-Yatırım Bankaları arasındaki farklar

Kaynak: Arabacı, 2018, s. 25-42.

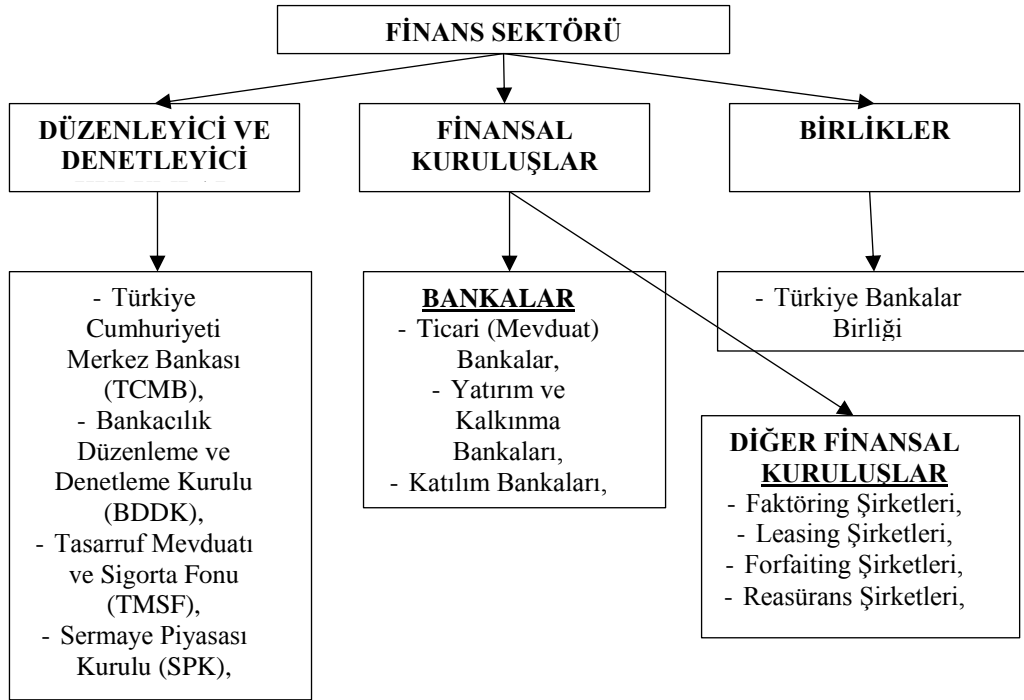
1.4. Türkiye’de Bankacılıkla İlgili Kuruluşlar

Finansal sistem içerisinde farklı faaliyetler sunan bankaların düzenlenmesi, denetlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla bazı kurumlara ihtiyaç duyulmuştur. Bunlar hem bankacılık sektörünün hem de fon sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasını sağlamaktadır (Vurucu ve Arı, 2017, s. 284).

Finansal sistem, finansal ögeler arasında bütünlük ilişkisinin etkin bir şekilde yürütülmesiyle kurulur. Finansal fonları arz ve talep edenlerle aracılık sağlayan, gözetleyen ve denetleyen kurumlar tarafından mevzuat çerçevesindeki araçlar, politikalar ve yöntemlerle finansal faaliyetlerini yürütürler. Bunların neticesinde ortaya çıkan yapı finans sisteminin temelini oluşturur (Altay, 2017, s. 6-7).

* <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>

Türkiye’de bankacılık sektörünü düzenleyen, denetleyen ve ilişkili olduğu finansal kuruluşlar Şekil 1.2’de gösterilmiştir.

Şekil 1.2 Türk finans sistemi

Kaynak: Altay, 2017, s. 12.

Bankacılık sektörünü diğer finansal kuruluşlarından ayıran özelliği bankacılık faaliyetlerinin yanı sıra sigorta ve sermaye piyasalarının faaliyetlerine aracılık hizmeti sunmalarıdır (Altay, 2017, s. 12).

1.4.1. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)

1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası 1863 yılında faaliyetlerine başlayan Bank-ı Osmani Şahane 'ye devredilmiştir. Bu bankaya kâğıt para basma, devlet gelirlerini tahsil etme, hazine ödemelerini gerçekleştirme, hazine bonolarını iskonto etme, dış borçların anapara ve faiz ödemelerini yapma gibi merkez bankası görevleri verilmiş ve Cumhuriyet'in kurulduğu ilk yıllara kadar faaliyetlerine devam etmiştir (İncekara, 2011, s. 50). 1929 Büyük Dünya Krizi sonrasında ülke içi parasal ve kredi işlemlerini denetleyecek bir kuruma ihtiyaç duyulması nedeniyle 1930 tarihinde 1715 sayılı kanun ile 15 milyon TL sermayeli TCMB anonim şirketi kurulmuştur (Şendoğdu, 2016, s. 115). Merkez Bankası; bir ülke adına para basma yetkisine sahip, para ve maliye politikalarının yürütülmesine yetkili, bankaların faaliyet ve

işlemlerinden sorumlu olan bankadır. Dolayısıyla Merkez Bankası'nın temel amacı, ülke ekonomisinin kalkınmasını ve fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için bankaya; para arzını ve piyasasını düzenlemek, hazine işlemlerini gerçekleştirmek ve ulusal paranın değerini korumaya yönelik önlemler almak gibi çeşitli görevler verilmiştir (Vurucu ve Arı, 2017, s. 34). 2001 yılında yeniden düzenlenen 4651 sayılı kanun ile merkez bankasının görev ve yetkileri Tablo 1.5'te sunulduğu üzere genişletilmiştir.

Merkez Bankasının Görevleri
<ul style="list-style-type: none"> • Açık piyasa işlemleri yapmak, • Türk lirasının değerini korumak, hacim ve tedavülünü düzenlemek, • Türk lirasının yabancı paralar ve değerli madenler karşısındaki muadeletine yönelik kur rejimini tespit etmek, • Bankaların finansal durum tablolarındaki kalemleri inceleyerek zorunlu karşılıklar ve umumi dispo­nibilite ile ilgili usul ve esasları belirlemek, • Reeskont ve avans işlemleri yapmak, • Hazine döviz ve altın rezervlerini yönetmek, • Para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici kararlar almak,
Merkez Bankasının Yetkileri
<ul style="list-style-type: none"> • Türk lirası kâğıt para ihracını sağlar, • Enflasyon hedefini tespit eder ve para politikasını belirler, • Olağanüstü hallerde TMSF'ye fon desteği verir, • Bankalara kredi verme işlemlerini yürütür, • Bankaların kredi ve mevduat işlemlerinde uygulayacakları faiz oranlarını usul ve esaslara göre bankalara talep eder, • Bankalar ve diğer mali kurumlardan ve bunları düzenlemek ve denetlemekle görevli kurum ve kuruluşlardan gerekli bilgileri ve istatistiki verileri toplar

Tablo 1.5 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın görev ve yetkileri

Kaynak: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1211.pdf>

1.4.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)

BDDK, finansal sistemin en önemli unsuru olan bankaların düzenli bir şekilde çalışmasına öncülük etmektedir. Kredi sisteminin etkin bir şekilde işlemesi ve tasarruf sahiplerinin haklarının korunmasının yanı sıra bankacılık sektörünün düzenlemesi, denetilmesi ve gözetiminin yapılması amacıyla 1999 yılında 4289 sayılı Bankacılık Kanunu ile idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişilik olarak kurulmuştur (İncekara, 2011, s. 61; Vurucu ve Arı, 2017, s. 285).

BDDK; bankaların faaliyet dönemleri itibariyle oluşan ana mali tablolarını ve diğer raporları aracılığıyla mali sağlıklarını, kanun, yönetmeliklere ve diğer mevzuat kısıtlamalarına uyup uymadıklarını, kullandıkları kredileri doğru

alanlarda sunup sunmadıklarını kontrol ve takip eder (Güney, 2007, s. 160-161). Bankalar gerekli tedbirleri almak ve uygulanmasını sağlamakla yükümlüdürler. Aksi takdirde, hatalı ve uygun olmayan faaliyetlerine karşı sorumludurlar (Akyazan, 2006, s. 151).

1.4.3. Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF)

1933 tarih 2243 sayılı kanun ile tasarruf mevduatın korunmasına ilişkin ilk yasal düzenleme getirilmiştir. Bu kanuna göre, bankaların mevduat munzam karşılığı olarak merkez bankasında bulundurdukları mevduatlar, toplamış oldukları tasarruf mevduatlarının karşılığı olarak kabul edilmiş ve haczedilemeyeceği hüküm altına alınmıştır (Şendoğdu, 2006, s. 159). 1983 yılında tüzel kişiliğe sahip olan kuruluş, 5411 bankacılık kanununda düzenlenmiştir (Gündoğdu, 2016, s. 94).

TMSF fon sahiplerinin haklarını korunmasını güvence altına almaktadır. Şayet mevduatın tutulduğu banka tasarruf sahiplerinin haklarını geri ödeyememe durumunda kalırlarsa bu tutar kurum tarafından ilgili kişilere ödenir (Bolat, 2019, s. 13). Ayrıca fona devredilen bankaların varlık ve kaynaklarının yönetilmesi ve mali yapılarının güçlendirilmesi, diğer bankalarla birleştirilmesi, devri, satışı ya da tasfiyesi, alacaklarının tahsil işlemlerinin takip edilmesi ve sonuçlandırılması gibi görevleri bulunmaktadır (Vurucu ve Arı, 2017, s. 287).

1.4.4. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

1994 yılı finansal kriziyle birlikte bazı finansal kuruluşlar iflas etmiş ve yatırımcılarını mağdur konumda bırakmıştır (Peker ve Karaağaçlı, 2015, s. 352). Bu sebeple kurulan ve iki temel görevi olan SPK; sermaye piyasasının açıklık ve kararlılık içinde çalışmasını ve yatırımcıların hak ve menfaatlerinin korunmasını sağlamaktır (Duranlar, 2007, s. 79).

SPK, aşağıda sunulan koşulların biri veya birkaçının gerçekleşmesi durumunda bankalar üzerinde denetim ve gözetim yetkisine sahip olmaktadır (Vurucu ve Arı, 2017, s. 288):

- Bankaların sermaye piyasasında aracılık faaliyetleri sunmaları,
- Bankaların konut finansmanı hizmet faaliyeti sunmaları,
- Bankaların halka açık şirket statüsünde faaliyet sunmaları,

1.4.5. Türkiye Bankalar Birliği

Türkiye Bankalar Birliği, 1958 yılında düzenlenen Bankalar Kanunu 57. maddesi hükümlerine göre, Türkiye’de faaliyet gösteren bankaları temsil etmek amacıyla tüzel kişiliğe sahip kamu kuruluşudur (Duranlar, 2007, s. 74). Bu birliğin amaçlarından bazıları; bankacılığın geliştirilmesine yönelik politikalar oluşturmak, bankaların uyması gereken ilke ve standartları belirlemek, ekonominin ihtiyaçlarına uygun olarak bankaların gerekli çalışmalarını sağlamak, BDDK tarafından alınan karar ve tedbirlerin uygulanmasını takip etmek, haksız rekabeti korumak ve önlemek, bankacılık alanı ile ilgili eğitim programlarını organize etmek gibi çeşitli konularda görevleri bulunmaktadır.*

1.5. Bankacılık Fonksiyonları ve Riskleri

Bankalar finansal sistemin paydaşları arasındaki para ve kredi hizmetini sağlayan iktisadi işletmelerdir. Dolayısıyla bankalar, ekonominin temel hedeflerinin gerçekleşmesi için para ve kredi piyasasının yönlendiren mali kurumlar olarak karşımıza çıkar (Altay, 2017, s. 37). Bankaların hizmet faaliyetlerini yerine getirirken iki temel fonksiyonu bulunmaktadır. Bunlardan ilki likidite dağılımı en uygun şekilde gerçekleştirmek; ikincisi ise, tasarruf sahiplerinin sahip oldukları fonlarını rasyonel bir şekilde değerlendirmelerini sağlamaktır (İskenderoğlu, Karadeniz ve Atioğlu, 2012, s. 292).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler açısından finansal sistemin en önemli parçasının bankacılık sektörü olduğu kabul edilmektedir. Günümüzde ulaşım ağlarının teknolojik gelişmelerin yardımıyla değişim göstermesi bankacılık sektörünü sürekli bir şekilde dinamik kalmasına yol açmıştır (Turgut ve Ertay, 2016, s. 115). Bankacılık sektöründe teknolojinin ve finansal araçların hızla gelişmesiyle birlikte yapısında bazı değişiklikler gözlenmeye başlamıştır. Bu değişiklikler sektörün maruz kaldığı risklerinde çeşitlenmesine yol açmıştır.

Risk, gelecekte beklenmeyen durumların ortaya çıkma olasılığı olarak ifade edilebilir. Finansal risk ise beklenen getiri ile gerçekleşen getiri arasındaki olumlu veya olumsuz sapma olup, belirsizlik doğuran olası sonuçların dağılımıdır (Anbar ve Eker, 2009, s. 130). Bankacılıkta risk ise “*bir işlemeye ya da faaliyete ilişkin bir*

* <https://www.tbb.org.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/hakkinda/gorevleri/13>

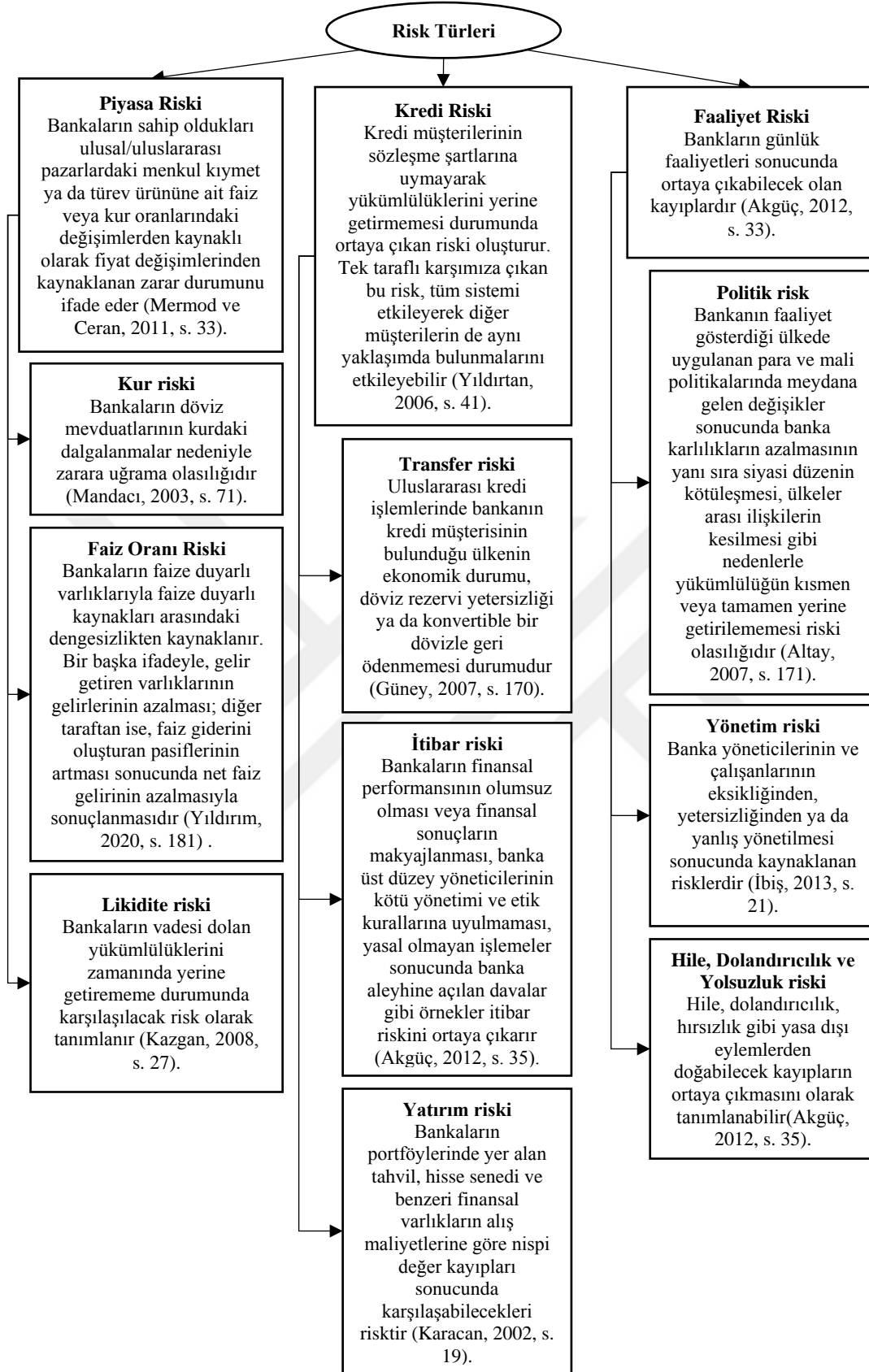
parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimali” olarak tanımlanmıştır.* Ekonomik sistemin temelinde olan bankalar; dalgalı döviz kuru sistemi, faizlerde oynaklık, sermaye hareketinde serbestlik, deregülasyon, ülke riskleri, finansal türev ürünlerin yaygınlaşması, finansal sektördeki rekabet gibi çeşitli ve kapsamlı riskler ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bankaların gerçekleştirmiş oldukları tüm işlemlerinde farklı ölçülerde risk ve zarar ile karşılaşma olasılıkları bulunmaktadır. Ayrıca bu riskleri ve zararları da mali tablolarında göstermeleri gerekmektedir. Bankalar, bu riskleri azaltabilmeleri veya bu risklerden kaçınabilmeleri mümkündür. Bu riskler, sistematik olmayan riskler olarak karşımıza çıkar. Bankacılık sektörü açısından bu risklere, kredi riski ve operasyonel risk örnek olarak verilebilir (Yüksel Mermud ve Ceran, 2011, s. 30). Kaçınılabilen bu riskleri ise, üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar;

- Basit işlemlerle yok edilebilen riskler,
- Karşı tarafa yüklenebilen riskler,
- Aktif bir şekilde yönetilebilen risklerdir (Mandacı, 2003, s. 69).

Günümüzde bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldıkları risklerin bazıları Tablo 1.3’te gösterilmektedir. Her ne kadar risk çeşitleri detaylıca sunulmuş olsa da Basel kriterleri bunlardan yalnızca kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk ve likidite riskini bankalar açısından göz önünde bulundurmaktadır (Gündoğdu, 2014, s. 97). Bu riskleri ilişkin detaylı bilgiler Şekil 1.3’te sunulmaktadır.

* <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-17.htm>

Şekil 1.3 Bankacılık sektöründe risk türleri

Kaynak: Şekil’de yazan kaynaklardan yola çıkılarak oluşturulmuştur.

Risklerini türlerini, banka faaliyetleri bağlamında sınıflandıracak olursak Tablo 1.6'da sunulduğu gibi ilişkilendirebiliriz.

Banka Özelliği	Risk Grubu	Risk Türü
Bilançoya ilişkin işlemler	Finansal	Kredi Riski Likidite Riski Piyasa Riski
Banka hizmetleri	Sunma-Sağlama	Faaliyet Riski Teknoloji Riski Stratejik Risk
Faaliyet	Çevresel	Hile Riski Ekonomik Risk Rekabet Riski Yasal Risk

Tablo 1.6 Bankacılık faaliyet riskleri

Kaynak: Ciurlau, 2009, s.179-186.

1.6. Banka Kredileri ve Sınıflandırılması

Bankaların kullandığı kredilerin nasıl ve ne şekilde sınıflandırılacağı BDDK tarafından yayımlanan “Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar” adlı 2016 yılı 29750 sayılı yönetmelikte açıklanmıştır.* Bu yönetmeliğin 4. maddesine göre, bankalar yurtdışı şubeleri dahil olmak üzere sunmuş oldukları kredileri aşağıda belirtilen hükümlere göre sınıflandırmak zorundadırlar.

1.6.1. Birinci Grup – Standart Nitelikteki Krediler

- Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullanılan,
- Anapara ve faiz ödemeleri, borçlusunun ödeme gücüne ve nakit akımına göre yapılandırılan,
- Ödemeleri süresinde yapılan veya otuz günden fazla gecikmeyen, gelecekte de geri ödeme sorunları beklenmeyen, teminatlara başvurulmaksızın tamamen tahsil edilebilecek nitelikte olan,
- Borçlusunun kredi değerliliğinde zayıflama tespit edilmemiş olan ve
- TFRS 9'a göre on iki aylık beklenen kredi zarar karşılığı uygulamasına tabi olan kredilerdir.

* <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160622-3.htm>

1.6.2. İkinci Grup – Yakın İzlemedeki Krediler

- Kredilendirilebilir nitelikte finansman yapısına sahip gerçek ve tüzel kişilere kullanılmış olan, ancak, makroekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektörlerdeki veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle borçlusunun ödeme gücünde veya nakit akımında olumsuz gelişmeler gözlenen ya da bunun gerçekleşeceği tahmin edilen veya
- Kredinin kullanıldığı esnada borçlunun önemli ölçüde finansal risk taşıması gibi nedenlerle yakından izlenmesi gereken veya
- Anapara ve/veya faiz ödemelerinin kredi sözleşmesinde yer alan şartlara uygun olarak yapılmasında sorunlar doğması muhtemel olan ve bu sorunların giderilmemesi durumunda teminatlara başvurulmaksızın borcun tümüyle tahsil edilememe riski bulunan veya
- Borçlusunun kredi değerliliği kredinin verildiği güne göre zayıflamamış olmakla birlikte düzensiz ve kontrolü güç bir nakit akımı yapısına sahip olması nedeniyle zayıflama ihtimali olan veya
- Kredi değerliliğinin zayıflaması olarak yorumlanamayacak nedenlerle anapara ve/veya faiz ödemelerinin tahsili, vadelerinden veya ödenmesi gereken tarihlerden itibaren otuz günden fazla geciken ancak doksan günü geçmeyen veya
- TFRS 9 kapsamında borçlusunun kredi riskinde önemli derecede artış olan veya
- Geri ödemesi tamamen teminata bağlı olan kredilerde teminatın net gerçekleşebilir değeri alacak tutarının altına düşen veya
- Birinci Grupta veya İkinci Grupta izlenirken yeniden yapılandırmaya konu edilen ve donuk alacak olarak sınıflandırma koşullarını taşımayan veya
- Donuk alacak gruplarında izlenirken yeniden yapılandırmaya konu edilen ve 7. maddede belirtilen koşulların gerçekleşmesini müteakiben canlı alacak olarak sınıflandırılan kredilerdir.

1.6.3. Üçüncü Grup - Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler

- Borçlusunun kredi değerliliği bozulmuş olan veya
- Teminatların net gerçekleştirilebilir değerinin veya borçlunun özkaynaklarının borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yetersiz bulunması nedeniyle teminata başvurulmaksızın tamamının tahsil imkanı sınırlı olan ve gözlenen sorunların düzeltilmemesi durumunda zarara yol açması muhtemel olan veya
- Anaparanın ve/veya faizin tahsili, vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla geciken ancak yüz seksen günü geçmeyen veya
- Makroekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektörlerdeki veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle işletme sermayesi finansmanında veya ilave likidite yaratmada sıkıntılar yaşanması gibi nedenlerle anaparanın ve/veya faizin bankaca tahsilinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren doksan günden fazla gecikeceğine kanaat getirilen veya
- Yeniden yapılandırılarak canlı alacak olarak sınıflandırılan ve bir yıllık izleme süresi içerisinde anapara ve/veya faiz ödemesi otuz günden fazla geciken veya bu izleme süresi içinde bir kez daha yeniden yapılandırmaya tabi tutulan krediler ve diğer alacaklar sınıflandırılır.

1.6.4. Dördüncü Grup - Tahsili Şüpheli Krediler

- Anaparanın ve/veya faizin tamamının kredi sözleşmesinde yer alan hususlar çerçevesinde teminata başvurulmaksızın tahsilinin sağlanamayacağı muhtemel olan veya
- Borçlusunun kredi değerliliği ciddi şekilde bozulmuş olan, ancak birleşme, yeni finansman bulma imkânı veya sermaye artırımı gibi olanakların borçlunun kredi değerliliğine ve kredinin tahsil kabiliyetine yapması beklenen katkı nedeniyle henüz tam anlamıyla zarar niteliği taşımadığı düşünülen veya
- Anapara ve/veya faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilinin gecikmesi yüz seksen günü geçen, ancak bir yılı geçmeyen veya

- Makroekonomik şartlardaki veya borçlunun faaliyet gösterdiği sektördeki veya bunlardan bağımsız olarak borçluya ilişkin olumsuz gelişmeler nedeniyle anapara ve/veya faizin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsilindeki gecikmenin yüz seksen günü geçmesi beklenen krediler sınıflandırılır.

1.6.5. Beşinci Grup - Zarar Niteliğindeki Krediler

- Borçlusunun kredi değerliliğinin tümüyle ortadan kalkmış olması nedeniyle tahsil beklentisi bulunmayan veya toplam alacak tutarının ancak ihmal edilebilir bir kısmının tahsil edilmesi beklenen veya
- Üçüncü ve Dördüncü Gruplarda belirtilen özellikleri taşımakla birlikte, vadesi gelen ve ödenmesi gereken alacak tutarlarının tamamının bir yılı aşacak bir sürede tahsilinin sağlanamayacağı muhtemel olan veya
- Anaparanın ve/veya faizin ödenmesi gereken tarihten itibaren tahsili bir yıldan fazla gecikmiş olan krediler sınıflandırılır.

1.7. Türk Bankacılık Sistemine İlişkin Güncel Bilgiler

Türk bankacılık sektöründe Aralık 2020 dönemi itibariyle; otuz dört ticari, on dört kalkınma ve yatırım, altı katılım bankası olmak üzere toplam elli dört banka faaliyet göstermektedir. Ticari bankalardan üçü kamu sermayeli, dokuzu özel sermayeli, yirmi biri yabancı sermayeli ve bir tanesi faaliyetlerindeki olumsuzluklar nedeniyle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiş bankalardan oluşmaktadır. Bu dönem itibariyle Türk bankacılık sektöründe 4.013 kamu, 3.660 yerli özel ve 3.516 yabancı sermayeli bankaların toplamda ise 11.189 adet banka şubesi bulunmaktadır. Sektörde kamu bankalarında 68.977, yerli özel sermayeli bankalarda 68.796 ve yabancı sermayeli bankalarda ise 65.451 olmak üzere toplamda 203.224 personel istihdam edilmektedir. Faaliyet gösteren bankaların şube ve çalışan sayıları Aralık 2019 dönemi ile karşılaştırıldığında, şube sayısı 185; personel sayısı da 1.402 kişi olmak üzere azalmıştır. Bu dönem itibariyle Türk bankacılık sektörünün toplam aktiflerinde ticari bankaların %87, kalkınma ve yatırım bankaları %6 ve katılım bankalarının ise %7 payı bulunmaktadır. Sektörün toplam aktif büyüklüğü 2019 yılı sonuna göre, %36 oranında artarak 6,1 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Sektör sahiplik payında; kamu bankaları %38, yerli özel bankalar %28 ve yabancı sermayeli

bankalar ise %21 paya sahiptir. Türk bankacılık sektörünün 423 milyar TL faiz geliri ve 209 milyar TL ise faiz gideri vardır. Sonuç olarak yaklaşık net faiz geliri 215 milyar TL'dir. Bir önceki yılın aynı dönemi itibariyle karşılaştırıldığında ise faiz gelirinde yaklaşık olarak 53 milyar TL tutarında bir artış olduğu gözlenmektedir. Son olarak bankacılık sektörünün net karı, net faiz gelirlerinden faiz dışı gelir ve giderler, karşılıklar ve vergi karşılığı düşüldükten sonra yaklaşık olarak 60 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu tutar bir önceki yılın aynı dönemine göre TL bazında yaklaşık %20 artış göstermiştir.* Tablo 1.7'de Türkiye'de 1960-2020 yılları arasında faaliyet gösteren bankaların sermaye sahiplikleri açısından dağılımı ve şube sayıları sunulmaktadır.

Yıllar	Banka sayılarına ilişkin bilgiler			Şube sayılarına ilişkin bilgiler		
	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1960	53	6	59	1.699	60	1.759
1965	44	5	49	1.913	68	1.981
1970	43	5	48	3.099	111	3.210
1975	38	5	43	4.491	114	4.605
1980	40	4	44	5.870	105	5.975
1985	36	17	53	6.155	116	6.271
1990	43	23	66	6.447	113	6.560
1995	50	19	69	6.352	117	6.469
2000	61	18	79	7.720	117	7.837
2005	34	17	51	6.020	501	6.521
2010	25	24	49	7.484	2.516	10.000
2015	22	28	50	8.173	4.012	12.815
2020	24	28	52	7.654	3.535	11.189

Tablo 1.7 Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar ve şube sayıları (1960 – 2020)*

Tablo 1.7 incelendiğinde, 1960-1985 yılları arasında ekonominin dışa açılmasının yasak olduğu dönemlerde ulusal sermayeli banka sayılarının yabancı sermayeli banka sayılarına göre bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Ancak liberal ekonomi politikasının uygulanmasıyla birlikte uluslararası sermayeye sahip banka sayılarının satın alım ya da yeni banka açılması yoluyla ani bir artış kaydettiği gözlenmektedir. 2000 yılına gelindiğinde, yabancı sermayeli bankaların sayısı 1995 yılına göre bir azalmış, ulusal sermayeli bankaların sayısı ise on bir artmıştır. Üst üste yaşanan finansal krizlerin etkisiyle ulusal sermayeli bankaların sayıları neredeyse yarı yarıya azalmış ve günümüze kadar da azalış (nitekim 2000 yılındaki

* <https://www.bddk.org.tr/Veri/Detay/162>

* <https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/>

ulusal banka sayısı altmış bir iken 2005 yılında otuz dört, 2010 yılında yirmi beş olmuştur) göstermeye devam etmiştir. Kriz döneminin akabinde bankacılık sektöründeki büyümenin yaşanması, karlılık oranlarının artması, makroekonomik göstergelerin olumlu yönde seyir izlemesi gibi faktörlerin etkisiyle birlikte yabancı sermaye ulusal sermayeli bankaların bazılarını satın almışlardır. 2005 - 2020 yılları arasında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların toplam sayısında önemli bir farklılık bulunmasa da sermaye türüne göre değerlendirildiğinde ulusal sermayeli bankalarda azalma olmuştur. Bankaların şube sayıları yıllar itibariyle incelendiğinde, sürekli bir artış gözlenmektedir. İstisnai olarak 2000 ve 2001 krizlerinin etkileri nedeniyle birçok bankanın iflas etmesi sonucunda sektörün şube sayılarında azalmaların yaşandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca 2015 yılından sonra özellikle bankacılık sektöründeki dijital dönüşümün gerçekleşmesiyle birlikte şube sayılarında azalmaların olduğu söylenebilir.

Tablo 1.8’de Türkiye’de 2009 – 2020 yılları arasında faaliyet gösteren tüm bankaların finansal durum tablolarındaki önemli kalemlerine ilişkin tutarlar sunulmaktadır.

Türk Bankacılık Sektörü Finansal Durum Tablosu												
YILLAR	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Nakit Değerler</i>	7.564	9.155	13.055	15.402	17.278	20.080	22.265	27.450	31.969	47.124	51.154	71.365
<i>T.C.M.B. Alacaklar</i>	29.877	34.383	39.371	28.736	32.412	39.431	41.074	98.419	106.476	196.575	186.792	285.724
<i>Para Piyasalarından Ala.</i>	12.205	1.088	1.590	3.476	2.213	884	2.005	2.029	9.559	2.749	1.123	7.700
<i>Bankalardan Alacaklar</i>	48.207	40.878	50.152	45.519	59.429	63.124	85.341	94.557	113.552	165.642	211.406	210.796
<i>Krediler ve Alacaklar*</i>	392.621	525.851	682.893	794.756	1.047.410	1.240.708	1.484.960	1.734.342	2.098.246	2.394.425	2.655.946	3.576.732
<i>Takipteki Krediler</i>	21.853	19.993	18.973	23.408	29.622	36.426	47.541	58.163	63.990	96.656	150.763	152.202
<i>Özel Karşılıklar (-)</i>	(18.266)	(16.753)	(15.061)	(17.600)	(22.597)	(26.910)	(35.459)	(45.036)	(50.748)	(66.059)	(98.211)	(113.882)
Toplam Aktifler	834.014	1.066.667	1.217.695	1.370.690	1.732.401	1.994.329	2.357.432	2.731.037	3.257.842	3.867.426	4.490.818	6.107.832
<i>Mevduatlar</i>	514.620	617.037	695.496	772.217	945.770	1.052.693	1.245.428	1.453.632	1.710.919	2.035.965	2.566.900	3.455.314
<i>T.C.M.B. Borçlar</i>	546	766	3.428	6.864	13.213	19.301	23.343	35.526	55.576	84.424	93.363	128.546
<i>Para Piyasalarına Borçlar</i>	242	64	1.766	68	165	253	5.219	24.325	112.521	73.615	4.257	184.493
<i>Bankalara Borçlar</i>	86.095	122.381	167.434	173.435	254.225	293.228	361.271	417.620	475.020	562.501	533.257	657.618
<i>Ödenmiş Sermaye</i>	42.542	47.937	50.493	54.636	59.327	64.666	72.186	79.240	84.872	96.191	102.526	125.089
<i>Yedek Akçeler</i>	59.473	72.270	89.777	103.641	122.744	141.635	161.743	179.281	209.967	252.957	313.736	372.100
<i>Dönem Karı/Zararı</i>	20.182	22.116	19.844	23.523	24.664	24.610	26.052	37.530	48.648	54.123	49.043	59.973
<i>Geçmiş Yıl Karı/Zararı</i>	(17.499)	(17.646)	(17.878)	(17.671)	(17.813)	(17.841)	(17.120)	(14.039)	(14.811)	(2.537)	(8.624)	(2.771)
Toplam Pasifler	834.014	1.066.667	1.217.695	1.370.690	1.732.401	1.994.329	2.357.432	2.731.037	3.257.842	3.867.426	4.490.818	6.107.832

Tablo 1.8 Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların son 10 yıllık bilançolarındaki önemli kalemler (Milyon TL)*

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık>

* 2018 yılından sonra TFRS 9 – Finansal Araçlar standardının 01/01/2018 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesiyle Takipteki Kredilere ayrılan karşılıklar üç aşamada değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu sebeple 2018 ve sonrası yıllarda Özel Karşılıklar kalemindeki tutarlardan yalnızca III. Aşama – Temerrüt (Özel Karşılık) tutarı tabloda sunulmuştur.

* Türk Bankacılık Sektörünün bilançosundaki nispi büyüklükleri diğer kalemlere göre daha yüksek hacimli verilere yer verilmiştir.

Türk bankacılık sektörünün 2020 yılı sonu itibarıyla aktif büyüklüğü bir önceki yılsonuna göre %36 artış göstererek 6.108 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Toplam aktiflerinin yaklaşık olarak %59'unu "*Krediler ve Alacaklar*" grubu oluşturmaktadır. Merkez bankasından alacaklar kalemi 2018'de %85 ve 2020 yılında ise %53 oranlarında bir önceki dönemlerle karşılaştırıldığında olağanüstü artışlar yaşanmıştır. Bankaların kendi aralarındaki alacakları 2010 ve 2012 yıllarında azalmış ve son yıl itibarıyla bir önceki yıla göre neredeyse aynı kalmış; ancak diğer yıllarda ise sürekli artışlar göstermiştir. Son yıl itibarıyla sektörün toplam kredi hacmi bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında %35 oranında artış göstererek 3.576 milyar TL'yi aşmıştır. Bu artışın oluşmasındaki en büyük etki dünyadaki pandemi süreci nedeniyle ülkemizde uygulanan siyasi politikalar da etkili olmuştur. 2009-2017 yılları arasında, takipteki krediler sadece 2010 ve 2011 yıllarında üst üste azalmış, ancak kalan yıllarda sürekli artışlar gözlemlenmiştir. 2019 yılında takipteki kredilerin tutarı bir önceki yıla göre yaklaşık olarak %55'lik bir artış yaşanmıştır. Tahsili gecikmiş alacaklar oranının artmasıyla birlikte bankaların kredi riskinin finansal istikrarları açısından yakından takibini gerekli kılmıştır. Temerrütlerdeki bu artış nedeniyle bunlara ayrılan karşılıklar tutarları da paralel olarak artış göstermiştir. Bu artış oranı 2019 yılında %50 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Karşılıklardaki tutarın bu denli yüksek artış göstermesinin bir sebebi ise, TFRS 9- Finansal Araçlar standardındaki değişiklikten kaynaklandığı da anlaşılabilir.

Sektörün 2020 yılı sonu itibarıyla toplam pasiflerinin; yaklaşık olarak %57'sini mevduatlar, %12'sini bankalara olan borçlar ve %10'unu özkaynaklar kalemleri oluşturmaktadır. Son iki dönem karşılaştırıldığında bankaların topladıkları; mevduatlar %35; merkez bankasına borçlar %38; bankalar borçlar %23 oranlarında artış görülmüştür. Diğer taraftan 2019 yılında sektörün para piyasalarına borçlarının büyük kısmı ödenmiş ve buna karşın bu tutar 2020 yılında 46 kat gibi yüksek oranda hiç görülmemiş bir artış yaşamıştır. Özkaynakların toplam yükümlülükler içerisindeki payı %10 düzeyindedir. Son olarak, bankacılık sektörünün 2020 yılı sonu itibarıyla dönem karı %20'lik bir artışla yaklaşık olarak 60 milyar TL düzeyindedir.

SEÇİLMİŞ RASYOLAR	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sermaye Yeterliliği Göstergeleri												
Sermaye Yeterliliği Oranı	20,9	19,2	16,7	18,1	15,4	16,4	15,6	15,5	16,8	17,4	18,4	18,8
Özkaynaklar/Toplam Varlıklar	13,3	13,4	11,9	13,4	11,3	11,8	11,3	11,1	11,1	11,1	11,2	10,1
Karlılık Göstergeleri												
Ortalama Aktif Karlılığı	2,6	2,4	1,8	1,8	1,6	1,4	1,2	1,5	1,7	1,5	1,2	1,1
Ortalama Özkaynak Karlılığı	20,6	18,1	14,2	14,4	13,1	12,0	10,8	13,5	14,9	13,8	10,6	10,3
Bilanço Yapısı ve Aktif Kalitesi Göstergeleri												
Toplam Mevduat/Toplam Varlıklar	63,5	63,9	60,2	59,3	57,7	56,0	55,9	56,4	55,4	55,7	58,9	58,4
Toplam Krediler/Toplam Varlıklar	47,7	52,9	57,2	59,2	62,1	64,1	65,2	66,1	66,9	64,7	65,5	63,7
Toplam Krediler/Toplam Mevduat	75,1	82,8	95,0	99,9	107,7	114,4	116,6	117,3	120,9	116,1	111,2	109,1
Tüketici Kredileri/Toplam Krediler	33,7	33,3	33,0	33,7	31,6	28,5	25,7	24,0	23,2	21,0	20,9	22,1
Donuk Alacaklar/Toplam Krediler	5,4	3,7	2,7	2,8	2,7	2,7	3,0	3,2	2,9	4,1	5,7	5,2
Kredi Karşılıkları/Toplam Varlıklar	1,5	0,7	0,7	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	0,8	1,5	1,6	1,8
Gelir-Gider Göstergeleri												
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri	200,1	204,2	183,8	194,1	212,2	192,8	191,4	190,7	186,7	167,0	165,0	203,8
Faiz Gelirleri/Toplam Varlıklar	10,5	7,9	7,4	8,3	6,6	7,1	7,1	7,3	7,8	9,7	9,6	7,1
Faiz Gelirleri/Toplam Gelirler	84,1	80,2	81,7	83,7	81,9	84,8	87,3	85,9	89,7	91,1	91,1	83,5
Vergi Önc. Kar/Top. Aktifler	3,0	2,7	2,1	2,2	1,7	1,6	1,4	1,8	1,9	1,7	1,4	1,3
Net Dönem Karı veya Zararı/Ödenmiş Sermaye	48,9	47,6	40,3	45,1	43,7	42,2	39,7	51,0	61,9	59,8	50,9	49,6

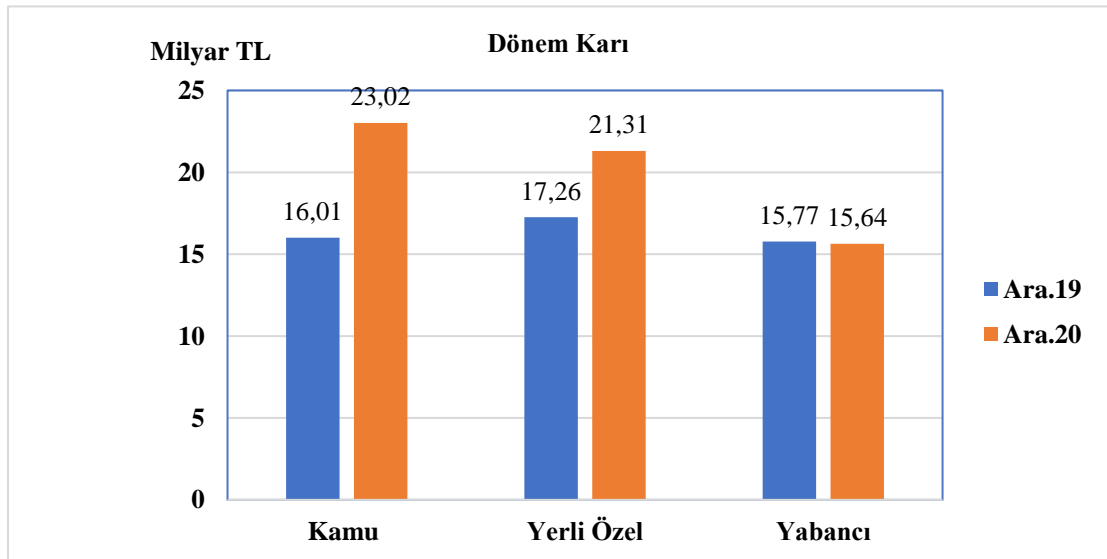
Tablo 1.9 Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların seçilmiş rasyoları (2009-2020)

Kaynak: <https://www.tbb.org.tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

- Türk Bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği rasyosu, 2009 yılında %20,9 düzeyinde iken, 2016 yılında %15 düzelerine kadar düşmüş, ancak takip eden yıllarda artarak 2020 yılı sonu itibariyle %18,8 düzeyine kadar yükselmiştir. Bu oran her yıl itibarıyla Basel kriterleri standartlarında yer alan %8 değerinin bir hayli üzerindedir. Ancak, son yıllarda sermaye yeterliliği rasyosu bireysel kredilerde risk ağırlıklarının yüksek olması, yabancı para kredilerin TL karşılıklarının artması ve kredi stokundaki hızlı büyüme nedeniyle azalmıştır.
- %2,6 seviyesinde olan sektörün ortalama aktif karlılık oranı 2015 yılına kadar sürekli azalarak %1,2 seviyesine kadar gerilemiş 2016 ve 2017 yıllarında her ne kadar artış gösterse de 2018 döneminden sonra azalmaya devam ederek son yıl itibariyle %1,1 seviyesine düşmüştür. Özkaynak karlılığı da ortalama aktif karlılıkla paralel hareketler sergilemiştir. 2009 yılında %20 seviyelerinin üstündeyken bu oran 2020 yılı sonunda yarı yarıya düşüş yaşamış ve %10,3 olarak gerçekleşmiştir
- Özkaynak/Toplam Aktif oranı ilgili dönemde %13 düzeylerinden %11 düzeylerine kadar düşmüştür.
- Bankacılık sektörünün toplam aktifleri ve toplam mevduatları arasındaki oransal ilişki incelendiğinde; 2009 yılında %63,5 olan bu rakam yıllar itibariyle genellikle azalarak son yıl itibariyle %58,9'ya kadar gerilemiştir.
- Toplam kredilerin toplam varlıklardaki payı incelendiğinde 2009-2017 yılları arasında sürekli olarak artış (%47,7 - %66,9'a çıkmış) göstermiştir. Ancak 2018 ve 2019 yıllarında bu oran azalarak sırasıyla %64,7 ve %65,5 olarak sonuçlanmıştır.
- Toplam kredilerin toplam mevduatlara oranı göz önüne alındığında 2009 yılında %75,1 düzeyinde olan bu oran 2017 yılına gelindiğinde %120,9'a kadar yükselmiştir. Son yıl itibariyle bu oran %111,2 olarak gerçekleşse de bankaların topladıkları mevduatlardan daha fazlasını kredi olarak sundukları anlaşılmaktadır. 2009-2015 yılları arasında sektörde toplam mevduatlarının krediyi karşılama oranının yükselmesi ve donuk alacakların azalması bankaların aktif kalitesinin az da olsa artmasını sağlamıştır. Ancak, 2019 yılı itibariyle donuk alacakların toplam kredilerdeki payı en yüksek seviyesi olan %5,7'ye ulaşmıştır.
- Tüketici kredilerinin toplam kredilerdeki payı, 2009 yılında %33,2 iken ve son yıl itibariyle %20,9 olarak gerçekleşmiştir.

- Sektörün vergi öncesi karının toplam aktiflerine oranı ele alındığında, 2019 yılında ilgili oran 2009 yılına göre yarı yarıya (%3'ten %1,4'e) azalmıştır. Bu oran anılan yıllar süresince bazı yıllar artış gösterse de genellikle düşüş seyri gösterdiği anlaşılmaktadır.
- Türk bankacılık sektörünün dönem net karı veya zararının ödenmiş sermayeye oranına bakıldığında, 2015 yılına kadar bu oranın %50'nin altında olduğu ancak diğer yıllarda arttığı 2019 yılında ise yeniden %50 düzeylerine geldiği söylenebilir.
- Bankacılık sektörünün faiz gelirleri ve giderleri karşılaştırıldığında ise 2009 yılında bu kalemler arasında iki kat fark olmasına rağmen bu farkın her yıl azaldığı ve son yıl da ise %165 düzeyine gerilediği görülmektedir.
- Sektörün faiz gelirleri toplam varlıklara oranlandığında, 2009 yılındaki düzeyine (%10,5) son yılda (%9,6) yaklaşıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, bu oranın 2013 yılına kadar azaldığı daha sonrasında ise artarak arttığı gözlemlenmektedir.

Şekil 1.4 – 1.19* arasında, Türk Bankacılık sektörünün dönem karı, toplam aktif büyüklüğü, aktif ve özkaynak karlılıkları, mevduatlarının gelişimi ve krediye dönüşüm oranları, kredilerin büyüklüğü, gelişimi ve takibe dönüşüm oranları, seçilmiş sektörlerin toplam kredileri ve takipteki kredileri, sermaye yeterliliği oranı hakkında grafiklere ve bunlara ilişkin açıklamalara yer verilmektedir.

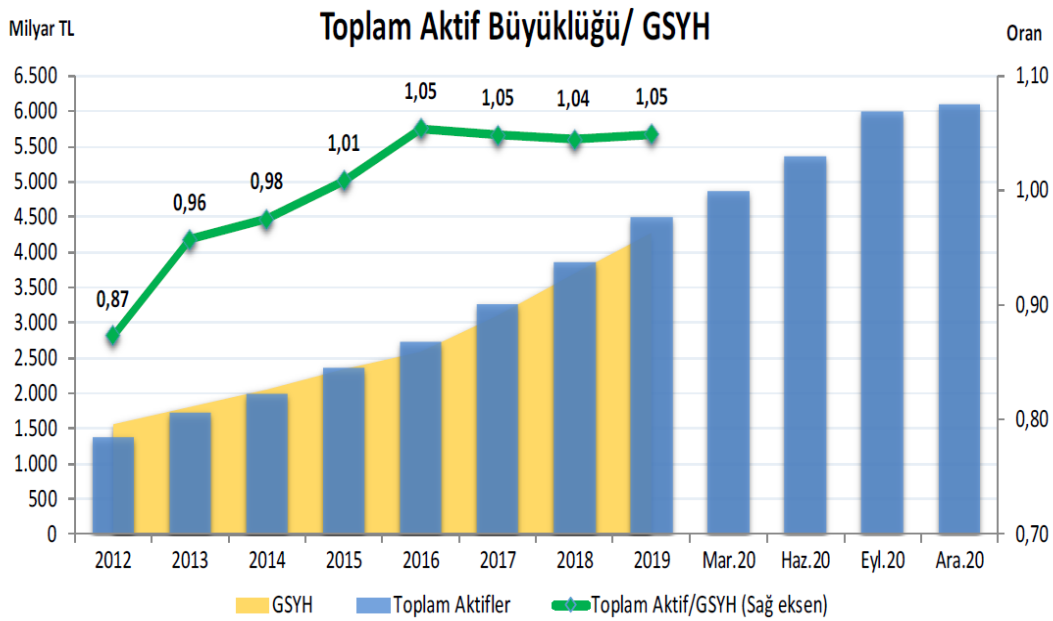

Şekil 1.4 Türk bankacılık sektörü dönem karı

* <https://www.bddk.org.tr/Veri/EkGetir/8?ekId=47>

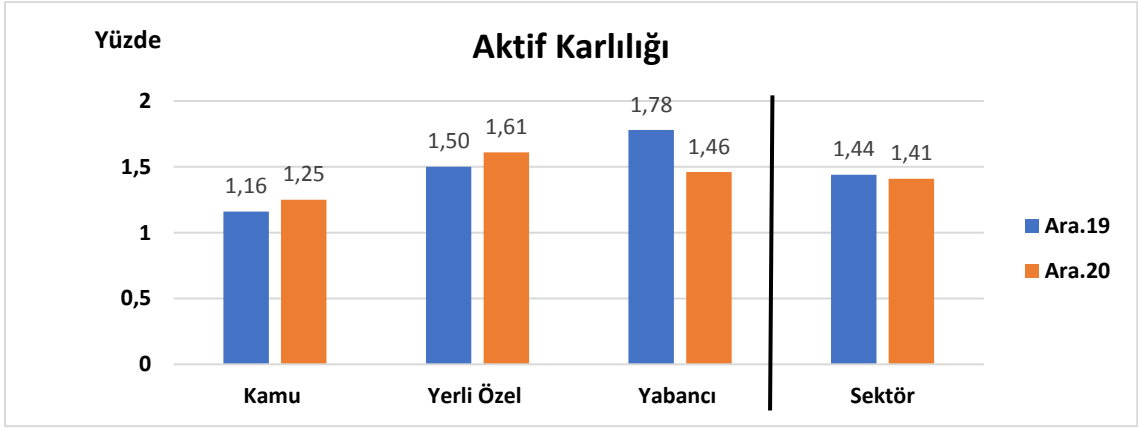
Şekil 1.4'te Türk Bankacılık sektörünün Aralık 2020 itibariyle dönem karı incelendiğinde; yaklaşık olarak toplam 60 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Sektör karının çoğunluğunun kamu bankaları tarafından elde edildiği ve bir önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırıldığında en yüksek artışın kamu bankalarında gerçekleştiği görülmektedir. Yerli özel sermayeli bankaların karlılığında ise bir önceki yıla göre bir artış yaşandığı ancak yabancı sermayeli bankaların karlılığının bir önceki döneme göre az da olsa azaldığı gözlenmektedir.

2012-2020 arasında Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların Toplam Aktifleri ve GSYH verilerine ilişkin bilgiler ise Şekil 1.5'te sunulmuştur.

Şekil 1.5 Türk bankacılık sektörü Toplam Aktif Büyüklüğü/GSYH

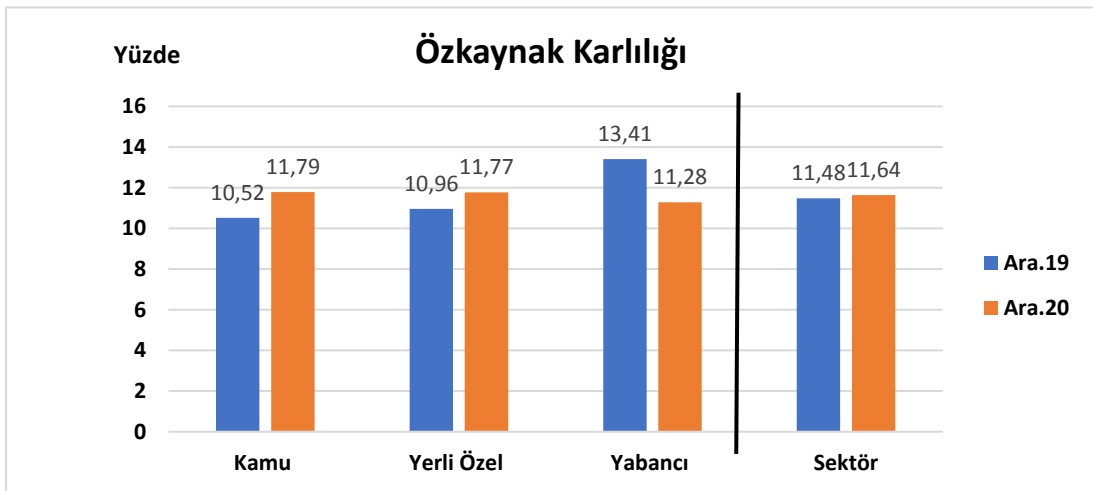
Şekil 1.5 incelendiğinde, Türk Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ye oranı 2014 yılı öncesinde %1'in altında iken, diğer yıllarda %1'in üzerinde seyir izlemiştir. Bankaların sahip oldukları toplam aktiflerin parasal değeri, 2012-2014 yıllarında GSYH'nin parasal değerinin altında, kalan yıllarda ise üzerine çıkmıştır. İlgili dönemlerde bankacılık sektörünün toplam aktifleri sürekli artış göstermiştir. 2012 yılında sektörün toplam aktif büyüklüğü 1,4 milyar TL düzeylerinden, 2020 yılı Aralık ayına gelindiğinde 6 milyar TL'yi aşmıştır.

Şekil 1.6 Türk bankacılık sektörü aktif karlılığı

Türk bankacılık sektörünün aktif karlılığı geçen yılın aynı dönemine göre, kamu ve yerli özel bankaları grubunda yaklaşık olarak %8 oranında artış göstermesine rağmen yabancı sermayeli bankalarda ise %18 oranında azalma yaşanmıştır. Sektörün ortalama aktif karlılığına bakıldığında ise, yaklaşık %2 oranında bir azalma yaşanmıştır.

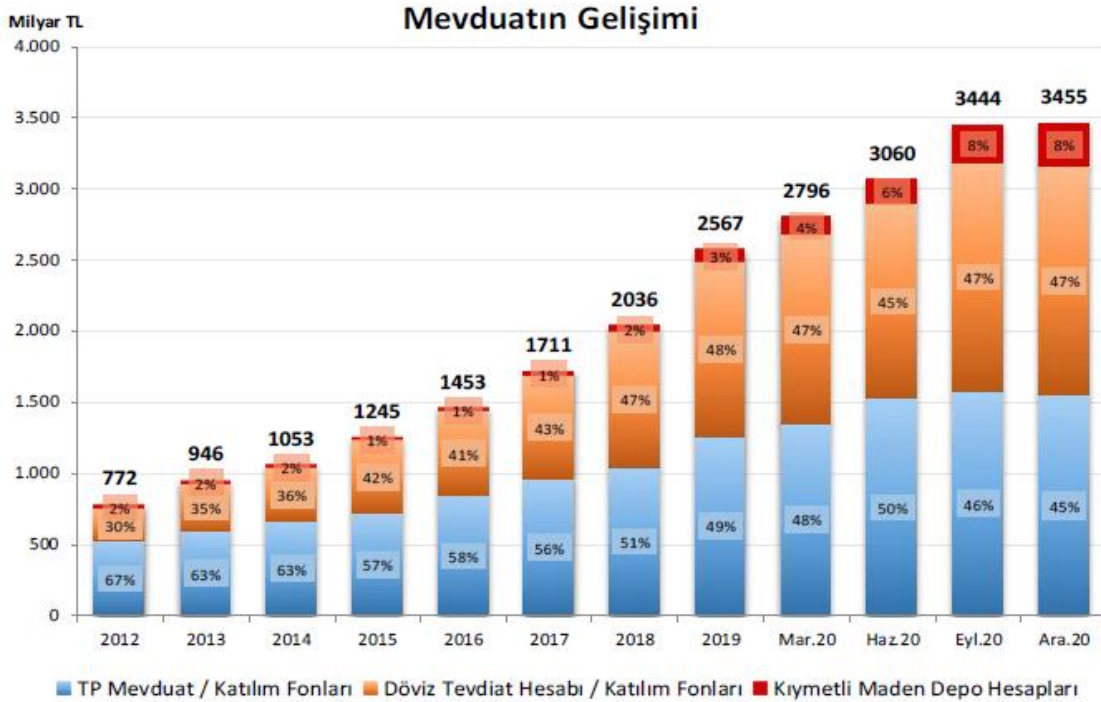
Özkaynak karlılığı, işletmelerin sahip oldukları sermayeyi ne kadar verimli ve etkin kullandıklarını belirler. Başka bir ifadeyle, işletmelerin elde etmiş oldukları dönem karının özsermaye içerisindeki payını gösterir (Apak ve Demirel, 2010, s. 133). Bu karlılık analizinde, kullanılan özsermaye karşılığında ne kadarlık bir getiri elde edildiğinin tespit edilmesinde kullanılır (Koşan ve Karadeniz, 2013, s. 48). Banka gruplarına göre, özkaynak karlılık oranları Şekil 1.7’de sunulmaktadır.

Şekil 1.7 Türk bankacılık sektörü özkaynak karlılığı

Türkiye’deki faaliyet gösteren banka gruplarının özkaynak karlılığı geçen yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında aktif karlılığa benzer bir şekilde seyir izlemiştir. Buna göre kamu bankalarında %12 oranında artış; yerli özel bankalarda %8 artış göstererek; yabancı sermayeli banka gruplarında ise %16 oranında azalış göstermiştir. Sektör açısından incelendiğinde, bankaların özkaynak karlılığında bir önceki döneme göre az da olsa %1 oranında bir artış gerçekleşmiştir.

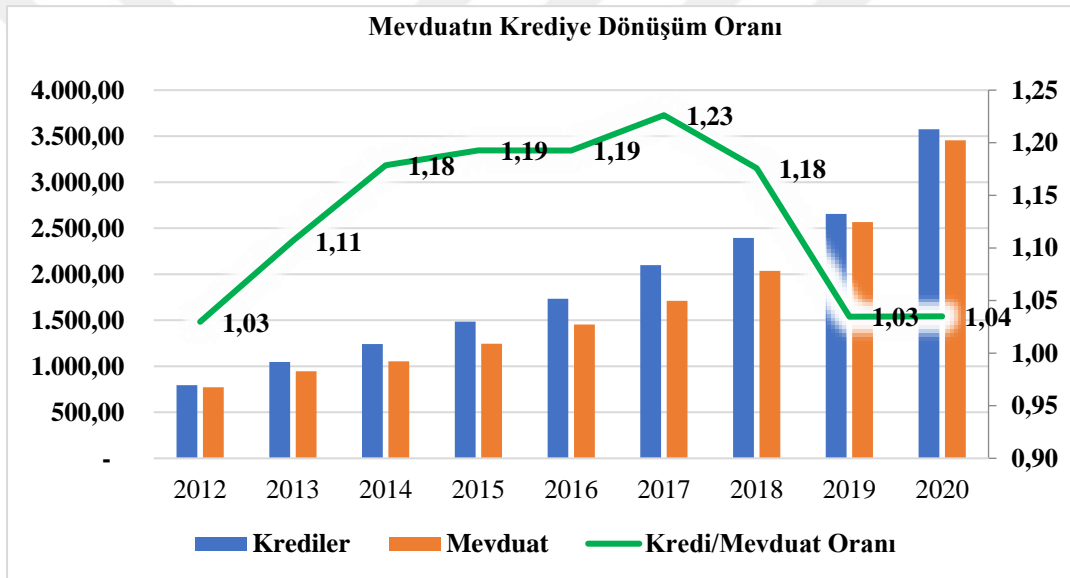
Bankaların en temel amacı, fon fazlasına sahip kişiler veya kurumlardan topladıkları mevduatları fon talep edenlere kredi şeklinde sunmaktır. Bu krediler, talep edenler için borç niteliğinde bankalar için alacak veya varlık özelliğindedir. Krediyeye dönüşüm oranının %100’ün üzerinde olması, bankaların topladıkları mevduattan daha fazla tutarda kredi kullandırdıkları anlamına gelmektedir. Bu oranın %100’den fazla olması bankalar için istenmeyen bir durumdur. Çünkü böyle bir durumda bankalar kredi kullandırmak için mevduat dışı fon kaynaklarını kullanmak zorunda kalırlar. Şekil 1.8’de Türk Bankacılık sektöründe mevduatların 2012-2020 dönemindeki gelişimi yer almaktadır.

Şekil 1.8 Türk bankacılık sektörü mevduatın değişimi

Bankacılık sektörünün mevduat tutarı Aralık 2020 dönemi itibariyle incelendiğinde 1.546 milyar TL’si TP mevduat/katılım fonlarından, 1.620 milyar TL’si döviz tevdiat/katılım fonlarından ve 289 milyar TL’si kıymetli maden

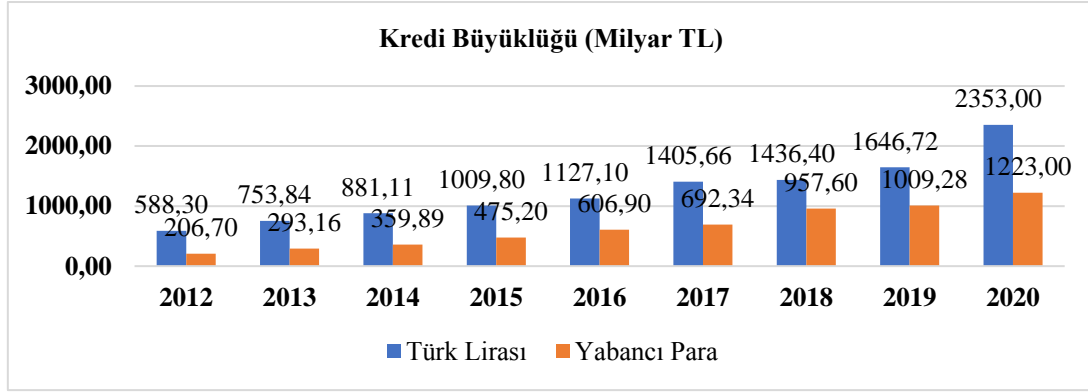
hesaplarından oluşmaktadır. Veriler yüzdesel olarak incelendiğinde ise, TP Mevduat/Katılım Fonu toplam mevduatın %45'ini, Döviz Tevdiat Hesabı/Katılım Fonu toplam mevduatın %47'sini ve kalan %8'lik kısmının ise Kıymetli Madenlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Toplanan mevduatlar ele alınan dönemlerde sürekli olarak artış göstermiştir. Son yıllarda döviz tevdiat hesaplarındaki artış bir hayli dikkat çekmektedir. 2015 yılında yaklaşık 519 milyar TL olan döviz tevdiat hesabı 2020 dönem sonu itibariyle yaklaşık %310 oranında tutarsal olarak; %5 olarak da yüzdesel bir artış göstermiştir. Kıymetli maden depo hesaplarında 2012 – 2015 yıllarında inişli-çıkışlı bir seyir izlenmesine rağmen; daha sonraki yıllarda sürekli bir artış yaşanmış ve Aralık 2020 dönemi itibarıyla 277 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Şekil 1.9 Türk bankacılık sektörü mevduatın krediye dönüşüm*

Şekil 1.9'da yer alan Türkiye'de bankacılık sektörü mevduat ve kredilerinin gelişimi incelendiğinde, mevduatın krediye dönüşüm oranı Aralık 2020 dönemi itibariyle %1,04 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran, 2012-2017 dönemlerinde sürekli artış göstermiş, ardından üç yıl üst üste azalmış son yıl itibariyle her ne kadar kredi tutarı bir hayli artmış olsa da paralel olarak toplanan mevduat tutarı da bir o kadar artış göstermiştir. Tüm yıllarda mevduat tutarının talep edilen kredi toplamından düşük olduğu gözlenmektedir. Bu sebeple, bankaların kredi sunabilmek için mevduat dışından fon kaynaklarına da ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

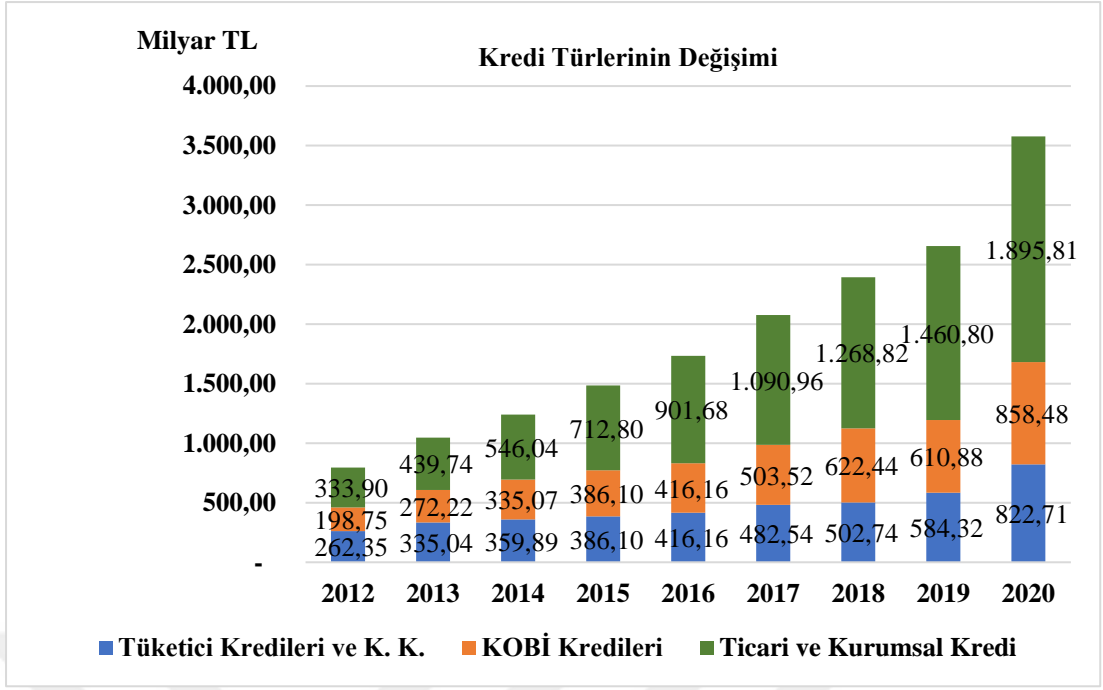
* Toplam Kredi Tutarına, Kalkınma ve Yatırım Bankaları tarafından verilen krediler dahil edilmemiştir.

Şekil 1.10 Türk bankacılık sektörü kredi büyüklüğü (TP-YP/Milyar TL)

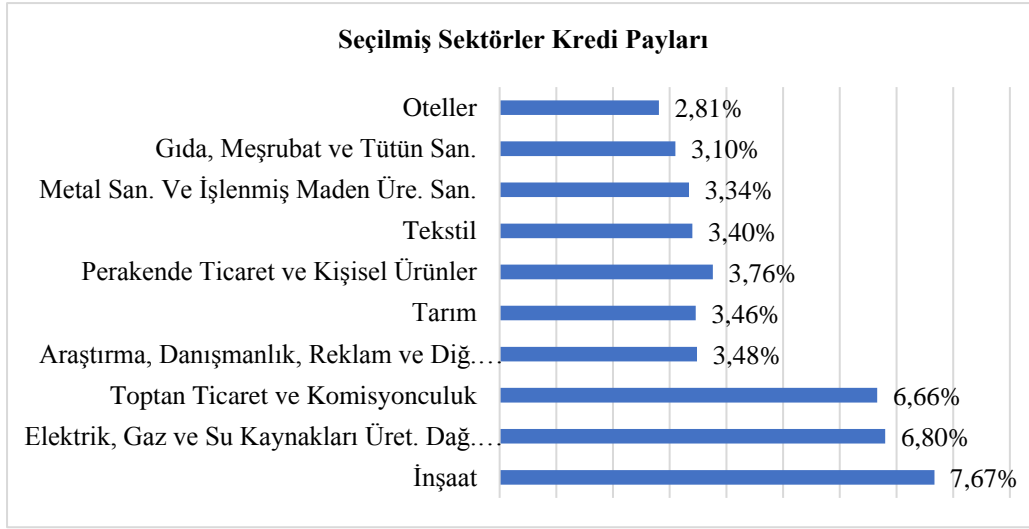
Şekil 1.10'da Türk bankacılık sektörü kredi büyüklüğünün gelişimi yer almaktadır. Aralık 2020 tarihi itibariyle Türk Bankacılık sektörünün 3.577 milyar TL olan toplam kredi tutarının 2.353 milyar TL Türk lirası, 1.223 milyar TL'si ise yabancı para kredilerinden oluşmaktadır. 2012 yılında Türk lirasının toplam kredilerdeki yüzdelik payı %74 seviyesinden her yıl azalarak son yıl itibariyle %66 seviyesine gerilemiştir. Yabancı para kredilerinin başlangıç yılında %26 olan seviyesi 2020 yılı sonu itibariyle %34 olmuştur.

Türk bankacılık sektörü kredi türlerinin değişiminin yer aldığı Şekil 1.11'den görüleceği gibi, bankaların aktiflerinde yer alan "Krediler ve Alacaklar" en yüksek tutara sahip varlık kalemidir. Bilindiği gibi ticari işletmeler ve KOBİ'ler; iş hacimleri büyötmek, yeni yatırım fırsatlarından faydalanmak veya mevcut durumlarını koruyabilmek için kredi kullanırlar. Bireysel tüketiciler ise eğitim, sağlık ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak, gayrimenkul ve taşıt sahibi olmak için gerek kredi kartları gerekse ihtiyaç, taşıt ve konut kredileri şeklinde bankalara başvururlar.

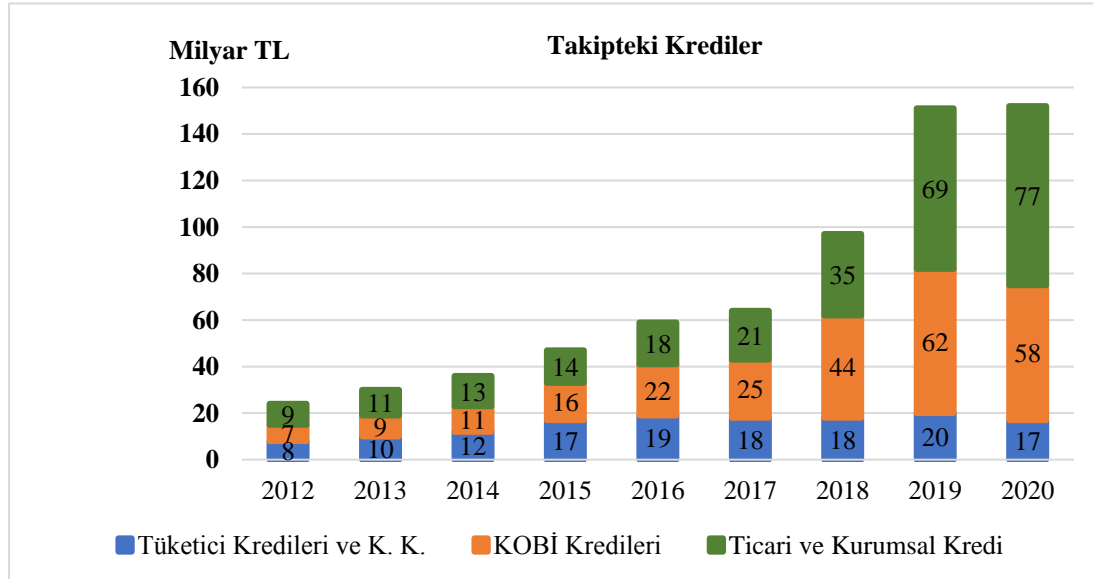
Şekil 1.11 Türk bankacılık sektörü kredi türlerinin değişimi

Şekil 1.11’de Türk Bankacılık sektöründe kredilerin yıllar itibariyle gelişimi incelendiğinde, toplam krediler içindeki en yüksek pay tüm dönemlerde Ticari ve Kurumsal Kredilerde; en düşük payın 2017 yılına kadar KOBİ kredilerinde, daha sonraki yıllarda ise tüketici kredileri ve kredi kartlarında olduğu gözlemlenmektedir. Tüketici kredileri ve kredi kartlarının tutarı yıllar içerisinde artış göstermesine rağmen; toplam krediler içindeki payı azalmıştır. 2020 Aralık dönemi itibariyle sektörde, ticari ve kurumsal kredilerin payının %53, KOBİ kredilerininin %24 ve tüketici kredileri ve kredi kartlarınının payı %23 olarak gerçekleşmiştir. Sektörün kredi büyüklüğü ise 3.500 milyar TL’yi aşmıştır.

Şekil 1.12 Seçilmiş sektörlerin toplam krediler içindeki payı

Şekil 1.12’de gösterilen Türk Bankacılık sektörünün toplam kredileri içerisinde seçilmiş sektörlerin payları incelendiğinde, en yüksek paya sahip olan sektörler; inşaat (%7,67), elektrik, gaz ve su kaynakları (%6,80), ve toptan ticaret ve komisyonculuk (%6,66) sektörleridir. En düşük paya sahip sektörler ise oteller (%2,81), gıda, meşrubat ve tütün sanayi (%3,10) ile ve metal sanayi ve işlenmiş maden üretim sanayi (%3,34) sektörleridir.

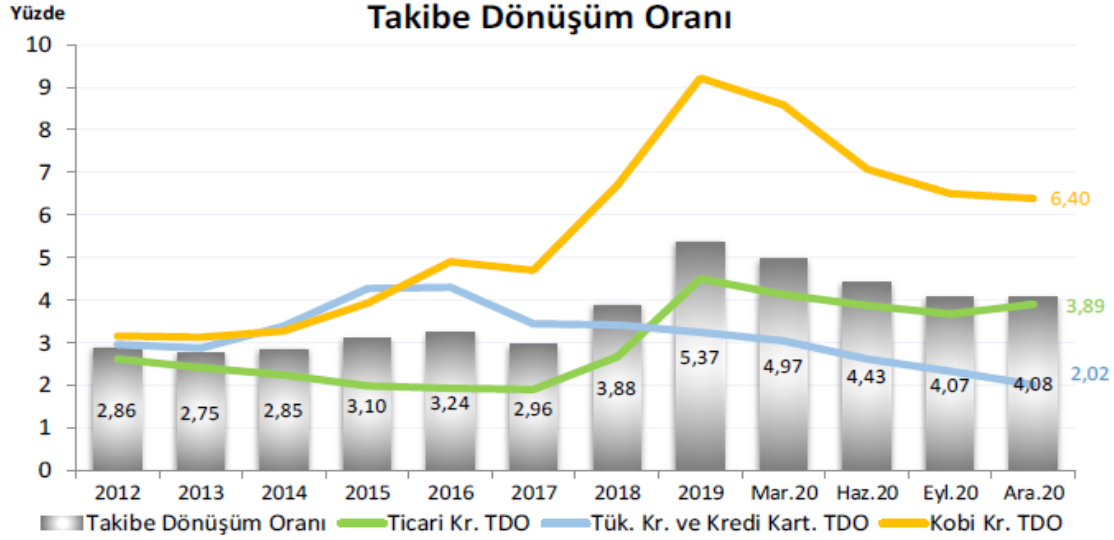

Şekil 1.13 Türk bankacılık sektörü takipteki krediler

Şekil 1.13'te Türk Bankacılık sektöründe takipteki kredilerin yıllar itibariyle değişimi sunulmaktadır. Ele alınan dönemler süresince takipteki kredi tutarlarının sürekli artış gösterdiği söylenebilir. Aralık 2020 dönemi sonunda, takipteki kredilerin toplam tutarının 152 milyar TL olduğu anlaşılmaktadır. Bu tutarın 58 milyar TL'sinin KOBİ kredileri, 77 milyar TL'sinin Ticari ve Kurumsal krediler ve kalan kısmı olan 17 milyar TL'sini ise Tüketici Kredileri ve Kredi Kartı borçlarından oluştuğu görülmektedir. Bu dönem itibariyle toplam takipteki krediler içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı yaklaşık olarak %51, KOBİ kredilerin payı ise yaklaşık %38 düzeyindedir. Takipteki kredilerin tutarı 2018 yılından itibaren yüksek oranda bir artış göstermiştir.

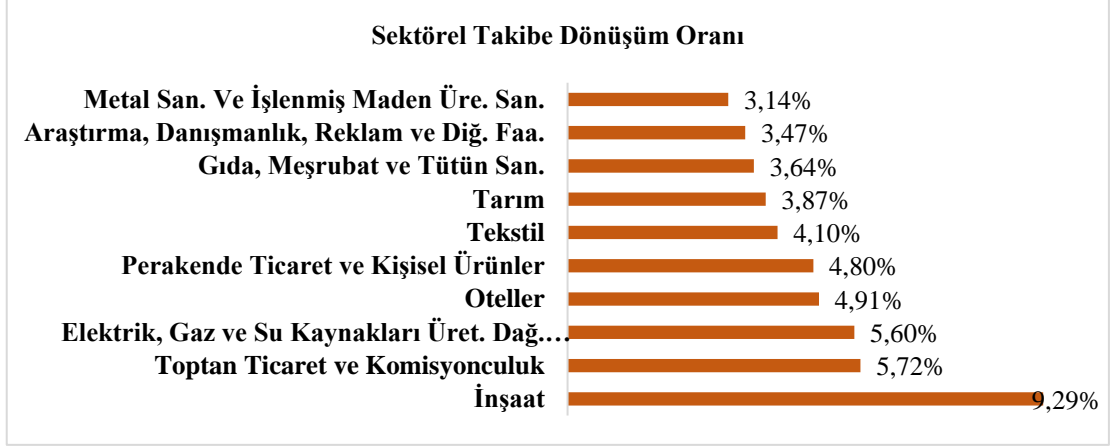
1 Ocak 2018 tarihi itibarıyla TFRS 9 – Finansal Araçlar standardının yürürlüğe girmiş olması ve bankaların daha ihtiyatlı bir tavır sergilemesi nedeniyle böyle bir artışın gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Nitekim bu standart gereğince, geçmiş yıllar ve mevcut dönem itibariyle finansal varlıklar için beklenen kredi zarar karşılıklarının finansal durum tablosunda sunulması gerekmektedir. Önümüzdeki dönemlerde, kredi yapılandırmalarının büyük ölçüde tamamlanması, devam eden konkordato süreçlerinin tamamlanması ve yeni başvurularının azalması takibe düşen kredi tutarlarının azalmasını etkileyeceği söylenebilir. Bununla birlikte iktisadi faaliyetler, istihdam gelişimi ve finansal koşullar da takibe düşen krediler üzerinde belirleyici olacaktır.

Sektörün aktif kalitesinin en önemli göstergelerinden birisi de kredilerin takibe dönüşüm oranıdır. Kredi kullananlarının temerrütte düşmesi durumunun artması bankaların aktif kalitesini, karlılığını ve kredi hacmini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu oranın artması ayrıca istihdamı ve ekonomik kalkınmayı da olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Şekil 1.14 Türk bankacılık sektöründe kredilerin takibe dönüşüm oranı

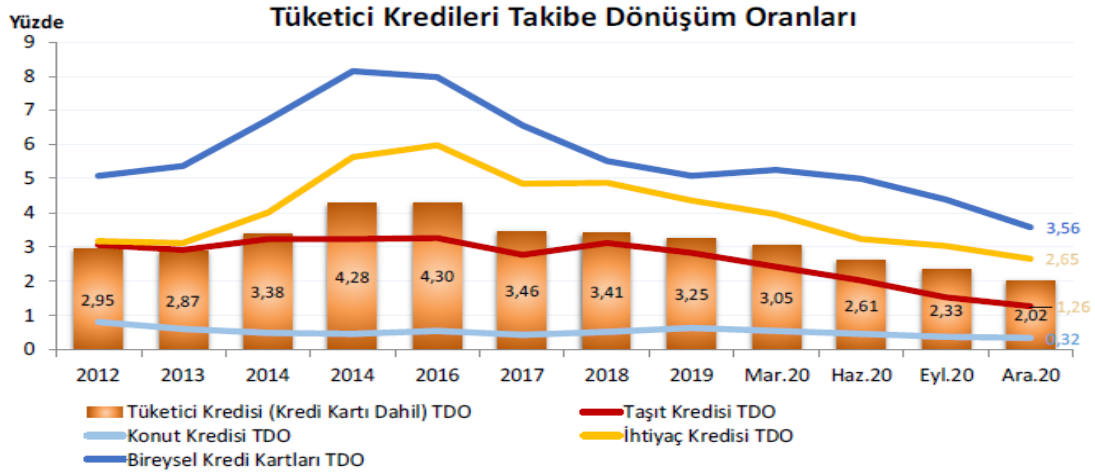
Türk bankacılık sektöründe kredilerin takibe dönüşüm oranının gelişiminin yer aldığı Şekil 1.14'ten de izlenebileceği gibi, 2012-2020 döneminde kredilerin takibe dönüşüm oranı 2017 ve son yıl haricinde tüm yıllarda sürekli olarak bir artış göstermiştir. Özellikle 2019 yılında bir önceki yıla göre hem ticari hem de KOBİ kredilerinde takibe düşen kredilerin oranı yaklaşık olarak iki kat artış yaşanması dikkat çekmektedir. 2012 yılında tüm kredi türlerinin takibe dönüşüm oranları aynı seviyelerdeyken; 2015 yılından itibaren krediler içerisinde takibe dönüşüm oranı en yüksek olan kredi türü KOBİ kredileridir. Aralık 2020 döneminde takibe dönüşüm oranları KOBİ kredilerinde %6,40, ticari ve kurumsal kredilerde %3,89 ve tüketici kredileri ve kredi kartlarında ise %2,02 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bankacılık sektöründe kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı Eylül 2020 döneminde %4,08 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 1.15 Seçilmiş sektörlerin takibe dönüşüm oranı

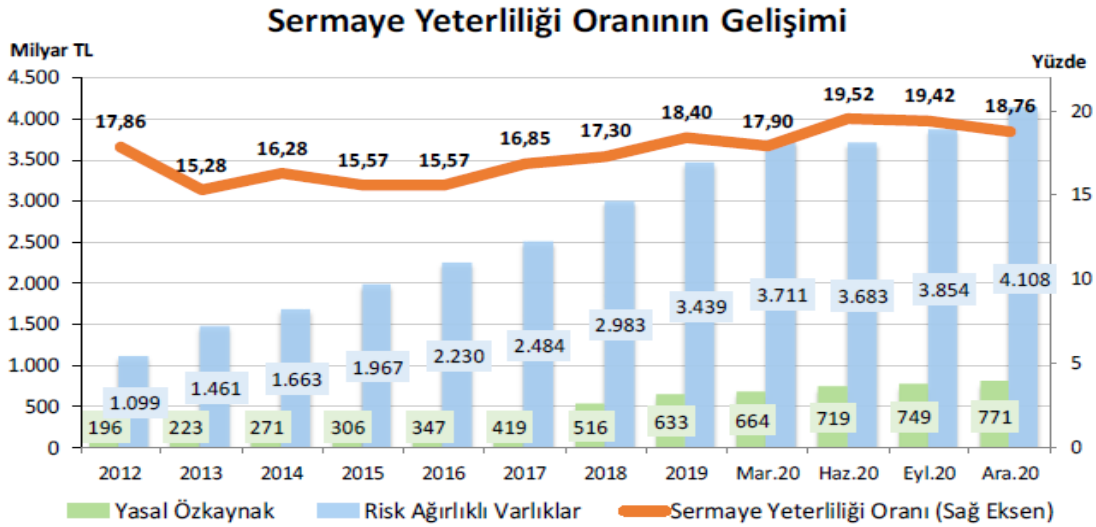
Türk Bankacılık sektöründe Aralık 2020 itibarıyla, ticari ve kurumsal kredilerin takibe dönüşüm oranları incelendiğinde, en fazla temerrütte düşen ilk üç sektör; sırasıyla %9,29 ile inşaat, toptan ticaret ve komisyonculuk %5,72 ve %5,60 ile elektrik, gaz ve su kaynakları üretim ve dağıtım sektörleridir. En az takibe düşen sektörler ise %3,14 ile metal sanayi ve işlenmiş maden üretimi sanayi, %3,47 ile araştırma, danışmanlık, reklam ve %3,64 ile gıda, meşrubat ve tütün sanayi sektörleri olmuştur (bakınız, Şekil 1.15).

Şekil 1.16’da Türk Bankacılık sektöründe Aralık 2020 itibarıyla tüketici kredilerinin takibe dönüşüm oranları yer almaktadır. Bireysel krediler içerisinde ihtiyaç kredilerinin payı %47, konut kredilerinin payı %34, kredi kartlarının payı ise %18 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, tüketici kredilerinin (kredi kartları dâhil) takibe dönüşüm oranının sektör ortalaması ise %2,02’dir. En çok temerrütte düşen bireysel kredi kartları, en az ise konut kredileri olmuştur. 2015 yılı haricinde diğer tüm dönemlerde bireysel kredi kartları ve ihtiyaç kredilerinde benzer bir seyir izledikleri gözlenmektedir. Konut kredileri tüm dönemlerde paralel bir yaklaşım gösterirken; taşıt kredilerde 2018 yılına kadar benzer oranlar görülürken son yıllarda azalmalar yaşanmıştır.

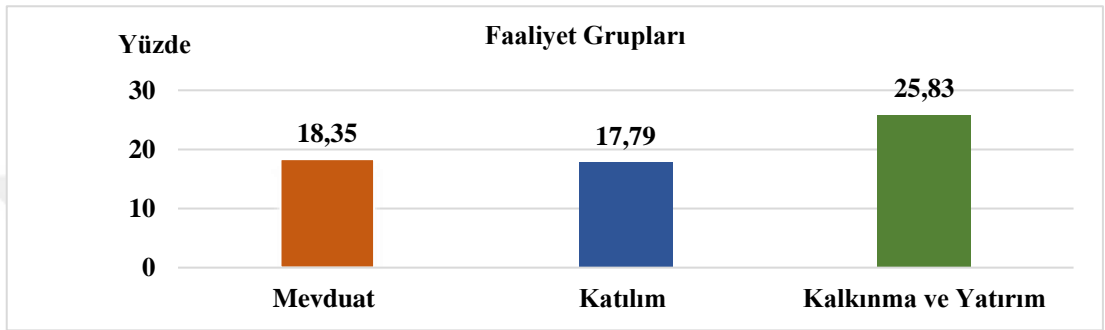
Şekil 1.16 Tüketici kredilerinin takibe dönüşüm oranı

Türk bankacılık sektöründe sermaye yeterliliği oranının gelişiminin gösterildiği Şekil 1.17’den takip edilebileceği gibi, 2012 yılında %17,86 olan sermaye yeterliliği oranı, 2015 yılına kadar inişli-çıkışlı bir seyir izlemiş ve daha sonraki yıllarda artış gözlenmiştir. Aralık 2020 itibariyle, sektörün sermaye yeterliliği oranı %18,76 olarak gerçekleşmiştir. Basel kriterlerine göre, bu oranın minimum %8 olması düşünüldüğünde ilgili rasyo bakımından sektörün iyi bir durumda olduğu söylenebilir.

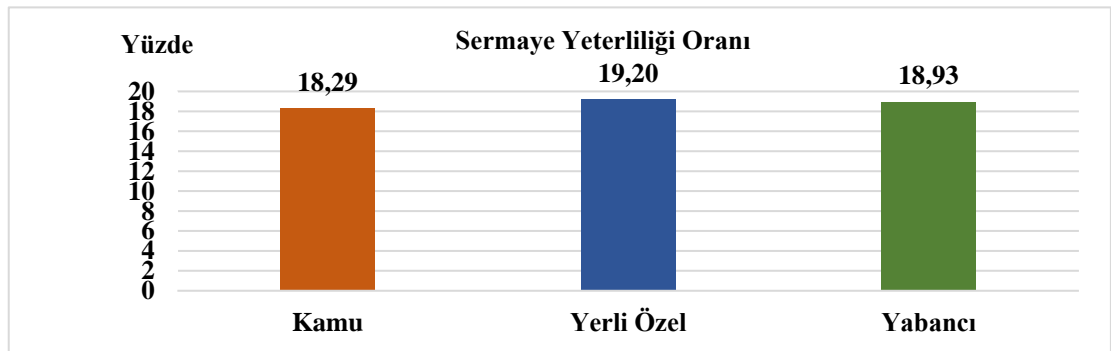
Şekil 1.17 Türk bankacılık sektörü sermaye yeterliliği oranının gelişimi

Şekil 1.18’de 2020 yılı banka faaliyet grupları açısından sermaye yeterliliği oranları yer almaktadır. Buna göre sermaye yeterlilik rasyosu ticari bankalarda %18,35, katılım bankalarında %17,79 ve kalkınma ve yatırım banka grubunda ise %25,83 olarak gerçekleşmiştir. Genel olarak bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği oranı ise %18,79’dur. Banka grupları ile sektör ortalaması karşılaştırıldığında; ticari ve katılım bankaları grubu sektör ortalamasının altında, kalkınma ve yatırım banka grubu ortalamasının bir hayli üstünde yer almaktadır.

Şekil 1.18 Türk bankacılık sektörü sermaye yeterliliği oranı (banka faaliyet grupları)

2020 yılı sonu itibariyle banka sahiplik grubu açısından sermaye yeterliliği oranları incelendiğinde, kamu bankalarında %18,29, yerli özel sermayeli bankalarda %19,20 ve yabancı sermayeli banka grubunda ise %18,93 olarak gerçekleşmiştir. Sektör ortalaması %18,76 ile karşılaştırıldığında kamu bankalarının ortalamasının altında; diğer banka gruplarının ise ortalamasının üstünde olduğu anlaşılmaktadır (bakınız, Şekil 1.19).

Şekil 1.19 Ticari bankaların sermaye yeterliliği oranı (banka sahiplik)

İKİNCİ BÖLÜM

KAR YÖNETİMİ VE UYGULAMALARI

Bu bölümde; muhasebe manipülasyonları, kar yönetimi ve kar yönetimi uygulamaları, yaratıcı muhasebe uygulamaları ile bankacılık sektöründeki kar yönetimi uygulamalarına ilişkin literatür özetine yer verilmektedir.

Enron, World-Com, Waste Management, Sunbeam şirketleriyle başlayan skandalların yaşanması, önce Amerika ekonomisini ve daha sonra diğer ülke ekonomilerini etkileyen finansal krizlerin yaşanmasına sebep olmuştur (Jordan ve Clark, 2004, s. 63). Yapılan değişikliklere ve düzenlemelere rağmen şirket skandalları devam etmiştir. Bu olaylar sonucunda, finansal bilgiye olan güvenin azalmaya başlamıştır. Bu nedenle, mevcut düzenlemelerin yeniden gözden geçirilmesi ve değişikliklerin yapılması sonucu kaçınılmaz olmuştur. Bu gelişmeler, skandalların ortaya çıkmasındaki temel unsur olan muhasebe manipülasyonlarının tespitinin akademik açıdan önemini artmasını sağlamıştır.

Şirket yöneticilerinin takdir yetkilerini kullanarak, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini ve muhasebe standartlarının sunmuş olduğu muhasebe politikalarını ve yöntemlerini bilinçli olarak değiştirmeleri suretiyle, raporladıkları dönem karını arttırmaları ya da azaltmaları muhasebe manipülasyonu olarak ifade edilmektedir (Copeland, 1968, s. 101). Şirket yöneticilerinin muhasebe manipülasyonlarını çeşitli faydalar elde etmek amacıyla kasıtlı bir şekilde kullanmaları önemli sorunlara yol açabilmektedir. Yöneticiler; işletmenin finansal durumunu ve performansını, risk düzeyini, nakit akışını olduğundan farklı sunarak ve tüm finansal tablolardaki bilgileri doğru ve gerçeğe uygun sunumdan uzaklaştırarak çıkar gruplarının yanılgılarına ve yanlış kararlar vermelerine sebep olurlar. En nihayetinde bu durum, servetin adil ve etkin bir şekilde dağılamamasına, dolayısıyla sosyo-ekonomik zararların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Ocak ve Güçlü, 2014, s. 125-126).

Muhasebe manipölasyonları bağlamında uygulanan kar yönetimi uygulamaları, kısa dönemde raporlanan karın şirket yöneticileri tarafından gerçekte olduğundan farklı gösterme girişimi olarak tanımlanmaktadır (Sevin ve Schroeder, 2005, s. 48). Yöneticiler raporlanan karların yatırımcılar ve kredi verenlerin karar almalarındaki en büyük role sahip oldukları bilinciyle dönem karını bu doğrultuda değiştirmektedirler (Helay ve Wahlen, 1999, s. 370-371). Baskı altındaki şirket üst düzey yöneticileri hedeflenen kara ve finansal analistlerin şirket hakkındaki kar beklentilerine ulaşmak için bu uygulamalara başvurumaktadırlar. Bu uygulamanın altında yatan birden fazla sebep bulunmaktadır Bunlar; hisse senedi fiyatları etkilemek, primlerini arttırmak, kredi anlaşmalarını ihlal etme oranını azaltmak, devlet müdahelerinden kaçınmak, sermaye maliyetlerini düşürmek şeklinde sıralanmaktadır (Sevin ve Schroeder, 2005, s. 48).

Finansal olayların ve işlemlerin değeri (ölçülmesi), kaydedilmesi ve raporlanması hususunda birçok farklı seçenek sunan genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin esnekliği yöneticilere karları manipüle etme fırsatı sunar. Burada en sık kullanılan kar yönetiminin iki farklı metodu olan “karı istikrarlı hale getirme” ve “büyük temizlik muhasebesi” dir. Karın istikrarlı hale getirilmesi yönteminde dönem gelirleri azaldığında isteğe bağlı tahakkuklar aracılığıyla borçların iyi dönemlere aktarılması/yayılması ya da dönem gelirlerin arttığı zamanlarda isteğe bağlı tahakkuklarla (tamamlanma yüzdesi yöntemi) kötü yıllarda raporlanması sürecidir. Tam tersi olarak büyük temizlik yöntemi ise, gelirin azaldığı dönemlerde (değer düşüklüğüne uğramış varlıkları bilançodan çıkarmak suretiyle) kötü dönemleri daha da olumsuz gösterilmesi amaçlanır (Merchant ve Rockness, 1994, s. 92).

Kar yönetimi uygulamaları genelde halka açık şirketler bağlamında ele alınsa da bankacılık sektöründe de kendini gösterebilmektedir. Bilindiği gibi, bankalar, işletmelerin faaliyetlerini geliştirebilmesi ve ekonominin bir bütün olarak sürdürülebilir bir şekilde büyümesi için en önemli ve vazgeçilmez kurumlarıdır. Bankaların aracılık, finansman ve fiyatlandırma faaliyetlerinin yanı sıra sermayenin dağıtılmasında/tahsisi, kalkınma ve refah gibi konularda ülke ekonomisi açısından önemli bir rol oynamaktadırlar (Grougiou, Leventis, Dedoulis ve Owusu-Ansah, 2014, s. 3). Bankalar ekonominin kritik bileşenleridir ve bu yüzden finansal piyasalar üzerinde büyük etkiye sahiptir. Büyük ekonomik kredi krizlerinin (örneğin 2008 Mortgage Krizi gibi) merkezinde yerini almışlardır (Cheng, Warfield ve Ye, 2011, s.

318). Bankalar finansal sistem içerisinde en önemli role sahiptirler. Bu nedenle bankacılık sisteminin finansal istikrarı ekonomi açısından büyük önem arz etmektedir. Banka yöneticileri, bankaların risk algısını iyileştirmek için öncelikle kardaki dalgalanmaları azaltma çabası içerisindeyler. Azalan bu risk algısıyla birlikte bankanın firma değerini, algılanan kalitesini ve rekabet gücünü artırabilirler (Acar, 2015, s. 120).

Bankaların finansal durum tabloları incelendiğinde, kullandırmış oldukları kredilerin aktiflerinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bankaların ayırmış olduğu kredi kayıp karşılıklarının doğruluğu ve uygunluğu yalnızca ticari bankaların finansal durumunu ve faaliyetlerine ilişkin sonuçları açıklamakla kalmaz, aynı zamanda bankaların maruz kaldığı risklere karşı olan dayanıklılığını ve sağlıklı işleyişleri hakkında bilgiler sunar. Bu nedenle, bankalar finansal risklere karşı güçlü olmak için rasyonel ve bilimsel bir sistem oluşturmak zorundadırlar (Dong, Liu ve Hu, 2012, s. 171). Düzenleyici kuruluşların denetimi için kar yönetimi uygulamalarının incelenmesi ve bankalarda kar yönetimi örneklerinin daha gerçekçi bir şekilde geliştirilebilmesi, bankalarda kar yönetimi uygulamalarının tespit edilmesinin temel boyutudur (Cheng vd., 2011, s. 322).

Varlık değer düşüklüğü karşılığı olarak ayrılan kredi kayıp karşılıkları bankaların karlarını azaltıcı etki yaratan en önemli gider kalemidir. Ayrılan bu karşılıklar aynı zamanda gelecekteki muhtemel olan zararlara yönelik tahminlerde bulunulmasını sağlar. Bu nedenle, kredi kayıp karşılıkları kar yönetimi uygulamalarını etkileyebilir ya da tetikleyebilir. Ayrıca kredi kayıp karşılıkları bankaların maruz kaldıkları risklerle de ilişkilidir. Çünkü genel karşılıklar sermayeye dahil edilebilirken, özel karşılıklar gibi riskli varlıklar indirim konusu olarak kullanılabilir. Bunun bir sonucu olarak, kredi kayıp karşılıkları sermaye yönetimiyle ilişkili olan sermaye yeterliliği rasyolarına da doğrudan etki etmektedir (Dong vd., 2012, s. 171).

2.1. Muhasebe Manipülasyonu

Muhasebe manipülasyonları, şirket sahiplerinin veya yöneticilerinin belirli bir amaç doğrultusunda finansal tablolarında yer alan hesapların tutarlarını gerçekte olduğundan farklı bir şekilde raporlamasıdır. Bu amaç için muhasebe yöntemlerini

ve politikalarını bir araç olarak kullanırlar (Moore, 1973, s. 100). Karları yönetmek için bazı ayrıcalıklara sahip olan şirket ortakları ve yöneticileri işletmenin finansal hedeflerini gerçekleştirmek, finansman maliyetlerini azaltmak, düzenleyici kuruluşların denetiminden kaçınmak ve yatırımcılarının işletme hakkındaki risk algısını olumlu yönde değiştirmelerine yardımcı olmak için muhasebe manipülasyonlarına başvururlar (Stowoly ve Breton, 2000, s. 3).

Şirket yönetimi tarafından seçilen; aktifleştirme, bilançodan çıkarma, karşılıkların tespiti, gelir ve giderlerin muhasebeleştirilmesi, tahakkuklar ve değerlendirme gibi muhasebe politikaları ve uygulamaları ortaya çıkacak olan sonuçların farklılaşmasına neden olabilir. Bu seçimler genellikle şirketin finansal yapısını ve karlılığını daha iyi göstermek için yapılır. Muhasebe standartları kapsamında işletme lehine olacak şekilde yorumlanarak yapılan bu işlemler çoğu zaman muhasebe manipülasyonlarının doğmasına sebep olurlar (Zengin, 2018, s. 75). Sonuç olarak, muhasebe manipülasyonlarını, ilkelerdeki ve standartlardaki esneklik ya da boşlukları kullanmak suretiyle işletmenin gerçekte olan finansal olayların raporlandığı finansal sonuçlarını daha iyi veya daha kötü göstermek için başvurulan uygulamalar olarak tanımlayabiliriz (Zengin, 2018, s. 80). Literatürde manipülasyonlar hakkında genellikle muhasebe standartlarının yorumlanması ve uygulanması şeklinde gerçekleştiği; örnek olarak, tahakkukların kullanım kararlarına göre uygulandığı varsayımına odaklanılmıştır. Ancak, manipülasyon uygulamaları bir muhasebe işlemine izin verecek şekilde daha önceden tasarlanabilir. Örneğin, kiralama sözleşmesi yapılır fakat kiralanan varlık aktifleştirilmez (Stolowy ve Breton, 2000, s. 5).

Şirketlerin dönem içerisindeki ticari faaliyetleri sonucunda oluşan finansal bilgilerinin paydaşlarına gerçeğe uygun ve doğru bir şekilde raporlanmaması yalnızca yatırımcılarını değil aynı zaman da devlet, kredi verenler, müşteriler, alıcılar, satıcılar, çalışanlar, tedarikçiler ve hatta toplum gibi çıkar gruplarını da yanıltmaktadır (Sabuncu, 2019, s. 41). İşletmenin elde ettiği karlar, paydaşların şirket kararları üzerinde önemli bilgiler sağlar. Bu nedenle, yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler ve tedarikçiler tarafından takip edilen şirket yöneticileri, bazen çıkarları doğrultusunda bazen de şirket paydaşları için karar alırlar. Analistler, yatırımcılar, üst düzey yöneticiler ve yönetim kurulu üyeleri için halka açık şirketler tarafından raporlanan finansal tablolarındaki en önemli gösterge firmanın elde etmiş olduğu

dönem karı olarak karşımıza çıkmaktadır (DeGeorge, Patel ve Zeckhauser, 1999, s. 1).

Şirket yönetimi, önceden tahmin edilebilen beklenen karlarını (örneğin, analist tahminlerini, yönetim tahminlerini veya bazı karların trendlerinin devamını) elde etmek için finansal verilerini manipüle ederler (Fern, Brown ve Dickey, 1994, s. 92). Gerçeği yansıtmayan bu veriler aracılığıyla yatırımcıların firma hakkındaki düşüncelerini manipüle ederler ve verecekleri kararları etkilerler (DeGeorge vd., 1999, s. 6). Muhasebe manipülasyonları finansal bilgi kullanıcılarının işletme üzerindeki algılarını olumlu yönde değiştirmelerine yardımcı olmaktadır (Demir ve Bahadır, 2007, s. 4). Raporlanan sonuçların yöneticiler tarafından manipüle edilmesi bir bakıma finansal tabloların kalitesini etkileyen temel bir sorundur (Cadbury, 1992, s. 14). Her tür kar yönetimi ve karın istikrarlı hale getirilmesi manipülasyonu finansal raporların ve karların kalitesini iyileştirebilir ya da bozabilir (Bao ve Bao, 2004, s. 1530).

ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (SEC) başkanı, Levitt (1998), muhasebe ilkelerinin yeteri kadar kısıtlayıcı olmadığını ve böylelikle yöneticilerin değişen koşullar karşısında esnekliklerden faydalanarak raporlama esnasında bazı yeni işlemler yaptıklarını belirtmiştir. Karı manipüle etmek için yapılan doğru olmayan bu işlemler sonucunda finansal raporların hileli bir yapıya bürüneceğini ifade etmiştir. (Levitt, 1998, s. 16-17), “Muhasebe Sihirbazlığı (Accounting Hocus-Pocus)” olarak adlandırdığı finansal raporlamanın doğruluğunu, güvenilirliğini ve kalitesini tehdit eden beş muhasebe faaliyetinden bahsetmiştir:

- *Büyük Temizlik İşlemleri (Big Bath Charges)*: Varlıkların bazılarını bilançodan çıkartmak suretiyle dönemin zararı arttırmak aynı zamanda gelecek dönemlerin karlarını arttırıcı eylemlerde bulunmaktadır.
- *Yaratıcı Birleşme Muhasebesi (Creative Acquisition Accounting)*: Araştırma ve geliştirme sürecindeki faaliyetleri giderleştirerek sonraki dönemlerdeki karları arttırma isteğidir.
- *Çeşitli Kurabiye Kavanozu Rezervi Teknikleri (Miscellaneous “Cookie Jar Reserves”)*: Karın yüksek olduğu dönemlerde satış iadelerini ve garanti maliyetlerini olduğundan fazla raporlayarak, kötü dönemlerdeki ortaya çıkacak etkileri azaltma işlemidir.

- *Önemlilik Kavramını Kötüye Kullanma (Abusing the Materiality Concept):*
Bazı muhasebe hatalarının tespit edilmesine rağmen bilinçli olarak finansal tablolara kaydedilmesine devam edilmesi durumudur.
- *Doğmayan Geliri Muhasebeleştirme (Improper Revenue Recognition):*
Kazanılmayan ya da doğmayan bir gelirin muhasebeleştirilmesidir.

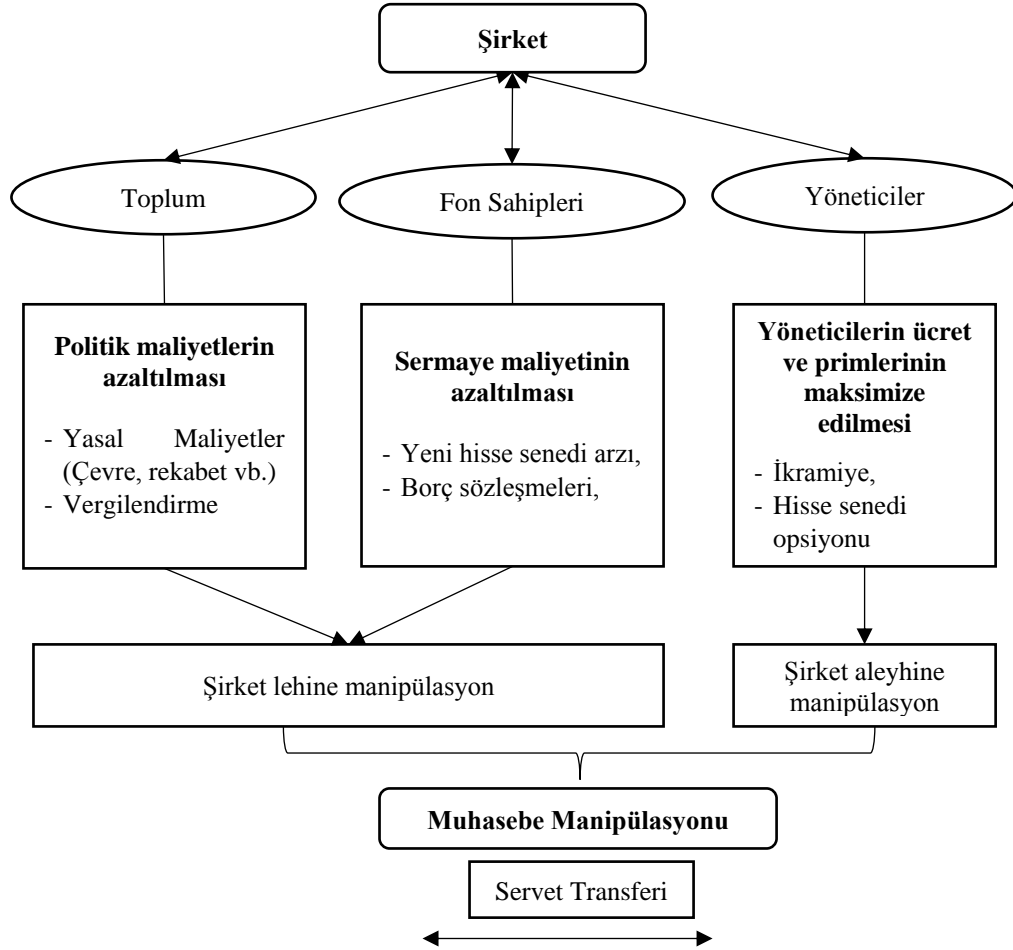
Yöneticilerin işletmenin finansal raporlarını iki farklı sebeple manipüle ettiklerini öne sürülmüştür. Şirket dışı paydaşları açısından hisse senedi fiyatını arttırmak; şirket içi paydaşlar düşünüldüğünde ise vekalet teorisi* olarak karşımıza çıkmaktadır (Dye, 1988, s. 212-213; Kirschenheiter ve Melumad, 2002, s. 763). Muhasebe bilgilerinin finansal analistler ve yatırımcılar tarafından hisse senetlerinin değerlendirilmesine yardımcı olmak için yaygın bir şekilde kullanımı nedeniyle şirket yöneticilerinin kısa vadede hisse senedi fiyat performansını etkilemek amacıyla kararlarını manipüle etmeleri için teşvik ederler (Healy ve Wahlen, 1999, s. 370-371).

Dye (1988), kar yönetimini yöneticilerin asimetric bilgi avantajını kullanmalarının sonucu olarak açıklamaktadır. Bu konuyla ilgili iki ilave düşüncüyü ortaya koymuştur. Bunlardan ilki; üst yönetici ücretlerinin ve primlerinin artırılması için yapılan manipülasyonlar (ki bu durum yatırımcılar tarafından desteklenirken) ile diğeri de piyasa tarafından daha iyi algılanması için firmanın piyasa değerinin artırılması ile ilgilidir (Dye, 1988, s. 195-196). Bu hususların gerçekleşmesiyle, karın manipüle edilmesi aracılığıyla oluşan taleplerle yeni hissedarların eski hissedarlara potansiyel bir servet transferi ortaya çıkmaktadır (Schipper, 1989, s. 95).

Şirket ortakları ve yönetimi; finansal hedeflerini gerçekleştirmek ve finansman maliyetlerini azaltmak için muhasebe manipülasyonu uygulamalarını bir araç olarak kullanmak isterler. Böylelikle yatırımcılarının firma hakkındaki risk algısını işletme lehine değiştirmelerine katkı sağlarlar (Stowoly ve Breton, 2000, s. 3). Muhasebe manipülasyonlarının şirketin yatırımcıları tarafından algılanan servet transferini azaltacağı inancı hakimdir (Moore, 1973, s. 100). Şirketin finansal bilgilerinin manipüle edilmesi üst düzey yöneticiler tarafından yapılan bir faaliyettir. Ancak şirket paydaşları da yöneticilerin bu bilgileri manipüle etme kararlarını

* Vekalet Teorisi (Agency Theory): çıkar çatışmaları, teşvik sorunları ve teşvik sorunlarını kontrol etme yöntemleri gibi belirli muhasebe konularını açıklamak için yaygın olarak kullanılır. Bu teoriye göre, tarafların çıkarıcı davranışları organizasyonda temel bir sorunun doğmasına sebep olur. Şirketin yöneticileri, hissedarların servetini maksimize etme hedefiyle aynı anda kendileri de kişisel bazı hedeflere sahip olabilir. Hissedarlar, yöneticilere firmaların varlıklarını yönetme yetkisi verdiğinden dolayı bu iki grup arasında potansiyel bir çıkar çatışması ortaya çıkar (bkz. Fama ve Jensen, 1983; Sunder, 1997; Lambert, 2001; Quick, Sattler ve Wiemann, 2013).

etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bir muhasebe manipülasyon teorisi sunulacak olsa manipülasyon yöntemlerine göre değil; paydaşlar ve piyasa katılımcılarının ihtiyaçlarına, çıkarlarına ve aralarındaki servet transferinin nasıl olacağına odaklanmak gerekmektedir (Stowoly ve Breton, 2004, s. 17). Şekil 2.1’de muhasebe manipülasyonlarının temel ilkeleri özetlenmektedir.

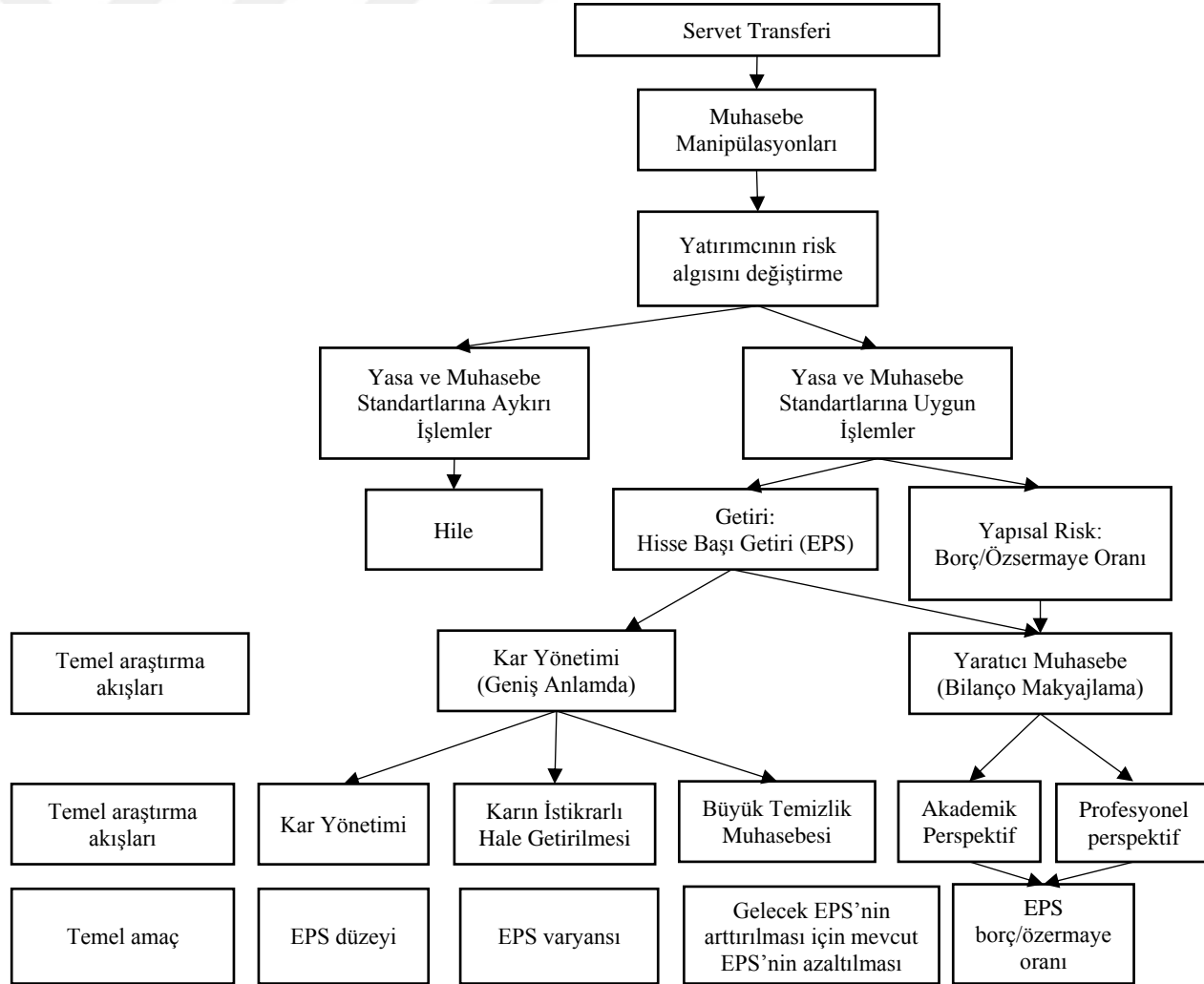
Şekil 2.1 Muhasebe manipülasyonlarının ilkeleri

Kaynak: Stowoly ve Breton, 2004, s. 7.

Şekil 2.1’den görülebileceği gibi, muhasebe manipülasyonları şirket lehine veya aleyhine sonuçlanabilmektedir. Bu manipülasyonlar; ikramiye ve hisse senedi opsiyonu (belirli bir tarihte belirlenen bir fiyat üzerinden hisse senedini satma veya satın alma opsiyonu) şeklinde yöneticilerin ücret ve primlerinin maksimize edilmesini sağlayarak şirket aleyhine bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan bu uygulamalar; yeni hisse senedi arzı ve borç sözleşmeleri yoluyla sermaye maliyetini, yasal maliyetler ve vergilendirme yoluyla da politik maliyetleri azaltarak şirket lehine, fon sahipleri ve toplum aleyhine ise bir netice doğurmaktadır. Sonuç

olarak, bahsedilen muhasebe manipölasyonları ile söz konusu gruplar arasında servet transferi gerçekleşmektedir.

Muhasebe manipölasyonu çerçevesi, bir paydaştan başka bir paydaşa yöneticiler ve diğer paydaşlar arasındaki bilgi asimetrisinden kaynaklanan servet transferi olasılığı üzerine kuruludur. Muhasebe manipölasyonunun temel amacı, servet transferinin şeklini değiştirmektir. Bu değişim, Hisse Başına Getiri (EPS) ve borç/özsermaye oranının değiştirilmesi suretiyle mümkün olmaktadır. EPS, iki farklı şekilde manipüle edilebilmektedir. Birincisi, net gelirin değiştirilmesi, diğer bir ifadeyle, bazı gelirlerin veya giderlerin eklenmesi ya da çıkartılması yoluyla ya da hisse başına getirinin hesaplandığı dönem net karından önce bazı finansal bilgilerin sunulması şeklinde olmaktadır. Borç/Özsermaye oranının manipölasyonu ise karın yapay olarak şişirilmesi (olduğundan fazla raporlanması) veya bazı finansal araçların bilanço dışında tutulması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Şekil 2.2'de manipölasyon uygulamalarının genel çerçevesi sunulmaktadır (Stolowy ve Breton, 2004, s. 7-8).

Şekil 2.2 Muhasebe manipülasyonu uygulamaları

Kaynak: Stowoly ve Breton, 2000, s. 8.

Paydaşlar arasında servet transferi yaratmak ve yatırımcının risk algısını değiştirmek için uygulanan manipülasyonların muhasebe ilke ve standartlarına ve düzenlemelere aykırı işlemler ve sonuçlar içermesi hile olarak kabul edilmektedir. Bu manipülasyonlar muhasebe ilke ve standartlarına ve düzenlemeler kapsamında ise, hisse başına getiri ve borç-özsermaye oranını etkilemektedir. EPS, kar yönetimi ve yaratıcı muhasebe uygulamaları (bilanço makyajlaması) bağlamında, yapısal risk (borç/özsermaye oranı) ise sadece yaratıcı muhasebe uygulamaları kapsamında ele alınmaktadır. Geniş anlamda kar yönetimi çerçevesinde; kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi ve büyük temizlik muhasebesi uygulamalarına başvurulmaktadır. Kar yönetimi ile amaçlanan EPS düzeyini değiştirmek, karın istikrarlı hale getirilmesi ile hedeflenen EPS oynaklığını azaltmak, büyük temizlik muhasebesi ile amaçlanan ise mevcut EPS'nin azaltılması yoluyla gelecek EPS'nin arttırılmasını sağlamaktır.

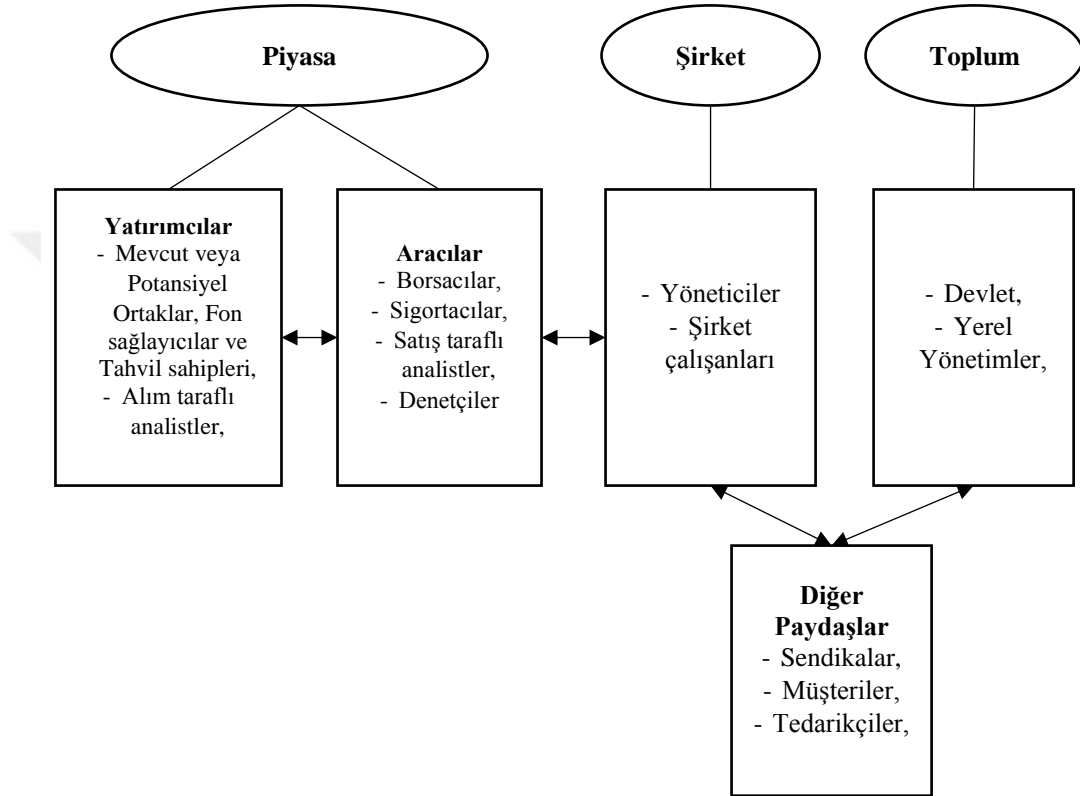
Mulford ve Comiskey (2011), Stolowy ve Breton (2004)'e ait muhasebe manipülasyonları çerçevesini genişletmişlerdir. Bu kapsamda muhasebe manipülasyonu uygulamalarını; agresif muhasebe, kar yönetimi, karın istikrarlı hale getirilmesi, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve hileli finansal raporlama şeklinde beşe ayırmışlardır (bakınız Tablo 2.1). Burada agresif muhasebe muhasebe manipülasyonları içerisine dahil edilirken, büyük temizlik muhasebesi bu kapsamın dışında tutulmuştur. Aşağıdaki tabloda bu uygulamaların tanımları verilmiştir.

Yöntem	Açıklama - Tanım
Agresif Muhasebe	İzlenen uygulamalar Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine uygun olsun ya da olmasın, istenen sonuçları elde etmek genellikle de daha yüksek cari karlara ulaşmak amacıyla muhasebe politikalarının bilinçli seçimi ve uygulaması yöntemidir.
Kar Yönetimi	Yönetim tarafından belirlenmiş, analistler tarafından tahmin edilmiş ya da istikrarlı ve sürdürülebilir karların, başka bir ifadeyle daha önceden hedeflenmiş karların, elde edilmesine yönelik yapılan manipülasyonlardır.
Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi	Kar yönetiminin diğer bir türü olarak karşımıza çıkan ve karın yüksek ya da düşük seviyelerde olduğu zamanlarda kasıtlı bir şekilde değiştirilerek normal kar düzeyine getirilmesidir. Karın yüksek olduğu yıllarda gelecekte karın düşük olması ihtimaline karşı dönem karının azaltılması işlemi olarak da ifade edilebilir.
Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	Muhasebe ilkelerinin agresif seçimi ve uygulanması, hileli finansal raporlama ve kar yönetimi veya karın istikrarlı hale getirilmesine yönelik yapılan finansal tabloların olduğundan farklı gösterilmesi için yapılan tüm işlemler olarak tanımlanmaktadır.
Finansal Raporlamada Hile	Finansal tablo kullanıcılarını yanıltmak ya da kandırmak için şirket yönetimi tarafından finansal tablolarda yapılan bilinçli ve kasıtlı yapılan yanlış beyanlar, tutarlar ya da eksikliklerdir.

Tablo 2.1 Muhasebe manipülasyon yöntemleri ve açıklamaları

Kaynak: Mulford ve Comiskey, 2005, s. 3.

Muhasebe manipölasyonunun birçok yöntemi olsa da bu yöntemlerden herhangi birine başvurmanın tek bir nihai amacı vardır. Bu da şirketin finansal performansına ilişkin bilgileri gerçekte olduğundan farklı sunmaktır. Şirket yöneticileri, manipöle ettikleri bu bilgiler yardımıyla finansal tablo kullanıcılarının arzu ettiği beklentileri karşılayarak şirket hakkında olumlu düşüncelere sahip olmalarını amaçlar (Mulford ve Comiskey 2011, s. 2).

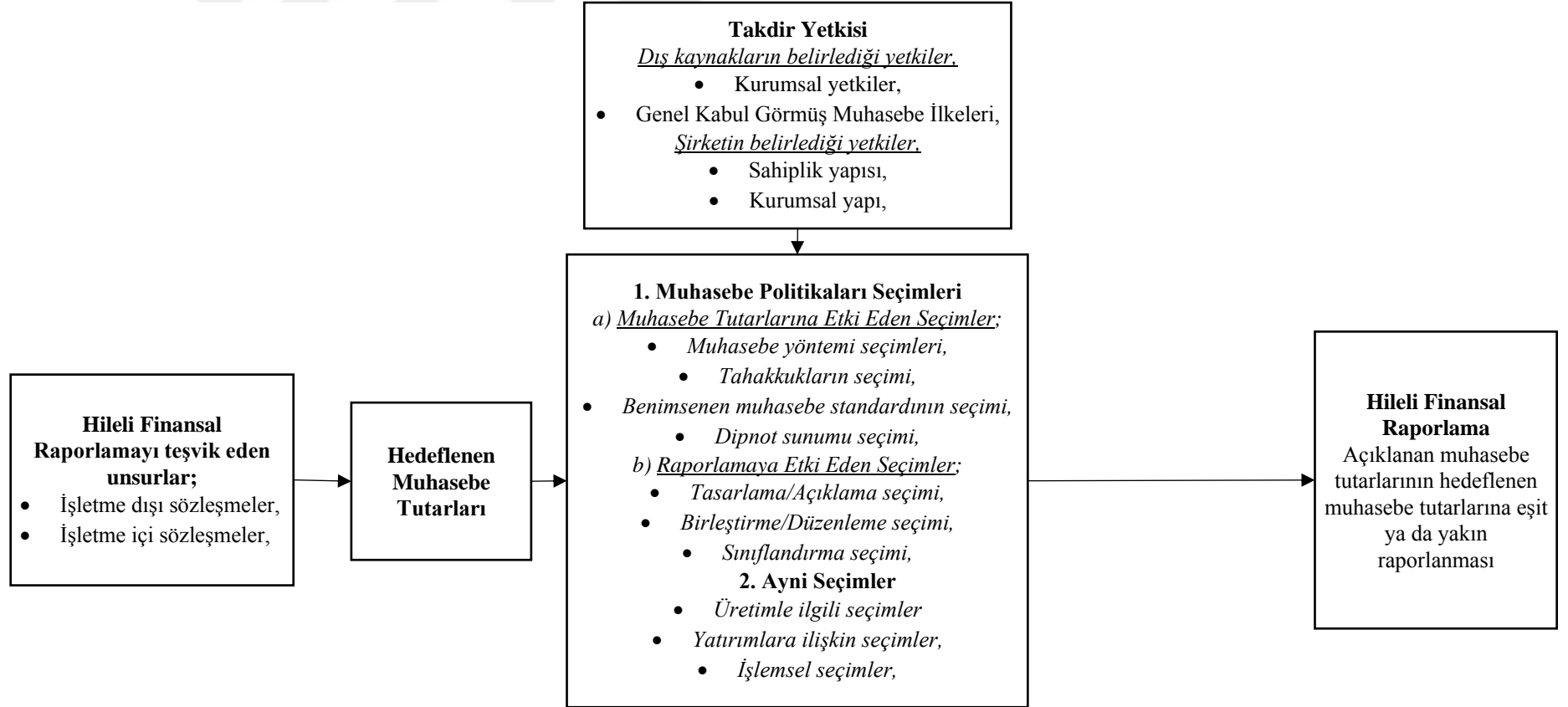
Şekil 2.3 Muhasebe manipölasyonunun tarafları

Kaynak: Stowoly ve Breton, 2004: 17.

Şekil 2.3'te muhasebe manipölasyonlarının ana aktörleri (piyasa, toplum ve şirketler) sunulmaktadır. Piyasanın temel oyuncularını yatırımcılar ve araçlardır. Yatırımcılar; mevcut veya potansiyel ortaklar, fon sağlayıcılar ve tahvil sahipleri ile alım taraflı analistlerden, araçlar ise borsacılar, sigortacılar, satış taraflı analistler ve denetçilerden oluşmaktadır. Şirketlerde muhasebe manipölasyonunun ilgilileri yöneticiler ve şirket çalışanları, toplumun ilgilileri ise devlet ve yerel yönetimlerdir. Ayrıca bu uygulamalardan etkilenen sendikalar ve tedarikçiler gibi diğer paydaşlar da vardır.

Çoğu ülkede genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri işletme yöneticilerine belirli bir dereceye kadar yorumlama yapmalarına izin verir. Bu yorumlar yasal olarak standardın getirdiklerine uygun olabilir ya da sunduğu kapsamın içerisinde kalarak esnetilebilir. Belki yorumlar hatalı olabilir, ancak asla hileli olamaz (Dechow ve Skinner, 2000: 241).

Şekil 2.4'te yöneticilerin hedeflenen muhasebe sonuçlarına ulaşmak için takdir yetkilerini kullanarak seçmiş oldukları muhasebe politikaları ve yöntemlerle ulaştıkları hileli finansal raporlama süreci gösterilmektedir. Şekil 2.4'ten de görüldüğü üzere, firma sözleşmelerinde yer alan teşvikler, yönetimi belirli kalıplar dahilinde raporlamak üzere olduğu muhasebe bilgilerinin ve tutarlarının değiştirilmesine sebep olur. Bunlar hedeflenen veya arzulanan muhasebe sonuçları olarak ifade edilir. Bu sonuçlar, yöneticilerin muhasebe tutarlarını neden manipüle ettiği sorusuna da yanıt verir. İç ve dış kaynakların belirlediği sınırlar çerçevesindeki yetkiler kapsamında benimsenen muhasebe politikaları ve faaliyet seçimleri stratejileri nihayetinde, raporlanan muhasebe tutarlarının hedeflenen muhasebe tutarlarına eşit veya yakın olmasını sağlayacaktır. Uygulanan bu stratejiler aynı zamanda yönetimin hileli finansal raporlamaya nasıl ulaştığını da açıklamaktadır.

Şekil 2.4 Muhasebe politikalarının seçimiyle hileli finansal raporlama

Kaynak: Jorissen ve Otley, 2011, s. 10.

Hisse senedi değerini etkileme noktasında muhasebe bilgilerinin yatırımcılar ve finans anaistleri tarafından yaygın bir şekilde kullanımı, şirket yöneticilerinin kısa vadede hisse senedi fiyat performansını etkilemek amacıyla karı manipüleleme etmesi için bir teşvik sağlayabilmektedir (Healy ve Wahlen, 1999, s. 370-371).

Tablo 2.2’de muhasebe manipölasyonun farklı kategorileri ve sonrasındaki kazanımları hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

Kategori	Kazanım
Hisse senedi fiyat etkisi	Yüksek hisse senedi fiyatı, Azalan hisse senedi fiyatı oynaklığı, Kurumsal değer artışı, Düşük özkaynak maliyeti, Hisse senedi opsiyonlarının değer artışı,
Borçlanma maliyeti etkisi	Artan kredibilite kalitesi, Yüksek kredi notu, Düşük borçlanma maliyeti, Daha esnek finansal sözleşmeler,
Prim planları etkisi	Kar üzerinden edinilen prim ve paylar,
Politik maliyet etkisi	Daha az sayıda denetim ve düzenlemeler, Yüksek vergi tutarlarından kaçınma,

Tablo 2.2 Muhasebe manipölasyonun amaçları ve ödülleri

Kaynak: Mulford ve Comiskey, 2005, s. 4.

Tablo 2.2’de belirtildiği üzere, muhasebe manipölasyonlarının; hisse senedi fiyat etkisi, borçlanma maliyeti etkisi, prim planları etkisi ile politik maliyet etkisi olmak üzere dört kategorisi bulunmaktadır. Hisse senedi fiyatları ile ilgili temel kazanımlar; daha yüksek hisse senedi fiyatı, azalan hisse senedi fiyat volatilesi, firma değerindeki artış ve daha düşük özkaynak maliyeti şeklinde sıralanmaktadır. Borçlanma maliyetlerindeki olumlu etki neticesinde; kredi kalitesi ve notu artmakta, borçlanma maliyeti düşmekte ve daha esnek yapıda mali sözleşmeler yapılmaktadır. Şirket yöneticilerinin getirileri açısından manipüle edilen kar üzerinden aldıkları primler, ücretler ve kar payı getirileri artış gösterir. Son olarak ise politik maliyetler açısından; düşük vergi tutarları ve düzenleme ve denetimlerin azalması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Manipölasyonların tespit edilmesi neticesinde; firma değerinin azalması, borçlanma maliyetlerinin artması, piyasa güveninin azalması, yöneticilerin pozisyonlarını kaybetmesi, bağımsız denetim firmalarına olan güvenin azalması ve sermaye piyasa yapısının bozulması gibi olumsuz durumlar ortaya çıkabilmektedir (Sabuncu, 2019, s. 44). Şirketin elde etmiş olduğu kar, çoğunlukla üst düzey yöneticilere ikramiye, prim ya da temettü veya şirket hisse senetlerinden yöneticilere

pay verilmesi şeklinde şirket ortakları tarafından kullanılmaktadır. Şirket karının azalması, şirket yöneticilerinin servet kayıpları yaşamasıyla sonuçlanabilmektedir. Ayrıca şirketteki pozisyonlarını kaybetmelerine de yol açabilmektedir. Bu gibi faktörler, üst düzey yöneticilerin raporlanan karları kendi çıkarları doğrultusunda manipüle etmelerini doğurmaktadır (Peasnell, Pope ve Young, 2000, s. 419).

Yöneticiler kar üzerinden alacakları prim, hisse sahipleri ise kardan dağıtılacak olan temettü gelirleri nedeniyle yüksek kar beklentisi içindedirler. Bu yüzden şirket yöneticileri hem kendileri hem de hissedarların çıkarları doğrultusunda dönem karını arttırmayı sağlayan muhasebe politikalarını ve yöntemlerini tercih ederler (Zengin, 2018, s. 76). Yöneticilerin raporlanan karları manipüle etmek için kar yönetimi uygulamalarına başvurdukları konusunda literatürde çeşitli nedenler tartışılmaktadır (Dechow ve Skinner, 2000; Fischer ve Verrecchia, 2001 ve Beneish, 2001; Graham, Harvey ve Rajgopal, 2005; Bergstresser ve Philippon, 2006; Lo, 2008). Yöneticiler piyasaya istikrarlı kar izlenimi vermek ya da pozisyonlarını güvence altına almak için karlarını istikrarlı hale getirmeye çalışabilirler (Fudenberg ve Tirole, 1995; DeFond ve Park, 1997; Daniel, Denis ve Naveen, 2008). Diğer taraftan, yöneticiler, temettü gelirlerini maksimize etmek için raporlanan karlarını manipüle edebilirler. Bu durum, ilk olarak Healy (1985) tarafından “Yapay Bonus Planı Hipotezi” olarak nitelendirilmiştir. Bu hipotezi takiben, tazminat sözleşmelerinin kar yönetimi üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışma yapılmıştır (Healy ve Wahlen, 1999; Baker, Guidry, Leone ve Rock, 1999; Nagar, Nanda ve Wysocki, 2003; Collins ve Reitenga, 2003 ve Liang, 2004).

2.2. Kar Yönetimi

Kar yönetimi, firma sahiplerinin veya yöneticilerinin kişisel karlarını arttırmak amacıyla şirketin finansal raporlarına kasıtlı olarak müdahale etmeleridir (Schipper, 1989, s. 92). Kar yönetimi, genel bir ifadeyle, finansal raporlardaki önemli bilgilerin ve muhasebe verilerinin işletme paydaşlarının kararlarını değiştirmelerine sebep olacak şekilde, işletme yöneticilerinin bilinçli ve kasıtlı olarak seçmiş oldukları muhasebe politikaları ve yöntemleri aracılığıyla finansal tablo tutarlarını yanlış veya eksik açıklamasıdır (Dechow ve Skinner, 2000, s. 238). Özetle kar yönetimi, çeşitli muhasebe uygulamalarıyla hedeflenen kara ulaşmak için finansal raporlama sürecine kasıtlı müdahale etmektir. Ancak, bu muhasebe politika ve yöntemleri mutlaka

muhasebe ilkeleri ve standartlarını ihlal etmeden gerçekleşmelidir. Bu kararlar neticesinde şirket paydaşları yanılabilen ve onların finansal tablolar üzerinden verecekleri kararları etkileyebilmektedir (Callo, Jarne ve Wroblewski, 2021, s. 1). Kar yönetimine ilişkin olarak yapılan diğer tanımlar Tablo 2.3'te sunulmaktadır.

Merchant (1987)	Kar yönetimi, şirket yönetiminin raporlanan gelirleri değiştirmesi ve şirkete özünde ekonomik anlamda gerçek bir avantaj sağlamayan ve ayrıca uzun vadede zararlı olacak bir eylemler bütünüdür
Watts ve Zimmerman (1990)	Kar yönetimi, yöneticilerin muhasebe ilkeleri, standartları, düzenlemeler ve sonucunda oluşan kısıtlamalar çerçevesinde firmanın değerini arttırmak ya da firma lehine olumlu sonuçların ortaya çıkartmak amacıyla takdir yetkilerini kullanarak muhasebe rakamlarının bilinçli bir şekilde değiştirilmesidir.
Merchant ve Rockness (1994)	Kar yönetimi genellikle yöneticiler tarafından finansal raporlarda karların bazı özel amaçlar doğrultusunda manipüle edilmesi olarak tanımlanmıştır. Yönetimlerin faaliyet kararları seçimi, dönemsellik ilkesi, muhasebe politikaları ve yöntemleri gibi sunulan esneklikleri kullanarak karlarını değiştirme girişimidir.
Robb (1998)	Kar yönetimi, paydaşların beklentilerine ulaşmanın veya hayal kırıklığı yaratabilecek karlara karşı piyasada oluşabilecek tepkilerden kaçınmanın bir yoludur.
Phillips, Pincus ve Rego (2003)	Başka bir ifadeyle, kar yönetimi yöneticilerin muhasebe politikaları ve yöntemleri seçimleri üzerindeki takdir yetkilerini kullanarak işletmenin nakit akışlarına etki etmesinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır
Li vd., (2009)	İstenen bir finansal raporlama sonucuna ulaşmak için muhasebe politika ve yöntemlerinin seçimidir.

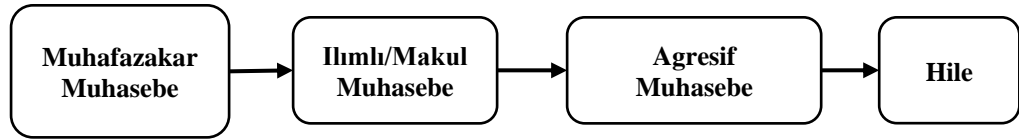
Tablo 2.3 Kar yönetimi tanımları

Kar yönetimi birbiriyle yakından ilgili olan iki sorun temelinde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki; firma yöneticileri ile finansal tablo kullanıcıları arasındaki asimetrik bilgi; ikincisi ise, firma yöneticileri ile sahipleri arasındaki çıkar çatışmasından kaynaklanmaktadır (Kepsu, 2012, s. 24). Kar yönetimi, yöneticilerin işletmenin finansal tablolarında finansal durumunu olduğundan farklı göstermek için verdiği kararlar sonucunda ortaya çıkar. Böylelikle yöneticiler, işletmelerin finansal tabloları aracılığıyla ya hissedarlarını yanlış yönlendirirler ya da raporlanan muhasebe bilgilerine bağlı olan sözleşmelere ilişkin sonuçların etkilenmesine sebep olurlar (Healy ve Wahlen 1999, s. 367). Dolayısıyla kar yönetiminin firma değerini ve şirket ortaklarının refah düzeyini maksimize etmesi gibi avantajları bulunurken; piyasaya asimetrik bilgi sunarak şirket paydaşlarını yanlış yönlendirmesi gibi kötü tarafı da bulunmaktadır (Acar, 2017, s. 38).

Yöneticilerin kar yönetimine başvurmalarının temel sebebi kar üzerinden prim almalarıdır. Bu nedenle yöneticilerin firmanın finansal bilgilerini manipüle edecekleri tahmin edilir (Healy, 1984, s. 87). Literatürde, yöneticilerin ve şirketlerin; ücretlendirme, borç sözleşmelerine uygunluk, denetim, ilk halka arz, muhasebe

politikaları, verginin azaltılması, şirket birleşmesi veya satın alınması, vekalet teorisi, karın istikrarlı hale getirilmesi, siyasi düzenlemeler gibi sebeplerle kar yönetimine başvurdukları kabul edilir (Stolowy ve Breton, 2000, s. 9-14).

Şekil 2.5'te Giroux (2004)'ün kar yönetimi tanımı bulunmaktadır. Şirket yönetimi amaçları doğrultusunda muhasebe politikaları arasında tercihte bulunmaktadır. Bu tercih, muhafazakar ya da ılımlı muhasebe anlayışı yönünde olabilir. Bu anlayışlar neticesinde çoğu zaman gerçeğe uygun ya da yakın dönem karı ortaya çıkmaktadır. Diğer bir taraftan, yönetimin muhasebe anlayışı agresif ya da hileli olabilir. Agresif muhasebe kar yönetiminin diğer bir boyutu olarak karşımıza çıkar ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin ve muhasebe standartlarının sunmuş olduğu kurallar çerçevesinde gerçekleşir. Ancak neticesinde karın yönetilmesinin farklı bir boyutu oluşur. Finansal raporlamada hile ise muhasebe ilkeleri, standartları ve düzenlemelerin herhangi birinden veya birkaçının göz önünde bulundurulmadan finansal raporlama anlayışının benimsenmesi şeklinde ortaya çıkar (Kepsu, 2012, s. 29).

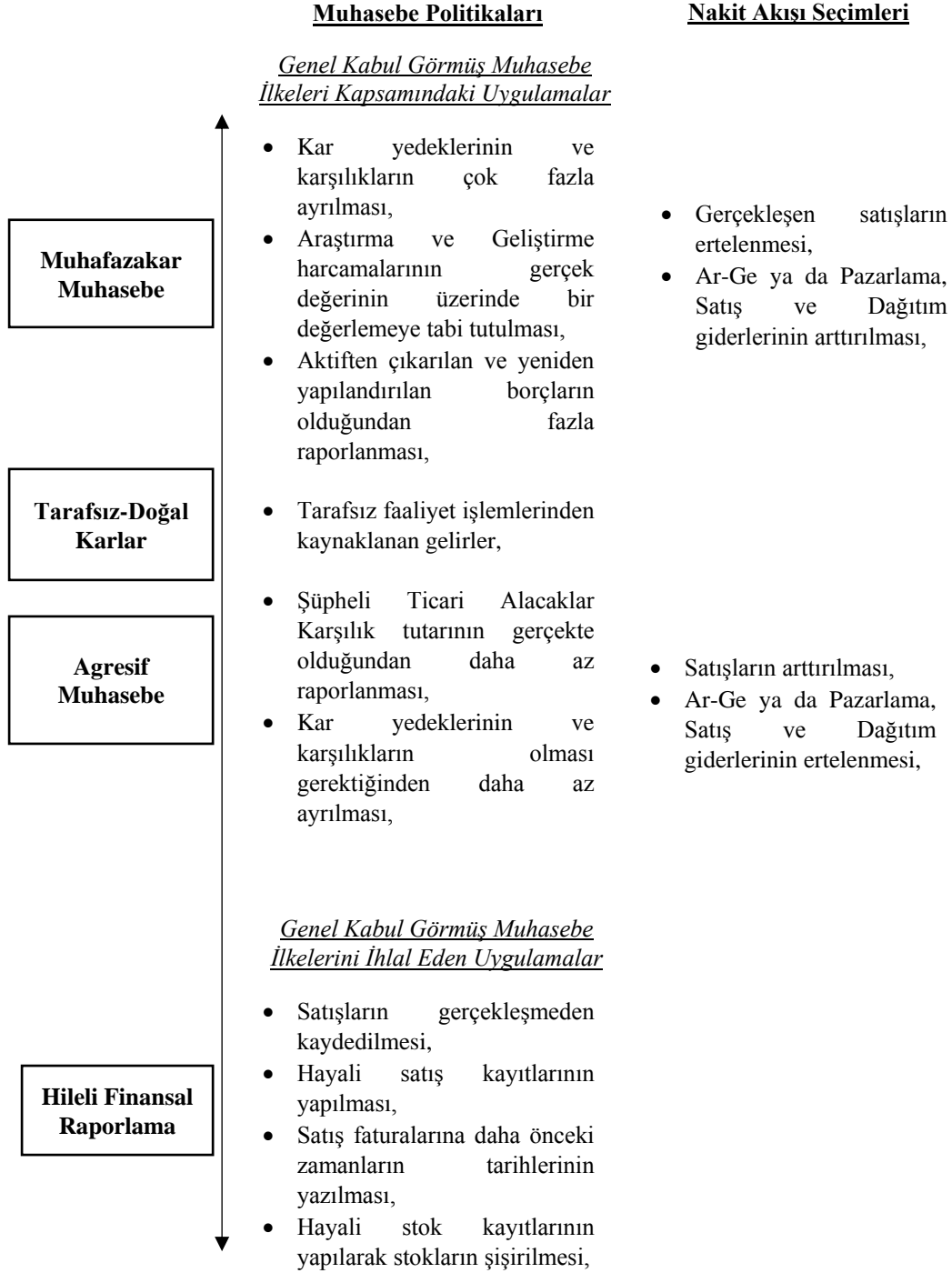

Şekil 2.5 Giroux (2004)'ün kar yönetimi tanımı

Kaynak: Aktaran; Kepsu, 2012, s. 29.

Genellikle muhafazakarlık anlayışı basiretli bir davranış biçimi olarak düşünülür ve en çok tartışmaya açık olan konusu şirket alacaklarının ihtiyaçlarına iyi hizmet ettiği için. Ancak, kar yönetimine olanak sağladığı yönünde eleştirilmektedir. Bu anlayışı benimseyen işletmeler bilançolarında varlıkları mevcutta olduğundan daha az raporlayarak ve izleyen faaliyet dönemlerinde tam tersi bir şekilde karlarını yapay olarak şişirirler. Ayrıca, Uluslar Arası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board-IASB)'na göre, finansal raporlamanın niteliksel özellikleri muhafazakar muhasebe anlayışı içermez. Ancak, tarafsızlık ilkesi güvenilirliğin bir ögesi olarak ifade edilmiştir (Kepsu, 2012, s. 29).

Dechow ve Skinner (2000), farklı muhasebe anlayışlarının karakteristik özelliklerini ve bu seçimler ile hile arasındaki farklılıkları Şekil 2.7'deki gibi göstermektedir.

Şekil 2.6 Kar yönetimi ve hileli finansal raporlama arasındaki farklar

Kaynak: Dechow ve Skinner, 2000, s. 239.

Şekil 2.6'da yöneticilerin takdir yetkilerini kullanarak seçmiş oldukları kabul edilebilir olan muhafazakar, tarafsız ve agresif muhasebe politikaları ile hileli finansal raporlama arasındaki farklar incelenmektedir. Burada vurgulanan temel fikir, hileli finansal raporlama uygulamaları ile genel kabul görmüş muhasebe

ilkeleri kapsamına giren kar yönetimi uygulamaları arasında kavramsal olarak bariz bir farklılığın olduğudur. Bununla birlikte, çoğu zaman yasal muhasebe seçimlerinin bazı nesnel kanıtlar olmamakla birlikte hileli finansal raporlama uygulamalarından ayırmak çok zor olabilmektedir (Dechow ve Skinner, 2000, s. 239).

Belirli bir döneme ait net nakit akışlarından farklı bir kar rakamı raporlamaya yönelik bir karar alındığında, kar yönetimi uygulamalarına başvurulmuş kabul edilir. Bunun içinde öncelikle tahakkuklar ve ertelenebilen gelir ya da giderler kullanılır. Ancak yapılan işlemler neticesinde geçmiş, mevcut ve gelecek dönemlere ait nakit akışları da etkilenir. Bu sebeple, beklenen nakit akışları belirsiz olduğundan kar yönetimi esasında doğru bir tahmin yönetimini gerektirir. Yönetim kararları bu aşamada doğru ortaya koyulduğunda kar yönetimi faydalı bir şekilde gerçekleşir. Aksi takdirde, gelecek dönemlerde yönetimleri zor durumda bırakabilir. Bir başka deyişle, yönetimler üretim ve yatırım faaliyetleri gerçekleşmeden önce kar tutarlarını belirlemiş olur ya da gerçek kar rakamları oluştuktan sonra yetkilerini kullanarak seçmiş oldukları muhasebe politikaları ya da uygulamalarıyla karlarını yönetirler (Ronen ve Yaari, 2008, s. 255).

Muhasebenin esnek bir yapıya sahip olması iş inovasyonlarına kolay bir şekilde ayak uydurmayı sağlar. Kar yönetimi gibi suiistimaller ise karar vericilerin bu esneklikleri istismar ettiklerinde ya da kötüye kullandıklarında ortaya çıkar. Hileli davranışlar ise çoğu zaman finansal oynaklığı gizlemek için kullanılır. Bu da yöneticilerin gerçek faaliyet sonuçları gizlemeleriyle sonuçlanır (Dechow ve Skinner, 2000, s. 240). Yöneticiler karlarını manipüle etme girişiminde bulunurlar, çünkü yatırımcıların ve kredi verenlerin kararlarına raporlanan karların etki ettiğine inanırlar. Yöneticiler, birçok durumda kar yönetimi uygulamalarına, gelirlerin finansal raporlara etkisini arttırmak ve işletmenin sermaye maliyetini azaltmak için başvurur. Diğer taraftan, gelecekteki karları yüksek raporlamak için yönetimin zararın gerçekleşeceği dönemlerde daha fazla zarar gösterme fırsatı elde eder (Schroeder, Clark ve Cathey, 2014, s. 171).

Finansal raporlar şirket yöneticilerine ya da sahiplerine şirketin finansal performansı hakkında bilgiler sunarken; muhasebe standartları ise yöneticilere finansal raporlama kararlarında seçim hakkı tanır. Şirket yöneticileri işletme hedeflerini ve sektördeki fırsatları elde etmek için raporlama yöntemlerini seçerler. Ancak denetimin yeterli seviyede olmaması durumunda, yöneticiler standartların

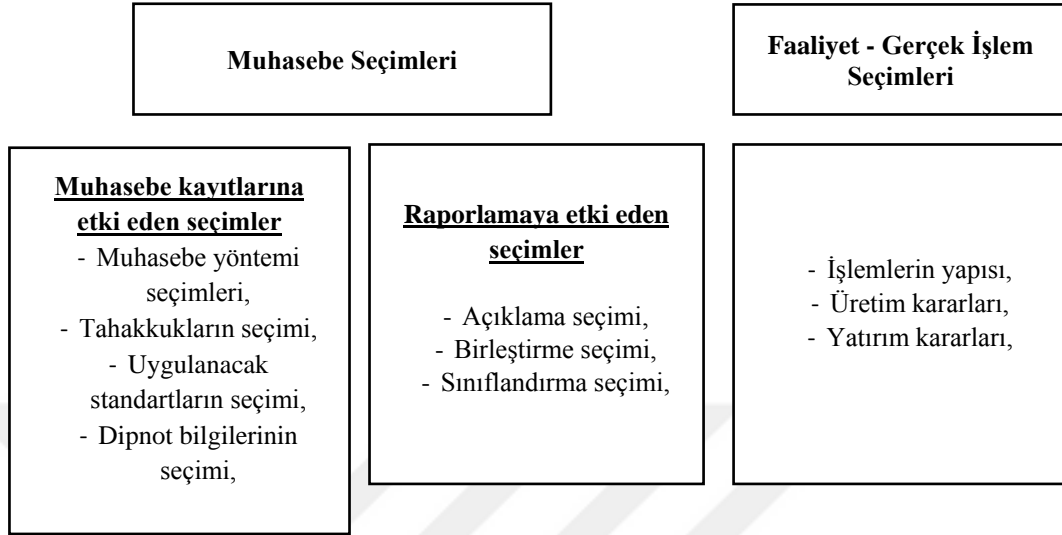
vermiş olduğu ayrıcalıklardan faydalanarak seçmiş oldukları raporlama kararları doğrultusunda kar yönetimi için fırsat yaratırlar (Healy ve Wahlen, 1999: 366).

Şirketlerin kar yönetimine başvurmalarını motive eden başka sebepleri de bulunmaktadır. Kar yönetimi, şirket yönetiminin bazı özel hedeflerine ulaşmak için uygulamış olduğu muhasebe politikaları gereğince iki temel çıkar için yapılmaktadır: Bunlardan ilki, yatırımcıların şirket hisse senetlerini satın almaya teşvik etmek; diğeri ise, firmanın piyasa değerini arttırmak (Stolowy ve Breton, 2000, s. 5; Rangan, 1998, s. 103). Hisse senedi fiyatlandırması ise iki farklı şekilde manipüle edilebilir. Bunlardan ilki, net gelirin düzeltilmesi, yani gelir veya giderlerin azaltılması ya da arttırılması yoluyla; ikincisi ise, hisse senedi getirisini hesaplamak için kullanılan net kar tutarından önce veya sonra bazı kalemlerin eklenmesi ya da çıkartılması şeklinde gerçekleştirilir (Stolowy ve Breton, 2000, s. 3). Kar yönetimini teşvik eden faktörler; sermaye piyasası motivasyonları, sözleşme motivasyonları (kredi ve yönetim tazminat sözleşmeleri), düzenleyici motivasyonlar (piyasa ve tekelleşme düzenlemeleri) ve diğeri teşvik edici motivasyonlar olmak üzere dörde ayrılmıştır (Kepsu, 2012, s. 45-49; Healy ve Wahlen, 1999, s. 370-379).

Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde, yöneticiler stok değerlendirme yöntemlerinde, şüpheli ticari alacaklar karşılıklarında, araştırma ve geliştirme giderlerinde, henüz gerçekleşmemiş satışların muhasebeleştirilmesinde, kıdem tazminatı karşılıklarında, finansal kiralama ve aktifleştirilmesinde, pazarlama, satış ve dağıtım giderlerinde, bakım ve onarım giderlerinin ertelenmesi gibi harcamaların muhasebeleştirilmesinde bazı esnekliklere sahiptir. Ayrıca fiyatları düşürerek satış gelirlerini arttırabilir ya da harcamalarını erteleyebilir. Bu nedenle, işletme yöneticileri karı yönetmek için hem yeterli güce hem de imkana sahiptir (DeGeorge vd., 1999: 2). Kar yönetimi, şirketin hisse senedi fiyatlarını etkilemek, yöneticilerin tazminat ve primlerini arttırmak, kredi sözleşmelerinden doğacak olan riskleri azaltmak, devlet düzenlemelerinden ve müdahalelerinden kaçınmak gibi farklı nedenlerle uygulanmaktadır (Healy ve Wahlen, 1999, s. 370).

Genellikle kar yönetimi tahakkuk yönetimi ve faaliyet yönetimi olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bilindiği üzere, kar yönetimi literatürü tahakkuk yönetimine (Healy, 1985; Shipper, 1989; Jones, 1991; Dechow vd., 2005; Peasnell vd., 2000) odaklanmaktadır. Bununla beraber faaliyet yönetimi (Roychowdhury, 2006; Gunny, 2010; Zang, 2012; Kothari, Mizik ve Roychowdhury, 2016; Cho ve Chun, 2016;

Gao, Gao ve Wang, 2017) de son zamanlarda yazında yer almaya başlamıştır. İşletmelerin kar yönetimi uygulamalarına sebep olan muhasebe ve faaliyet seçimleri Şekil 2.6'da sunulmaktadır.

Şekil 2.7 Yanlış finansal bilgi beyanı seçimleri

Kaynak: Kepsu 2012, s. 39

Muhasebe kayıtlarına etki eden seçimleri; muhasebe yöntemi seçimleri (örneğin; stokların değerlemesi, amortisman yöntemi, gelir tahakkuku politikaları), tahakkukların seçimi (gelir tahakkukları, duran varlıkların kullanım ömürleri ve birikmiş amortismanları, itfa ve tükenme payları, varlıkların değerlemesi, şüpheli alacaklar karşılığı, borç karşılıkları, varlıkların giderleştirilmesi) uygulanacak standartların seçimi ve dipnot bilgilerinin seçimi olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Raporlamaya etki eden seçimler; açıklama, birleştirme ve sınıflandırma seçimi olarak üçe ayrılmaktadır. Faaliyet seçimleri ise işlemlerin yapısı, üretim ve yönetim kararlarından oluşmaktadır.

Kar yönetimi faaliyetleri, tahakkuk esaslı ve gerçek faaliyet kararları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tahakkuk esaslı kararlar, tamamen finansal raporlama kararlarında ortaya çıkmaktadır. Muhasebe yöntem veya politika değişiklikleri ya da tahakkuk tercihleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Tahakkuklar kendi içerisinde ihtiyari ve ihtiyari olmayan tahakkuklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gerçek faaliyet kar yönetimi ise, şirketin olağan faaliyet kararları sonucunda ortaya çıkmaktadır. Varlık satışlarının net gelirleri, firmanın kar raporlaması amacına bağlı olarak araştırma ve geliştirme giderlerini arttırması veya azaltması ya da erteleme,

satışların belli bir süre yüksek göstermek için satış iskontolarının yapılması ya da tam tersi kararlar, üretim miktarını yöneterek satılan ticari mal maliyetini veya stok maliyetlerini dönemsellik kavramını yok sayarak bir sonraki mali yıl içerisinde muhasebeleştirilmesi gibi işlemler örnek olarak verilebilir. Sonuç olarak bu kararlar neticesinde cari yılın dönem karı etkilenecektir. (Peasnell, Pope ve Young, 2000, s. 420-421).

Tahakkuk esaslı muhasebenin ana amacı yatırımcılara hasılatın muhasebeleştirilmesi ve eşleştirilmesi gibi bazı temel muhasebe ilkelerinin kullanılması aracılığıyla işletmenin belirli bir dönemdeki finansal performans değerlendirmesi için yardımcı olmaktadır. Tahakkuk sürecinin bir sonucu olarak raporlanan karların nakit akışlarına göre yatırımcılara işletmenin ekonomik performansı hakkında daha gerçekçi bilgiler sunmaktadır (Dechow ve Skinner, 2000: 237). Kısa vadede gelir ve giderlerin olduğundan daha az ya da fazla raporlanması bazı farklılıklara yol açacaktır. Kar yönetimi bu farklılaşmanın yapılabilmesine imkan sağlamaktadır. Dolayısıyla bu uygulama esasında sahtekarlık değil bir kumar olarak ifade edilmektedir. Şirket yöneticileri ya da sahipleri dönem içerisinde katlanılan giderleri bir sonraki yıla veya yıllara yayarak dönem içerisinde elde edilen karı olduğundan daha fazla raporlamayı amaçlamaktadır. Gelecekteki karlarının çok daha fazla olacağını varsayarak ertelenen ya da raporlanmayan bu giderlerin ise ilerleyen yıllardaki elde edilecek karlarıyla yok edebileceği düşünülür (Stolowy ve Breton, 2000, s. 5-6). Yöneticilerin muhasebe sistemi içindeki varsayımları ve tahminleri tercih ettikleri tahakkuk esaslı kar yönetimi tekniklerinin aksine; gerçek işlemlere dayalı kar yönetimi uygulamaları ise, istenen bir finansal raporlama sonucunu elde etmek için fiili iş faaliyetlerinin zamanlamasını ve yapılandırılmasını sürecini içermektedir (Li, McDowell ve Moore, 2009, s. 3).

Kar yönetimi ile ilgili yazınlarda temel olarak tahakkuklar dikkate alınmaktadır. Çünkü tahakkukların piyasaya bilgi taşıdığı kabul edilmektedir. Ayrıca tahakkuklar kar ile nakit akışı arasındaki farkı oluşturmaktadır. Sonuç olarak, nakit akışlarının manipüle edilemediğini varsayarsak, şirket karını manipüle etmenin tek yolu tahakkukların arttırılması veya azaltılması yoluyla gerçekleşmektedir (Shipper, 1989, s. 102).

Kar yönetimi metodu üç farklı şekilde uygulanabilir. Bunlar; tahakkukların yönetimi, zorunlu muhasebe politikalarını benimseme zamanı ve gönüllü muhasebe

politika değişiklikleri olarak ifade edilir. Kar yönetimi konusunda literatürdeki yazınların birçoğu, hesapların tahakkuk yoluyla nasıl manipüle edileceğine odaklanılmıştır. Tahakkukların yönetimi, raporlanan karları istenen bir hedef doğrultusunda değiştirmeye çalışmak için duran varlıkların faydalı ömürleri, borçların tahsil edilme olasılığı ve yılsonu tahakkukları gibi değişen tahminler örnek olarak gösterilebilir. Zorunlu muhasebe politikalarının benimsenme zamanlaması ise, özellikle erken benimsenme olasılığı ile ilgili olarak, ikinci bir kar yönetimi şeklidir. Kar yönetiminin diğer bir yöntemi de bir muhasebe yöntemi veya politikasından bir diğerine geçmektir (Ayres, 1994, s. 27-30).

Kar yönetimi, firmanın bir dönem içerisindeki gelirlerinin toplamının nakit akışlarının toplamına eşit olması gerektiğinden, yöneticiler olduğundan daha fazla veya daha az gösterdikleri tahakkuklar aracılığıyla bu eşitliği bozabilmektedir (Jones, 1991, s. 210). Şirket yönetimi belli bir dönemdeki faaliyet sonuçları beklenen kar düzeyi için yeterli değilse; yöneticiler hedeflenen kara ulaşmak için tahakkuk esaslı kar yönetimi uygulamalarına başvururlar (Li vd., 2009, s. 1). Şirketler kar yönetimi uygulamalarına başvurduklarında tahakkuklar yaratarak karlarının artmasını ya da azaltmasını sağlarlar. Bu tahakkuklar, isteğe bağlı olmayan tahakkuklar olarak adlandırılır. Tahakkuklar, net kar ile nakit akışları toplamı arasındaki farkı ifade eder. Örneğin; şirket vadeli veya kredili olarak mal satışı gerçekleştirdiğinde, bu satış sonucunda dönem sonlarında gelir tahakkuku doğar. Ancak, kaygı verici olan raporlanan karları manipüle etmek için yaratılan isteğe bağlı tahakkuklardır. Bu tür tahakkuklar isteğe göre; şüpheli ticari alacakları, garanti maliyetlerini ve stok değer düşüklüğü karşılığının bakiyelerini arttırır ya da azaltır (Li vd., 2009, s. 2).

Teorik açıdan düşünöldüğünde; kar yönetimi üç temel nedenden dolayı tartışmaya açık olmayabilir. Birincisi, kar yönetimi tahakkukların tahmin edilmesi sürecidir ve tahakkukların tahmini finansal raporlamanın kalbidir. Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri temelinde belirlenen tahakkuklar hileli raporlamadan ayırt edilmelidir. Tahakkukların tahmininin amacı, işlemlerin yalnızca nakit akışlarının raporlamaya etkisini ölçmekten ziyade finansal etkilerini kaydetmektir. İkinci olarak, tahakkukların yönetimi yalnızca onu tespit eden fırsatçı yaklaşım anlayışındaki yöneticilere sorun çıkarabilir. Üçüncü neden ise, etkin piyasa hipotezi* açısından kar yönetimi önemli bir sorun değildir. Ampirik olarak, mevcut araştırma metodolojisi

* **Etkin Piyasa Hipotezi:** İldırar, M. ve Dalli, T. (2021). Etkin Piyasa Hipotezinin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Uygulaması. *Journal of Economics and Research*, 2(2), 47-66.

karlarını yöneten firmaları tespit etmede yeterli olmadığından kar yönetimi sorunlu olarak görülmemektedir (Bao ve Bao, 2004, s. 1526).

Raporlamayı yapan sorumlu kişi genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, muhasebe standartları ve düzenleyici kurumların sunmuş olduğu alternatifler arasından muhasebe politika ve yöntemlerini seçme ve değiştirme hakkına sahiptirler. İşte bu noktada arzulanan kar seviyesine ulaşmak için seçtikleri ve değiştirdikleri yöntemlerini finansal raporlarının eklerinde gerekçelerini ve etkilerini sunmak durumundadırlar. Nihayetinde arzu edilen rakamları elde etmek için en iyi seçimlerde bulunsalar dahi bazı durumlarda buna ulaşamayabilirler. Bu sebeple, finansal çıkarları için muhasebe ilke ve standartların, yönetmeliklerin ölçü ve sınırlarına aykırı hareket ederek finansal tablolardaki tutarları değiştirmek suretiyle hilenin ortaya çıkmasına sebep olurlar (Ocak ve Güçlü, 2014, s. 125-126).

Bankalar, temerrütte düşmüş olan sorunlu kredilerinin tahakkuk eden kredi tutarlarını bilanço makyajlaması için gelir olarak muhasebeleştirirler/kaydedirler. Böylelikle sorunlu kredi tutarlarını ve kredi kayıp karşılıklarını olması gereken tutardan daha az muhasebeleştirerek karlarını daha yüksek raporlama yolunu tercih ederler (Yasuda, Okuda ve Konishi, 2004, s. 235). Kredi kayıp karşılıkları ticari bankaların finansal tablolarındaki tahakkuklar içerisinde nispeten büyük tutarlara ve böylelikle, bankaların karları ve özkaynakları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Ahmed, Takeda ve Thomas, 1999, s. 2). Kredi kayıp karşılıkları, bankacılık sektörünün en yüksek tutarlı tahakkuk kalemi olması, banka kredilerinin yeniden değerlemesindeki kayıpların ölçülmesinde kullanılması ve sermaye rasyolarının ölçümündeki oranlara etkisinden dolayı önemlidir. Bu karşılıklar, hem bilanço kalemlerini (sermaye) hem de gelir tablosunu (kar veya zararları) aynı anda etkilediği için bankaların kar yönetimi çalışmalarının ölçümünde kullanılmaktadır (Beaty ve Liao, 2014, s. 340).

Bankaların kredi kayıp karşılıklarının; işletme sermayelerini arttıran, nihai karlarını azaltan ve ödemekle yükümlü oldukları vergilerine herhangi bir etkide bulunmayan taraflarının olduğu iddia edilmektedir (Beatty, Chamberlain ve Magliolo, 1995, s. 233). Ancak, banka yönetimleri karın düşük olduğu dönemlerde kredi kayıp karşılıklarının raporlanmasını erteleyerek ve ayrıca menkul kıymet satış gelirlerini tahakkuk ettirerek kar tutarlarını manipüle etmektedirler. Böylelikle yöneticiler takdir yetkilerini kullanarak bankaların nakit akışlarını, piyasa değerini ve

sermaye yeterliliği rasyolarını değiştirmektedir. Ayrıca yöneticiler karı istikrarlı hale getirmek yerine; performanslarını olumlu göstermek ve kar üzerinden almış oldukları primleri arttırmak amacıyla sermaye yeterliliği rasyolarını manipüle edecek şekilde olduğundan fazla gösterme seçeneğini de tercih ederler (Cornett, McNutt ve Tehranian, 2009, s. 413).

Düzenleyici kuruluşlar tarafından finans sektörüne müdahalelerin yoğun olduğu zamanlarda banka yöneticileri iki farklı sonuçla karşı karşıya kalmaktadır: Bunlardan ilki, daha az temettü ve iş güvencesi; diğer ise daha düşük değerli hisse senedi fiyatı ve alım-satım opsiyonudur. Banka yöneticileri kar yönetimi uygulamalarına, kredi kayıp karşılıklarını azaltarak ya da menkul kıymet gelirlerini arttırarak, karlarını ve hisse senedi fiyatlarını arttırma yolunu seçer (Cheng vd., 2011, s. 319). Ayrıca bankaların sermaye rasyolarına bakarak; onların sermaye yeterliliklerini değerlendirirler ve zayıf bankaları tespit ederler. Bu nedenle düşük sermaye oranlarına sahip olan bankalar tahakkukları (örneğin; kayıp kredi kayıp karşılıkları) aracılığıyla ya da gerçek faaliyetlere (örneğin; menkul kıymet satış karları ya da zararları gibi) ilişkin işlemler aracılığıyla bu rasyoları arttırarak karlarını manipüle ederler ve düzenleyici kurumların yaptırımlardan kendilerini korumaya çalışırlar (Cheng vd., 2011, s. 321).

Literatür incelendiğinde finansal kurumların; sermaye gereksinimlerini gidermek, kar hedeflerine ulaşmak ve vergilerini azaltmak için bazı girişimlerde bulduklarını göstermektedir. Bu hedeflerini gerçekleştirmek için ise kredi kayıp karşılıkları, menkul kıymet karları ve zararları gibi tahakkuklar yönetilebilmekte veya yatırım stratejileri ayarlanabilmektedir (Collins, Shackelford ve Wahlen, 1995, s. 264; Beatty, Ke ve Petroni, 2002, s. 548). Bankalar, elde ettikleri karlara ilişkin bilgilerini finansal tabloları aracılığıyla potansiyel yatırımcılarına ileterek, finansal performans değerlendirmesinde önemli rol oynayan karları manipüle etmek için büyük çaba sarf etmektedir (Warfield, Wild ve Wild, 1995, s. 62). Robb (1998), finansal analistlerin kar tahminlerinde bir görüş birliğine vardıkları zaman, banka yöneticilerinin, isteğe bağlı bir şekilde karlarını manipüle etmek için kredi kayıp karşılıklarını kullandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, kar ve karlılık noktasında piyasa beklentilerinin karşılanmasında yaşanan başarısızlığın bankalar için önemli bir sorun olduğunu belirtmiştir.

2.3. Karın İstikrarlı Hale Getirilmesi

Şirket yöneticilerinin başvurdukları muhasebe manipülasyonlarından bir tanesi de raporlanan karın istikrarlı hale getirilmesidir. Şirket karının yüksek olduğu yıldan daha az başarılı olunan yıla doğru gelirlerin aktarılarak dönem net karında oluşabilecek dalgalanmaların önlenmesi, diğer bir ifadeyle karın daha istikrarlı gösterilmesini sağlar (Copeland, 1969, s. 101). Karın istikrarlı hale getirilmesi; muhasebe ilkelerini, politikalarını ve yöntemlerini kullanarak kardaki ani artış veya azalışların hedeflenen kar düzeyine getirilmesidir. Diğer bir deyişle; kardaki tepe ve dip noktaları arasındaki farkları ortadan kaldırarak karı belli bir düzey arasında tutmayı amaçlamaktır (Acar, 2017, s. 39). Karın istikrarlı hale getirilmesi manipülasyonunun temel amacı, istikrarlı bir şekilde büyüyen kar akışının oluşmasını sürdürmektir. (Stolowy ve Breton, 2000, s. 18). Ayrıca işletmenin istikrarlı bir kara sahip olması sebebiyle yatırımcılarının hisse senetlerine talep etmesi ve kar tutarı üzerinden yapılmış veya yapılacak olan sözleşmelere etki etmesidir (Demir ve Bahadır, 2007, s. 10).

Barnea, Ronen ve Sadan (1976)	Firma için normal kabul edilen bazı kar seviyelerindeki dalgalanmaların kasıtlı olarak azaltılması işlemidir.
Moses (1987)	Karın istikrarlı hale getirilmesi, raporlanan kardaki dalgalanmaları azaltma çabası olarak tanımlanır.
Ma (1988)	Karın istikrarlı hale getirilmesi raporlanan karın düzeltilmesi ve dönem karlarının belli bir seviyede tutularak buna göre kasıtlı olarak azaltılması olarak ifade edilebilir.
Brayshaw ve Eldin (1989)	Karın istikrarlı hale getirilmesi, yönetim tarafından yapay (muhasebe) ya da gerçek (işlemsel) değişkenlerin muhasebe manipülasyonları yardımıyla bazı hedefler doğrultusunda raporlanan gelir kalemlerinin değişkenlik göstermesinin azaltılması olarak tanımlanmıştır.
Beattie (1994)	Karın istikrarlı hale getirilmesi raporlanan karların bir dönem ya da birkaç dönem boyunca beklenen seviyeye doğru azaltılması olarak görülebilir. Bu sebeple, karın istikrarlı hale getirilmesi manipülasyonu uzun dönemli bir kar yönetimi uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır.
Fern vd., (1994)	Karın istikrarlı hale getirilmesi, anormal seviyede artış gösteren kar tutarlarının bilinçli bir şekilde azaltma girişimi davranışıdır.
Fudenberg ve Tirole (1995)	Karın istikrarlı hale getirilmesi, farklı zamanlar arasında karların yer değiştirmesi ya da aktarılması yoluyla manipüle etme süreci olarak tanımlanmıştır.
Bigus, Schorn ve Georgiou, (2010)	Karın istikrarlı hale getirilmesi, yöneticilerin, finansal raporlamaya etki edecek muhasebe yöntem ve politikalarındaki takdir yetkisini kullanarak şirketlerinin karlarındaki dalgalanmaları kasıtlı olarak azaltma girişimlerini ifade eder. Aslında bu politika ve yöntemler aracılığıyla, dönemler arasında şirket gelirlerini zamana yaymanın sonucu olarak ortaya çıkan yapay düzeltirmedir. Bu sebeple, karın istikrarlı hale getirilmesi uzun vadede öz sermayenin defter değerini artırmaz veya azaltmaz.

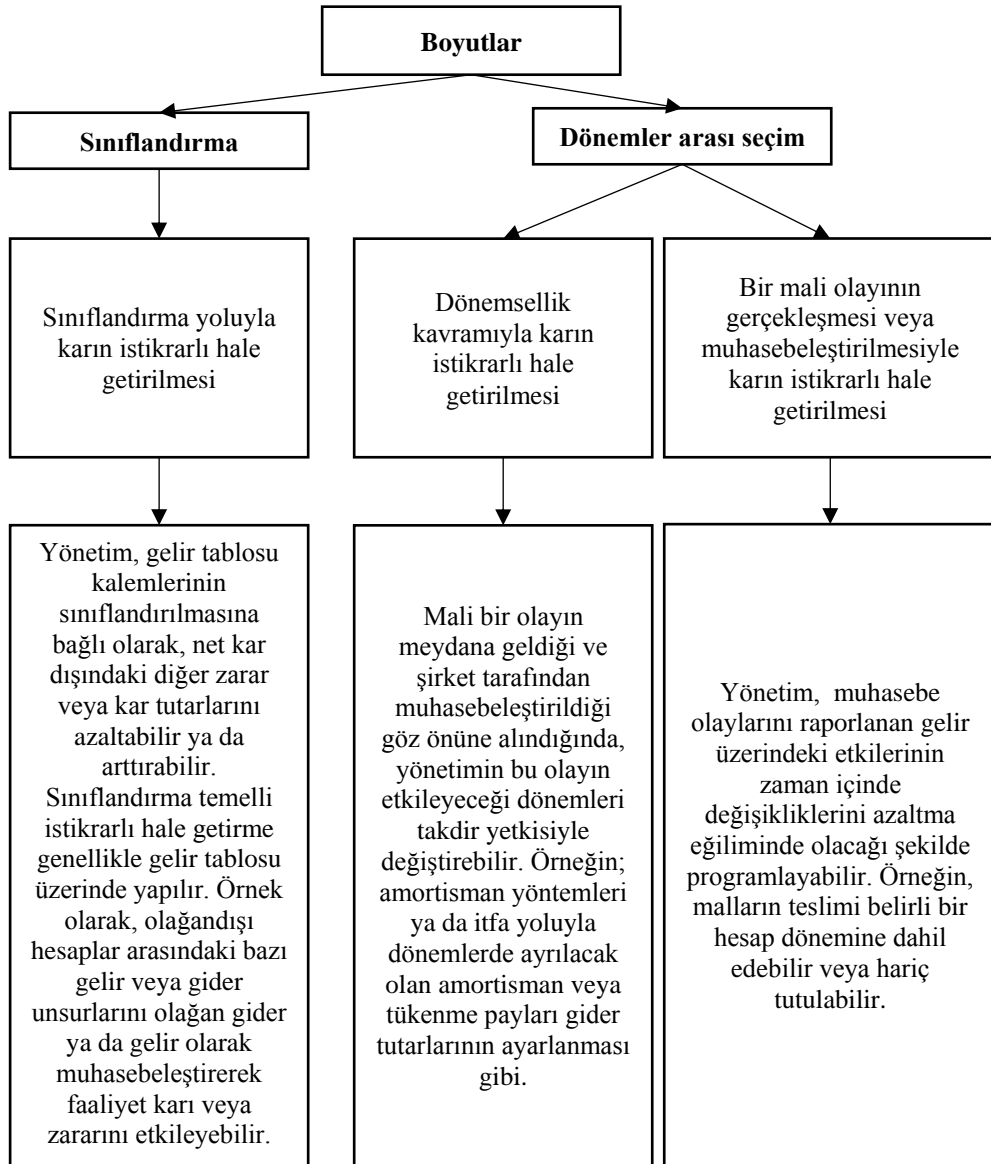
Tablo 2.4 Karın istikrarlı hale getirilmesi tanımları

Karın istikrarlı hale getirilmesi, firma (yöneticiler ve ortaklar) ve çevresinin (yatırımcılar ve alacaklılar) memnuniyeti için yönetim tarafından gerçekleştirilen gönüllü bir eylemdir. Yöneticiler açısından düşünüldüğünde raporlanan karlar üzerinden aldıkları primler ve şirket performansı sonucunda pozisyonlarını kaybetme durumu ortaya çıkabilir. İşletme çevresi açısından ise raporlanan sonuçların oynaklığı ne kadar yüksek olursa dış çevre tarafından algılanan risk o kadar yüksek olacaktır. Bu algı işletmenin sermaye oranlarını etkileyecek ve sonuç olarak işletmenin hisse senetleri fiyatlarına yansıtacaktır (Brayshaw ve Eldin, 1989, s. 621).

Karın istikrarlı hale getirilmesi borçlanma ve sermaye maliyetinin daha düşük seviye de olmasını sağlar (Acar, 2015, s. 120). Şirket üst düzey yöneticileri istikrarlı bir şekilde kar raporlamanın pozisyonlarını korumaları, prim ve ikramiye gelirlerinin artacağı ve ayrıca şirket açısında borç ve temettü sözleşme riskleri azaltacağını varsayımında hareketle karın belirli bir düzey de kalmasını sağlarlar (Sabuncu, 2019, s. 57).

İstikrarlı bir karın raporlanması ancak birbirini takip eden dönemler kullanılarak üç farklı şekilde istenilen seviyede tutulabilir (Ronen ve Sadan, 1975, s. 133-134):

- ***Bir olayın meydana gelmesi ve muhasebeleştirilmesi:*** Yöneticiler gerçekleşen gelirlerin ya da giderlerin kar üzerindeki etkisini ilerleyen dönemlerde raporlayarak azaltabilir ya da arttırabilir. Özellikle de isteğe bağlı kar ve zararların muhasebeleştirilmesini seçmiş oldukları muhasebe yöntemleri ve politikaları gereğince zamanlayabilir.
- ***Dönemlere yayarak muhasebeleştirilmesi:*** Mali bir olay meydana geldiğinde, yönetimin belli kısıtlar altında bu olayın muhasebeleştirileceği dönemleri belirleyebilir. Bu duruma; araştırma ve geliştirme maliyetlerini giderleştirme ya da aktifleştirme, amortisman yöntemini ve süresini tayin etme gibi muhasebe yöntemleri örnek olarak verilebilir.
- ***Sınıflandırma yoluyla karın istikrarlı hale getirilmesi:*** Net gelir dışındaki gider veya gelir kalemlerini farklı gruplarda raporlayabilir. Örneğin; diğer olağandışı gider ve zararlar ya da diğer olağandışı gelir ve karlar hesaplarında muhasebeleştirilmesi gereken tutarların bazılarını, faaliyet karı veya zararını manipüle etmek için diğer olağan gider ve zararlar ya da diğer olağan gelir ve karlar hesaplarında muhasebeleştirilebilir.

Şekil 2.8 Karın istikrarlı hale getirilmesinin boyutları

Kaynak: Stowoly ve Breton, 2000, s. 31.

Sınıflandırma temelli karın istikrarlaştırılması, stokların defter değerinin azaltılması ya da kayıttan çıkarma, uzun vadeli sözleşmelere ayrılan karşılıklar (kıdem tazminatı karşılıkları) ve varlıkların elden çıkarılmasında karşılaşılan zararlar örnek olarak verilebilir (Stowoly ve Breton, 2000, s. 31).

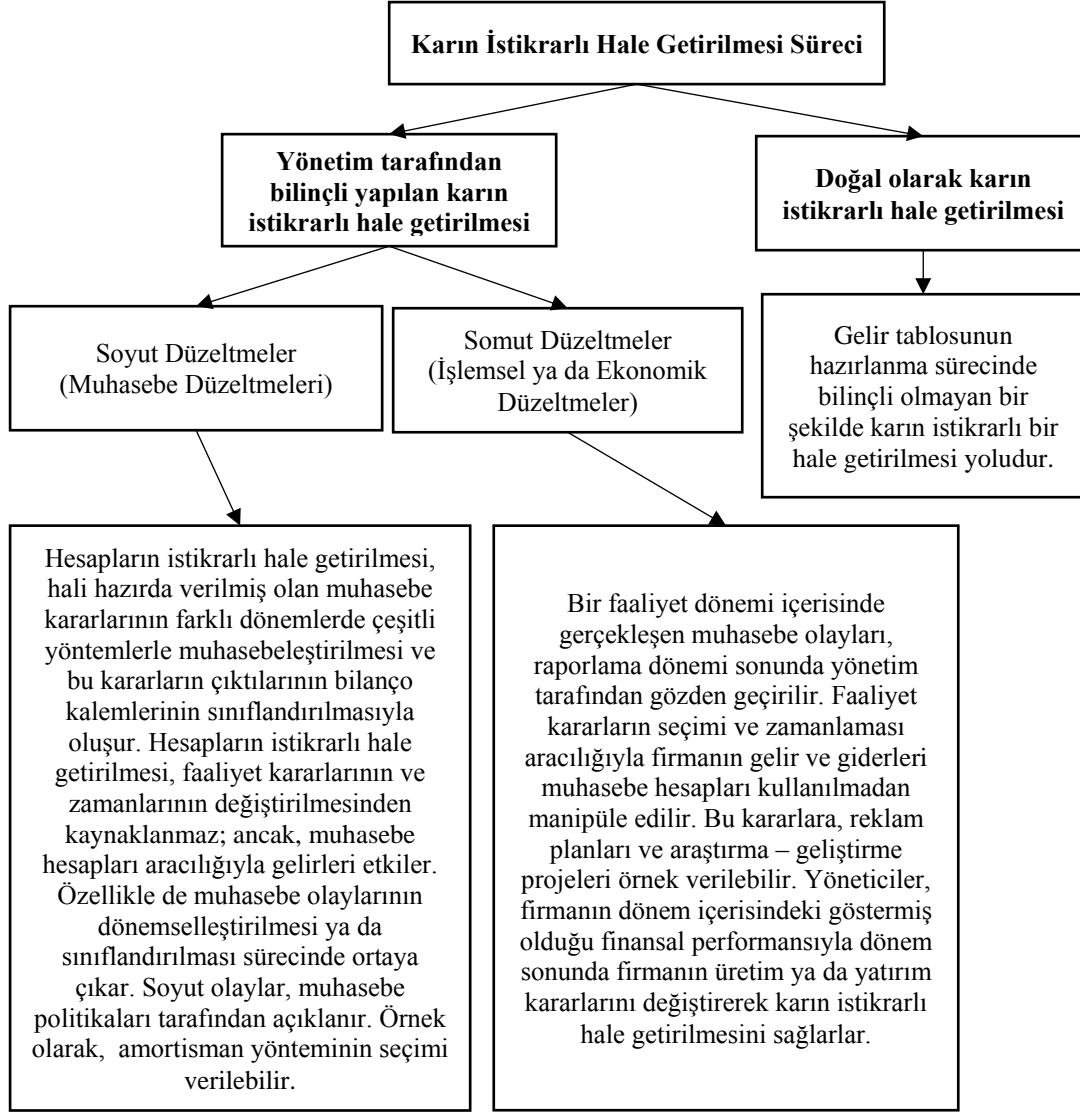
Karın istikrarlı hale getirilmesinin teknikleri; hedefler, dönemler, değişkenler ve boyutları olarak dört farklı öğeden oluşmaktadır (Zengin, 2018, s. 91-92):

- **Hedefler:** İşletme karının birbirini takip eden yıllarda istikrarlı bir yapıda olması hedeflenir. Buradaki önemli husus gelir tablosunda yer alan brüt kar,

faaliyet karı, olağan kar, dönem karı ve net karın hangisinin istikrarlı görünmesinin isteğidir.

- **Dönemler:** İstikrarlı bir karın raporlanabilmesi için birden fazla dönemin kullanılması gerekmektedir. Dönemin uzunluğu daha istikrarlı bir karı elde edebilmek için önemli bir unsurdur.
- **Değişkenler:** Karın istikrarlı hale getirilmesi sürecinde manipölasyonların gizlenebilmesi için bazı koşullara sahip olmalıdır. Bunlar; bir defa kullanılmalı ve gelecekteki hesap hareketlerinde bulunmamalı, dönemler arasında ilişkili olmamalı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine dayanmalıdır.
- **Boyut:** İstikrarlı bir kar elde edebilmek için kullanılacak olan kalemler veya tutarlar bazen az sayıda bazense çok sayıda işlemi içerebilir. Şirket üst düzey yöneticileri bu işlemlerin kar üzerindeki etkisini kayıtların zamanlamasını veya tutarını, mevcut ya da gelecek döneme etkisini ayarlayabilir. Amortisman yönteminin seçimi, varlıkların kaydedilmesi zamanı ve maliyet bedellerinin belirlenmesi, karşılıkların ayrılması gibi muhasebe politikaları örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 2.8'de karın istikrarlı hale getirilmesine yönelik temel akış resmedilmektedir. Buna göre karın istikrarlı hale getirilmesi iki yöntemle karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki, yönetim tarafından bilinçli yapılan karın istikrarlı hale getirilmesi, ikincisi doğal olarak yapılan karın istikrarlı hale getirilmesi şeklindedir. Yönetim tarafından bilinçli yapılan karın istikrarlı hale getirilmesi kendi içerisinde soyut düzeltmeler (muhasebe düzeltmesi) ve somut düzeltmeler (işlemsel veya ekonomik) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Şekil 2.9 Karın istikrarlı hale getirilmesi süreci

Kaynak: Stowoly ve Breton, 2000, s. 23.

Karın istikrarlı hale getirilmesi şirket açısından hem faydalı hem de maliyetli olabilir. Yöneticiler, kendileri ve yatırımcılar arasındaki bilgi asimetrisini azaltmak için kardaki oynaklığını düşürmek isteyebilir (Bigus vd., 2010, s. 6). Gelecek performansları hakkında bilgi sahibi olan yöneticiler, karı istikrarlı hale getirerek şirket paydaşlarına gelecekle ilgili bilgi sundukları için faydalı olabilirler (Ronen ve Yaari, 2008, s. 344). Bununla birlikte, karın istikrarlı hale getirilmesinin ahlaki tehlike bağlamında bazı maliyetleri de olabilir. Yöneticiler, işlerini korumak için manipülatif uygulamalara başvurabilirler. Bu bağlamda, karın istikrarlı hale getirilmesi, kötü yönetim performansının ifşa edilmesini geciktirir. Bu durum, yönetim performansının etkin hisse senedi fiyatları gibi başka yollarla yeterince

güvenilir bir şekilde değerlendirilememesi durumunda geçerli olur (Bigus vd., 2010, s. 6).

Karın istikrarlı hale getirilmesi, yönetimin hisse senetlerinin fiyat oynaklığı azaltmak için karları manipüle ettiğini öne süren kar yönetimi uygulamalarından bir tanesidir. Bu muhasebe manipülasyonunun temelinde karların belirli bir seviye de normal olarak değiştiği ve yöneticilerin raporlanan gelirleri mümkün olduğunca bu seviyeye yakın tutmaya çalıştıkları varsayımına dayanır. Karları istikrarlı hale getirmek için çeşitli kar yönetimi uygulamalarına başvurulur. Bunlardan bazıları ise, varlık satış zararı ya da karı, ihtiyarı tahakkuklar, isteğe bağlı harcamalardan olan araştırma – geliştirme giderleri, pazarlama giderleri örnek olarak verilebilir (Black, Sellers ve Manly, 1998, s. 1292).

Bankaların karlarını istikrarlı hale getirmelerinin ise birkaç amacı bulunmaktadır. Öncelikle karın istikrarlı hale getirilmesinin yatırımcıların, piyasa düzenleyicilerinin ve ilgililerin bankaların risk algıları üzerinde olumlu yönde değiştirdiği bilinmektedir. Ayrıca karın istikrarlı olması banka üst yöneticilerinin düzenli bir temettü geliri elde etmelerini sağlamaktadır. Bunlara ilave olarak, karın istikrarlı hale getirilmesi, menkul kıymet karlarının oynaklığını azaltarak hisse senetlerinin fiyat istikrarını artırmaktadır (Bhat, 1996, s. 505). Risk algısının azalmasıyla beraber bankaların firma değeri artmakta ve algılanan kalitesinde ve gücünde artış yaşanmaktadır (Acar, 2015, s. 120). Banka başarısızlıkları, karların azalması, yatırım fonu mevduatlarının artması, rezervlerin erimesi, düşmanca devralmalar, sıkı düzenlemeler ve muhalif yönetim kurulu üyelerinden gelen baskılar gibi durumlar bankaların gelirlerini istikrarlı hale getirmelerine yönelik uygulamaları doğurmaktadır (Bhat, 1996, s. 505).

2.4. Büyük Temizlik Muhasebesi

Yöneticiler maaşlarına önem verirler ama aynı zamanda itibarlarını da yüksek tutma çabası içindedirler. Şirketin elde edeceği karlar, yöneticilerin göstermiş olduğu çabaların yanı sıra onların yeteneklerine de bağlıdır. Yöneticinin göreve geldiği ilk dönemdeki karları kendi çaba ve yeteneğinin yanında bir önceki yönetimin performansıyla da ilişkilidir. Şirket paydaşları ve dış çevrenin yönetim değişikliği sonrası şirket beklentileri çoğunlukla daha yüksek kar elde etmesi yönündedir ve bu

beklenti yönetim için kar yönetimi uygulamalarına başvurma fırsatı yaratır. Oysaki yönetici başarının bir kısmını önceki yöneticiye atfedileceği düşüncesiyle dönemin gelirlerini bir sonraki döneme aktarma eğilimdedir. Bu sebeple, yöneticiler, görevlerindeki ilk dönemlerinde kar yönetiminin bir diğer boyutu olan büyük temizlik muhasebesine sıklıkla başvururlar (Nieken ve Sliwka, 2015, s. 502).

Büyük temizlik muhasebesi, bir şirketin üst yönetimi tarafından gelecekteki sonuçların daha iyi görünmesi için kötü sonuçların daha da kötü görünmesini sağlamak için gelir tablosunu bilerek manipüle eden bir muhasebe terimidir. Bu uygulama, genellikle, bir şirketin gelecek yılın karlarını olağanüstü bir şekilde artmış gibi gösterilebilmesi için nispeten kötü bir yılda uygulanır. Büyük temizlik muhasebesi bilgi ortamını iyileştirebilir ve bilgi asimetrisini azaltabilirken; aynı zamanda, bilgi ortamını bozabilir ve işletmenin finansal performansını olduğundan farklı bir şekilde gösterebilir (Hope ve Wang, 2018, s. 33).

Büyük temizlik muhasebesi, şirketin belirli bir dönemdeki karını olduğundan az, zararını ise olduğundan fazla gösterme uygulamasıdır. Bu manipülasyonun temel stratejisi, şirketin gelir tablosunun kötü sonuçlarını daha da kötü bir şekilde raporlamasıdır. Büyük temizlik muhasebesi, genellikle, şirketin kar yerine zarar ettiği dönemde benimsenir ve şirket zararları abartılarak sonraki yıllardaki karların yapay olarak iyileştirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Jiang, 2006, s. 20).

Şirket yönetimi değiştirdiğinde yeni yönetimin karı istikrarlı hale getirmek ve daha yüksek kar raporlamak amacıyla finansal tablolarda yer alan etkisiz varlıkları bilançodan çıkartırlar. Böylece, geçmiş dönemlerin kötü sonuçları olmasa bile varmış gibi göstermeye ve ayrıca gelecek dönemde elde edilecek karlarla bu dönemleri karşılaştırarak daha iyi bir izlenim vermeyi hedeflemeleri sonucunda oluşur (Dalğar ve Pekin, 2011, s. 31). Diğer bir ifadeyle, cari yılda beklenmedik şekilde zarar açıklayacak şirketlerin daha da düşük zarar açıklanma arasında bir farklılık olmayacağını düşünerek daha yüksek tutarlı zarar açıklamasıdır (Jordan ve Clark, 2004, s. 63).

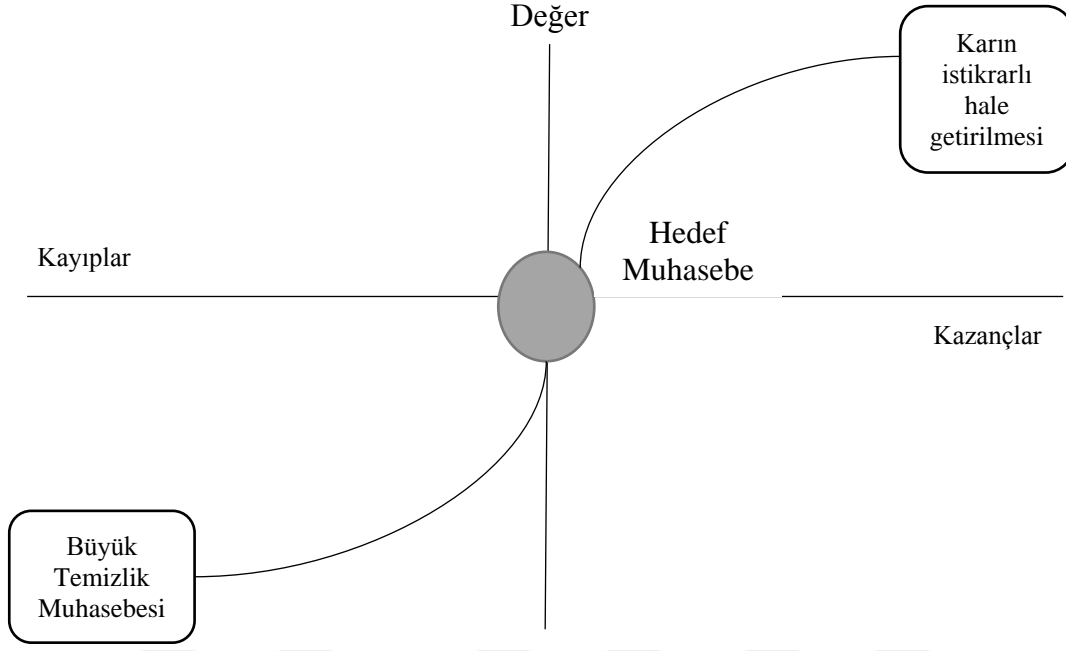
Büyük temizlik muhasebesi çoğu zaman şirket yönetiminin el değiştirdiği dönemlerde ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra şirketin zarar açıklayacağı ancak piyasanın kar beklentisine sahip olduğu faaliyet dönemlerinde daha yüksek zarar açıklamanın ek bir maliyet getirmediği tersine gelecek dönemlerde karı daha fazla açıklayabilmek adına fırsat olarak görüldüğü dönemlerde uygulanmaktadır. Bu gibi

dönemlerde şirket yönetimleri; maddi olmayan duran varlıkları itfa etmek yerine tamamıyla gider olarak kaydetmesi, bazı zararlı bölümleri kapatmak suretiyle ya da yeniden yapılanma projeleri uygulamaya koyarak bu projeye ait maliyetleri giderleştirmek suretiyle bilançolarını temizledikleri düşünülür. Bu uygulama sonucunda geçmiş yönetimlerin kötü performans göstermelerine ve yönetecekleri dönemleri ise şirketi karlılığını arttırmalarına olanak sağlar (Küçüksözen ve Küçükkocaoğlu, 2005, s. 91-92).

Büyük temizlik muhasebesi, çoğunlukla kurumsal stresin tavan yaptığı dönemlerde veya yeniden yapılanma dönemlerinde ya da şirketin faaliyet dönemini zararla kapatması durumunda karşımıza çıkar. Ancak yönetimin değiştiği dönemlerde büyük temizlik muhasebesi uygulanma olasılığı diğer koşullara göre daha yüksektir. Bunun nedeni, şirket yönetim değişikliğinin gelecekteki faaliyet performansları üzerinde baskı oluşturabilecek faktörleri ortadan kaldırmak için iyi bir fırsat olarak görülmesidir (Tokuga ve Yamashita, 2011, s. 2).

Karın yönetilmesi, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartlarının finansal raporlama için birçok farklı tahmin ve yargının kullanılmasını teşvik ettiğinden dolayı gerçekleştirilebilir. Buna örnek olarak, maddi duran varlıklarının faydalı ömürlerinin tahmin edilmesi, varlıkların değer düşüklüğüne uğrayıp uğramadığının tespit edilmesi, muhtemel zararlar için ayrılacak olan karşılıkların tutarlarının belirlenmesi verilebilir. Kar yönetiminin bir alt boyutu olan büyük temizlik muhasebesi ise, gelecekteki kar performansının iyileştirilmesi için cari dönemde raporlanan tekrar etmeyen kayıpları veya harcamaları temsil eden giderleri kapsamaktadır (Jordan ve Clark, 2004, s. 63).

Kar yönetimi uygulamalarına başvurmaya teşvik eden faktörleri anlamak önemlidir. Kahneman ve Tversky'nin (1979) beklenti teorisine göre, bireyler referans noktalarına bağlı olarak riskli alternatifler arasından bir seçim yaparlar. Değer eğrisi zarar bölgesinde genel olarak dışbükey ve kar bölgesinde ise içbükey olduğundan, referans noktalarındaki farklılıklar sebebiyle farklı sonuçlara sebep olur. Bu nedenle, karın istikrarlı hale getirilmesi, hedef muhasebe ve büyük temizlik muhasebesi gibi muhasebe manipülasyonu stratejileri yöneticiler için önemli bir rol oynamaktadır (bakınız, Şekil 2.10) (Fiechter ve Meyer, 2010, s. 3).

Şekil 2.10 Kar yönetimi uygulamaları ve değer fonksiyonu

Kaynak: Fiechter ve Meyer, 2010, s. 21.

2.5. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Muhasebe manipülasyonlarına genellikle işletmenin istemediği finansal durumunu ve iktisadi faaliyetlerini saklama ya da değiştirmek için başvurulmaktadır. Muhasebe politikaları işletme yöneticilerine birden fazla yöntem; diğer taraftan muhasebe standartları ise birçok esneklik sunar. Yaratıcı muhasebe uygulamaları da işte sunulan bu yöntem, seçenekler ve alternatifleri belli çıkar grupları lehine kullanmaları sonucunda oluşur. Muhasebe ilkelerine ve standartlarına uygun olarak hazırlanmayan finansal tablolar, işletmenin finansal durumunun kullanıcılarına gerçekte olandan farklı bir şekilde sunulması, paydaşların yanlış karar almalarına neden olur. Buradaki önemli husus, muhasebe ilkelerine, kurallarına ve standartlarına aykırı bir işlemin olmaması hususudur. Bu sebeple; yaratıcı muhasebe uygulamaları hileli finansal raporlamanın bir boyutu olarak karşımıza çıkar. Sonuç olarak yaratıcı muhasebe uygulamaları ilkelerdeki ve standartlardaki esneklik ya da boşlukları kullanmak suretiyle işletmenin gerçekte olan finansal olayların raporlandığı finansal sonuçlarını daha iyi veya daha kötü göstermek için başvuru uygulamalar olarak tanımlayabiliriz (Can, 2010, s. 30; Zengin, 2018, s. 80).

Dolayısıyla, yaratıcı muhasebe, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve standartların esnekliklerinden yararlanarak hesapların rakamlarını manipüle etme sürecidir. Finansal tabloların gerçekte olanı değil, hazırlayanların isteklerine yönelik raporlanması sürecidir. Muhasebe olaylarının tarafsız ve tutarlı bir şekilde raporlanmasından ziyade arzulanan muhasebe sonuçlarını üretecek şekilde yapılandırıldığı süreç olarak karşımıza çıkar (Amat, Blake ve Oliveras, 1999, s. 3). Yaratıcı muhasebe uygulamaları, yatırımcılarını yanıltmak amacıyla onların görmek istediklerini sunarak (örneğin; istikrarlı bir şekilde artan kar tutarı gibi) işletme lehine karar vermeleri sağlar (Stowoly ve Breton, 2004, s. 10). Diğer bir ifadeyle yönetimler bu uygulamalara başvurarak firmalarının finansal performansları hakkında paydaşlarına yanıltıcı bilgiler sunabilir ve düşüncelerini değiştirebilir. Firmanın karlarını bazı uygulamalarla düzelterek, şirketin hisse senetleri fiyatlarına etki ederler. Ancak yanlışlıkların ortaya çıkması durumunda ise hisse senetleri fiyatlarında ani ve sert düşüşler yaşanabilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2011, s. 14).

Mulford ve Comiskey (2011), varlık ve yükümlülükler ile gelir ve gider ölçülmesi temelinde yaratıcı muhasebe uygulamalarını beşe ayırmışlardır. Bunlar; henüz doğmamış bir gelirin muhasebeleştirilmesi, agresif aktifleştirme ve genişletilmiş amortisman politikaları, yanlış raporlanan varlık ve yükümlülükler, gelir tablosunda yaratıcılık yöntemleri ve nakit akış tablosunun raporlanmasındaki sorunlardır (Mulford ve Comiskey, 2011, s. 14).

- ***Henüz Doğmamış veya Hayali Gelirin Muhasebeleştirilmesi (Recognizing Premature or Fictitious Revenue):*** Henüz doğmamış hasılatın muhasebeleştirilmesi, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin belirttiği süreden önceki bir tarihte veya dönemde, meşru bir satış gerçekleşmiş olsa dahi gelirin doğmadan muhasebeleştirilmesi anlamını ifade etmektedir. Buna karşılık, hayali bir gelirin muhasebeleştirilmesi ise gerçekte var olmayan bir satışın gelir olarak kaydedilmesini anlamına gelmektedir.
- ***Agresif Aktifleştirme ve Uzatılmış Amortisman Politikaları (Aggressive Capitalization and Extended Amortization Policies):*** Bazı işletmeler gelirlerini artırarak ya da gelirlerini arttırmanın yanı sıra giderlerini de azaltmak suretiyle dönem net karlarını arttırmak istemektedir. Bu sebeple işletmeler aktiflerinden bulunan ya da dönem içerisinde aktifleştirdikleri

duran varlıklarının kullanım ömrü sürelerini uzatarak veya uzun tutarak amortisman, tükenme ve itfa paylarına ilişkin tutarlarını azaltmaktadırlar. Böylelikle bu kalemlere ilişkin amortisman giderlerinin olması gerektiğinde daha düşük raporlanmasını tercih ederler. Syf 20

- ***Varlık ve Yükümlülükleri Yanlış Raporlama ((Misreported Assets and Liabilities):*** Ticari alacaklar ve stoklar gibi yıllık amortisman veya itfaya tabi olmayan varlıkların aşırı değerlendirilmesi sonucunda giderler ve zararlar daha düşük raporlanabilmektedir. Örneğin; ticari alacakların tahsil edilebilirliğini olduğundan daha yüksek tahmin ederek şüpheli ticari alacaklar karşılığı tutarını daha az muhasebeleştirerek faaliyet karı daha yüksek raporlanabilir. Benzer şekilde, değeri düşen bir stok kalemini gerçekte olduğundan daha az değer düşüklüğü zararı kaydederek dönem net karı daha yüksek raporlanabilir. Bu gibi örnekler işletmenin kısa ve uzun vadeli yükümlülüklerini daha düşük muhasebeleştirme suretiyle de yapılabilir.
- ***Gelir Tablosunda Yaratıcı Olma (Getting Creative with the Income Statement):*** Bu uygulamada, işlemlerin kaydedilme biçiminden ziyade gelir tablosunun yapısındaki kısımlar arasında değişiklik yapılmasıdır. Örneğin; faaliyet dışı gider veya gelir kalemlerinin, olağan bir faaliyet sonucu olarak kaydedilmesi dönem net karı üzerinde bir değişiklik yaratmamasına rağmen faaliyet karını olduğundan daha yüksek raporlanmasına neden olabilmektedir.
- ***Nakit Akış Tablosu Sorunları (Problems with Cash Flow Reporting):*** Bir işletme sadece yüksek kar raporlayarak değil aynı zamanda daha yüksek ve sürdürülebilir nakit akışı raporlayarak da yüksek kar elde ettiğini gösterebilmektedir. Örnek olarak; yazılım geliştirme maliyetlerini aktifleştiren şirketler, çoğu durumda bu tutarları nakit çıkışı olarak raporlayacak ve faaliyet giderlerini dışında tutacaktır.

Yaratıcı muhasebe, şirketin istenen imajını paydaşlara göstermek için muhasebe ilke veya standartlarını takip edebilen, ancak bu ilke veya standartların başarmayı amaçladıklarından sapan muhasebe uygulamasını ifade eder. Alternatif olarak, yaratıcı muhasebe, finansal muhasebe rakamlarının mevcut ilkeler, standartlar ve düzenlemelerden faydalanarak bazılarını veya tümünü görmezden gelerek finansal raporları gerçekte olduğundan farklı şekilde hazırlayanın isteklerine yönelik dönüştürülmesidir. Bu nedenle, yaratıcı muhasebe uygulamaları, paydaşlara

beklenen sonuçları sunmak için muhasebe ilkelerindeki ve standartlarındaki çeşitli boşlukları kullanır (Bhasin, 2015, s. 36).

Yaratıcı muhasebe uygulamaları, borçlanma maliyetlerini azaltarak şirketin daha az riske maruz kalmasını sağlamaktır. Ayrıca iyi bir kâr eğilimi görüntüsü sunarak hisse senedi fiyatlarının korunmasına veya artırılmasına yardımcı olabilir. Bu durum, şirketin yeni hisse senedi ihraç ederek sermaye artırımına, devralma tekliflerinde kendi hisselerini sunmasına ya da diğer şirketler tarafından devralınmasına direnmesine yardımcı olur (Amat ve Gowthorpe, 2004, s. 6). Yaratıcı muhasebe uygulamaları, yönetimin raporladığı geliri etkileyen ve işletmeye gerçek bir ekonomik avantaj sağlamayan ve aslında uzun vadede zararlı olabilecek eylemler bütünüdür (Merchant ve Rockness, 1994, s. 80). Bu uygulamalar, finansal tablolardaki bilgilerin gerçeğe ve ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir bir şekilde sunulmasına engel olmaktadır. Böylelikle bu uygulamalarla şirket kısa vadeli hedeflerine ulaşarak işletmeye ve paydaşlarına kar sağlamasına yardımcı olmaktadır. Ancak, uzun vadede telafisi olmayan sonuçlara da yol açmaktadırlar.

Gerek muhasebe manipülasyonu gerekse hile işlemlerinde bilinçli uygulamalar bulunmaktadır. Her iki durumda da hem işletme hakkında sunulan bilgilerde hem de finansal raporların sunumunda farklı gösterme ve yanıltıcı bilgi verme, mevcut durumu kötü ya da iyi gösterme amacı güdülenir. Yaratıcı muhasebeyi hileden ayıran en büyük özellik muhasebe ilke ve standartları çerçevesinde hareket edilmesidir. Dolayısıyla seçilen yöntem ve politikalar aracılığıyla istenilen hedefe yaratıcı muhasebe uygulamalarıyla ulaşılır (Çıtak, 2009, s. 86). Tablo 2.5, muhasebe standartları çerçevesindeki doğru ve gerçeğe uygun sunum, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve hile arasındaki temel farklılıkların ortaya konulması için oluşturulmuştur. Doğru ve gerçeğe uygun sunum; anlaşılabilir, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca ve gerçeğe uygun olmalı ve zamanında sunum özelliklerine sahip olmalıdır. Bu sunumda, muhasebe olaylarına ilişkin kesin bilgiler verilmekte ve objektif bir raporlama yapılmakta, karı etkileme noktasında herhangi bir kasıt da bulunmamaktadır. Yaratıcı muhasebe uygulamaları da anlaşılabilir, güvenilebilir, zamanında sunum özelliklerine sahip olsa da ihtiyaca ve gerçeğe uygun olmayan bilgiler sunmaktadır. Ayrıca finansal raporları muhasebe ilkeleri ve standartları içerisinde kasıtlı bir şekilde manipüle etmektedir. Hile ise yaratıcı

muhasabe uygulamalarında farklı olarak finansal raporları muhasabe ilkeleri ve standartları dışında kasıtlı bir şekilde manipüle edilmesi işlemidir.

Doğru ve Gerçeğe Uygun Sunum	Yaratıcı Muhasebe	Hile
Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri, Standartlar ve Yasal Düzenlemelere Uyumlu	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri, Standartlar ve Yasal Düzenlemelere Uyumlu	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri, Standartlar ve Yasal Düzenlemelere Aykırı
Doğru ve Gerçeğe Uygun Sunum Nasıl Olmalıdır?	Yaratıcı Muhasebenin İşlevi Nedir?	Hile Nasıl Yapılır?
Anlaşılabilir, Güvenilebilir, Karşılaştırılabilir, Zamanında Sunum, İhtiyaca Uygun, Gerçeğe Uygun,	Anlaşılabilir, Güvenilebilir, Karşılaştırılabilir, Zamanında Sunum, İhtiyaca Uygun Olmayan Bilgiler, Gerçeğe Uygun Olmayan Sunum,	Anlaşılabilir, Güvenilebilir, Karşılaştırılabilir, Zamanında Sunum, İhtiyaca Uygun Olmayan Bilgiler, Gerçeğe Uygun Olmayan Sunum,
Muhasebe olaylarına ilişkin kesin bilgiler	Gerçeğe uygun sunumdan uzaklaşmaya neden olan iyimser tahminler	Gerçeğe uygun sunumdan uzaklaşmaya neden olan iyimser veya kötümser tahminler
Objektif bir raporlama yapmak	Bir amaç için manipüle edilmiş raporlama	Bir amaç için manipüle edilmiş raporlama
Finansal tablo hataları ve çarpıklıklar yoksun	Sınırlamalar kapsamında esneklikler ya da boşluklardan faydalanılarak finansal tabloların olduğundan farklı sunumu	Sınırlamalar dışında hareket edilerek finansal tabloların olduğundan farklı sunumu
Kasıtlı yok	Kasıtlı	Kasıtlı

Tablo 2.5 Yaratıcı muhasabe ile doğru ve gerçeğe uygun sunum arasındaki ilişki

Kaynak: Ocak ve Güçlü, 2014, s. 129.

Çıtak (2009)'a göre, yaratıcı muhasabe uygulamalarını; varlık ve gelirlerin olduğundan fazla raporlanması, yükümlülük ve giderlerin olduğundan az raporlanması ve yanlış, yetersiz ve eksik açıklamalar olmak üzere üçe ayrılmaktadır (bakınız Şekil 2.11).

YARATICI MUHASEBE YÖNTEMLERİ

Varlık ve Gelirlerin Olduğundan Fazla Raporlanması	Yükümlülük ve Giderlerin Olduğundan Az Raporlanması	Yanlış, Yetersiz ve Eksik Açıklamalar
Uygun olmayan bir gelirin muhasebeleştirilmesi	Yükümlülük ve giderlerin zamanında muhasebeleştirilmemesi ya da ertelenmesi	Yanlış ya da eksik ilişkili taraf açıklamaları
Varlıkların uygun olmayan bir şekilde muhasebeleştirilmesi	Uygun olmayan amortisman politikaları ve kar veya zarar hesabına yapılan kayıtlar	Yetersiz, eksik veya uygun olmayan açıklamaları

Şekil 2.11 Yaratıcı muhasebe uygulamaları

Kaynak: Çıtak, 2009, s. 90.

Amat ve Growthorpe (2004)'e göre ise yaratıcı muhasebe uygulamaları; düzenlemelerdeki esneklikler, yönetmeliklerdeki eksiklikler, gelecekteki varsayımlara ilişkin yönetsel yargı ve karar süreçlerinde, bazı işlemlerin dönemsellik kavramı gereği kaydedilme zamanında, yapay işlemlerin kullanımda ve finansal tutarların yeniden sınıflandırılması ve sunumunda olmak üzere altı farklı şekilde ortaya çıkmaktadır (Amat ve Growthorpe, 2004, s. 7-8).

- **Düzenlemelerdeki Esneklikler (Regulatory Flexibility):** Muhasebe ilkeleri ve standartları, genellikle, duran varlıkların yeniden değerlendirilmesi ile ilgili olarak bir muhasebe politika seçimine izin verir. Örneğin; muhasebe standartları dönem sonlarında duran varlıklarını yeniden değerlendirilmiş tutarları ile amortismanına tabi tutulmuş maliyetleri arasında bir seçim yapmasına izin verir.
- **Yönetmeliklerdeki Eksiklikler (Dearth of Regulation):** Bazı alanlarda muhasebe düzenlemeleri, örneğin, kıdem tazminatı karşılıklarının muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesi ya da finansal araçların muhasebeleştirilmesi bazı yönleri ile sınırlı kalmaktadır.
- **Gelecekteki Varsayımlara İlişkin Yönetsel Yargı ve Karar Süreçleri (Managerial Judgement in respect of Assumptions about the Future):** Yöneticiler, isteğe bağlı tahakkukların tahmininde önemli bir karar

yargısına sahiptir. Örneğin; McNichols ve Wilson (1988), şüpheli ticari alacaklar hesabının tutarını isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar altında incelemişlerdir.

- ***İşlemlerin Dönemsellik Kavramı Gereği Kaydedilme Zamanı (Timing of Some Transactions)***: İşletme yöneticileri gerçek işlemlerin gerçekleşmesini istedikleri şekilde ayarlayabilmektedir. Örnek olarak, işletme maliyet bedeline göre yüksek bir satış fiyatına kolaylıkla satılabilecek yatırımlarını hangi dönemde satacaklarını seçmekte özgürdür ve böylelikle dönem karını değiştirebilir.
- ***Yapay İşlemlerin Kullanımı (Use of Artificial Transactions)***: Soyut işlemler, hem bilanço kalemleri tutarlarını hem de dönemler arasındaki kar tutarlarının manipüle edilmesi için başvurulmaktadır. Bu gibi işlemler yükümlü bir üçüncü taraf ile banka arasında birden fazla bağlantılı işlem sonucunda ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; bir varlığın bankaya satıldıktan sonra finansal kiralama yoluyla kullanım ömrü boyunca kiralanması durumunda satış fiyatı varlığın cari değerinin üstünde veya altında olabilir. Dolayısıyla aradaki fark ancak kiralama tutarının düşük ya da yüksek olmasıyla telafi edilebilmektedir.
- ***Finansal Tutarların Yeniden Sınıflandırılması ve Sunumu (Reclassification and Presentation of Financial Numbers)***: İşletmeler, raporladıkları tutarlarla likidite ve kaldıraç oranlarını istikrarlı bir hale getirmek amacıyla yükümlülüklerini yeniden sınıflandırarak bilanço makyajlaması yapabilmektedir.

2.6. Literatür Taraması - Bankacılık Sektöründe Kar Yönetimi Çalışmaları

Kar yönetimi konusunda kredi kayıp karşılıklarını kullanan bankaların oldukça fazla araştırma yapılmıştır. Greenawalt ve Sinkey (1988) ve Ma (1988) tarafından yapılan ilk çalışmalarda, bankaların karlarını yönetmek için kredi kayıp karşılıklarını uzun vadeli yöntem olarak kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmalarda bağımlı değişken olarak toplam kredi kayıp karşılıkları kullanılmıştır. Greenawalt ve Sinkey (1988), kredi portföylerinin kalitesini etkilemesi muhtemel olan bankaların geliri ve diğer iş koşulları ölçümlerinin bir fonksiyonu olarak kredi kayıp

karşılıklarının tutarlarına odaklanmıştır. Ma (1988) ise, kredi kayıp karşılıklarının aslında kredi portföylerinin gerçek kalitesiyle güçlü bir şekilde ilişkili olmadığını, ancak yönetimin kredi kayıp karşılıklarını işletmelerin yüksek gelire sahip olduğu dönemlerinde artırma eğiliminde olduklarını tespit etmiştir.

Kredi kayıp karşılıklarını isteğe bağlı ve isteğe bağlı olmayan tahakkuklar olmak üzere ayıran ve kar yönetimi uygulamaları için isteğe bağlı tahakkukları bir araç olarak kullanan çalışmalar vardır. Bununla birlikte, bu çalışmalar, kar yönetimi için kredi kayıp karşılıklarının ne ölçüde kullanıldığı konusunda fikir birliğine sahip değildir. Collins, Shackelford ve Wahlen (1995), bankaların kredi kayıp karşılıklarını kar yönetimi için bir araç olarak kullandıklarını tespit etmişlerdir. ABD bankalarından oluşan örneklemindeki bankaların yaklaşık üçte ikisinin karlarını istikrarlı hale getirmek amacıyla kredi kayıp karşılıklarını kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Bhat (1996), ABD bankaları örneğinde, kredi kayıp karşılıkları ve kar arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır. Piyasa Değeri/Defter Değeri oranı, Aktif Karlılık ve Özkaynak Karlılık oranı düşük, Kredi-Mevduat oranı, Borç/Özsermaye oranı, Kredi kayıp Karşılıklarının/Brüt Kredilere oranı yüksek olan bankaların dönem net karlarını istikrarlı hale getirme çabaları içinde oldukları ve ayrıca borsada işlem gören bankaların karlarını yönetme tutumu sergiledikleri sonucuna varmıştır.

Bankaların kredi kayıp karşılıklarını bir kar yönetimi veya karı istikrarlı hale getirme aracı olarak kullanılmadığına dair kanıtlar elde eden çalışmalar da bulunmaktadır. Wetmore ve Brick (1994), banka yöneticilerinin kredi kayıp karşılıklarını belirlerken geçmiş kredi riskini, kredi kalitesindeki bozulmayı, dış riski ve ekonomik koşulları dikkate aldıklarını ve bilanço dışı riskleri ya da kredi kompozisyonundaki değişiklikleri dikkate almadıklarını tespit etmişlerdir. Bununla birlikte, karı yönetme ihtimalinin örneklem dönemlerinden kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Başka bir ifadeyle, az gelişmiş ülkelerde borç krizinden dolayı bu dönem için kredi kayıp karşılıklarının yüksek olacağını belirtmişlerdir.

Beatty vd., (1995) kar ile kredi kayıp karşılıkları arasında düşük bir istatistiksel ilişki bularak, karları yönetmek için kredi kayıp karşılıklarının kullanıldığına dair neredeyse hiçbir kanıt bulamamışlardır. Ahmet vd. (1999), kar yönetiminin kredi kayıp karşılıklarının önemli bir değişken olmadığını, ancak kredi kayıp

karşılıklarının bankaların kredi portföylerinin beklenen kalitesinde anlamlı değişiklikler yansıttığı sonucuna varmışlardır.

Robb (1998) yapmış olduğu çalışmada, bankacılık sektöründeki kar yönetimi uygulamaları hakkında piyasadaki oy birliği hipotezini test etmiştir. Bu hipotez, analistlerin kar tahminlerinde ortak bir görüşe sahip olduklarında banka yöneticilerinin piyasa beklentilerini gerçekleştirmek için isteğe bağlı tahakkuklar (kredi kayıp karşılıkları) aracılığıyla karlarını manipüle ettiklerini ifade etmektedir. Sonuç olarak, banka yöneticileri piyasa kar beklentilerini karşılayabilmek için isteğe bağlı tahakkuklardan olan kredi kayıp karşılıklarını kullanırlar.

Kaszniak (1999) çalışmasında, kar tahminleri ve kar yönetimi arasındaki ilişkiyi test etmiştir. Yöneticilerin itibarlarını korumak ve yasal denetimden kaçınmak için beklenen finansal sonuçlara yakın bir sonuç elde etmeye çalıştıklarını destekleyen kanıtlar bulmuştur.

Dechow ve Skinner (2000) Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerini açıkça ihlal eden finansal raporlama seçimleriyle hem hileyi hem de kar yönetimi uygulamaları oluşturabilirken, Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri kapsamında yapılan sistematik seçimlerin de kar yönetimini oluşturabildiğini gözlemlemişlerdir.

Wall ve Koch (2000), çalışmalar arasındaki bulgulardaki farklılıkların, farklı örneklem seçimlerinden ve incelenen farklı zaman dilimlerinin kullanılmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Mevcut verileri, bankaların rapor edilen karlarını yönetmeye yardımcı olmak için kredi kayıp karşılıklarını kullanmaya teşvik ettiğini sonucuna ulaşmışlardır.

Anandarajan vd., (2005), sadece kredi kayıp karşılıklarını kullanarak kar yönetimini kontrol etmenin yanı sıra bankaların kredi kayıp karşılıklarıyla birlikte diğer finansal tablo kalemlerini kullanıp kullanmadıkları incelemişlerdir. Sonuç olarak, kredi kayıp karşılıklarının kullanılması yoluyla manipülasyonun bir boyutu olan kar yönetimine ilişkin farklı çalışmaların sonuçlarının çelişkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Cornett, McNutt ve Tehranian (2006), isteğe bağlı kredi kayıp karşılıklarının kar yönetimi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. ABD banka holding şirketleri örneğinde, ilk olarak, isteğe bağlı kredi kayıp karşılıklarının bir bankanın yönetilmeyen nakit akışı getirileri, sermaye oranları ve varlık büyüklüğü ile pozitif

ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. İkinci olarak, bir bankanın isteğe bağlı olmayan kredi kayıp karşılıklarının ve piyasa-defter oranları ile negatif ilişkilidir. Son olarak, karları yönetmek için isteğe bağlı kredi kayıp karşılıklarının kullanılması, banka CEO'sunun sahip olduğu hisse oranına, yönetim kurulu üyelerinin sahip olduğu hisse sayısına, CEO'nun aynı zamanda şirket sahibi olmasına ve CEO'nun performansa göre ücret almasıyla istatistiki açıdan anlamlı ilişkiler vardır. Banka yöneticilerin karlarını yönetmek için isteğe bağlı kredi kayıp karşılıklarının kullandıkları muhtemeldir (Cornett ve diğerleri, 2006, s. 20-22).

Grougiou vd. (2014), Amerika'da 116 ticari bankanın 2003 – 2006 yılları arasındaki muhasebe verilerini ve yıllık çevresel ve sosyal performanslarına ilişkin verileri ile bankaların kar yönetimi ve kurumsal sosyal sorumlulukları arasındaki karşılıklı ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonuçlarında, kar yönetimi uygulamalarına başvuran bankaların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinde de aktif bir şekilde yer aldıkları gözlemlenmiştir. Ancak, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri benimseyen bankaların ise, kar yönetimi uygulamalarına başvurmadıklarını tespit etmişlerdir.

Bankalar sermaye yönetimi uygulamaları için kredi kayıp karşılıklarını kullanır. Sermaye yönetimi amaçları açısından, yöneticiler özkaynakla ilişkin oranlarını yasal düzenlemeleri ihlal etmeyen bir seviyede tutmaya çalışırlar. Böylece özkaynak oranlarını ayarlamak için kredi kayıp karşılıklarını araç olarak kullanırlar. Moyer (1990), Scholes (1990), Beatty ve diğerleri. (1995), Collins ve diğerleri. (1997), Kim ve Kross (1998), Ahmed ve diğerleri. (1998), bankaların sermaye yönetimi uygulamalarına yardımcı olmak için kredi kayıp karşılıklarını kullandıklarını tespit etmiştir.

Bu çalışmalar ışığında, kredi kayıp karşılıklarının bankalar tarafından kar yönetimine başvurduğu bir araç olarak görüldüğüne dair güçlü kanıtlar olduğu görülmektedir. Çünkü daha fazla çalışma bununla ilgili tutarlı kanıtlar bulmuştur. Ayrıca, kredi kayıp karşılıklarına rağmen banka yöneticilerinin karları yönetmek için teşvikler aldığı açıkça bellidir. Yazın taraması neticesinde bankacılık sektörünü örneklem olarak kullanan kar yönetimine ilişkin çalışmalar Tablo 2.6.'da sunulmuştur.

Yazar	Kapsam	Örneklem ve Yöntem	Bulgular
Beatty, Chamberlain ve Magliolo (1995)	Çalışmada, kredi kayıp karşılıkları üzerindeki yönetim takdir yetkisinin, yatırım amaçlı menkul kıymetlerin satışı ve finansman işlemleri gibi uygulamalar ile özkaynak, kar ve vergilerini yönetmek için kullanılıp kullanılmadığı araştırılmaktadır.	Çalışmanın örnekleme Bank Compustat'ta yer alan 148 banka holding şirketini temsil eden 638 firmanın 1987 – 1989 yılları arasındaki yıllık düzenlenen finansal tablolarından faydalanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Bankaların yeni menkul kıymet ihraç etme eğilimlerinin belirlemişlerdir. Böylece menkul kıymet satışları gibi işlemlerden elde edilen karların sermayeye etkilerinin olumlu olarak raporlanması sayesinde, banka yöneticilerinin kar yönetimi uygulamalarına başvurdukları sonucuna ulaşmışlardır.
Beaver, ve Engel (1996)	Bankacılık sektöründeki yöneticilerin üzerinde karar verdiği ve en önemli isteğe bağlı tahakkuklardan biri olan kredi kayıp karşılıklarının sermaye piyasasındaki fiyatlandırma üzerindeki etkisi incelenmektedir.	Çalışmada Bank Compustat'ta yer alan tüm bankaların 1977-1991 yılları arasındaki yıllık verileri kullanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Sermaye piyasası fiyatlandırmasında isteğe bağlı tahakkukların önemli ölçüde isteğe bağlı olmayan tahakkuklardan farklılaştığı kanıtlanmıştır. Tahmin edildiği üzere, isteğe bağlı tahakkukların artan fiyatlandırma katsayısı pozitifdir.
Ahmed, Takeda ve Thomas (1999)	Çalışma, 1990 yılındaki sermaye yeterliliği oranında yapılan düzenlemelerinin etkisini daha güçlü bir şekilde ölçmek için kullanılan sermaye ve kar yönetiminin uygulamalarının banka kredi kayıp karşılıkları üzerindeki etkilerini incelemektedir.	Amerika'da holding şirketler altında faaliyet gösteren 113 bankanın 1986-1995 yılları arasındaki yıllık verileri kullanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Sermaye yönetimi için kredi kayıp karşılıklarının kullanıldığı hipotezi kabul edilmiştir. Ancak, kredi kayıp karşılıkları ile kar yönetimi arasında herhangi bir anlamlı ilişki bulunamamıştır. Ayrıca önceki çalışmalarda belirtildiği gibi, kredi kayıp karşılıkları ile gelecekteki kar değişimleri ve hisse senedi getirileri arasında negatif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.
Beatty, Ke ve Petroni (2002)	Bu çalışma, kamu ve özel sektör holding banka şirketlerinin ilgililere açıklanan sürekli kar artışı sıklığının, kar yönetimi uygulamalarıyla ilişkisi olup olmadığını açıklamaktır.	1988-1998 yılları arasında Amerika'da faaliyet gösteren 707 kamu ve 1.160 özel sermayeli bankası toplamda 1.867 bankanın verileri kullanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Özel bankalara kıyasla kamu bankalarının; (1) daha az tutarda karlarında azalış rapor ettiklerini, (2) düşük tutarlı kar azalışlarını ortadan kaldırmak için kredi kayıp karşılıklarını ve menkul kıymet satışı geliri kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve (3) sürekli artan bir şekilde kar tutarı raporladıkları sonucuna

			ulaşmışlardır.
Shen ve Chih (2005)	Bu çalışmada, 48 ülkedeki bankaların kar yönetimi ile ilgili üç temel konu ele alınmaktadır. Birincisi, bankalar kar yönetimi uygulamalarına 48 ülkenin tümünde başvuruyor mu? İkincisi, bankaların karlarını yönetme motivasyonları nelerdir? Son olarak, kar yönetimi uygulamaları neden ülkeler arasında farklılık gösteriyor?	Çalışma 48 ülkedeki 47.154 bankanın 1993-1999 yılları arasındaki 70.955 finansal tablo verileri örneklemini oluşturmaktadır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Bulgular, ülkelerin üçte ikisinde fazlasında bankaların kar yönetimi uygulamalarına başvurdukları görülmektedir. Getiri ve risk arasındaki ilişki, yüksek kazançlı gruplar için pozitif, düşük kazançlı bankalar için ise negatiftir. Son olarak, muhasebe açıklamalarında daha fazla şeffaflık, bankaların karlarını yönetme teşviklerini azaltabilir. Ayrıca, kişi başına düşen reel GSYİH'nın yüksek olması, kar yönetimi uygulamalarına başvurmayı azaltır. Ancak bu etki düşük gelirli Ülkelerde mevcutken, yüksek gelirli ülkelerde için geçerli değildir.
Cornett, McNutt ve Tehranian (2009)	Bu çalışmada, kurumsal yönetim uygulamalarının Amerika Birleşik Devletleri'ndeki halka açık ticari banka holding şirketlerindeki kar yönetimini ve kurumsal yönetim anlayışlarının kar yönetimi uygulamalarını nasıl etkilediğini araştırmaktadır.	1994-2002 döneminde Amerika'da varlık büyüklüklerine göre sıralanmış en büyük 46 holding bankanın finansal tablolarından faydalanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	ABD büyük bankalarında; kurumsal yönetimin, kar ve kar yönetimi uygulamalarıyla ilişkili olduklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca finansal performans, yönetim kurulu bağımsızlığı ve özkaynakların kar yönetimiyle negatif bir ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Böylelikle yüksek gelire ve sermayeye sahip olan bankalar daha fazla kredi kayıp karşılıkları ve daha az menkul kıymet satışı geliri raporladıklarını tespit etmişlerdir. Bunlara ilave olarak yöneticilerin kar üzerindeki aldıkları temettüler nedeniyle kar yönetimi uygulamaları pozitif bir ilişkiye sahiptir.
Cheng, Warfield ve Ye (2011)	Bankacılık sektöründe hisse senedi teşvikleri ile kar yönetimi arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Piyasada yapılan	Amerika'da faaliyet gösteren 88 adet finansal kuruluşun (71 ticari banka – 17 yatırımcı kuruluş)	Düşük sermaye oranlarına sahip bankaların yöneticilerinin; yüksek sermaye getirilerine sahip banka yöneticilerinin karları yönetme

	düzenlemeler sonrasında üst düzey yöneticilerin daha fazla şirket hisselerine sahip olabilmek için başvurdukları kar yönetimi uygulamaları tespit edilmesi amaçlanmıştır.	1994-2007 yılları arasındaki 712 banka yılı verilerinden faydalanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	olasılığının daha yüksek olduğunu ve böylelikle hisse senedi teşvikleriyle kar yönetimi arasında anlamlı bir pozitif ilişki bulunmaktadır. Bu bulgular sonucunda, bankacılık sektöründeki müdahalelerin kar yönetimini azaltmak yerine teşvik ettiği sonucuna ulaşılmıştır.
Dong, Liu ve Hu (2012)	Bu çalışmada, Çin bankacılık sektörünün kredi kayıp karşılık sisteminin gelişimini gözden geçirilmiş ve analiz edilmiştir. Daha sonra, sektörde faaliyet gösteren ticari bankaların kredi kayıp karşılıklarının, kar ve sermaye yönetimi ile ilişkilerini ampirik çalışma aracılığıyla incelenmiştir.	Bu çalışmada veri seti olarak Shenzhen Eyaleti TYAN CSMAR veri tabanındaki 18 yerli ticari bankanın 14 tanesinin 2001-2009 yılları arasındaki finansal tabloları kullanılmıştır. 4 bankanın kullanılmasının nedenleri olarak yeterli veriye ve faaliyet yılına sahip olmamaları gösterilmiştir. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Ampirik bulgulara göre; ihtiyari kredi kayıp karşılıkları ile vergi öncesi kar arasında pozitif korelasyon var iken; ihtiyari kredi kayıp karşılıkları ile sermaye yeterlilik oranı arasında negatif bir korelasyon vardır. Bu sonuçlar neticesinde, banka kredi zararı karşılıklarının kar yönetimi ve sermaye yönetimi ile ilişkili olduğunun kanıtını sunmaktadır. Böylelikle, banka kredi kayıp karşılıklarıyla kar ve sermaye yönetimi arasında bir ilişkinin olduğu kanıtlanmıştır.
Abaoub, Homrani ve Gamra (2013)	Tunus'ta faaliyet gösteren uluslararası bankalar tarafından kar yönetimi uygulamalarına başvurularına etki eden faktörleri belirlemektir.	Tunus'ta faaliyet gösteren 10 uluslararası bankanın 1999-2010 yılları arasındaki yıllık verileri kullanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	İsteğe bağlı tahakkuklar ve banka faaliyet riski ile kar yönetimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olmasına rağmen; kredi kayıp karşılıkları arasında ters yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Tunus bankacılık sektöründe sistematik risk, toplam risk ve hisse başı getiriyle kar yönetimi uygulamalarının açıklanmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Abdullah, Bujang ve Ahmad (2013)	Çalışmada; Malezya'da faaliyet gösteren ticari bankaların kredi kayıp karşılıkları ve vergi öncesi kar arasındaki ilişkiden yola çıkılarak kredi kayıp karşılıklarının kar yönetimi uygulamalarında kullanılıp kullanılmadığı araştırılmaktadır.	Malezya'da faaliyet gösteren ticari bankaların uluslararası finansal kriz dönemindeki (2007-2009) verileri kullanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Ampirik bulgular sonucunda, Malezya'da faaliyet gösteren ticari bankaların kredi kayıp karşılıkları aracılığıyla kar yönetimi uygulamalarına başvurdukları açık bir şekilde göstermektedir.

Hamdi ve Zarai (2013)	Bu çalışma, İslami bankacılık kurumlarındaki üst düzey yöneticilerinin etkin veya fırsatçı kar yönetimi uygulamalarından hangisini kullanma olasılıklarının yüksek olduğu incelemektedir.	2000-2009 arasındaki 10 yıllık dönemdeki 81 İslami bankanın verileri kullanılmış ve sabit etkili regresyon yöntemi uygulanmıştır. <i>Yöntem: Panel Sabit Etkiler</i>	Kar yönetimi ile gelecekteki karlılık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bu sonuca göre, kar yönetiminin banka karlılığına etkisi bulunmaktadır. İslami banka yöneticilerinin karlarını manipüle etmek için takdir yetkilerini kullanmadıklarını göstermektedir. Ancak, İslami bankaların karlılığı hakkında yöneticilerin içeriden bilgi iletmek için takdir yetkilerini kullandıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca, İslami etik standartlarının etik olmayan uygulamalardan biri olan kabul edilen kar yönetimi kullanımını teşvik ettiğine dair bazı kanıtlar bulunmuştur. Kar yönetimi uygulamaları, İslam ahlakını ihlal ettiği için bu gibi yönetsel davranışları yasaklar.
Lin ve Guo-Hua (2013)	Ticari bankaların kar yönetimi uygulamaları ile temettü politikaları arasındaki ilişkiyi test etmek için kredi kayıp karşılıklarını kullanıp kullanmadıklarını araştırmaktadır.	Bu makalede, örneklem olarak 2007 ve 2011 yılları arasında Çin'de faaliyet gösteren 16 ticari bankanın verileri kullanılmaktadır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Çalışmada sonuç olarak, ticari bankaların kar yönetimi ile nakit temettü politikası arasında negatif bir korelasyon ilişkisi olduğu bulunmuştur.
Azzali, Fornaciari ve Mazza (2014)	Bu çalışmada 3 (üç) farklı hipotez test edilmiştir. 1. Kar ve sermaye yönetimi kredi kayıp karşılıkları ile gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, 2. İtalya borsasında işlem gören bankalar için IFRS (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) kapsamında kredi zararı karşılıklarının kar ve sermaye	Çalışmanın örnekleme, Milano Borsası'nda işlem gören bankaların 2002 - 2011 yılları arasındaki finansal bilgilerinden faydalanılmıştır. <i>Yöntem: Çoklu Regresyon</i>	2002 - 2011 döneminde İtalya borsasına kayıtlı olan bankaların yöneticileri fırsatçı bir davranış sergileyerek kredi kayıp karşılıkları kullanmışlardır. Uluslararası finansal raporlama standartları, kar yönetimi uygulamalarına başvurulmasının azalmasını sağlamaktadır. Finansal kriz döneminde, riskli bankalarda tahakkuklara bağlı olarak kar ve sermaye yönetimi uygulamaları azalış göstermiştir.

	<p>yönetimi ile ilişkisinin önemli ölçüde değişip değişmediği,</p> <p>3. 2008 – 2011 uluslararası krizin kredi zararı karşılıkları ile kar ve sermaye yönetimi ilişkisini değiştirip değiştirmedeği,</p>		
Norden ve Stoian (2014)	<p>Bankaların, kar düzeyini ve oynaklıklarının yönetilmesinde kullanılan kredi kayıp karşılığını kullanıp kullanmadıklarını araştırmak ve banka riskine ilişkin etkileri incelemektir.</p>	<p>Hollanda’da faaliyet gösteren 85 adet ticari, özel ve emlak bankaları, kredi kooperatifleri, yabancı iştirakler ve şubelerinin 1985 – 2012 yılları arasındaki çeyrek dönemlik verilerini içermektedir.</p> <p><i>Yöntem: Panel EKK, Sabit Etkiler Sistem GMM,</i></p>	<p>Bankalar, mevcut karlarından daha düşük seviyede temettü getirisi olduğunu bekledikleri durumlarda karın seviyesini ve oynaklığını yönetmek için kredi kayıp karşılıklarını kullanırlar. Ayrıca, bankalar risk ağırlıklı varlıklarındaki dalgalanmaları önlemek için de kredi kayıp karşılıklarını kullanırlar. Kredi kayıp karşılıkları, bankaların riskini veya kârlılığını etkileyen beklenen ya da beklenmeyen zararların karşılanmasındaki önemli bir değişkendir.</p>
Elleuch, ve Taktak (2015)	<p>Bu çalışmanın amacı, 2002 yılında Uluslararası Para Fonu raporunun yayınlanmasından sonra 1998-2007 döneminde faaliyet gösteren Tunus bankalarının kar yönetimi uygulamalarını incelemektir.</p>	<p>Örnekleme, Tunus’ta 1998-2007 yılları arasında faaliyet gösteren 12 bankanın verilerinden faydalanılmıştır.</p> <p>Çalışma, nicel ve nitel araştırma yöntemlerini birleştiren karma bir modele dayanmaktadır. Kredi kayıp karşılıklarını ölçmek için Ordinary Least Squares (OLS) kullanılmış ve daha sonra mülakat yöntemiyle nicel bulgular kullanılmıştır.</p> <p><i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i></p>	<p>2005 yılına kadar, Tunus bankaları, kredi kayıp karşılıkları yoluyla kar yönetimi uygulamaları nispeten daha az kullanmıştır. Ancak bunun aksine, kar yönetimi uygulamaları, yatırım amaçlı menkul kıymetlerin satışları ve borç tahsilat kurumlarının kullanmalarıyla birlikte açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. IMF’nin tavsiyelerine rağmen; Tunus bankaları sadece stratejilerini değiştirerek karlarını yönetmeye devam etmişlerdir. Bu çalışmanın bulguları sonucunda, düzenlemelerin karların yönetilmesinden vazgeçilmeyeceğini göstermiştir. Düzenlemeler sadece, yöneticinin takdir yetkisini sınırlasa bile, yönetici karları manipüle etmek için yeni alternatifler bulacağını ortaya koymuştur.</p>

Kumari ve Pattanayak (2015)	Bu çalışmanın amacı, Hindistan borsasında işlem gören hem kamu hem de özel ticari bankalarının raporlanan karlarının finansal performanslarına üzerine etkilerini araştırmaktır.	Hindistan borsasında işlem gören 7 özel 25 kamu bankasının toplamda 32 ticari bankanın 2003-2013 yılları arasındaki aylık verileri kullanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Sonuçlara göre, Hindistan borsasında işlem gören kamu ve özel ticari bankalarının kar kalitelerini etkileyen faktörler arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca, vergi öncesi kar veya zarar, fiyat - kar oranı, pazar paylarının bankaların kar kalitesine anlamlı etki ettiğine dair kanıt bulmuşlardır.
Ma ve Song (2016)	Bu çalışmada, ticari bankaların isteğe bağlı kredi kayıp karşılıkları yoluyla kar yönetimi ile sistemik risk arasındaki ilişkiyi incelemektedir.	ABD’de faaliyet gösteren 564 ticari bankanın 1996 – 2009 yılları arasındaki üçer aylık dönemlerdeki faaliyet raporları kullanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Kar yönetiminin, bilgi şeffaflığını artırdığını, bankanın sistemik çökme riskine ve sistemik tehlike riskine etki ettiğini tespit etmişlerdir. Ancak, sistemik risk üzerinde isteğe bağlı kredi kayıp karşılıkları yoluyla kar yönetimi uygulamaları kriz dönemlerinde ortadan kalkmış ve azalmıştır.
Bortoluzzo, Sheng ve Gomes (2016)	Finans sektörüne öncülük eden ve ülke ekonomisinde önemli role sahip olan bankaların raporlanan karlılıklarında yönetsel etkilerin olup olmadığı araştırılmaktadır.	Brezilya’da faaliyet gösteren 123 bankanın 2001-2012 yılları arasındaki çeyrek dönemlik verileri kullanılmıştır. <i>Yöntem: Panel İki Aşamalı EKK</i>	Brezilya finans kurumlarının net karlarını daha düşük göstermek için kredi kayıp karşılıkları aracılığıyla kar yönetimine başvurdukları sonucuna ulaşmışlardır. Ülkedeki bankaların vergi öncesi net gelirlerinin bir önceki yıla göre sürekli azaldığı ve bu sebeple daha az vergi ödeme eğiliminde olduklarına ulaşmışlardır.
Hung, Jiang, Liu, ve Tu (2016)	Banka rekabetini artıran eyaletler arası bankacılık düzenlemeleri aracılığıyla rekabetin banka karları üzerindeki etkisi incelenmektedir.	Örneklem, 1986-2013 yılları arasında 51 eyalette faaliyet gösteren 15.546 bankanın verilerinden faydalanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Bu düzenlemelerin eyaletler arasında yürürlüğe girmesiyle birlikte bankaların karlarını yönettikleri gözlenmektedir. Ayrıca, kar yönetimindeki artışların bankaların karlarını ayarlama hızını düşürdüğünü ve rekabetin kar ayarlama hızı üzerindeki etkisinin kar yönetimi aracılığıyla olmadığı tespit edilmiştir. Bulgulara göre, banka kar yönetimi gücünün rekabet ortamına bağlı olduğunu göstermektedir. Son olarak, bankaların

			karlarını manipüle etmeye yönelik teşviklerinin, karlarının kalıcılık düzeyine bağlı olduğunu varsayımına ulaşılmıştır.
Uwuigbe, Amiolemen, Uwuigbe, Asiriwuwa, ve Jafaru (2017)	Bu çalışmanın amacı, Nijerya bankalarında dipnot kalitesi ile kar yönetimi arasındaki ilişkiyi incelemektir.	Nijerya'daki 11 bankanın 2009-2014 yılları arasındaki yılsonu verilerinden faydalanılmıştır. <i>Yöntem: Panel Havuzlanmış EKK</i>	Dipnot kalitesi ile kar yönetimi arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.
Ceccobelli ve Giosi (2019)	Bu araştırmanın amacı, bankacılık sektöründeki kar yönetimi uygulamalarını kredi kayıp karşılıklarıyla açıklamaktır. Ayrıca muhasebe kalitesi ve kar yönetimi arasındaki ilişkiyi inceleyerek hangisinin daha önemli bir belirleyici etken olduğu konusuna katkı sağlamaktır.	2006-2016 döneminde 19 Avrupa ülkesinden 156 bankanın verileri kullanılmıştır. Regresyon analizi kullanarak, bankaların karı istikrarlı hale getirme ve sermaye yönetimi test edilmiştir. <i>Yöntem: Panel Sabit Etkiler</i>	Kredi kayıp karşılıkları, net kar tutarını düzeltmek ve şirket hakkındaki özel bilgileri piyasaya iletmek için bir araç olarak kullanımından dolayı karın istikrarlı hale getirilmesi hipotezi güçlü bir şekilde kabul edilmiş; ancak sermaye yönetimiyle ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca, kredi kayıp karşılıklarının isteğe bağlı olmayan ögesi olan takipteki krediler finansal kriz esnasında önemli bir role sahiptirler.
Ozili (2020)	Bu çalışma, Finans çağında kredi kayıp karşılıklarını kullanarak bankacılık sektörünün kar yönetimi uygulamalarını analiz etmektedir.	Çalışmanın örneklemini, 35 gelişmiş ülkede faaliyet gösteren bankaların 1998 – 2016 yılı arasındaki finansal verilerinden oluşmaktadır. <i>Yöntem: Çoklu Regresyon</i>	Bulgular, bankaların kredi kayıp karşılıklarını kullanarak karlarını istikrarlı hale getirdiklerine ilişkin kanıtların olduğunu göstermektedir. İkinci dalga Fintech çağında, birinci dalga Fintech çağına kıyasla daha fazla karın istikrarlı hale getirilmesine başvurulduğu ve güçlü kurumların varlığının, ikinci dalga döneminde karın istikrarlı hale getirilmesi uygulamasına başvurulmasını azaltmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2.6 Bankacılık sektöründe kar yönetimi uygulamaları (Literatür Taraması)

Kaynak: Yazar tarafından yazın araştırması sonucunda hazırlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİST’TE İŞLEM GÖREN TİCARİ BANKALARININ KAR YÖNETİMİ UYGULAMALARI

Çalışmanın bu bölümünde Borsa İstanbul’da işlem gören ticari bankaların kar yönetimi yaklaşımlarını test eden sonuçlara yer verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasının temel amacı, kar yönetimi konusunda detaylı bir perspektif çizmek, ardından statik ve dinamik panel veri analizi tekniklerini kullanarak BIST’de işlem gören ticari bankaların kar yönetimi uygulamalarına başvurup başvurmadıklarına ulaşmak, analize konu olan bankalarda kar yönetimi uygulamalarına gidilip-gidilmediğini ortaya koymaktır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Günümüzde bankalar gerek reel gerekse finans sektöründe oldukça etkin bir role sahiptirler. Para ve sermaye piyasalarının en önemli aktörü konumuna gelen bankalar; nakdi, gayri nakdi krediler, mevduat-tasarruf hizmetleri, dış ticaret aracılık işlemleri, para transferleri, saklama hizmetleri, çek ve senet tahsili, türev işlemler, ödemelerde aracılık ve finansal danışmalık gibi birçok işlem sunmaktadır. Bu gibi nedenlerle bankalar ülke ekonomisi için büyük bir öneme sahiptir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de sanayinin kurulması, gelişmesin ve ticari hayatta işlerin kolay ve sağlıklı bir şekilde güven ortamı içerisinde yürütülmesinde, kurumsal ihtiyaçlar dışında fertlerin ödeme, kredi, saklama, mevduat, transfer gibi işlemlerinde bankacılık sisteminin rolü önemlidir. Sunduğu hizmetler ve bilanço yapıları itibarıyla Türk bankacılık sektörü son derece modern ve sağlıklı bir görüntü içinde olup güçlü sermaye yapılarına sahiptir.

Bankaların finansal durum tabloları dönemler itibariyle incelediğinde en önemli varlıklar kaleminin Krediler ve Alacaklar olduğu görülmektedir. Bu sebeple, kredi kayıp karşılığının ayrılmasının yeterliliği ve doğruluğu, sadece bankanın finansal durum ve faaliyet sonuçlarının gerçek açıklamasını etkilemekle kalmaz aynı zamanda bankaların dayanıklılığı ile ilgili riskleri de etkiler. Sonuç olarak, bankaların sağlıklı işleyişine etki eder. Bu nedenle, özellikle ticari bankalar finansal riskleri yönetmek için kredi kayıp karşılıklarını bilimsel ve rasyonel olarak kullanmaktadır. 2008'deki küresel finansal kriz ortaya çıktığında, ticari bankaların ayırmış olduğu kredi kayıp karşılıklarının finansal sistemin krizlere karşı gücünün yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Kredi kaybı karşılıkları, bir borçlunun kredi sözleşmesi uyarınca bankaya geri ödememesi durumunda ortaya çıkabilecek gelecekteki zararları karşılamak için ayrılan tutarlardır. Kredi kayıp karşılıkları, yönetimin gelecekte temerrüte düşmesi muhtemel kredi zararları seviyesindeki mevcut değerlendirmesini yansıtan gelir tablosunda bir gider kalemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kredi kayıp karşılıkları, dönem net karını azaltıcı bir unsurdur. Banka yöneticileri, birikmiş kredi kayıp karşılıklarını, kötü dönemlerde zararları karşılamak için kullanılabilir bir sermaye türü olarak görmektedir. Bir bankanın kredi kayıp karşılıklarının bakiyesi beklenen kredi zararlarını aşarsa, banka beklenmedik kayıplarla karşılaşabilir. Buna paralel olarak, kredi kayıp karşılıkları beklenen kredi zararlarından daha az ise, bankanın sermaye oranı beklenmedik zararları karşılama yeteneğine sahip olmayacağı anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, kar yönetimi uygulamaları, raporlanan karların altında yatan ekonomik gerçekliği doğru bir şekilde yansıtılmamasına sebep olabilir.

Literatür incelendiğinde, işletme paydaşları özellikle de yönetim kurulu üyeleri, bilinmesini istenmedikleri tutarları ya da şirket açısından olumsuz ekonomik gidişatı makyajlamak adına şirket dışındaki ilgilileri finansal tablolarındaki dönem karlarını olduğundan düşük ya da yüksek seviyelerde raporlayabilir. Ayrıca kar yönetimi, iflas endişelerinin bir sonucu olarak görülebilir ya da bilanço makyajlaması amacına hizmet edebilir. Bu sebeple, kar yönetiminin ölçümü için bankaların ayırmış olduğu kredi kayıp karşılıklarının kullanılması gerekmektedir.

3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışmanın örnekleme oluşturulurken yalnızca BIST’te işlem gören ticari bankalarının verileri analiz edilmiştir. Ancak ülkemizde faaliyet gösteren diğer ticari bankaları da göz önünde bulundurulup gelecek çalışmalarda veri setine dahil edilebilir. Ayrıca halka açık ve halka açık olmayan bankalar açısından karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir. Dünya’da yaşanan sağlık krizinin etkileri sebebiyle Covid-19 öncesi ve sonrası döneme ilişkin veriler kullanılarak karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir. Finans dışı sektörlerde birçok farklı model önerilmesine rağmen bankacılık sektörü açısından model oluşturma ve ihtiyari tahakkukların tespit edilmesinde ortak bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu sebeple, gelecek çalışmalarda literatürdeki bu boşluğa ilişkin finansal sektörde kar yönetimi uygulamalarına ait yeni bir model geliştirilebilir.

3.4. Araştırmanın Örnekleme ve Yöntemi

Bu çalışmada, Borsa İstanbul’da işlem gören on ticari bankanın 2009 – 2019 yılları arasındaki üçer aylık dönemlerde açıklanan finansal raporlarındaki verilerden faydalanılarak panel veri analizi ve nedensellik testi aracılığıyla bankalar özelinde kar yönetimi uygulamalarına ilişkin bulguların elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bankaların finansal tablolarına ilişkin veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB) internet sitesindeki veri sisteminden alınmıştır. Çalışma modelinde yer alan makroekonomik değişkenler (GDP ve enflasyon oranı) World Bank tarafından hazırlanan veriler çerçevesinde analize dahil edilmiştir.

3.4.1. Statik Panel Veri Yöntemi

Panel veri, yatay kesit ile zaman serisi verilerini birleştirmektedir. Panel veri analizinin ardındaki temel fikir, bireysel ilişkilerin hepsinin aynı parametrelere sahip olacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu düşünce havuzlama varsayımı olarak bilinmektedir.

Havuzlama yönteminde, tüm birimler tek bir veri kümesinde bir araya getirilmekte ve bu birimler arasında ortak parametre setleri oluşturulmaktadır. Eğer havuzlama varsayımı doğruysa panel veri bazı avantajları beraberinde getirmektedir (Asteriou ve Hall, 2011, s. 416). Öncelikle panel veri ile örneklem büyüklüğü

artırılmaktadır. Panel verinin ikinci avantajı, tek başına zaman serileri veya kesit verileri kullanılarak yanıtlanamayan analitik sorulara ışık tutmaktır. Örneğin, panel veri, politika yapıcıların, araştırmacıların, aynı kişilerin yıl içinde işsiz olup olmadıklarını veya farklı bireylerin farklı yıllarda işsiz olup olmadığını tespit etmelerine izin vererek, işsizliği azaltmaya yönelik programları tasarlamalarına yardımcı olabilir. Panel verilerinin kullanılmasının nihai avantajı, araştırmacıların, yatay kesit çalışmalarında yanlışlığa neden olabilecek dışlanmış değişken sapması gibi problemleri önlemelerini sağlamasıdır (Studenmund ve Johnson, 2016, s. 474).

Panel veri seti, farklı T zaman periyotlarında gözlenen N tane yatay kesit birimini içeren bir örneklemden türetilmektedir. Bir tane açıklayıcı değişkenden oluşan basit bir doğrusal model şu şekilde verilebilir:

$$y_{it} = \beta + \beta X_{it} + u_{it} \quad (3.1)$$

(1) numaralı eşitlikte yer alan değişkenler; Y ve X hem yatay kesit birimini gösteren $i = 1, 2 \dots N$ indisine hem de zaman periyotlarını gösteren $t = 1, 2, \dots T$ indisine sahiptir. Basit panel veride a ve B parametrelerine ait alt indislerin olmaması, bu parametrelerin tüm birimler ve zaman periyotları için aynı olacağı anlamına gelmektedir. Ancak bu kural sabit terim a 'yı tüm birimler için değiştirmek suretiyle esnetilebilir ve modele heterojenite katılır. Örneğin, farklı ülke gruplarından oluşan bir veri setini düşünelim. Ayrıca bu ülke gruplarının farklı davranışlarda bulunduğunu varsayalım. Bu durumda (3.2) numaralı modeli şu şekilde ifade edebiliriz:

$$y_{it} = \beta_i + \beta X_{it} + u_{it} \quad (3.2)$$

(3.2) numaralı eşitlikten a 'nın tüm birimler için farklılaştığı görülebilir. Burada β parametresinin de farklı birimler için farklılaşp-farklılaşmadığı yönünde bir soru gündeme gelebilir. Bunun yanıtını verebilmek için, panel veri analizi temelinde her bir yatay kesit birimi için farklı analizler yapmak gerekir (Asteriou ve Hall, 2011, s. 417).

Havuzlanmış En Küçük Kareler (HEKK) yöntemi, her bir birime ait farklı katsayılar üretebilecek birimler arasındaki farklılıkları dikkate almaksızın, farklı birimlere ait katsayıların havuzlanması üzerine kuruludur. İki tane açıklayıcı değişkene sahip havuzlanmış model şu şekilde gösterilebilir:

$$y_{it} = \beta_1 + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + e_{it} \quad (3.3)$$

Bu modelde dikkat edilmesi gereken nokta, katsayıların $(\beta_1, \beta_2, \beta_3)$ i veya t indislerinden herhangi birine sahip olmamalarıdır. Bu durum, sözkonusu katsayıların tüm birimler için tüm zaman periyotlarında sabit olduğunu göstermektedir. Burada kalıntıların sıfır ortalama ve sabit varyansa sahip olduğunu, zaman (t), birimler (i) ve X_2 ve X_3 ile ilişkisiz olduğu varsayılırsa, (3.3) numaralı model çoklu regresyon modelinden farksız olur. $(\beta_1, \beta_2, \beta_3)$ için en küçük kareler tahmincisi istenilen özelliklere sahiptir. Tutarlıdır ve her zamanki t ve F istatistikleri hipotez testi ve aralık tahmini için büyük örneklerde geçerlidir. Eğer X_2 ve X_3 'ün rassal olmadığını varsayarsak, en küçük kareler tahmincisi sonlu örneklerde minimum varyans doğrusal yansız tahmin edici olur. Buna karşın büyük örnek özelliklerini odaklanılmakta ve X_2 ile X_3 'ün rassal olmadığını varsaymak çok da gerçekçi olmamaktadır. EKK tahmincisi, havuzlanmış veriye uygulandığında HEKK tahmincisi olmaktadır. Böylece farklı birimlere ait veriler birlikte havuzlanmakta ve eşitlik en küçük kareler ile tahmin edilmektedir (Hill, Griffiths ve Lim, 2012, s. 541).

Sabit Etkiler Modeli'nde (SEM), sabit terim tüm birimler için farklı değerler alırken, eğim katsayıları tüm birimler için aynı değerleri almaktadır. Bu durumda (3.4) numaralı eşitliği sabit etkiler tahmincisi için şu şekilde dönüştürebiliriz:

$$y_{it} = \beta_i + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + e_{it} \quad (3.4)$$

Sabit terim tarafından yakalandığı kabul edilen birimler arasındaki tüm davranışsal farklılıklar "bireysel heterojenite" olarak tanımlanır. Bireysel sabitler, birime-özü, zamanla değişmeyen karakteristik özellikleri kontrol etmek için kullanılmaktadır (Hill, Griffiths ve Lim, 2012, s. 543-544).

SEM'de sabit terimin birimlere göre farklılaşması ise kukla değişken kullanımı ile olmaktadır. Bu modelde sabit teriminin yatay kesit birimlerine göre farklılaşp zamana göre farklılaşmaması ya da zamana göre değişip birimlere göre değişmemesi tek yönlü sabit etkili modele, sabit terimin hem zamana hem de birimlere göre değişmesi ise iki yönlü sabit etkili modeli göstermektedir.

SEM, gözlemlenmemiş bireysel etkilerin modele dahil edilen değişkenlerle korelasyonunu sağlamaktadır. Eğer bireysel etkiler tam olarak regressörler ile korelasyonsuz ise birimlere ait sabit terimlerin yatay-kesitsel birimler arasında rassal bir şekilde dağıtılmış olarak modellemek uygun olabilir (Greene, 2003, s. 293).

SEM alternatif bir model Rassal Etkiler Modeli (REM)'dir. SEM, her bir yatay kesit biriminin kendisine ait bir sabitin olduğu varsayımına dayalıyken, REM her bir yatay kesit birimine ait sabitin, ortalama sabit değeri etrafında konumlandırılan bir dağılımdan elde edildiği varsayımına dayanmaktadır. Böylece birimlere ait sabit katsayıları, sabit dağılımından rassal olarak elde edilir ve bu nedenle hata terimi belirli bir gözlemden bağımsızdır. REM'in sabit etkiler tahmincisine göre avantajları ve dezavantajları söz konusudur. Neredeyse tüm yatay kesit birimleri için sabit tahmini yapmak yerine, sabitlerin dağılımını tanımlayan parametreleri tahmin etmeye ihtiyaç duyulması nedeniyle REM daha fazla serbestlik derecesini olanaklı kılmaktadır. REM'in bir başka özelliği de zaman içinde sabit olan açıklayıcı değişkenlerin katsayılarını tahmin edebilmenizdir. REM'in dezavantajı ise dışlanmış değişkenlerin gözlenemeyen etkilerinin açıklayıcı değişkenler ile ilişkisiz olacağını varsaymasıdır (Studenmund ve Johnson, 2016, s. 483-484).

Rassal etkiler tahmincisi ise,

$$y_{it} = (a_i + \mu_i) + \beta' x_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3.5)$$

şeklinde ifade edilebilir. REM birimlere ait etkiler tesadüfidir. SEM'den farklı olarak REM'de a_i sabit teriminin yanında birimlere ait verilerdeki farklılıkları ve zamana göre birimler arasındaki değişmeyi dikkate alan gözlenemeyen μ_i tesadüfi hataları bulunmaktadır. REM'de μ_i ile ε_{it} birbirinden bağımsızdır (Ata ve Ağ, 2010, s. 54).

Havuzlanmış EKK, SEM ve REM'in seçimine yönelik olarak; F testi, Breusch Pagan LM Testi ve Hausman testi olmak üzere üç farklı test söz konusudur. Verinin birimlere göre farklılık gösterip göstermediğine bakılan F testinde, havuzlanmış EKK ile SEM arasında seçim yapmak için kullanılan bir testtir. Eğer veri birimlere göre farklılık göstermiyorsa havuzlanmış, farklılık gösteriyorsa SEM'in kullanılması uygun olmaktadır. Breusch-Pagan LM Testi, havuzlanmış model ile REM arasında tercih yapmak için kullanılmakta olup, test ile birim etkilerin varyansının sıfıra eşit olduğu hipotezi sınanmaktadır. Eğer birim etkilerin varyansının sıfıra eşit olduğu hipotezi kabul edilirse, birim etkilerin varlığı kabul edilmekte ve havuzlanmış modelin kullanılması uygun olmaktadır. Hausman spesifikasyon testi ise SEM ile REM modelleri arasında seçim yapmak için kullanılmaktadır. Hausman testi genelleştirilmiş EKK tahmincisi ve grup içi tahmincinin varyans kovaryans matrislerinin arasındaki farkın sıfıra eşitliğini test etmektedir. Eğer parametreler

arasındaki fark sistematik ise SEM'in, parametreler arasındaki fark sistematik değilse REM'in kullanılması uygun olmaktadır (Özkul ve Örün, 2016, s. 33-34).

3.4.2. Dinamik Panel Veri Yöntemi

Dinamik panel veri yönteminin statik yöntemlere göre birtakım avantajları bulunmaktadır. Dinamik panel veri yöntemi, kesitlerin heterojenliğini ele alma ve modelde yer alan değişkenlerdeki içsellik problemini giderme konusunda gecikmeli değişkenler olarak da bilinen araç değişkenlerin kullanımı olanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda modellerin içsel değişkenler ile birlikte tahmini daha gelişmiş modellerin çalıştırılmasını mümkün hale getirmektedir. Dinamik panel veri yönteminin bazı zayıf yönleri de bulunmaktadır. Birinci tahminciler istikrarsız ve rapor edilen değerler de örneklem özelliklerine bağlı olabilmektedir. İkincisi, gecikmeli değişkenler serisel korelasyon sorunlarını tam olarak ortadan kaldıramamaktadır. Aynı zamanda sadece zayıf araç değişkenler mevcutken bazı içsel değişkenler için uygun araç değişkenleri bulmak karmaşıktır. Bununla birlikte bu yöntemin en önemli dezavantajı ise zaman boyutu çok fazla birim boyutu az olduğunda modelin aşırı tanımlanmış olabilmesidir (Labra ve Torrecillas, 2018, s. 32).

Son yıllarda, dinamik panel veri tahminine yönelik literatür optimal doğrusal Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) üzerine odaklanmıştır. Bu yöntem, ortak değişkenli süreçlerin dışsallığının yanı sıra heterojenite ve hata terimi süreçleri hakkındaki görece zayıf yardımcı varsayımlara dayanmaktadır. Buradaki yaklaşımlardan bir tanesi, kalıcı gözlenemeyen heterojenitenin kaldırılması için denklemin birinci farklarını almak ve serilerin birinci gecikmelerini önceden belirlenmiş (predetermined) ve içsel değişkenler için araç değişkenlerin birinci farklarını alarak kullanmaktır. Ancak, serilerin yüksek derecede otoregressif ve zaman serisi gözlemlerinin nispeten az olduğu dinamik panel veri modellerinde, bu standart GMM tahmincisinin büyük sonlu örneklem sapmasına yol açtığı ve zayıf doğruluğa sahip olduğu gözlemlenmiştir (Blundell, Bond ve Windmeijer, 2001, s. 1).

Ekonometrik araştırmalarda popüler hale gelen Arellano-Bond (1991), Arellano ve Bover (1995) ile Blundell ve Bond (1998) dinamik tahmincileri şu durumlar için tasarlanmıştır:

- Zaman boyutunun fazla, yatay kesit boyutunun az olduğu paneller,
- Doğrusal fonksiyonel ilişkinin varlığı,

- Kendi geçmiş değerlerine bağlı dinamik bir bağımlı değişkenin olduğu durumlar,
- Hata terimlerinin geçmiş ve cari değerleriyle korelasyonlu olan (katı bir şekilde dışsal olmayan) bağımsız değişkenlerin olduğu durumlar,
- Sabit bireysel etkilerin varlığı,
- Birimlere özgü (birimler arasında değil) değişen varyans ve otokorelasyonun olduğu durumlar (Roodman, 2009, s. 86).

Arellano ve Bond (1991), gözlenemeyen heterojenite ve önceden belirlenmiş açıklayıcı değişkenler ile dinamik panellerin tahmini için geliştirilmiştir. Arellano ve Bond (1991) tahmincisinin iyi taraflarından birisi, az sayıda varsayıma dayanması ve her birime ait az sayıda zaman serisi gözleminin olduğu panellerde dahi tutarlı tahminler sağlamasıdır. Ancak bu tahminci yatay-kesit boyutunun büyük olmasını gerektirmektedir. Paneldeki birimlerin sayısı görece az olduğunda, özellikle analiz edilen değişkenler sürekli ise sonlu örneklem performansı bir endişe kaynağı olabilmektedir (Moral-Benito, Allison ve Williams, 2017, s. 7-8).

Birinci farklar yönteminde hata terimleri ile korelasyonsuz ancak hedef değişkenler (modele dahil edilen regressörler) ile potansiyel olarak korelasyonlu araçlar kullanılmaktadır. GMM yöntemleri otoregresif panellerin yanı sıra katı veya zayıf bir şekilde dışsal regressörler ile genişletilmiş otoregresif panellere uygulanmaktadır. Ancak bu yöntemin bazı eksik yanları bulunmaktadır. Örneğin, AR(1) panellerinin Anderson ve Hsiao (1981, 1982) tahmincisi, otoregresif parametre nispeten büyük olduğunda açıklayıcı değişkenler ile araçlar arasındaki zayıf korelasyonlar nedeniyle zayıf küçük örneklem performansına sahiptir. Anderson ve Hsiao (1981, 1982)'den sonra önerilen GMM tahmincileri ancak daha kısıtlı varsayımlar pahasına daha iyi küçük örneklem performansına sahiptir. Arellano ve Bond (1991) birinci fark tahmincisi, birinci farklar yerine gecikmeli düzeyleri araç olarak kullanmaktadır. Blundell ve Bond (1998) tarafından geliştirilen sistem GMM tahmincisi de belirlemeye yardımcı olan ancak dinamik süreçlerin başlatılması için güçlü gereksinimler getiren ilave moment koşullarını dikkate almaktadır. Sistem GMM yaklaşımı, başlangıç değerinin uzun dönemli ortalamalardan sistematik olarak farklılaşmasına izin vermemektedir (Chudik ve Pesaran, 2021, s. 1-2).

Eğer gözlenemeyen birime-özgü heterojenite durumu var ise gözlemlenen ve gözlemlenmeyen zamanla değişmeyen heterojenliğin etkilerini birbirinden ayırmak genelde zor olmaktadır. Standart sabit ve rassal etkiler tahminçileri, çoklu bağlantı sorunları ve zaman boyutu kısa olduğunda panel veri modellerinde Nickell (1981) sapması nedeniyle kullanılamamaktadır. Bu nedenle Arellano ve Bond (1991), Arellano ve Bover (1995), ve Blundell ve Bond (1998) tarafından önerilen GMM'yi kullanmak ampirik çalışmalarda yaygın bir uygulamadır. Buna karşın, Binder vd. (2005) ile Bun ve Windmeijer (2010)'de vurgulandığı gibi, otoregresif parametre bire yaklaştığında ya da gözlenmeyen birime-özgü etkilerin varyansı büyük olduğunda GMM tahminçileri zayıf araç değişken problemine sahip olabilmektedir. Bununla birlikte, araç değişken sayısı örneklem büyüklüğüne kıyasla hızlıca daha büyük hale gelmektedir. Araç değişken sayısının patlaması, Roodman (2009)'da değinildiği gibi, sapmalı katsayı ve standart hata tahminlerinden zayıflamış spesifikasyon testlerine kadar birçok soruna yol açmaktadır (Kripfganz ve Schwarz, 2015, s. 3-4).

Ahn ve Schmidt (1995), Blundell ve Bond (1998), Hahn (1999), zayıf araç değişken problemini, bağımlı değişken süreci üzerine daha fazla kısıtlama koyarak ve ortaya çıkan moment koşullarını kullanarak çözmeye çalışmışlardır. Ancak bu kısıtlamalar pratikte geçerli olmayabilir. Hahn, Hausman ve Kuersteiner (2007), Griliches ve Hausman'ı (1986) takip ederek, değişkenlerin seviyeleri ile farkları arasındaki korelasyonu geliştirmek için verilen uzun farkları kullanmışlardır. Ancak bu yaklaşımda mevcut tüm veriler kullanılmamaktadır. Bu nedenle dinamik panel modellerinin tahmini hala önemli bir problem olarak devam etmektedir. Bu noktada Hausman ve Pinkovskiy (2017), dinamik panel modeller için, katı dışsallığın başarısızlığından kaynaklanan otoregresif katsayı için birinci mertebeye koşulundaki sapmalı terimlerin hesaplanmasına dayanan yeni bir tahmin edici önermişlerdir. Bu yaklaşımda da tıpkı Arellano ve Bond (1991) yaklaşımında olduğu gibi hata terimleri arasında otokorelasyon olmadığı varsayılmaktadır. Hausman ve Pinkovskiy (2017), köklerinden biri otoregresif parametrenin tutarlı bir tahminçisi olan birinci dereceden koşulunun değiştirilmiş bir versiyonunu bulmuşlardır. Hausman ve Pinkovskiy (2017) tahminçisi önceden belirlenmiş tüm değişkenleri barındıracak şekilde genişletilmiştir. Bu, birinci mertebeye koşullarını, gerçek parametre değerlerinde sıfırın sapmasız tahmin edicileri yapmak için düzeltilmesi fikrine dayanmaktadır. Hausman

ve Pinkovskiy (2017) tarafından yapılan simülasyonlar, geliştirdikleri tahmincinin sonlu örneklerde gecikmeli bağımlı değişken ve ortak değişken üzerindeki katsayıların neredeyse her zaman sapmasız tahminlerini ürettiğini ortaya koymuştur.

3.4.3. Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi

GMM, Maksimum-Olabilirlik fonksiyonunun türetilmesi zor olduğunda önemli bir alternatif olmaktadır. GMM tahmininin temeli ortogonalite koşullarının kullanılmasıdır. GMM, gözlem sayısının fazla olduğu veriler için uygundur. Gözlem sayısı az olduğunda GMM diğer yöntemlere göre daha az etkin olmaktadır (Behr, 2003).

En küçük Kareler (EKK) tahmini momentler yönteminin bir uygulaması olarak gösterilebilir. Burada hata terimi ile açıklayıcı değişkenin ilişkisiz oluşu başlangıç noktasıdır (Behr, 2003):

$$E(X'\varepsilon) = 0 \quad (3.6)$$

Bu koşul örnekleme uygulandığında şu koşullara ulaşılmaktadır:

$$\frac{1}{n} X'(y - X\hat{\beta}) = 0 \quad (3.7)$$

Parametre vektörü için bu denklem çözülürse EKK tahmincisi elde edilmektedir:

$$\hat{\beta} = (X'X)^{-1}X'y \quad (3.8)$$

Araç değişken yöntemi, araçların hata terimine ortogonal olduğu varsayımının kullanıldığı durumlarda momentler yönteminin bir uygulaması olarak ifade edilebilir:

$$E(Z'\varepsilon) = 0 \quad (3.9)$$

Bu koşul örnekleme uygulandığında,

$$\frac{1}{n} Z'(y - X\hat{\beta}) = 0 \quad (3.10)$$

ve parametre vektörü için çözüldüğünde ve genelleştirilmiş EKK $V^{-1} = (Z'Z)^{-1}$ ile uygulandığında,

$$\hat{\beta}_{IV} = b_{2s} = (X'PX)^{-1}X'Py \quad (3.11)$$

$$P = Z(Z'Z)^{-1}Z' \quad (3.12)$$

Eğer araç değişken sayısı açıklayıcı değişken sayısına eşit ise tahminci şu şekilde yazılabilir:

$$\hat{\beta}_{IV} = (Z'X)^{-1}y \quad (3.13)$$

3.4.4. Anderson ve Hsiao (1981) Tahmincisi

Anderson ve Hsiao (1981), EKK tahmincilerindeki sapmanın kaynağı olan sabit etkileri (a_i^*) ortadan kaldırmak için birinci farkları önermektedir:

$$(y_{it} - y_{i,t-1}) = \gamma(y_{i,t-1} - y_{i,t-2}) + (u_{it} - u_{i,t-1}) \quad (3.14)$$

$$\Delta y_{it} = \gamma \Delta y_{i,t-1} + \Delta u_{it}, \quad t = 2, \dots, T \quad (3.15)$$

$y_{i,t-1}$ ile $u_{i,t-1}$ terimleri arasındaki korelasyon nedeniyle $E[\Delta y_{i,t-1} \Delta u_{it}] \neq 0$

Burada hata terimi ($u_{it} - u_{i,t-1}$) ile korelasyonlu $\Delta y_{i,t-1} = (y_{i,t-1} - y_{i,t-2})$ araç değişkenine ihtiyaç vardır. Bağımlı değişkenin ikinci gecikmesi ($y_{i,t-2}$) ve bu ikinci gecikmenin birinci farkları $\Delta y_{i,t-2} = (y_{i,t-2} - y_{i,t-3})$, $y_{i,t-1} - y_{i,t-2}$ ile halen korelasyonlu ($u_{it} - u_{i,t-1}$) ile korelasyonsuz olduklarından olası araçlardır.

Elde edilen araç değişken tahmin edicilerinin her ikisi de Anderson-Hsiao tahmincisi olarak bilinmektedir:

$$\hat{y}_{IV} = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{t=3}^T (y_{it} - y_{i,t-1})(y_{i,t-2} - y_{i,t-3})}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=3}^T (y_{i,t-1} - y_{i,t-2})(y_{i,t-2} - y_{i,t-3})} \quad (3.16)$$

ve

$$\hat{y}_{IV} = \frac{\sum_{i=1}^N \sum_{t=3}^T (y_{it} - y_{i,t-1})y_{i,t-2}}{\sum_{i=1}^N \sum_{t=3}^T (y_{i,t-1} - y_{i,t-2})y_{i,t-2}} \quad (3.17)$$

İkinci gecikme düzeyi le araç değişken kullanımı sadece iki dönem gerektirdiği için üç dönemin olmasını gerektiren ikinci gecikmeli farklar yöntemine göre daha avantajlıdır. $T \geq 3$ olduğunda araç seçimi ($y_{it} - y_{i,t-1}$) ile her bir ($y_{i,t-2} - y_{i,t-3}$) ve ($y_{i,t-2}$) arasındaki korelasyona göre yapılmalıdır (Zivot, 2013; Smith, 1996).

3.4.5. Dinamik Modeller ve Standart Panel Veri Modellerinden Sapmalar

Basit bir dinamik panel veri modeli,

$$y_{it} = ay_{i,t-1} + u_{it} \quad (3.18)$$

$$u_{it} = \eta_i + v_{it} \quad (3.19)$$

$$i = 1, 2, \dots, N, \quad t = 2, \dots, T^2, \quad |a| < 1$$

Denklemden y_{it} , i biriminin t periyodundaki gözlemlerini, $y_{i,t-1}$ değişkeni bir dönem y_{it} 'nin gecikmeli değerini, η_i ise birimler arasında y_{it} 'nin ortalamasında heterojeniteye izin veren zamanla değişmeyen birimlere ait gözlenemeyen etkileri göstermektedir. Bu denklemden, birime ait etkiler $y_{i,t-1}$ 'nin hata terimi ile pozitif korelasyonlu olmasına neden olduğundan kesit içi dönüşüme dayalı EKK tahmincisini kullanmak (Nickell sapması) tutarsız tahminlere yol açmaktadır. Aynı zamanda, birincil moment koşul süreci yanlış tanımlandığında maksimum olabilirlik tahmin edicileri de tutarsız olmaktadır (Han ve Phillips, 2010, s. 3-4; Escobari, 2018, s. 119-120).

Hata terimleriyle ilgili varsayımlar.

$$E(\eta_i) = 0, \quad E(v_{it}) = 0, \quad E(\eta_i v_{it}) = 0 \quad (3.20)$$

$$i = 1, \dots, N \text{ ve } \forall t \neq s \text{ için } E(v_{is} v_{it}) = 0 \quad (3.21)$$

Ayrıca, y_{i1} birincil moment koşullarıyla ilgili standart bir varsayım ise şu şekildedir:

$$i = 1, \dots, N \text{ ve } t = 2, \dots, T \text{ için } E(y_{i1} v_{it}) = 0 \quad (3.22)$$

Buradaki standart varsayımlar, $T \geq 3$ için a 'nın tanımlanması ve tahmin edilmesinde moment kısıtlamalarının yeterli olduğunu göstermektedir.

Başlangıç koşulları üzerindeki ilave kısıtlamalar ortalama bir durağan süreç olarak tanımlanmaktadır:

$$i = 1, \dots, N \text{ için } y_{i1} = \frac{\eta_i}{1-a} + \varepsilon_{i1} \quad (3.23)$$

$$i = 1, \dots, N \text{ için } E(\varepsilon_{i1}) = E(\eta_i \varepsilon_{i1}) = 0 \quad (3.24)$$

Ayrıca kovaryans durağanlık süreci de şu şekilde gösterilebilir:

$$i = 1, \dots, N \text{ ve } t = 2, \dots, T \text{ için } E(v_{it}^2) = \sigma_v^2 \quad (3.25)$$

$$i = 1, \dots, N \text{ için } E(\varepsilon_{i1}^2) = \frac{\sigma_v^2}{1-a^2} \quad (3.26)$$

$$y_{it} = ay_{it-1} + u_{it} \quad (3.27)$$

denklemindeki a için basit EKK tahmincisinin asimptotik sapması şu şekilde gösterilebilir:

$$plim(\hat{a}_{OLS} - a) = (1 - a) \frac{\frac{\sigma_\eta^2}{\sigma_v^2}}{\frac{\sigma_\eta^2}{\sigma_v^2} + k} \quad (3.28)$$

$$k = \frac{1-a}{1+a} \quad (3.29)$$

$$\sigma_\eta^2 = E(\eta_i^2) \quad (3.30)$$

Burada EKK tahmincisi $a < plim(\hat{a}_{OLS}) < 1$ ile yukarı yönlü sapmalıdır.

Grup içi tahmincinin asimptotik sapması Nickell (1981) tarafından gösterilmiştir:

$$plim(\hat{a}_{WG} - a) = \frac{\frac{1+a}{T-1} \left(1 - \frac{1-a^T}{T(1-a)}\right)}{1 - \frac{2a}{(a-a)(T-1)} \left(\frac{1-a^T}{T(1-a)}\right)} \quad (3.31)$$

Dolayısıyla $a > 0$ olduğunda $plim(\hat{a}_{WG}) < a$ olmaktadır.

Model, birimlere ait gözlenemeyen heterojenite bileşeni olan η_i 'nin ortadan kaldırılması için birinci farklar ile dönüştürüldüğünde,

$$\Delta y_{it} = a\Delta y_{it-1} + \nabla u_{it} \quad (3.32)$$

EKK tahmincisinin sapması ise (Blundell vd., 2001 ; Behr, 2003),

$$plim(\hat{a}_{OLSd} - a) = -\frac{1+a}{2} \quad (3.33)$$

$$plim(\hat{a}_{OLSd}) = \frac{a-1}{2} < 0 \quad (3.34)$$

3.4.6. Birinci Fark GMM Tahmincisi

Birincil moment koşullarını türetme sürecinin ilave kısıtlamaların olmadığı durumda, otoregresif hata bileşenleri modeli, a parametresinde doğrusal olan $m_d = 0.5(T - 1)(T - 2)$ ortogonellik koşullarını göstermektedir.

$$t = 3, \dots, T \text{ ve } 2 \leq s \leq t - 1 \text{ için } E(y_{i,t-s} \Delta u_{it}) = 0 \quad (3.35)$$

Denklemden $\Delta u_{it} = u_{it} - \Delta u_{i,t-1}$ 'dir.

Arellano ve Bond (1991) birimlere ait etkileri elemek için birinci fark almayı önermektedir:

$$\Delta y_{it} = a \Delta y_{i,t-1} + \Delta v_{it} \quad (3.36)$$

Yukarıdaki denklemde $\Delta y_{i,t-1} = y_{it} - y_{i,t-1}$ 'dir. Buradaki temel fikir bu denklemi y_{it} 'nin gecikmeli değerlerini araç olarak kullanmak suretiyle tahmin etmektir. $t = 3$ olduğunda sadece y_{i1} bir araç olabiliyor iken, $t = 4$ olduğunda ise y_{i1} ve y_{i2} araç olarak kullanılabilir. Dolayısıyla zaman boyutu arttıkça araç sayısı da artmaktadır. Genelde, $t = T$ olduğunda $y_{i1}, y_{i2}, \dots, y_{i,T-2}$ vektörü araç olarak kullanılabilir. Model aşırı tanımlandığında, yani araç değişkenden daha fazla araç olduğunda, Arellano ve Bond (1991);

$$\Delta y_{it} = a \Delta y_{i,t-1} + \Delta v_{it} \quad (3.37)$$

denkleminin GMM kullanarak tahmin edilmesini önermektedir. Araç matrisi şu şekilde gösterilmektedir:

$$Z_{di} = \begin{bmatrix} y_{i1} & 0 & 0 & \dots & 0 & \dots & 0 \\ 0 & y_{i1} & y_{i2} & \dots & 0 & \dots & 0 \\ \vdots & \vdots & \vdots & \ddots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 0 & 0 & 0 & \dots & y_{i1} & \dots & y_{i,T-2} \end{bmatrix}$$

Araç matrisinin satırları i birimi için $t = 3, 4, \dots, T$ periyoduna ait birinci-farklı alınmış denklemleri göstermektedir ve moment koşullarını kullanmaktadır:

$$E[Z'_{di} \Delta \eta_i] = 0, \quad i = 1, 2, \dots, N \quad (3.38)$$

Denklemden $\Delta \eta_i = (\Delta \eta_{i3}, \Delta \eta_{i4}, \dots, \Delta \eta_{iT})'$ olarak ifade edilmektedir. Bu moment koşulları setine dayalı asimptotik olarak etkin GMM tahmincisi ağırlıklandırma matrisini (W_N) kullanarak GMM kriter fonksiyonunu (J_N) minimize etmektedir:

$$W_N = \left[\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (Z'_{di} \widehat{\Delta\eta}_i \widehat{\Delta\eta}'_i Z_{di}) \right]^{-1} \quad (3.39)$$

$$J_N = \left(\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \Delta\eta'_i Z_{di} \right) W_N \left(\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N Z_{di} \eta_i \right) \quad (3.40)$$

Tüm moment koşullarının geçerli olduğu boş hipotezi altında J_N 'nin değeri sıfıra yakın olmalıdır. Bir veya birden fazla moment koşulunun geçersiz olduğunu gösteren alternatif hipotez kabul edildiğinde ise J_N 'nin değeri sıfırdan büyük olmaktadır. Ağırlık matrisinde yer alan $\widehat{\Delta\eta}_i$ 'ler, bir ön tutarlı tahmin ediciden elde edilmiş birinci farkları alınmış kalıntıların tutarlı tahminleridir. Dolayısıyla bu tahminci iki-aşamalı GMM tahmin edicisidir. $T > 3$ olduğunda model aşırı tanımlanmış olmakta ve $E[Z'_i \Delta\eta_i] = 0$, $i = 1, 2, \dots, N$ momentini elde etmek için kullanılan varsayımlar standart Sargan ve/veya Hansen aşırı tanımlama kısıtlamaları testi kullanılarak test edilebilmektedir. Buradaki anahtar belirleme varsayımı, v_{it} 'ler arasında serisel korelasyon olmadığıdır. Bu varsayım, birinci fark artıklarda ikinci mertebeden otokorelasyonun olmadığına test edilmesiyle ilgilidir (Söderbom, Teal, Eberhardt, Quinn ve Zeitlin, 2014, s. 350; Escobari, 2018, s. 120-121).

3.4.7. Başlangıç Koşulları ve Düzey GMM Tahmincisi

Yukarıdaki varsayımlara ilave olarak y_{i1} başlangıç koşulunu üretme üzerine yönelik kısıtlama ile alakalı bir varsayım yapılmaktadır (Blundell, vd., 2001):

$$i = 1, \dots, N \text{ için } E(\eta_i \Delta y_{i2}) = 0 \quad (3.41)$$

Standart varsayımlara ek olarak bu başlangıç koşullarına yönelik kısıtlama elde tutulur ise şu $T - 2$ doğrusal moment koşulu geçerli olur:

$$t = 3, 4, \dots, T \text{ için } E(u_{it} \Delta y_{i,t-1}) = 0 \quad (3.42)$$

(3.18)-(3.22) ve (3.28) denklemleri ile gösterilen ikinci mertebeden moment kısıtlamalarının tamamı doğrusal GMM tahmincisi olarak uygulanabilir.

$\Delta y_{i,t}$ 'nin birimlere ait etkiler ile korelasyonsuz olduğu düşünüldüğünde AR(1) modeli

$$\Delta y_{i,t} = a^{t-2} \Delta y_{i2} + \sum_{s=0}^{t-3} a^s \Delta u_{i,t-s} \quad (3.43)$$

Bu nedenle, eğer Δy_{i2} sadece η_i ile korelasyonsuz olursa $\Delta y_{i,t}$ de η_i ile korelasyonsuz olur. Bunu garanti altına almak için başlangıç koşulları kısıtlamasına ihtiyaç vardır:

$$E \left[\left(y_{i1} - \frac{\eta_i}{1-a} \right) \eta_i \right] = 0 \quad (3.44)$$

Bu, denklem (3.18)-(3.22)'de tanımlandığı gibi y_{it} sürecinin ortalama durağanlığı altında geçerli olmaktadır.

$m_d = 0.5(T-1)(T-2)$ moment kısıtlamalarına dayalı düzey GMM tahmincisi,

$$t = 3, \dots, T \text{ ve } 1 \leq s \leq t-2 \text{ için } E(u_{it} \Delta y_{i,t-s}) = 0 \quad (3.45)$$

Bu eşitlik, $E[Z'_{li} u_i] = 0$ olarak yazılabilir. Burada, Z_i , $(T-2) \times m_l$ matrisi şu şekilde verilebilir:

$$Z_{li} = \begin{bmatrix} \Delta y_{i2} & 0 & 0 & \dots & 0 & \dots & 0 \\ 0 & \Delta y_{i2} & \Delta y_{i3} & \dots & 0 & \dots & 0 \\ \cdot & \cdot & \cdot & \dots & \cdot & \cdot & \cdot \\ 0 & 0 & 0 & \dots & \Delta y_{i2} & \dots & y_{i,T-1} \end{bmatrix}$$

3.4.8. Sistem GMM Tahmincisi

Blundell ve Bond (1998), birinci fark GMM tahmin edicilerinin zaman serileri kalıcı/sürekli olduğunda ve zaman periyotlarının sayısı az olduğunda zayıf performans gösterdiğini ifade etmektedirler. Çünkü serilerin gecikmeli düzeyleri fark eşitlikleri için sadece zayıf araçlar verebilmektedir. Birinci fark tahmincisinin bir başka zayıf noktası da, ülkelere ait spesifik etkileri ortadan kaldırırken aynı zamanda düzey değerlerdeki ülkeler-arası varyasyona ait enformasyonu da elemesidir. Arellano ve Bover (1995) ile Blundell ve Bond (1998) tarafından önerilen Sistem GMM tahmincisi ise birinci farklardaki standart moment koşulları setini, araçlar olarak gecikmeli düzeylerle, düzeylerdeki denklemden türetilen ilave moment koşulları seti ile birleştirmektedir. İlave moment koşullarının varlığı, x_{it} ile ülkelere-özgü etki η_i arasındaki korelasyona ilişkin yapılan varsayımlara dayalıdır. Blundell ve Bond (1998) takiben, x_{it} 'nin farkı ile birimlere ait etkilerin korelasyonsuz olduğu, ancak x_{it} ile η_i 'nin korelasyonlu olduğu varsayılmaktadır (Fukase, 2010: 2020). Bu ilave moment koşullarının geçerliliği standart Sargan aşırı tanımlama kısıtlamaları

testi veya birinci fark ile sistem GMM arasındaki fark Sargan veya Hausman testleri kullanılarak test edilebilmektedir (Bond, Hoeffler ve Temple, 2001, s. 9)

Blundell ve Bond (1998), birinci fark ile sistem GMM tahmincilerinin sonlu örneklem performansını karşılaştırmak üzere Monte Carlo simülasyonlarını kullanmışlardır. AR(1) modeli için, otoregresif parametrenin ilk farkı alınmış denklemlerden yalnızca zayıf bir şekilde tanımlandığı durumlarda ilave moment koşullarının kullanılmasıyla sonlu örneklem sapmasının önemli ölçüde düştüğü gözlemlenmiştir (Bond, vd., 2001: 9-10).

Sistem GMM tahmincisi, fark denklemine ait moment koşulları ile düzey denklemlerine ait moment koşullarını birleştirmektedir. Hata bileşenleri ile ilgili standart varsayımları benimseyerek, Blundell ve Bond (1998), her bir yatay kesit birimi için $m_s = (T + 1)(T - 2)/2$ doğrusal moment koşullarının geçerli olduğunu göstermektedir (Blundell, vd., 2001 ; Bond, vd., 2001):

$$(j = 2, \dots, t - 1; t = 3, \dots, T) \text{ için } E(y_{i,t-j}\Delta u_{it}) = 0 \quad (3.46)$$

$$(t = 3, \dots, T) \text{ için } E(y_{i,t-1}u_{it}) = 0 \quad (3.47)$$

Kolaylık sağlayabilmek adına moment kısıtlamaları daha kompakt bir biçimde ifade edilebilir:

$$E[f_i(a_0)] = E(Z'_{si}q_i) = 0 \quad (3.48)$$

Bu denklemde,

$$q_i = \begin{bmatrix} \Delta u_i \\ u_i \end{bmatrix} \quad (3.49)$$

Z_{si} , $m_s \times (T - 2)2$ blok köşegen matrisi,

$$Z_{si} = \begin{bmatrix} Z_{di} & 0 \\ 0 & Z_{li} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} Z_{di} & 0 & 0 & \dots & 0 \\ 0 & \Delta y_{i2} & 0 & \dots & 0 \\ 0 & 0 & \Delta y_{i3} & \dots & 0 \\ \cdot & \cdot & \cdot & \dots & 0 \\ 0 & 0 & 0 & \dots & \Delta y_{i,T-1} \end{bmatrix}$$

Yukarıdaki denklemde Z_{di} ve Z_{li} sırasıyla birinci-farkları alınmış ve düzey denklemlerindeki araçları göstermektedir.

$Z_s = (Z'_{s,1}, \dots, Z'_{s,N})$ 'nin $m_s \times (T - 2)$ matrisi, Y ise $Y_i = (\Delta y_i, y_i)$ yığılmış bir matris olsun. Burada, $\Delta y_i = (\Delta y_{i3}, \Delta y_{i4}, \dots, \Delta y_{iT})$ ve $y_i = (y_{i3}, y_{i4}, \dots, y_{iT})$. Aynı zamanda Y_{-1} de $Y_{i,-1} = (\Delta y_{i,-1}, y_{i,-1})'$ yığılmış bir matris olsun. Burada, $\Delta y_{i,-1} = (\Delta y_{i2}, \Delta y_{i3}, \dots, \Delta y_{i,T-1})$ ve $y_{i,-1} = (y_{i2}, y_{i3}, \dots, y_{i,T-1})$. Bu moment koşullarına bağlı pozitif tanımlanmış ağırlık matrisi W_n için tek-aşamalı sistem GMM tahmincisi:

$$\hat{a}_s = [Y'_{-1} Z_s W_N Z'_s Y_{-1}]^{-1} [Y'_{-1} Z_s W_N Z'_s Y] \quad (3.50)$$

İki aşamalı GMM tahmincisi de tıpkı standart GMM tahmincisinde olduğu gibi elde edilmektedir (Jung, Kwon ve Jeon, 2015, s. 59-60). İki aşamalı GMM tahmininin geçerli olup-olmadığını kontrol etmek için Hansen (1982) J testi uygulanmaktadır. Test, $(\frac{1}{NT} Z' E) S^{-1} (\frac{1}{NT} Z' E)$ formülü ile hesaplanmaktadır. Burada S , $Var[z' \varepsilon]$ nin bir tahminidir. Eğer denklem tam olarak tanımlandıysa, yani açıklayıcı değişkenler ile araçlar sayısal olarak aynı ise, $(\frac{1}{NT} Z' E)$ 'yi sıfıra eşit yapan katsayılar bulunabilmektedir. Ancak eşitlik aşırı tanımlandıysa ampirik momentler sıfırdan farklı olacaktır. Bu durumda, tüm araçların ortak geçerliliğini gösteren sıfır hipotezi altında, momentler sıfır etrafında dağılım gösterecektir. Eğer hataların sabit varyanslı olduğu düşünülüyorsa $S = \frac{1}{NT} Z' Z$ ve J değeri Sargan test istatistiğinden büyük olmaktadır. Hansen testine ait p değerinin yüksek olması GMM sonuçlarının geçerli olduğunu göstermektedir (Roodman, 2009a, s. 141-142).

Sistem GMM tahmine ait sonuçların güvenilir olup-olmadığı ile ilgili ikinci test otokoreasyon testidir. Windmeijer (2004), iki aşamalı GMM tahmincisinin tahmin edilen asimptotik standart hatasının küçük örneklem durumundan aşağıya doğru sapmalı olabileceğini göstermiştir. Dolayısıyla dinamik panel veri analizlerinde parametre tahminleri ile birlikte otokoreasyon testi de oldukça önem arz etmektedir. Birinci ve ikinci mertebeden Otokoreasyon AR(1) ve AR(2) şeklinde raporlanmaktadır. %5 önem düzeyinde birinci mertebeden Otokoreasyon testi genelde sıfır hipotezini reddetmektedir. Burada, düzeylerdeki otokoreasyonları tespit edebildiğinden ikinci mertebeden otokoreasyon testinin sonucu daha önemlidir. Eğer artıklarda ikinci mertebeden otokoreasyon yok ise GMM tahmincileri tutarlıdır (Nordin ve Nordin, 2016, s. 98).

Sistem GMM tahmincisi, araç değişkenlerin birinci farklarının sabit etkiler ile ilişkisiz olduğuna dair ilave bir varsayımda bulunarak Arellano-Bond (1991) tahmincisini daha güçlü hale getirmişlerdir. Bu yöntem sayesinde daha fazla araç değişken kullanılabilen ve verimlilik önemli ölçüde artırılabilir. Roodman (2009b) tarafından Stata programı için geliştirilmiş olan “xtabond2” komutu bu tahmin edicileri uygulamaktadır. “xtabond2” aynı zamanda aşırı tanımlama kısıtlamalarını (-araç değişkenlerin geçerliliğini) test etmektedir (Roodman, 2009b).

Roodman (2009b) sistem GMM modelinde, aşırı tanımlama kısıtlamalarının geçerliliği Sargan ve Hansen testleri kullanılarak araştırılmaktadır. Sargan testi değişen varyans ve otokorelasyon durumlarına karşı dirençli değil iken, Hansen J testi dirençli standart hatalar yoluyla (değişen varyans problemini dikkate alarak) araç değişkenlerin geçerliliğini test etmektedir. “xtabond2” komutunu içeren tahmincinin birim sayısının zaman boyutundan fazla olduğu ($N > T$) durumlarda kullanılması daha uygundur. Uygulamalı analizlerde iki aşamalı GMM yöntemi asimptotik olarak daha etkin sonuçlar vermektedir. Ancak, bu tahminde standart hatalar aşağıya doğru sapmalıdır. Bu sapma Windmeijer (2005)’in sapma düzeltmesi (robust) ile düzeltilmektedir.

3.5. Veri ve Analiz

Yazın araştırmasında gelecekteki zararları azaltmak için kullanılan kredi kayıp karşılıklarının tespitinde tanımlanmış bazı faktörler bulunmaktadır. Aktif karlılık oranı, toplam krediler, toplam aktifler (banka büyüklüğü) ve kredilerin gelişimi bunlara örnek olabilir.

Bu tez çalışmasında, kredi kayıp karşılıkları yoluyla banka kar yönetiminin test edilmesinde Borsa İstanbul (BİST)’da faaliyet gösteren özel ve kamu sermayeli on bankanın (Akbank, Denizbank, Garanti Bankası, Halkbank, ICBC, İş Bankası, QNB Finansbank, Şekerbank, Vakıfbank ve Yapı Kredi) 2009Q1-2019Q4 faaliyet dönemlerine ait finansal tablolarındaki veriler kullanılmaktadır. Bu verilere ait detaylı açıklamalar Tablo 3.1’de sunulmaktadır.

Çalışmada Kredi Kayıp Karşılıkları (KKK) bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Sorunlu Krediler (SK) ve Kredilerin Mevduatlara Oranı (KRMO) bankalardaki kredi riskini kontrol etmek, Vergi Öncesi Kâr (VOK) belirli bir

dönemde bankaların gelirlerini ya da kazançlarını ölçmek ve son olarak Toplam Varlıklar (TVAR) ise banka büyüklüğünü ölçmek için açıklayıcı değişkenler olarak kullanılmıştır. Bunların yanı sıra, sermayenin kredi kayıp karşılıkları ile ilişkisi bağlamında Sermaye Yeterlilik Oranı (SYO) ve makroekonomi değişkenleri olarak da GSYH Büyüme Oranı (BUYUME) ile Enflasyon Oranı (ENF) açıklayıcı değişkenler olarak belirlenmiştir.

Kredi kayıp karşılıkları bankacılık sektörü açısından iki neden dolayı önem taşımaktadır. Birincisi, kredi kayıp karşılıkları bankaların toplam tahakkuklar içerisinde en büyük tutara sahiptir. Diğeri ise, kredi kayıp karşılıkları bankaların beklenen kredi zararları ve kar beklentileri özelinde değerli bilgiler sunmaktadır. Dolayısıyla, kredi kayıp karşılıkları raporlanacak veya raporlanan karları yönetmek için potansiyel bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kredi kayıp karşılıklarının dönem karını arttırmasından dolayı, vergi öncesi kar değişkeninin işaretinin pozitif çıkması beklenmektedir. Tablo 3.1.'de veri setinde yer alan değişkenler ve analiz sonucu beklenen işaretleri sunulmaktadır.

Değişken	Değişkenin Kısaltması	Değişkenin Tanım	Beklenen İşaret
Kredi Kayıp Karşılıkları	KKK	Kredi kayıp karşılıklarının doğal logaritmasıdır.	+
Toplam Varlıklar	TVAR	Toplam varlıkların doğal logaritmasıdır.	+
Sorunlu Krediler	SK	Takipteki kredilerin toplam kredilere oranıdır.	+
Vergi Öncesi Kar	VOK	Vergi öncesi karın toplam varlıklara oranıdır.	+
Sermaye Yeterlilik Oranı	SYO	Bankanın öz sermayesinin, risk ağırlıklı varlıklara oranıdır.	+/-
Kredi Mevduat Oranı	KRMO	Toplam kredilerin mevduatlara oranıdır.	+
Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla	BUYUME	Reel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın büyüme oranıdır.	-
Enflasyon Oranı	ENF	Enflasyon artış oranıdır.	+

Tablo 3.1 Veri seti

Kaynak: <https://data.oecd.org/gdp/quarterly-gdp.htm>

https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/#collapse_2

BİST'de faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli bankalarda, kredi kayıp karşılıkları yoluyla kar yönetiminin test edilmesinde kullanılacak panel veri modellerinin oluşturulmasında; Abdullah (2013), Ma ve Song (2015), Fernando ve Ekanayake (2015) ve Olszak, Pipień, Kowalska ve Roszkowska (2017) çalışmalarından yararlanılmıştır. Bu kapsamda tahmin edilecek panel veri modeli şu şekilde belirlenmiştir:

$$KKK_{it} = a_{0i} + KKK_{it-1} + TV_{it} + VOK_{it} + SK_{it} + KRMO_{it} + SYO_{it} + BUYUME_t + ENF_t + \varepsilon_{it} \quad (3.51)$$

Tablo 3.2.'de değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur. Ele alınan bankalarda vergi öncesi karın toplam aktiflere oranı, sorunlu kredilerin toplam kredilere oranı, sermaye yeterlilik oranı, kredilerin toplam mevduatlara oranı 2008q1-2019q4 döneminde ortalama olarak sırasıyla; %1.13, %4.28, %15.9 ve %108.2 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde bir önceki çeyrek döneme göre ekonomik büyüme oranı ortalama %1.11, enflasyon oranı ise %2.34 şeklindedir.

Değişken	KKK	VOK	SK	SYO	KRMO	TVAR	BUYU ME	ENF
Ortalama	21.021	1.135	4.298	15.944	103.91 5	25.050	1.110	2.346
Medyan	21.288	1.033	4.113	15.535	104.83 0	25.354	1.550	2.455
Maksimum	23.223	3.458	9.866	30.810	264.03 9	27.684	5.800	6.610
Minimum	16.911	-2.853	0.126	11.460	51.670	21.392	-5.100	-0.300
Std. Dev.	1.304	0.749	1.777	2.207	18.876	1.316	2.063	1.580
Çarpıklık	-1.018	0.183	0.410	1.338	2.011	-0.927	-1.058	0.681
Basıklık	3.502	4.584	2.548	7.252	16.711	3.216	4.428	3.350
Jarque-Bera	87.897	52.831	17.544	504.84 4	4083.3 53	69.729	130.30 1	39.590
Olasılık	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Toplam	10090. 02	545.03	2063.1 3	7652.9 6	49879. 16	12024. 04	533.00	1126.2
Hata terimleri toplamı	814.11 6	268.73	1512.2 3	2333.3 7	170675 .8	829.45 4	2037.6 48	1195.7
Maksimum	480	480	480	480	480	480	48	48

Tablo 3.2 Tanımlayıcı istatistikler

Tablo 3.3.'te değişkenler arasındaki ikili korelasyonlar bulunmaktadır. Kredi kayıp karşılıkları ile vergi öncesi kar (0.20), aktif büyüklüğü (0.93) ve enflasyon oranı (0.14) arasında anlamlı ve pozitif, sermaye yeterlilik oranı (-0.11) ve kredi mevduat oranı (-0.15) arasında ise istatistiksel olarak anlamlı ve negatif ilişkiler söz konusudur.

Değişken	KKK	VOK	SK	SYO	KRMO	TVAR	BUYUME	ENF
KKK	1.000							

VOK	0.206	1.000						
	4.612	-----						
	0.000	-----						
SKTK	-0.024	-0.118	1.000					
	-0.523	-2.604	-----					
	0.602	0.010	-----					
SYO	-0.114	0.212	0.114	1.000				
	-2.502	4.751	2.516	-----				
	0.013	0.000	0.012	-----				
KRMO	-0.147	-0.319	-0.198	-0.118	1.000			
	-3.250	-7.349	-4.416	-2.603	-----			
	0.001	0.000	0.000	0.010	-----			
TVAR	0.934	0.220	-0.310	-0.083	-0.097	1.000		
	57.321	4.921	-7.122	-1.823	-2.132	-----		
	0.000	0.000	0.000	0.069	0.034	-----		
BUYUME	0.035	0.023	-0.007	0.038	0.044	0.020	1.000	
	0.755	0.511	-0.152	0.833	0.966	0.429	-----	
	0.451	0.610	0.879	0.405	0.335	0.668	-----	
ENF	0.138	0.006	0.023	0.090	0.074	0.152	-0.202	1.000
	3.051	0.133	0.509	1.972	1.614	3.370	-4.507	-----
	0.002	0.895	0.611	0.049	0.107	0.001	0.000	-----

Tablo 3.3 Korelasyon tablosu

Panel veri analizinde değişkenlerin durağan olup olmadıkları birinci nesil testler (örneğin; Levin, Lin ve Chu, 2003, Maddala ve Wu ve Im-Pesaran ve Shin, 2003) ve ikinci nesil birim kök testleri (örneğin; Bai ve Ng, 2004, Breitung ve Das, 2005 ve Pesaran, 2007) kullanılarak araştırılabilmektedir. İkinci nesil birim kök testlerinin birinci nesil birim kök testlerinden farkı ise, yatay kesit bağımlılığını dikkate almasıdır. Bu nedenle, değişkenlerin durağan olup olmadıklarını sınımadan önce paneli oluşturan birim arasında yatay kesit bağımlılığının araştırılması gerekmektedir. Panel birimleri arasındaki ekonomik ve finansal ilişkiler olması, bu birimler arasında yatay kesitsel bağımlılık olmasına neden olmaktadır. Yatay kesit bağımlılığı; Breush-Pagan LM, Pesaran Ölçeklendirilmiş LM, Sapması Düzeltmiş ve Ölçeklendirilmiş LM ve Pesaran CD testleri kullanılarak incelenmiş ve bulgular

Tablo 3.4'te verilmektedir. Yatay kesit bağımlılık testlerinin tamamına göre, tüm değişkenler için H_0 hipotezi reddedilebilmektedir. Dolayısıyla, değişkenlerin tamamında birimler arasında yatay kesit bağımlılığı söz konusudur.

Değişken	Breusch-Pagan LM		Pesaran scaled LM		Bias-corrected scaled LM		Pesaran CD	
	İst	Olasılık	İst	Olasılık	İst	Olasılık	İst	Olasılık
KKK	1515.14 8	0.00	154.967 3	0.00	154.860 9	0.00	38.0208 8	0.00
VOK	1060.26 4	0.00	107.018 2	0.00	106.911 8	0.00	31.4844	0.00
SK	665.561 3	0.00	65.4129	0.00	65.3065 2	0.00	21.2888 6	0.00
KRMO	969.190 6	0.00	97.4182 4	0.00	97.3118 6	0.00	17.9948 6	0.00
SYO	452.299	0.00	42.9330 9	0.00	42.8267	0.00	18.5403 8	0.00
TVAR	1911.21 1	0.00	196.715 9	0.00	196.609 5	0.00	43.5520 6	0.00

H_0 hipotezi: Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

Tablo 3.4 Yatay kesit bağımlılığı

Birimler arasında yatay-kesit bağımlılığının olması sebebiyle, Pesaran (2007) tarafından geliştirilmiş ikinci nesil birim kök testlerinden Yatay Kesitsel Bağımlı Genişletilmiş Dickey Fuller (CADF) testi kullanılarak araştırılmıştır.

Tablo 3.5.'de KKK değişkeni için CADF testi bulguları yer almaktadır. Panel geneli için sabitli durumda CIPS istatistik değeri (-2.183) %10 kritik değerden (-2.07) büyük olduğu için birim kök olmadığı, buna karşın sabitli-trendli durumda ise CIPS istatistik değeri (-2.214) kritik değerlerden büyük olduğundan birim kök olduğu söylenebilir. KKK değişkeninin birinci farkı alındığında ise hem sabitli hem de sabitli-trendli durumlarda panel genelinde durağan hale geldiği görülmüştür. Birimler açısından, düzey değerler itibarıyla sabitli durumda; Denizbank, QNB Finansbank, Şekerbank ve Yapı Kredi bankasına ait KKK değişkeni hem sabitli hem de sabitli-trendli durumda, Garanti Bankası'na ait KKK değişkeni ise sadece sabitli durumda durağandır. Değişkenin birinci farkları alındığında ise Akbank, Halkbank, ICBC, İş Bankası ve Vakıfbank hem sabitli hem de sabitli trendli durumlarda durağan hale gelmiştir.

Bankalar	Düzyey				Birinci Farklar			
	Sabitli		Sabitli-Trendli		Sabitli		Sabitli-Trendli	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Akbank	1	-1.977	1	-1.494	1	-4.342***	1	-4.386***
Denizbank	1	-2.978***	1	-3.449***	1	-4.612***	1	-4.554***
Garanti Bankası	1	-2.529***	1	-2.617	3	-0.543	3	-1.221
Halkbank	2	-0.567	2	-0.623	2	-2.556***	2	-3.925***
ICBC	1	-1.306	1	-1.444	1	-5.160***	1	-5.656***
Türkiye İş Bankası	1	-0.517	2	-0.159	1	-3.242***	1	-3.869***
QNB Finansbank	1	-3.944***	1	-3.91***	1	-5.642***	1	-5.989***
Şekerbank	1	-3.147***	1	-3.147***	1	-5.075***	1	-5.028
Vakıfbank	2	-0.625	2	-1.01	1	-4.232***	1	-4.415***
Yapı Kredi	1	-4.236***	1	-4.284***	1	-5.882***	1	-5.834***
PANEL	CIPS-stat = -2.183*		CIPS-stat = -2.214		CIPS-stat = -4.129***		CIPS-stat = -4.488***	
Kritik Değerler	%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71		%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71	

Tablo 3.5 KKK değişkeni CADF testi bulguları

Tablo 3.6’da yer alan VOK değişkeni CADF testi bulgularından da görülebileceği gibi, panel genelinde hem sabitli hem de sabitli trendli durumlarda CIPS istatistiği kritik değerlerden büyüktür. Bu nedenle, panel genelinde VOK değişkeni düzeyinde durağandır. Birimlere göre bakıldığında ise, düzey değerlerinde sabitli durumda sadece QNB Finansbank, Şekerbank ve Yapı Kredi bankalarına ait VOK değişkeni durağan çıkmamış iken, sabitli trendli durumda ise sadece Akbank, QNB Finansbank, Şekerbank ve Yapı Kredi bankalarına ait VOK değişkeni durağan çıkmamıştır. Durağan çıkmayan bankalara ait VOK değişkeni birinci farkları alındığında durağan hale gelmiştir.

Bankalar	Düzye				Birinci Farklar			
	Sabitli		Sabitli-Trendli		Sabitli		Sabitli-Trendli	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Akbank	1	-2.232**	1	-2.286	1	-5.231***	1	-5.557***
Denizbank	1	-4.068***	1	-4.024***	4	-3.583***	4	-3.52***
Garanti Bankası	1	-3.550***	1	-4.398***	1	-6.484***	1	-6.398***
Halkbank	1	-4.264***	1	-4.562***	1	-8.616***	1	-8.814***
ICBC	1	-3.041***	1	-2.997**	1	-6.364***	1	-6.282***
Türkiye İş Bankası	1	-3.860***	1	-3.79***	1	-6.794***	1	-6.852***
QNB Finansbank	1	-1.359	1	-1.556	1	-5.008***	1	-5.449***
Şekerbank	1	0.662	1	0.313	1	-2.285**	1	-2.428
Vakıfbank	1	-4.159***	1	-4.315***	1	-5.531***	1	-5.444***
Yapı Kredi	1	-1.553	1	-1.843	1	-6.382***	1	-6.657***
PANEL	CIPS-stat= -2.742***		CIPS-stat= -2.946**		CIPS-stat= -5.628***		CIPS-stat= -5.74***	
Kritik Değerler	%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71		%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71	

Tablo 3.6 VOK değişkeni CADF testi bulguları

SK değişkenine ait CADF testi bulgularının yer aldığı Tablo 3.7’de takip edilebileceği gibi, SK değişkeninin panel geneli için hem sabitli hem de sabitli-trendli durumlarda durağan değildir, ancak birinci farkları alındığında durağan hale gelmektedir. Bankalar açısından sabitli durumda; QNB Finansbank, Şekerbank ve Yapı Kredi bankalarına sabitli-trendli durumda ise Denizbank, Şekerbank ve Yapı Kredi bankalarına ait SK değerleri düzeyinde durağan, diğer bankalara ait değerler ise birinci farklarda durağandır.

Bankalar	Düzyey				Birinci Farklar			
	Sabitli		Sabitli-Trendli		Sabitli		Sabitli-Trendli	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Akbank	1	0.306	1	-0.859	1	-4.740***	1	-5.197***
Denizbank	1	-1.061	1	-4.921***	1	-6.023***	1	-5.967***
Garanti Bankası	1	0.540	2	-1.379	1	-5.431***	1	-6.529***
Halkbank	1	-1.864	1	-1.674	1	-5.197***	1	-5.417***
ICBC	1	-0.039	1	-1.641	1	-4.508***	1	-5.209***
Türkiye İş Bankası	2	-1.449	2	0.186	1	-4.089***	1	-5.262***
QNB Fin.	1	-2.868***	1	-2.297	1	-6.035***	1	-6.335***
Şekerbank	1	-4.950***	1	-4.719***	1	-5.565***	1	-5.527***
Vakıfbank	3	-2.069	3	-2.429	1	-4.895***	1	-4.85***
Yapı Kredi	3	-2.516***	3	-3.519***	3	-4.113***	3	-4.317***
PANEL	CIPS-stat= -1.597		CIPS-stat= -2.325		CIPS-stat= -5.060***		CIPS-stat= -5.461***	
Kritik Değerler	%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71		%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71	

Tablo 3.7 SK değişkeni CADF testi bulguları

SYO değişkeni sabitli ve sabitli trendli durumlarda panel geneli için düzeyinde durağandır. Sabitli durumda; Akbank, Garanti Bankası, ICBC, Türkiye İş Bankası, Şekerbank ve Yapı Kredi bankasına, sabitli trendli durumda ise Garanti Bankası, ICBC, Türkiye İş Bankası, QNB Finansbank, Şekerbank ve Vakıfbank bankasına ait SYO değişkeni düzeyinde durağan iken, diğer bankalarda ise birinci farklarda durağandır.

Bankalar	Düzy				Birinci Farklar			
	Sabitli		Sabitli-Trendli		Sabitli		Sabitli-Trendli	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Akbank	1	-2.485***	1	-1.644	1	-3.761***	1	-4.113***
Denizbank	1	-0.776	1	-0.13	1	-4.490***	1	-4.414***
Garanti Bankası	1	-3.095***	1	-3.061***	1	-4.563***	1	-4.465***
Halkbank	1	-1.966	2	-2.707	1	-5.134***	1	-5.039***
ICBC	1	-3.783***	1	-3.701***	1	-5.060***	1	-5.02***
Türkiye İş Bankası	1	-4.322***	1	-4.352***	1	-4.403***	1	-4.468***
QNB Finansbank	1	-1.986	1	-2.784*	1	-4.441***	1	-4.805***
Şekerbank	1	-2.553***	1	-2.87**	1	-4.914***	1	-4.873***
Vakıfbank	1	-1.202	1	-4.027***	1	-4.918***	1	-4.898***
Yapı Kredi	2	-2.298**	2	-2.05	1	-5.265***	1	-5.347***
PANEL	CIPS-stat = -2.447***		CIPS-stat = -2.733*		CIPS-stat = -4.695***		CIPS-stat = -4.744***	
Kritik Değerler	%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71		%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71	

Tablo 3.8 SYO değişkeni CADF testi bulguları

KRMO değişkenine ait CADF bulguları Tablo 3.9’da sunulmaktadır. Sabitli durumda panel CIPS istatistik değeri %10 kritik değerin üzerinde yer aldığından KRMO değişkeni düzeyinde durağan, sabitli trendli durumda panel CIPS istatistik değeri kritik değerlerden küçük olduğundan düzeyinde durağan değildir. KRMO değişkeninin birinci farkları alındığında ise sabitli ve sabitli-trendli durumlarda durağan hale gelmektedir. Düzey değerleri itibariyle; Denizbank, Halkbank ve Yapı Kredi bankasına ait KRMO değişkeni sabitli durumda, QNB Finansbank ise hem sabitli hem de sabitli trendli durumda durağandır. Bankalara ait durağan olmayan bu değerler birinci farklarda durağan duruma gelmiştir.

Bankalar	DÜZEY				BİRİNCİ FARKLAR			
	Sabitli		Sabitli-Trendli		Sabitli		Sabitli-Trendli	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Akbank	1	-1.099	1	-1.274	1	-3.872***	1	-3.841***
Denizbank	1	-2.168*	1	-2.316	1	-6.124***	1	-6.624***
Garanti Bankası	1	-1.510	1	-2.129	1	-4.335***	1	-4.196***
Halkbank	1	-2.148*	1	-2.005	1	-5.417***	1	-5.716***
ICBC	1	-1.219	1	-0.839	1	-4.273***	1	-4.287***
Türkiye İş Bankası	1	-1.358	1	-0.049	1	-3.099***	1	-3.28***
QNB Finansbank	1	-2.401**	1	-2.803*	1	-6.787***	1	-6.729***
Şekerbank	1	-1.594	1	-1.732	1	-5.723***	1	-5.801***
Vakıfbank	1	-1.634	1	-1.907	1	-3.515***	1	-3.528***
Yapı Kredi	1	-6.161***	1	-5.099***	1	-8.429***	1	-8.992***
PANEL	CIPS-stat= -2.129*		CIPS-stat= -2.015		CIPS-stat= -5.158***		CIPS-stat= -5.299***	
Kritik Değerler	%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71		%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71	

Tablo 3.9 KRMO değişkeni CADF testi bulguları

TVAR değişkenine ait CADF testi bulgularının verildiği Tablo 3.10'da görülebileceği üzere, TVAR değişkeni panel genelinde sadece sabitli durumda durağandır. Değişken, birinci farkları alındığında hem sabitli hem de sabitli-trendli durumlarda durağan hale dönüşmüştür. Düzey değerleri açısından sabitli durumda; Akbank, Denizbank ve Şekerbank dışındaki bankalarda TVAR değişkeni durağandır. Sabitli-trendli durumda ise sadece Garanti Bankası ve Türkiye İş Bankası'na ait TVAR değişkeni durağandır. Bankalara ait durağan olmayan bu değerler birinci farklarda durağan hale gelmiştir.

Bankalar	DÜZEY				BİRİNCİ FARKLAR			
	Sabitli		Sabitli-Trendli		Sabitli		Sabitli-Trendli	
	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat	Lags	CADF-stat
Akbank	1	-0.792	1	-1.014	1	-7.610***	1	-8.192***
Denizbank	1	-0.078	1	-0.787	1	-5.057***	1	-5.316***
Garanti Bankası	1	-3.643***	1	-3.647***	1	-5.539***	1	-5.487***
Halkbank	1	-2.463***	1	-2.532	1	-6.638***	1	-6.658***
ICBC	2	-2.785***	2	-2.141	2	-2.985***	2	-3.341***
Türkiye İş Bankası	1	-2.271**	1	-3.381***	1	-5.946***	1	-6.131***
QNB Finansbank	1	-2.109*	1	-2.181	1	-5.011***	1	-4.943***
Şekerbank	1	-1.687	1	-1.737	1	-4.319***	1	-4.642***
Vakıfbank	1	-2.205**	1	-2.146	1	-5.953***	1	-5.958***
Yapı Kredi	1	-2.473***	2	-2.661	1	-4.777***	1	-4.716***
PANEL	CIPS-stat= -2.051***		CIPS-stat= -2.223		CIPS-stat= -5.384***		CIPS-stat= -5.538***	
Kritik Değerler	%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71		%1= -2.41 %5= -2.19 %10= -2.07		%1= -3.15 %5= -2.86 %10= -2.71	

Tablo 3.10 TVAR değişkeni CADF testi bulguları

Çalışmada kredi kayıp karşılıkları yoluyla bankalarda kar yönetimini test ederken ayrıca makroekonomi değişkenleri olan ekonomik büyüme oranı (BUYUME) ile enflasyon oranı (ENF) değişkenlerinden de yararlanılmıştır. Bu değişkenler yatay kesitsel olarak değişmeyen, yani her bir banka için ilgili dönemde aynı değeri alan değişkenlerdir. Bu değişkenlerin birim kök içerip içermediklerini test etmek üzere Genelleştirilmiş Dickey Fuller (ADF) ile Phillips-Perron (PP) testleri kullanılmıştır. Tablo 3.11’de yer alan sonuçlara göre hem sabitli hem de sabitli trendli durumlarda BUYUME ve ENF değişkenleri düzeylerinde durağandır.

Test	ADF		PP	
	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitli	Sabitli-Trendli
BUYUME	-6.057024***	-6.049745***	-6.292269***	-6.310311***
ENF	-6.026481***	-6.683869***	-6.018742***	-6.792186***

Tablo 3.11 Yatay kesitsel olarak değişmeyen değişkenler için birim kök analizi

Borsa İstanbul’da faaliyet gösteren bankaların kredi kayıp karşılıkları yoluyla kar yönetimi uygulamaları öncelikle; HEKK, SEM ve REM kullanılarak test edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3.12’de sunulmaktadır. Bu tahminlerden hangisinin

daha etkin sonuçlar ürettiğini tespit edebilmek amacıyla F ve Hausman testleri yapılmıştır. F istatistik değerinin istatistiksel olarak anlamlı olması sabit etkilerin olduğunu göstermektedir. Breush-Pagan LM test istatistik değeri anlamsız olduğundan rassal etkilerin olmadığı görülmüştür. Bu nedenle SEM'in daha tutarlı sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Tahminciler	(HEKK)	(SEM)	(REM)
Değişkenler	KKK	KKK	KKK
L.KKK	0.807*** (0.0220)	0.752*** (0.0255)	0.807*** (0.0220)
VOK	0.0175* (0.00957)	0.00303 (0.0108)	0.0175* (0.00957)
SK	0.0563*** (0.00613)	0.0733*** (0.00747)	0.0563*** (0.00613)
KRMO	0.000235 (0.000380)	0.000790 (0.000509)	0.000235 (0.000380)
SYO	-0.00905*** (0.00318)	-0.0113*** (0.00420)	-0.00905*** (0.00318)
TVAR	0.201*** (0.0227)	0.213*** (0.0258)	0.201*** (0.0227)
BUYUME	-0.00698** (0.00328)	-0.00381 (0.00332)	-0.00698** (0.00328)
ENF	-0.00152 (0.00428)	0.00335 (0.00448)	-0.00152 (0.00428)
CONSTANT	-1.077*** (0.194)	-0.313 (0.333)	-1.077*** (0.194)
F testi (9,452)		2.84***	
Hausman testi			25.7***
BP-LM testi			0.00
Gözlem	470	470	470
R ²	0.989	0.953	
Birim sayısı		10	10

Tablo 3.12 HEKK, SEM ve REM bulguları

Not: Parantez içindeki katsayılar standart hataları göstermektedir, *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

SEM'e ait bulguların güvenilirliği için değişen varyans ve otokorelasyon testlerinin yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda öncelikle SEM bulgularında otokorelasyon olup olmadığı; Baltagi-Wu ve Değiştirilmiş Bhargava vd., DW testleri yardımıyla test edilmiştir. Her iki testin sonucu 2'nin altında olduğundan tahmin edilen modelde otokorelasyon sorunu olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla değişen varyans sorunu olup olmadığını sınamak üzere değiştirilmiş Wald testi yapılmış ve testin sonucuna göre (3225.11) modelde hata terimi varyansının gözlemden gözleme değiştiği görülmektedir.

Baltagi-Wu testi= 1.8359676 Değiştirilmiş Bhargava vd., DW testi = 1.8701026
Değiştirilmiş Wald Testi= chi2 (10) = 3225.11 ; olasılık = 0.0000

Tablo 3.13 Temel varsayımlardan sapmalar testi

SEM’de hem otokorelasyon hem de değişen varyans sorunlarının olması bu sorunları dikkate alarak dirençli standart hatalar kullanan AFR ile DK tahmincisinin kullanımını gerekli kılmaktadır. Tablo 3.14’te yer alan AFR ve DK tahmincilerine göre, kredi kayıp karşılıkları üzerinde, kendi gecikmeli değeri, sorunlu krediler ve aktif büyüklüğü değişkeni istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı, sermaye yeterlilik oranı ise negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Buna karşın kredi kayıp karşılıkları üzerinde; vergi öncesi kar, kredi mevduat oranı, büyüme oranı ve enflasyon oranı değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.

Tahminciler	(AFR)	(DK)
Değişkenler	KKK	KKK
L.KKK	0.752*** (0.0171)	0.752*** (0.0363)
VOK	0.00303 (0.0146)	0.00303 (0.0105)
SK	0.0733*** (0.00971)	0.0733*** (0.0128)
KRMO	0.000790 (0.000549)	0.000790 (0.000559)
SYO	-0.0113** (0.00498)	-0.0113*** (0.00345)
TVAR	0.213*** (0.0262)	0.213*** (0.0367)
BUYUME	-0.00381 (0.00209)	-0.00381 (0.00328)
ENF	0.00335 (0.00471)	0.00335 (0.00525)
CONSTANT	-0.313 (0.492)	-0.313 (0.507)
Gözlem	470	470
R ²	0.953	
Birim sayısı	10	
Grup sayısı		10

Not: Parantez içindeki katsayılar dirençli standart hataları göstermektedir, *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tablo 3.14 AFR ve DK tahmincilerine ait bulgular

Borsa İstanbul’da faaliyet gösteren bankaların kredi kayıp karşılıkları yoluyla kar yönetimi uygulamaları öncelikle; Roodman tarafından geliştirilen ve xtabond2 komutu ile çalıştırılan tek aşamalı Sistem GMM tahmincisi kullanılarak test edilmiş

ve bu tahmincinin sonuçları Tablo 3.15'te verilmiştir. (2) numaralı modelin (1) numaralı modelden farkı dirençli standart hataların kullanılmasıdır. (1) numaralı modelde birinci mertebeden otokorelasyon var iken ikinci mertebeden otokorelasyon olmadığı, buna karşın Sargan testi istatistik değerinin (Sargan =492.2) işaret ettiği üzere kullanılan araç değişkenlerin geçerli olmadığı görülmüştür. (2) numaralı modelde yer alan tek aşamalı ve dirençli standart hatalar kullanılarak elde edilen tahmin sonuçlarına göre, ikinci mertebeden otokorelasyon olmadığı (AR2 = -0.67) ve açıklayıcı değişkenlerin birlikte bağımlı değişkeni açıklamada anlamlı oldukları (Wald = 45428.1) tespit edilmiştir. Tek aşamalı ve dirençli standart hatalar kullanıldığı için, araç değişkenlerin geçerliliğinin test edilmesinde Sargan testine göre daha dirençli olan Hansen testinin bulguları dikkate alınmış ve bu testin değeri (0.94) istatistiksel olarak anlamlı olmadığından kullanılan araç değişkenlerin geçerli olduğu görülmüştür.

Tahminciler	(1)	(2)
Değişkenler	KKK	KKK
L.KKK	0.708*** (0.0255)	0.708*** (0.0358)
VOK	0.0248*** (0.00923)	0.0248** (0.0113)
SK	0.0746*** (0.00634)	0.0746*** (0.00996)
KRMO	0.000279 (0.000371)	0.000279 (0.000406)
SYO	-0.0126*** (0.00316)	-0.0126*** (0.00435)
TVAR	0.297*** (0.0258)	0.297*** (0.0455)
BUYUME	-0.00487 (0.00307)	-0.00487* (0.00274)
ENF	-0.00235 (0.00398)	-0.00235 (0.00536)
CONSTANT	-1.444*** (0.191)	-1.444*** (0.511)
AR(1)	-7.43***	-1.62
AR(2)	-1.18	-0.67
Sargan testi	492.2***	
Hansen testi		0.94
Wald testi	44695.71***	45428.10***
Araç Değişken Sayısı	189	189
Gözlem	470	470
Birim Sayısı	10	10

Not: 1 numaralı tahminde parantez içindeki katsayılar standart, 2 numaralı tahminde parantez içindeki katsayılar ise dirençli standart hataları göstermektedir. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tablo 3.15 Sistem GMM bulguları

(2) numaralı modelin sonuçlarına göre kredi kayıp karşılıkları üzerinde; kendi gecikmeli değeri, vergi öncesi kar, sorunlu krediler ve aktif büyüklüğü istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif, sermaye yeterlilik oranı ve büyüme oranı ise istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkiye sahiptir. Kredi kayıp karşılıklarının gecikmeli değeri, vergi öncesi kar, sorunlu krediler, aktif büyüklüğü ve sermaye yeterlilik oranı ile ilgili Sistem GMM bulguları FE tahmincisinden elde edilen bulgular ile büyük oranda örtüşmektedir.

Değişkenler / Tahminciler		AFR	DK	Sistem GMM	Benzer Bulgular
Kredi Kayıp Karşılıklarının Gecikmesi	LLP _{it-1}	Pozitif	Pozitif	Pozitif	Dechow vd., 2012
Vergi Öncesi Kar	VOK	Anlamsız	Anlamsız	Pozitif	Frait ve Komarkova, 2013
Toplam Varlıklar	TVAR	Pozitif	Pozitif	Pozitif	Taktak vd., 2010
Sorunlu Krediler	SK	Pozitif	Pozitif	Pozitif	Beaver ve Engel, 1996
Sermaye Yeterlilik Oranı	SYO	Negatif	Negatif	Negatif	Packer ve Zhu, 2012
Kredi Mevduat Oranı	KRMO	Anlamsız	Anlamsız	Anlamsız	-
Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla	BUYUME	Anlamsız	Anlamsız	Negatif	Ozili ve Arun, 2018
Enflasyon Oranı	ENF	Anlamsız	Anlamsız	Anlamsız	Curcio ve Hasan, 2015

Tablo 3.16 Bulguların özeti

Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) tarafından geliştirilen Panel Fisher nedensellik testinde, $k_i + dmax_i$ kullanılan düzey VAR (Vektör otoregresyon) modeli şu şekilde gösterilebilir:

$$x_{i,t} = \mu_i^x + \sum_{j=1}^{k_i+dmax_i} A_{11,ij}x_{i,t-j} + \sum_{j=1}^{k_i+dmax_i} A_{12,ij}y_{i,t-j} + u_{i,t}^x \quad (3.46)$$

$$y_{i,t} = \mu_i^y + \sum_{j=1}^{k_i+dmax_i} A_{21,ij}x_{i,t-j} + \sum_{j=1}^{k_i+dmax_i} A_{22,ij}y_{i,t-j} + u_{i,t}^y \quad (3.47)$$

Denklemlerde $dmax_i$, her bir yatay-kesit birimi için maksimum entegrasyon derecesini temsil etmektedir. Tahmin sonuçlarına göre k_i gecikme düzeyi için değiştirilmiş Wald testi yapılmaktadır (Emirmahmutoğlu ve Köse, 2011, s. 872).

Emirmahmutoglu ve Kose (2011) Panel Granger nedensellik testinde öncelikle standart bir VAR modeli tahmini yapılarak uygun gecikme uzunluğu (p) belirlenmekte, ardından serilerin maksimum eşbütünleşme dereceleri (dmax) Fisher Augmented Dickey Fuller (ADF) testi kullanılarak tespit edilmektedir. Gecikme uzunluğuna maksimum bütünleşme seviyesi eklenerek (p+dmax) değişkenler arasındaki nedenselliğin yönü hem panel geneli hem de birimler için tespit edilmektedir. Bu doğrultuda öncelikle serilerin maksimum eşbütünleşme dereceleri belirlenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 3.17.'de sunulmuştur. Buna göre; X₁, X₂, X₃, X₈ ve X₉ bankaları için maksimum eşbütünleşme derecesi 2; X₄, X₆, X₇ ve X₁₀ için 1 ve X₅ için 0 olarak belirlenmiştir.

Değişken	KKK			VOK			
	Banka	Düzye	Birinci Fark	İkinci Fark	Düzye	Birinci Fark	İkinci Fark
X ₁ Bankası	0.9717	0.0000	-	0.301	0.1626	0.0001	2
X ₂ Bankası	0.8769	0.0001	-	0.1495	0.1149	0.0001	2
X ₃ Bankası	0.2997	0.3567	0.0000	0.0111	-	-	2
X ₄ Bankası	1.000	0.0002	-	0.9639	0.0007	-	1
X ₅ Bankası	0.0363	-	-	0.0194	-	-	0
X ₆ Bankası	0.9991	0.0003	-	0.7864	0.0000	-	1
X ₇ Bankası	0.163	0.0000	-	0.5189	0.0275	-	1
X ₈ Bankası	0.8297	0.0000	-	0.9975	0.8991	0.0000	2
X ₉ Bankası	0.9962	0.0062	-	0.6908	0.2815	0.0001	2
X ₁₀ Bankası	0.9519	0.0000	-	0.6457	0.0566	-	1

Tablo 3.17 Fisher ADF birim kök testi (Sabitli)

Maksimum eşbütünleşme dereceleri belirlendikten sonra, bu eşbütünleşme dereceleri kullanılarak vergi öncesi kar ile kredi kayıp karşılıkları arasındaki nedenselliğin yönü tayin edilmiştir. Öncelikle vergi öncesi kardan kredi kayıp karşılıklarına doğru bir nedenselliğin olup olmadığı araştırılmış ve bulgular Tablo 3.18'de verilmiştir. Panel test istatistik değeri (50.6) kritik değerlerden büyük olduğundan H₀ hipotezi reddedilmiş ve panel geneli için vergi öncesi kardan kredi kayıp karşılıklarına doğru bir nedensellik olduğu belirlenmiştir. Bulgular bankalar özelinde değerlendirildiğinde ise X₃, X₄, X₆, X₈, X₉ ve X₁₀ bankalarında vergi öncesi

kardan kredi kayıp karşılıklarına doğru bir nedensellik söz konusu olduğu görülmektedir.

BANKA	GECİKME UZUNLUĞU	WALD İSTATİSTİĞİ	OLASILIK
X ₁ Bankası	4	$W_i = 1.658$	$P_i = 0.798$
X ₂ Bankası	1	$W_i = 0.469$	$P_i = 0.493$
X ₃ Bankası	1	$W_i = 4.305$	$P_i = 0.038$
X ₄ Bankası	4	$W_i = 14.262$	$P_i = 0.007$
X ₅ Bankası	1	$W_i = 0.626$	$P_i = 0.429$
X ₆ Bankası	4	$W_i = 13.832$	$P_i = 0.008$
X ₇ Bankası	4	$W_i = 1.953$	$P_i = 0.744$
X ₈ Bankası	1	$W_i = 5.999$	$P_i = 0.014$
X ₉ Bankası	4	$W_i = 8.117$	$P_i = 0.087$
X ₁₀ Bankası	4	$W_i = 10.445$	$P_i = 0.034$
PANEL			
Panel test istatistiği = 50.609	CV_1	CV_5	CV_10
	40.314	34.861	32.733
Ho hipotezi: VOK'tan KKK'ya doğru bir nedensellik yoktur.			

Tablo 3.18 Emirmahmutoglu ve Köse (2011) nedensellik testi: Nedensellik VOK'tan KKK'ya doğru

Tablo 3.19'da kredi kayıp karşılıklarından vergi öncesi kara doğru Emirmahmutoglu ve Köse (2011) Panel Granger nedenselliğinin sonuçları yer almaktadır. Sonuçlara göre, panel geneli test istatistiği (12.899) kritik değerlerden küçüktür. Bu nedenle, kredi kayıp karşılıklarından vergi öncesi kara doğru bir Panel Fisher nedenselliği yoktur. Bankalar ele alındığında da benzer sonuçların çıktığı görülmüştür. Buna göre, ele alınan bankaların tamamında kredi kayıp karşılıklarından vergi öncesi kara doğru bir nedensellik söz konusu değildir.

BANKA	GEÇİKME UZUNLUĞU	WALD İSTATİSTİĞİ	OLASILIK
X ₁ Bankası	4	$W_i = 4.270$	$P_i = 0.371$
X ₂ Bankası	1	$W_i = 0.040$	$P_i = 0.842$
X ₃ Bankası	1	$W_i = 0.576$	$P_i = 0.448$
X ₄ Bankası	4	$W_i = 3.394$	$P_i = 0.494$
X ₅ Bankası	1	$W_i = 1.513$	$P_i = 0.219$
X ₆ Bankası	4	$W_i = 1.162$	$P_i = 0.884$
X ₇ Bankası	4	$W_i = 1.132$	$P_i = 0.889$
X ₈ Bankası	1	$W_i = 0.192$	$P_i = 0.661$
X ₉ Bankası	4	$W_i = 1.308$	$P_i = 0.860$
X ₁₀ Bankası	4	$W_i = 5.565$	$P_i = 0.234$
PANEL			
Panel test istatistiği = 12.899	CV_1	CV_5	CV_10
	36.758	34.789	31.867
H ₀ hipotezi: KKK'dan VOK'a doğru bir nedensellik yoktur.			

Tablo 3.19 Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) nedensellik testi: Nedensellik KKK'dan VOK'a doğru

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Finansal tablolar, işletmeler ve yatırımcılar arasındaki bilgi akışını ve iletişimi sağlayan en önemli araçlardır. Finansal tabloların kalitesi ve doğruluğu, yatırımcıların ve ekonomideki diğer aktörlerin değerlendirmelerini ve karar verme süreçlerini büyük ölçüde etkiler. Ancak, bazen finansal tablolar yöneticilerin veya şirketlerin kendi çıkarlarını gözeterek şekilde hazırlanabilmektedir. Ne yazık ki bu raporların manipüle edilmesi hem reel sektöre hem de finans sektörüne ve nihayetinde yatırımcılara zarar vermektedir. Muhasebeleştirme sürecinde Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları ve hatta yasal düzenlemeler şirket yöneticilerine birtakım esneklikler sunmaktadır. Muhasebe bilgi kalitesinin yüksek olması işletme performansının doğru ve gerçeğe uygun bir şekilde raporlandığını göstermektedir. Ancak yöneticilerin takdirlerine bırakılan bazı esneklikler kimi zaman kişisel çıkarları kimi zaman şirket sahipleri çıkarları kimi zamansa işletme paydaşları lehine olacak şekilde amacına uygun bir şekilde kullanılmamaktadır. Dolayısıyla finansal tablolarda sunulan muhasebe verileri gerçeğe uygun olmayan bir şekilde raporlanmaktadır. Muhasebe literatüründe bu olaylar bütününe muhasebe manipülasyonları ve bir alt boyutu olan kar yönetimi ve uygulamaları olarak adlandırılmaktadır.

Kar yönetimi, üst düzey yöneticilerin takdir yetkilerini kullanarak muhasebe ilkeleri ve standartları çerçevesinde kalarak dönem karını ve ilişkili kalemleri çoğu zaman beklenen kara ulaşmak amacıyla muhasebe tutarlarının manipüle edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, karın yönetilmesi muhasebe yöntemleri ve politikaları aracılığıyla muhasebe rakamlarının etkilenemesinin yanı sıra şirketin olağan faaliyet sürecini de etkileyecek kararlar sonucunda gerçekleşebilir. Bu noktadan hareketle çalışmanın temel amacı, ekonomide önemli bir rolü bulunan bankacılık sektöründe kar yönetimi uygulamalarının varlığını tespit etmek olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, 2009-2019 yılları arasında BİST işlem gören on ticari bankanın çeyrek dönemlik finansal durum ve gelir tablolarındaki toplam aktifler, toplam krediler ve alacaklar, takipteki krediler, kredi kayıp

karşılıkları, vergi öncesi karı ve dönem net karı verileri kullanılarak kar yönetimi davranışları sergileyip sergilemedikleri test edilmektedir.

Bilindiği gibi finansal kurumlar; sermaye gereksinimlerini gidermek, kar hedeflerine ulaşmak ve vergilerini azaltmak için kar yönetimi uygulamalarına başvurabilmektedir. Bu kapsamda kredi kayıp karşılıklarını sıklıkla kullanmaktadırlar. Spesifik olarak bankalar, temerrütte düşmüş olan sorunlu kredilerinin tahakkuk eden kredi tutarlarını bilanço makyajlaması için gelir olarak muhasebeleştirilebilmektedirler. Bankalar, kredi tutarlarını ve kredi kayıp karşılıklarını olması gereken tutardan daha az göstermek suretiyle karlarını daha yüksek raporlama yoluna gidebilmektedirler. Ayrıca bankalar, karın düşük olduğu dönemlerde kredi kayıp karşılıklarının raporlanmasını ertelemek ve menkul kıymet satış gelirlerini tahakkuk ettirmek suretiyle kar tutarlarını manipüle edebilmektedirler. Bunun neticesinde bankaların nakit akışları, piyasa değerleri ve sermaye yeterlilik rasyoları değişebilmektedir. Ayrıca yatırımcıların, piyasa düzenleyicilerinin ve ilgililerin, risk durumlarına ilişkin algılarının olumlu yönde değiştirilmesi noktasında bankalar karın istikrarlı hale getirilmesini de kullanmaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgular da, Türk bankacılık sektöründe (seçilen on bankada) kredi kayıp karşılıklarının vergi öncesi kar üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu, dolayısıyla çalışma kapsamında ele alınan dönemde Türk bankacılık sektöründe kar yönetimi uygulamalarına gidildiğini göstermektedir.

Bankacılık sektöründe kar yönetimi uygulamalarının yol açtığı olumsuzlukların azaltılması konusunda atılabilecek adımlar şu şekilde sıralanabilir:

- Şirketlerdeki yönetsel fırsatçılığı azalttığı, firma değerini arttırdığı için kurumsal yönetim ve yatırımcı koruma uygulamalarına ağırlık verilmeli,
- Şirketlerin aracılık maliyetlerini düşürecek, şirketin karşı karşıya olduğu riskleri azaltacak ve şirketin değerini arttıracak şekilde, yöneticilerin eğitim düzeyleri ve akademik yeterlilikleri arttırılmalı,
- İç kontrol sisteminin geliştirilmesini, kurumsal enformasyon iletişiminin güçlendirilmesini ve şirket içi düzenlemelere yönelik ihlallerin azaltılmasını sağlayan kadın yöneticilerin oranı arttırılmalı,
- Kurumsal yönetim mekanizmasının etkinliğini ve firma performansını arttıran yönetim kurulunun bağımsızlığı sağlanmalı,

- Yönetim ve hissedarların çıkarlarının uyumlaştırılmasını sağlayan bağımsız yönetim kurulu üyelerinin sayısı arttırılmalı,
- Yönetim kurulu, genel olarak yönetim kurulu toplantılarında şirket genel müdürlerin denetleme görevlerini yerine getiren, onların hissedarların çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini sağlayan, kurumsal stratejileri formüle eden, şirkete ait diğer önemli sorunları çözen yönetim kurulu toplantılarının etkinliği artırılmalı,
- Yönetim kurulu üyelerinin yönetim kurulu toplantılarına ortalama katılım oranları yükseltilmeli,
- Devlet, şirketin operasyonel faaliyetlerinin daha iyi olabilmesi noktasında faydalı düzenlemelerin oluşturulmasını sağlamalı,

Bu doğrultuda Türkiye’de faaliyet gösteren bankalarda kar yönetimi uygulamaları statik ve dinamik panel veri analizi teknikleri kullanılarak araştırılmıştır. Bu kapsamda öncelikle uygulamaya dâhil edilen değişkenler için bankalar arasında bir yatay kesit bağımlılığı olup olmadığı araştırılmış, test sonuçları ilgili bankalarda yatay kesit bağımlılığı olduğunu göstermiştir. Ardından değişkenlerin durağan olup olmadıkları yatay kesit bağımlılığını dikkate alan Panel CADF testi kullanılarak test edilmiştir. Değişkenlerin durağanlık düzeyleri belirlendikten sonra bankalarda kar yönetimi uygulamaları öncelikle statik panel veri yöntemleri (HEKK, SEM ve REM) kullanılarak incelenmiştir. Breush-Pagan LM, F ve Hausman testi bulguları SEM’in daha tutarlı sonuçlar verdiğini göstermiştir. Dirençli standart hatalar kullanılarak elde edilen sonuçları; kredi kayıp karşılıklarının kendi gecikmeli değeri, sorunlu krediler ve aktif büyüklüğü değişkenleri istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Bulgulara göre, kredi kayıp karşılıklarının kendi gecikmeli değeri, sorunlu krediler ve aktif büyüklüğü arttıkça kredi kayıp karşılıkları artmaktadır. Diğer yandan, sermaye yeterlilik oranı ise negatif ve anlamlı bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla, sermaye yeterlilik oranı arttıkça kredi kayıp karşılıkları azalmaktadır. Kredi kayıp karşılıkları üzerinde; vergi öncesi kar, kredi mevduat oranı, büyüme oranı ve enflasyon oranı değişkenlerinin ise istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Dinamik panel veri yönteminden elde edilen bulgulara göre ise, kredi kayıp karşılıklarının kendi gecikmeli değeri, vergi öncesi kar, sorunlu krediler ve aktif büyüklüğü istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif, sermaye yeterlilik oranı ve

ekonomik büyüme oranı ise istatistiksel olarak anlamlı ve negatiftir. Dinamik panel veri yöntemden elde edilen bulguların statik panel veri yönteminden elde edilen bulgulardan farkı ise, vergi öncesi kar ve ekonomik büyüme oranı değişkenlerinin negatif ve anlamlı olmalarıdır. Bu sonuçlar analize dahil edilen bankaların kar yönetimi uygulamalarına başvurduklarını göstermiştir.

Çalışmada ayrıca spesifik olarak kredi kayıp karşılıkları ile vergi öncesi kar değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisi hem panel geneli hem de panel birimleri için sonuç veren Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) Panel Granger nedensellik testi kullanılarak araştırılmıştır. Panel geneli için elde edilen nedensellik testi bulguları, vergi öncesi kardan kredi kayıp karşılıklarına doğru tek yönlü nedensellik olduğunu göstermiştir. Vergi öncesi kardan kredi kayıp karşılıklarına doğru nedenselliğin olduğu bankalar; Garanti Bankası, Halkbank, Türkiye İş Bankası, Şekerbank, Vakıfbank ve Yapı Kredi bankalarıdır.

Son olarak çalışmanın örnekleme oluşturulurken yalnızca BIST'te işlem gören ticari bankalarının verileri analiz edilmiştir. Ancak ülkemizde faaliyet gösteren diğer ticari bankaların da göz önünde bulundurulup gelecek çalışmalarda veri setine dahil edilebilir. Ayrıca halka açık ve halka açık olmayan, sermaye yapıları açısından bankalar karşılaştırmalı bir çalışmaya konu olabilir. Dünya'da günümüzde yaşanan sağlık krizinin etkilerini göz önünde bulundurmak adına Covid-19 öncesi ve sonrası döneme ilişkin veriler kullanılarak karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir. Finans dışı sektörlerde birçok farklı model önerilmesine rağmen bankacılık sektörü açısından model oluşturma ve ihtiyari tahakkukların tespit edilmesinde ortak bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu sebeple, gelecek çalışmalarda literatürdeki bu boşluğa ilişkin finansal sektörde kar yönetimi uygulamalarına ait yeni bir model geliştirilebilir

KAYNAKLAR

- Abaoub, E., Homrani, K. ve Gamra, S. B. (2013). The determinants of earnings management: Empirical evidence in the Tunisian banking industry (1999-2010). *Journal of Business Studies Quarterly*, 4(3), 62-72.
- Abdullah, H., Bujang, I. ve Ahmad, I. (2013). Loan loss provisions and earnings management in Malaysian banking industry. *Global Journal of Business and Social Science Review*, 1(1), 93-104.
- Acar, M. ve İpçi, M. Ö. (2015). Loan loss provisions and income-smoothing hypothesis: Experience from Turkish banking sector. *Journal of Accounting*, 5(1), 118-135.
- Acar, M. (2017). Türk finans sektörünün kar yönetimi ve karların süreğenliği üzerinden kar kalitesinin incelenmesi. *Bankacılar Dergisi*, 28(102), 37-62.
- Ahmed, A. S., Takeda, C. ve Thomas, S. (1999). Bank loan loss provisions: A reexamination of capital management, earnings management and signaling effects. *Journal of Accounting and Economics*, 28(1), 1-25.
- Ahn, S. C. ve Peter S. (1995). Efficient estimation of models for dynamic panel data. *Journal of Econometrics*, 68(1), 5-27.
- Akgüç, Ö. (2007). Türkiye’de yabancı bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 36, 6-17.
- Akgüç, Ö. (2012). *Banka finansal tablolarının analizi*. İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık.
- Akileng, G. (2014). The efficacy of corporate governance in reducing opportunistic accounting earnings manipulations. *Research Journal of Finance and Accounting*, 5(24), 44-69.
- Akyazan, A. E. (2006). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun bankalara el koyma ve denetleme yetkisi. *TBB Dergisi*, 63, 146-172.
- Alantar, D. (2008). Küresel finansal kriz: Nedenleri ve sonuçları üzerine bir değerlendirme. *Maliye Finans Yazıları*, 1(81), 1-10.
- Alper, C. E. (2001). The Turkish liquidity crisis of 2000: What went wrong. *Russian and East European Finance and Trade*, 37(6), 58-80.
- Altay, O. (2017). *Türk Bankacılık Sistemi*. İzmir: Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayın No:5.
- Amat, O. ve Gowthorpe, C. (2004). Creative accounting: Nature, incidence and ethical issues. *Journal of Economic Literature Classification*, 1-19.
- Amromin, G., Huang, J., Sialm, C. ve Zhong, E. (2018). Complex mortgages. *Review of Finance*, 22(6), 1975-2007.

- Anbar, A. ve Melek, E. (2009). Bireysel yatırımcıların finansal risk algılamalarını etkileyen demografik ve sosyoekonomik faktörler. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5(9), 129-150.
- Anderson, T. W. ve Hsiao, C. (1981). Estimation of dynamic models with error components. *Journal of the American Statistical Association*, 76(375), 598-606.
- Apak, S. ve Demirel, E. (2010). *Finansal yönetim: finansal tablolar analizi ve yatırım yönetimi* (Cilt 2). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Arabacı, H. (2018). Türkiye’de bankacılık sektörünün gelişimi. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 25-42.
- Arellano, M. ve Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *Review of Economic Studies*, 58(2), 277-297.
- Arellano, M. ve Bover, O. (1995). Another look at the instrumental variable estimation of error-components models. *Journal of Econometrics*, 68(1), 29-51.
- Arı, A. ve Cergibozan, R. (2014). The recent history of financial crises in Turkey. *The Journal of European Theoretical and Applied Studies*, 2(1), 31-46.
- Arıcan, E., Yücememiş, B., Karabay, M. ve Işıl, G. (2011). Türk bankacılık sektöründe ölçek ekonomileri, pazar hakimiyeti ve rekabet gücü, maliyet etkinliği ve ölçek ekonomilerine ilişkin ekonometrik bir uygulama. *Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 278*, 1-188.
- Arıcan, E. ve Tanınmış Yücememiş, B. (2016). Ekonomik gelişmeler ve seçilmiş göstergelerle Türkiye’de bankacılık sektörü. *İktisadi Araştırmalar Vakfı*, 44-51.
- Aslan, Y. ve Çolak, Ö. F. (Ed.) (2002). *Ekonomik kriz ve kamu maliyesi: kriz ve IMF politikaları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Asteriou, D. ve Hall, S. G. (2011). *Applied econometrics (Second Edition)*. London: Palgrave.
- Ata, A. H. ve Ağ, Y. (2010). Firma karakteristiğinin sermaye yapısı üzerindeki etkisinin analizi. *Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 11, 45-60.
- Atlı, Y. ve Demir, Ö. (2015). Bankacılık sektörü ve Elazığ’da bankacılığın gelişimi. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 111-123.
- Azzali, S., Fornaciari, L. ve Mazza, T. (2014). Earnings management in bank industry. *Economia Aziendale Online*, 5(2), 99-110.
- Bakdur, A. (2003). *Bankacılık sektörünü düzenleyen kurumların yapıları: Ülke uygulamaları ve Türkiye için öneri*. Ankara: DPT Yayınları.
- Baker, T., Collins, D. ve Reitenga, A. (2003). Stock option compensation and earnings management incentives. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 18(4), 557-582.
- Bakkal, S. ve Alkan, M. (2011). *2008 Finansal krizi ve bu dönemde bankacılık sektörünün kar etme nedenleri*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Barnea, A., Ronen, J. ve Sadan, S. (1976). Classificatory smoothing of income with extraordinary items. *The Accounting Review*, 51(1), 110-122.

- Baykal, C. M. (2007). Hukuki boyutlarıyla finansal krizler. *Bankacılar Dergisi*, 60, 33-48.
- Bao, B. H. ve Bao, D. H. (2004). Income smoothing, earnings quality and firm valuation. *Journal of Business Finance and Accounting*, 31(9- 10), 1525-1557.
- Beattie, V., Brown, S., Ewers, D., John, B., Manson, S., Thomas, D. ve Turner, M. (1994). Extraordinary items and income smoothing: A positive accounting approach. *Journal of Business Finance and Accounting*, 21(6), 791-811.
- Beatty, A., Chamberlain, S. L. ve Magliolo, J. (1995). Managing financial reports of commercial banks: The influence of taxes, regulatory capital and earnings. *Journal of Accounting Research*, 33(2), 231-261.
- Beatty, A. L., Ke, B. ve Petroni, K. R. (2002). Earnings management to avoid earnings declines across publicly and privately held banks. *The Accounting Review*, 77(3), 547-570.
- Beatty, A. ve Liao, S. (2014). Financial accounting in the banking industry: A review of the empirical literature. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2-3), 339-383.
- Beaver, W. H. ve Engel, E. E. (1996). Discretionary behavior with respect to allowances for loan losses and the behavior of security prices. *Journal of Accounting and Economics*, 22(1-3), 177-206.
- Behr, A. (2003). A comparison of dynamic panel data estimators: Monte Carlo evidence and an application to the investment function (No. 2003, 05). *Discussion Paper Series 1*.
- Beneish, M. D. (2001). Earnings management: A perspective. *Managerial Finance*. 27(12), 3-16.
- Bergstresser, D. ve Philippon, T. (2006). CEO incentives and earnings management. *Journal of Financial Economics*, 80(3), 511-529.
- Bezemer, D., Grydaki, M. ve Zhang, L. (2016). More mortgages, lower growth? *Economic Inquiry*, 54(1), 652-674.
- Bhat, V. N. (1996). Banks and income smoothing: An empirical analysis. *Applied Financial Economics*, 6(6), 505-510.
- Bigus, J., Schorn, P. ve Georgiou, N. (2010). Income smoothing with unlimited liability firms. *Research Paper, University of Berne*, 1-35.
- Binder, M., Hsiao, C. ve Pesaran, M. H. (2005). Estimation and inference in short panel vector autoregressions with unit roots and cointegration. *Econometric Theory*, 21 (4), 795–837.
- Black, E. L., Sellers, K. F. ve Manly, T. S. (1998). Earnings management using asset sales: An international study of countries allowing noncurrent asset revaluation. *Journal of Business Finance and Accounting*, 25(9- 10), 1287-1317.
- Blundell, R. ve Bond, S. (1998). Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models. *Journal of Econometrics*, 87(1), 115-143.
- Blundell, R., Bond, S. ve Windmeijer, F. (2001). Estimation in dynamic panel data models: Improving on the performance of the standard GMM estimator. *Emerald Group Publishing Limited*. 1-46.

- Bond, S., Hoeffler, A. ve Temple, J. (2001). GMM estimation of empirical growth models (CEPR). *Discussion Paper No. 3048*.
- Bortoluzzo, A. B., Sheng, H. H. ve Gomes, A. L. P. (2016). Earning management in Brazilian financial institutions. *Revista de Administração*, 51, 182-197.
- Bostan, A. ve Bölükbaş, M. (2011). küresel finansal kriz ve bankacılık sektörüne etkileri: Türkiye örneği. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 48(562), 101-117.
- Brayshaw, R. E. ve Eldin, A. E. (1989). The smoothing hypothesis and the role of exchange differences. *Journal of Business Finance and Accounting*, 16(5), 621-633.
- Breton, G. ve Stolowy, H. (2000). A framework for the classification of accounts manipulations. *HEC Accounting and Management Control Working Paper*, 708, 1-93.
- Bun, M. J. G. ve Windmeijer, F. (2010). The weak instrument problem of the system GMM estimator in dynamic panel data models. *Econometrics Journal*, 13 (1), 95–126.
- Callao, S., Jarne, J. I. Ve Wroblewski, D. (2021). A systematic approach to the motivations for earnings management: A literature review. *International Journal of Emerging Trends in Social Sciences*, 10(1), 1-20.
- Can, A. V. (2010). Krizin muhasebesi ve muhasebenin krizi. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 97, 21-47.
- Ceccobelli, G. ve Giosi, A. (2019). Earnings management practices in the banking industry: The role of bank regulation and supervision. *Corporate Governance: Search for the Advanced Practices*, 193-214.
- Cheng, Q. ve Warfield, T. D. (2005). Equity incentives and earnings management. *The Accounting Review*, 80(2), 441-476.
- Cheng, Q., Warfield, T. ve Ye, M. (2011). Equity incentives and earnings management: Evidence from the banking industry. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 26(2), 317-349.
- Cho, E. ve Chun, S. (2016). Corporate social responsibility, real activities earnings management, and corporate governance: Evidence from Korea. *Asia-Pacific Journal of Accounting and Economics*, 23(4), 400-431.
- Chudik, A. ve Pesaran, M. H. (2021). An augmented Anderson–Hsiao estimator for dynamic short-t panels. *Econometric Reviews*, 1-32.
- Ciurlău, L. (2009). The control and administration of the risks at the level of the banking companies. *The University of Petroșani Economics*, 9(1), 179-186.
- Collins, J. H., Shackelford, D. A. ve Wahlen, J. M. (1995). Bank differences in the coordination of regulatory capital, earnings, and taxes. *Journal of Accounting Research*, 33(2), 263-291.
- Collins, D.W., Maydew, E. L. ve Weiss I. S. (1997). Change in the value-relevance of earnings and book values over the past forty years. *Journal of Accounting and Economics*, 24(1), 39-67.
- Copeland, R. M. (1968). Income smoothing. *Journal of Accounting Research*, 6, 101-116.

- Cornett, M. M., McNutt, J. J. Ve Tehranian, H. (2009). Corporate governance and earnings management at large US bank holding companies. *Journal of Corporate Finance*, 15(4), 412-430.
- Curcio, D. ve Hasan, I. (2015). Earnings and capital management and signaling: The use of loan-loss provisions by European banks. *The European Journal of Finance*, 21(1), 26-50.
- Çankaya, F. ve Öz, M. (2001). *Türkiye’de kamu bankalarının özelleştirilmesi: Kamu ve özel sermayeli Türk bankalarında verimlilik analizi*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Çıtak, N. (2009). Yaratıcı muhasebe hileli finansal raporlama mıdır? *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 91, 81-112.
- Çivi, H. (1985). *Türkiye’de bankacılık teori, uygulama ve sonuçları*. Ankara: Fon Matbaası, Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı Yayın No 1.
- Çolak, Ö. F. (2001). Finansal kriz ve bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma programı üzerine bir eleştiri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2, 15-30.
- Coşar, N. (2009). *Türkiye’de bankacılığın tarihsel gelişimi*. No. 0017.
- Coşkun, M. N., Ardor, H. N., Çermikli, A. H., Eruygur, H. O., Öztürk, F., Tokathoğlu, İ., Aykaç, G. ve Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye’de bankacılık sektörü piyasa yapısı, firma davranışları ve rekabet analizi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Coşkun, Ö. A. ve Eken, M. H. (2015). “2000 ve 2001 krizlerinin Türk bankacılık sektörüne etkilerinin karşılaştırılması”. *Maliye Finans Yazıları*, 29(104), 105-130.
- Dalğar, H. ve Pekin, S. (2011). Kurumsal yönetim ile finansal tablo manipülasyonu arasındaki ilişki: İMKB kurumsal yönetim endeksi'nde yer alan şirketlerde bir araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, 107, 19-43.
- Daniel, N. D., Denis, D. J. ve Naveen, L. (2008). Do firms manage earnings to meet dividend thresholds? *Journal of Accounting and Economics*, 45(1), 2-26.
- Demir, Y. ve Çakır, H. M. (2015). Finansal istikrar ve Türkiye’de bankacılık düzenlemeleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(33), 33-53.
- Dechow, P. M. ve Skinner, D. J. (2000). Earnings management: Reconciling the views of accounting academics, practitioners and regulators. *Accounting Horizons*, 14(2), 235-250.
- Dechow, P. M., Hutton, A. P., Kim, J. H. ve Sloan, R. G. (2012). Detecting earnings management: A new approach. *Journal of Accounting Research*, 50(2), 275-334.
- DeFond, M. L. Ve Park, C. W. (1997). Smoothing income in anticipation of future earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 23(2), 115-139.
- DeGeorge, F., Patel, J., ve Zeckhauser, R. (2005). Earnings management to exceed thresholds. *The Journal of Business*, 72(1), 1-33.
- DePree Jr, C. M. ve Grant, C. T. (1999). Earnings management and ethical decision making: Choices in accounting for security investments. *Issues in Accounting Education*, 14(4), 613-640.

- Dong, X., Liu, J. ve Hu, B. (2012). Research on the relationship of commercial bank's loan loss provision and earning management and capital management. *Journal of Service Science and Management*, 5, 171-179.
- Duranlar, S. (2007). *Bankacılık*. İstanbul: Kazancı Kitapçılık.
- Dye, R. A. (1988). Earnings management in an overlapping generations model. *Journal of Accounting Research*, 26(2), 195-235.
- Elleuch, S. H. ve Taktak, N. B. (2015). Earnings management and evolution of the banking regulation: The case of Tunisian banks following the IMF recommendations. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 5(2), 150-168.
- Emirmahmutoğlu, F. ve Köse, N. (2011). Testing for Granger causality in heterogeneous mixed panels. *Economic Modelling*, 28(3), 870-876.
- Ertuğrul, A. ve Zaim, O. (1996). *Türk bankacılığında etkinlik: Tarihi gelişim kantitatif analiz*. Ankara: İşletme ve Finans Yayınları.
- Escobari, D. (2018). Dynamic panels. <https://faculty.utrgv.edu/diego.escobari/teaching/Econ8375/Handouts/chapter11.pdf>
- Esen, O. (2001). *Türk bankacılık sektörü*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Fern, R. H., Brown, B. C. ve Dickey, S. W. (1994). An empirical test of politically-motivated income smoothing in the oil refining industry. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 10(1), 92-100.
- Fetullah, A. (2018). Türk bankacılık sektörünün yapısı ve sorunları. *İş ve Hayat*, 4(8), 54-73.
- Fidan, M. M. (2019). Ticari alacaklarda değer düşüklüğü – TFRS 9 Finansal araçlar standardının basit yaklaşımı ve vergi usul kanunu karşılaştırılması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 81, 37-58.
- Fischer, P. E. ve Verrecchia, R. E. (2000). Reporting bias. *The Accounting Review*, 75(2), 229-245.
- Frait, J. ve Komarkova, Z. (2013). Loan loss provisioning in selected European banking sectors: Do banks really behave in a procyclical way?. *Finance a Uver*, 63(4), 308.
- Fudenberg, D. ve Tirole, J. (1995). A theory of income and dividend smoothing based on incumbency rents. *Journal of Political Economy*, 103(1), 75-93.
- Fukase, E. (2010). Revisiting linkages between openness, education and economic growth: System GMM approach. *Journal of Economic Integration*, 193-222.
- Hahn, J. (1999). How informative is the initial condition in the dynamic panel model with fixed effects? *Journal of Econometrics*, 93(2), 309-326.
- Hahn, J., Hausman, J. ve Kuersteiner, G. (2007). Long difference instrumental variables estimation for dynamic panel models with fixed effects. *Journal of Econometrics*, 140(2), 574-617.
- Hamdi, F. M. ve Zarai, M. A. (2013). Perspectives of earnings management in Islamic banking institutions. *International Journal of Business and Management Invention*, 2(9), 26-38.

- Han, C. ve Phillips, P. C. (2010). GMM estimation for dynamic panels with fixed effects and strong instruments at unity. *Econometric Theory*, 26(1), 119-151.
- Hausman, J. A. ve Pinkovskiy, M. (2017). Estimating dynamic panel models: Backing out the Nickell bias. *Econstor*, 1-26.
- Healy, P. M. (1985). The effect of bonus schemes on accounting decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 7(1-3), 85-107.
- Healy, P. M. ve Wahlen, J. M. (1999). A review of the earnings management literature and its implications for standard setting. *Accounting Horizons*, 13(4), 365-383.
- Hill, R. C., Griffiths, W. E. ve Lim, G. C. (2012). *Principles of econometrics (Fourth Edition)*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Hope, O. K. ve Wang, J. (2018). Management deception, big-bath accounting and information asymmetry: Evidence from linguistic analysis. *Accounting, Organizations and Society*, 70, 33-51.
- Huang, H. L., Liang, L. W., Chang, H. Y. ve Hsu, H. Y. (2021). The influence of earnings management and board characteristics on company efficiency. *Sustainability*, 13(21), 1-18.
- Hung, C. H. D., Jiang, Y., Liu, F. H. ve Tu, H. (2018). Competition or manipulation? An empirical evidence of determinants of the earnings persistence of the US banks. *Journal of Banking and Finance*, 88, 442-454.
- Gao, J., Gao, B. ve Wang, X. (2017). Trade-off between real activities earnings management and accrual-based manipulation-evidence from China. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 29, 66-80.
- Garriga, C., Kydland, F. E. ve Šustek, R. (2017). Mortgages and monetary policy. *The Review of Financial Studies*, 30(10), 3337-3375.
- Gökgöz, A. (2019). TFRS 9 Finansal araçlar standardı çerçevesinde ticari alacaklara ilişkin beklenen kredi zararlarının tespiti ve muhasebeleştirilmesi. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, 5(2), 163-178.
- Graham, J. R., Harvey, C. R. ve Rajgopal, S. (2005). The economic implications of corporate financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*, 40(1-3), 3-73.
- Greene, W. H. (2003). *Econometric analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Grougiou, V., Leventis, S., Dedoulis, E. ve Owusu-Ansah, S. (2014). Corporate social responsibility and earnings management in US banks. *Accounting Forum*. 38(3), 155-169.
- Guidry, F., Leone, A. J. ve Rock, S. (1999). Earnings-based bonus plans and earnings management by business-unit managers. *Journal of Accounting and Economics*, 26(1-3), 113-142.
- Guinn, R. E., Schroeder, R. G. ve Sevin, S. K. (2005). Accounting for asset retirement obligations. *The CPA Journal*, 75(12), 30.
- Gunny, K. A. (2010). The relation between earnings management using real activities manipulation and future performance: Evidence from meeting earnings benchmarks. *Contemporary Accounting Research*, 27(3), 855-888.

- Günel, M. (2007). *Para, banka ve finansal sistem (Cilt 2)*. Ankara: Yeni Dönem Yayınları.
- Gündoğdu, A. (2016). *Bankacılık hukuku – kavram – uygulama – yapı*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Güney, A. (2007). *Banka işlemleri*. İstanbul: BETA Yayıncılık.
- İncekara, A. (2011). *Bankacılık ve finansal kurumlar*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayın No: 3.
- İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E. ve Atioğlu, E. (2012). Türk bankacılık sektöründe büyüme, büyüklük ve sermaye yapısı kararlarının karlılığa etkisinin analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(1), 291-311.
- Jiang, C. (2006). 'Optimism' vs 'Big Bath' accounting - a regulatory dilemma in Chinese. *Financial Reporting Practices*.1-28.
- Jones, J. J. (1991). Earnings management during import relief investigations. *Journal of Accounting Research*, 29(2), 193-228.
- Jordan, C. E. ve Clark, S. J. (2004). Big bath earnings management: The case of goodwill impairment under SFAS No. 142. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 20(2), 63-69.
- Jorissen, A. ve Otle, D. (2010). The management of accounting numbers: Case study evidence from the 'crash' of an airline. *Accounting and Business Research*, 40(1), 3-38.
- Jung, H., Kwon, H. U. ve Jeon, G. (2015). An alternative system GMM estimation in dynamic panel models. *Journal of Economic Theory and Econometrics*, 26(2), 57-78.
- Kahraman Akdoğan, S. (2012). Türkiye'de mali serbestleşme süreci ve krizlerin kısa bir özeti. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 189-207.
- Kale, S. ve Eken, M. H. (2017). Türk bankacılığında krizler ve çıkarılan dersler. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 11-23.
- Karabayır, M. E. (2019) *Muhasebe kalitesi ve finansal raporlama*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Karacan, A. İ. (1996). *Bankacılık ve kriz*. İstanbul: Creative Yayıncılık.
- Karlık, R. (2002). *Türkiye ekonomisi: Tarihsel gelişim, yapısal ve sosyal değişim*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kaszniak, R. (1999). On the association between voluntary disclosure and earnings management. *Journal of Accounting Research*, 37(1), 57-81.
- Kazgan, G. (2008). *Türkiye ekonomisinde krizler (1929-2001): Ekonomi politik açısından bir irdeleme*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keskin, E., İnan, E. A., Mumcu, M., Erdönmez, P., Kılınc, G., Özaktan, A. ve Kranda, A. (2008). 50. yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de bankacılık sistemi 1958-2007. *Türkiye Bankalar Birliği*, 262, 1-36.
- Kim, M. ve Kross, W. (1998). The impact of the 1989 change in bank capital standards on loan loss provisions and loan write-offs. *Journal of Accounting and Economics*, 25(1), 69-99.

- Korukçu, Ü. (1998). *Bankacılığın tarihsel gelişimi, 40. yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk bankacılık sistemi*. Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.
- Koşan, L. ve Karadeniz, E. (2013). Türk imalat sektöründe küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin finansal performansının dupont analiz tekniğiyle incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 45-62.
- Kothari, S. P., Mizik, N. ve Roychowdhury, S. (2016). Managing for the moment: The role of earnings management via real activities versus accruals in SEO valuation. *The Accounting Review*, 91(2), 559-586.
- Kök, D. ve Ay, O. E. (2013). 2008 küresel finansal krizinin Türk bankacılık sektörü etkinlik düzeylerine yansımaları üzerine bir araştırma (2007-2009). *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 10, 155-170.
- Kripfganz, S. ve Schwarz, C. (2019). Estimation of linear dynamic panel data models with time- invariant regressors. *Journal of Applied Econometrics*, 34(4), 526-546.
- Kumari, P. ve Pattanayak, J. K. (2015). Earnings management and firm performance: An insight into Indian commercial banks. *Journal of Scientific Research and Development*, 2(11), 76-84.
- Küçüksözen, C. ve Küçükkocaoğlu, G. (2005). Kurumsal şirket yönetiminde finansal tabloların rolü. *Muhasebe ve Denetim Bakış*, 16, 1-25.
- Labra, R. ve Torrecillas, C. (2018). Estimating dynamic panel data: A practical approach to perform long panels. *Revista Colombiana de Estadística*, 41(1), 31-52.
- Li, F., McDowell, E. ve Moore, E. (2009). Accrual based earnings management, real transactions manipulation and expectations management: US and International evidence. *In Working paper*.
- Liang, P. J. (2004). Equilibrium earnings management, incentive contracts and accounting standards. *Contemporary Accounting Research*, 21(3), 685-718.
- Lin, A. ve Guo-Hua, C. (2013). Commercial bank's earnings management and cash dividends policy—Study on particularity of listed commercial banks in China. *International Conference on Management Science and Engineering 20th Annual Conference Proceedings*, s. 1707-1712.
- Lo, K. (2008). Earnings management and earnings quality. *Journal of Accounting and Economics*, 45(2-3), 350-357.
- Loredana C. (2009). The control and administration of the risks at the level of the banking companies. *Economics*, 9(1), 179-186.
- Ma, C. K. (1988). Loan loss reserves and income smoothing: The experience in the US banking industry. *Journal of Business Finance and Accounting*, 15(4), 487-497.
- Ma, M. L. ve Song, V. (2016). Discretionary loan loss provisions and systemic risk in the banking industry. *Accounting Perspectives*, 15(2), 89-130.
- Mandacı, P. E. (2003). Türk bankacılık sektörünün taşıdığı riskler ve finansal krizi aşmada kullanılan risk ölçüm teknikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5,(1), 67-84.
- Mayer, C. J. Ve Pence, K. (2008). Subprime mortgages: What, where and to whom? *National Bureau of Economic Research*, 1-41.

- Merchant, K. A. (1987). Fraudulent and questionable financial reporting: A corporate perspective. *Financial Executives Research Foundation*, 5-18.
- Merchant, K. A. ve Rockness, J. (1994). The ethics of managing earnings: An empirical investigation. *Journal of Accounting and Public Policy*, 13(1), 79-94.
- Moore, M. L. (1973). Management changes and discretionary accounting decisions. *Journal of Accounting Research*, 11(1), 100-107.
- Moral-Benito, E., Allison, P. D. ve Williams, R. A. (2017). Dynamic panel data modelling using maximum likelihood: An alternative to arellano-bond. *Applied Economics*, 51(20), 2221-2232.
- Moses, O. D. (1987). Income smoothing and incentives: Empirical tests using accounting changes. *Accounting Review*, 62(2), 358-377.
- Moyer, S. (1990). Capital adequacy ratio regulations and accounting choices in commercial banks. *Journal of Accounting and Economics*, 13, 123-154.
- Mozes, H. A. (1997). The implications of a LIFO liquidation for future gross margins. *Journal of Financial Statement Analysis*, 2(4), 39-51.
- Mulford, C. W. ve Comiskey, E. E. (2005). *The financial numbers game: Detecting creative accounting practices*, John Wiley & Sons.
- Nagar, V., Nanda, D. ve Wysocki, P. (2003). Discretionary disclosure and stock-based incentives. *Journal of Accounting and Economics*, 34(1-3), 283-309.
- Nickell, S. (1981). Biases in dynamic models with fixed effects. *Econometrica*, 49(6), 1417-1426.
- Nieken, P. ve Sliwka, D. (2015). Management changes, reputation and “Big Bath” - earnings management. *Journal of Economics and Management Strategy*, 24(3), 501-522.
- Nordin, N. ve Nordin, N. (2016). Determinants of innovation in developing countries: A panel generalized method of moments analysis. *Journal Ekonomi Malaysia* 50(2), 93-105.
- Norden, L. ve Stoian, A. (2014). Bank earnings management through loan loss provisions: A double-edged sword? *DNB Working Paper, No. 404*, 1-14.
- Ocak, M. ve Güçlü, F. C. (2014). Muhasebe manipülasyonu: Hile, yaratıcı muhasebe, kar ve izlenim yönetimine ilişkin kavramsal çerçeve. *Alanya İslahat Fakültesi Dergisi*, 6(3), 123-135.
- Olszak, M., Pipień, M., Kowalska, I. ve Roszkowska, S. (2017). What drives heterogeneity of cyclicity of loan loss provisions in the EU? *Journal of Financial Services Research*, 51(1), 55-96.
- Ozili, P. K. ve Arun, T. G. (2018). Income smoothing among European systemic and non-systemic banks. *The British Accounting Review*, 50(5), 539-558.
- Ozili, P. K. (2020). Banking sector earnings management using loan loss provisions in the Fintech era. *International Journal of Managerial Finance*, 18(1), 75-93.
- Önal, Y. B. ve Sevimeser, N. C. (2006). Yabancı banka girişlerinin Türk bankacılık sistemine etkileri: Yerli ve yabancı bankaların etkinlik analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 295-312.

- Özdemir, Z. (2010). Bilanço yapısı itibariyle Türk bankacılık sistemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 867-899.
- Özdemir, F. S. ve Özulucan, A. (2010). *Katılım bankacılığı*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Özkul, G. ve Örün, E. (2016). Girişimcilik ve inovasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Ampirik bir araştırma. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi*, 5(2), 17-51.
- Özsoy, C. E. ve Tosunoğlu, B. T. (2017). GSYH'nin ötesi: Ekonomik gelişmenin ölçümünde alternatif metrikler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 285-301.
- Packer, F. ve Zhu, H. (2012). Loan loss provisioning practices of Asian banks, *BIS Working Papers No: 375*, 1-27.
- Parasız, İ. (2002). *Enflasyon, kriz, ayarlamalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Parasız, İ. (2007). *Modern bankacılık teori ve uygulama*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Peasnell, K. V., Pope, P. F. ve Young, S. (2000). Accrual management to meet earnings targets: UK evidence pre-and post-Cadbury. *The British Accounting Review*, 32(4), 415-445.
- Peker, İ. ve Karaağaçlı, B. (2015). Dünya ve Türkiye'de sermaye piyasası altyapı kurumları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7(13), 341-375.
- Phillips, J., Pincus, M. ve Rego, S. O. (2003). Earnings management: New evidence based on deferred tax expense. *The Accounting Review*, 78(2), 491-521.
- Prawida, N. ve Sutrisno, S. (2021). Leverage, profitability, corporate governance mechanism and earning management: Cases in manufacturing company in Indonesia stock exchange. *Asian Management and Business Review (AMBR)*, 1(1), 35-45.
- Rangan, S. (1998). Earnings management and the performance of seasoned equity offerings. *Journal of Financial Economics*, 50(1), 101-122.
- Revsine, L. (1991). The selective financial misrepresentation hypothesis. *Accounting Horizons*, 5(4), 16-27.
- Robb, S. W. (1998). The effect of analysts forecasts on earnings management in financial institutions. *Journal of Financial Research*, 21(3), 315-331.
- Ronen, J. ve Sadan, S. (1975). Classificatory smoothing: Alternative income models. *Journal of Accounting Research*, 133-149.
- Roodman, D. (2009a). A note on the theme of too many instruments. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 71(1), 135-158.
- Roodman, D. (2009b). How to do xtabond2: An introduction to difference and system GMM in Stata. *The Stata Journal*, 9(1), 86-136.
- Roychowdhury, S. (2006). Earnings management through real activities manipulation. *Journal of Accounting And Economics*, 42(3), 335-370.
- Sabuncu, B. (2019). *Muhasebe hileleri ve çözümleri*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Schipper, K. (1989). Earnings Management. *Accounting Horizons*, 3(4), 91.

- Scholes, M, Wilson, G. P. ve Wolfson, M. (1990). Tax planning, regulatory capital planning and financial reporting strategy for commercial banks. *Review of Financial Studies*, 3(4), 625-650.
- Selçuk, B. (2010). Küresel krizin Türk finans sektörü üzerindeki etkileri. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(2), 21-27.
- Sevilengül, O. (2001). *Banka muhasebesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Shen, C. H. ve Chih, H. L. (2005). Investor protection, prospect theory and earnings management: An international comparison of the banking industry. *Journal of Banking and Finance*, 29(10), 2675-2697.
- Smith, J. (1996). Dynamic models for panel data - part 2: Proposed solutions. *Stata Journal*, 9(1), 86-136. <https://warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/jcsmith/panel/>
- Söderbom, M., Teal, F., Eberhardt, M., Quinn, S. ve Zeitlin, A. (2014). *Empirical Development Economics*. Routledge.
- Stowoly, H., Breton, G. (2004). Accounts manipulation: A literature review and proposed conceptual framework. *Review of Accounting and Finance*, 3(1), 5-66.
- Studenmund, A. H. ve Johnson, A. K. (2016). *Using econometrics: A practical guide*. Boston: Pearson.
- Sümer, G. (2016). Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ve AB bankacılık sektörü ile karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 485-508.
- Şendoğdu, A. A. (2006). *Bankacılığa giriş*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Takan, M. (2001). *Bankacılık*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Taktak, N. B., Zouari, S. B. S. ve Boudriga, A. (2010). Do Islamic banks use loan loss provisions to smooth their results?. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 1(2), 114-127.
- Tokuga, Y. ve Yamashita, T. (2011). Big bath and management change. *Working Paper*, 123, 1-15.
- Toprak, M. ve Demir, O. (2001). Türk bankacılık sektörü: Sorunlar, krizler ve arayışlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 1-26.
- Turgut, A. ve Ertay, H. İ. (2016). Bankacılık sektörünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye üzerine nedensellik analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 114-128
- Uluyol, O. (2019). 1980-2000 döneminde Türkiye’de bankacılığının gelişimi. *Muhasebe ve Finansman Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4(17), 73-107.
- Uyar, S. (2003). *Bankacılık krizleri*. Ankara: Beta Basım Yayıncılık.
- Uygur, E. (2001). 2000 kasım ve 2001 şubat krizleri üzerine değerlendirmeler. *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, 25(227), 37-70.
- Verrecchia, R. E. (2001). Essays on disclosure. *Journal of Accounting and Economics*, 32(1-3), 97-180.
- Vurucu, M. ve Arı, M. U. (2017). *A’dan Z’ye bankacılık yasal mevzuat – organizasyon – fonlar (Cilt 1)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Vurucu, M. ve Arı, M. U. (2017). *A'dan Z'ye bankacılık ürün ve hizmetler – krediler – insan kaynakları (Cilt 2)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uwuigbe, U., Amiolemen, O. O., Uwuigbe, O. R., Asiriwa, O. ve Jafaru, J. (2017). Disclosure quality and earnings management of selected Nigerian banks. *The Journal of Internet Banking and Commerce*, 1-12.
- Warfield, T. D., Wild, J. J. ve Wild, K. L. (1995). Managerial ownership, accounting choices and informativeness of earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 20(1), 61-91.
- Yasuda, Y., Okuda, S. Y. ve Konishi, M. (2004). The relationship between bank risk and earnings management: Evidence from Japan. *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 22(3), 233-248.
- Yates, K. (2016). *Earnings management - global perspectives, performance and future research*. New York: Nova Science Publishers Inc.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107-117.
- Yıldırım, O. (2004). Türk bankacılık sektörünün temel sorunları ve sektörde yaşanan mali riskler. *Dış Ticaret Dergisi*, 30, 1-12.
- Yıldırım, Z. (2006). *Finansal krizler erken uyarı sistemleri*. İstanbul: Nobel Kitabevi.
- Yüce Civelek, B. (2009). Küresel finansal kriz ve Türk bankacılık sektörü. *Boğaziçi Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü Leaders Dergisi*, 10, 32-34.
- Yüksel Mermod, A. ve Ceran, M. (2011). Basel III doğrultusunda bankacılık riskleri ve sermaye yeterliliği: Türk bankacılık sektörü üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 2(4), 29-38.
- Zang, A. Y. (2012). Evidence on the trade-off between real activities manipulation and accrual-based earnings management. *The accounting review*, 87(2), 675-703.
- Zengin, S. (2018). *Finansal tablo hileleri ve BOBİ FRS kapsamında örnek uygulamalar*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zivot, E. (2013). Introduction to dynamic panel data: Autoregressive models with fixed effect. <https://faculty.washington.edu/ezivot/econ583/dynamicpanelslides.pdf>
- Aydemir, N. (2004). Dünden bugüne Türkiye'de bankacılık. Yayımlanmamış Doktora Tezi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Bolat, İ. (2019). Türk bankacılık sektöründe katılım bankalarının yeri ve QISMUT ülkelerinde islami bankaların finansal etkinliği üzerine bir araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kahramanmaraş.
- Dinçer, A. (2006). Bankacılık sektöründe konsolidasyon, ülke deneyimleri ve türkiye için öneriler. *Uzmanlık Tezi Devlet Planlama Teşkilatı Yayın No: 2697*, Ankara.
- İbiş, E. (2013). 2001 Krizi: Türk bankacılık sektörü üzerine etkileri. Yüksek Lisans Tezi. *Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Bostan, A., Ürüt Kelleci, S. ve Süklüm, N. (2010). Küresel ekonomik krizin Türk turizm sektörüne etkileri. *11. Ulusal Turizm Kongresi*, Aydın, 2-5 Aralık.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2001). Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı, Ankara.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2002). Banka Sermayelerinin Güçlendirilmesi Programı: Tanıtım Rehberi, Ankara.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2012). Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, Sayı: 28337.

<https://www.ccsenet.org/journal/index.php/ijef/article/view/25164>

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120628-17.htm>

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf>

<https://www.bddk.org.tr/BultenAylik/>

ÖZGEÇMİŞ

2007 yılında başladığı Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme (İngilizce) bölümünden 2012 yılında mezun oldu. 2013 yılında Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 2016 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalının Yüksek Lisans programından mezun oldu. 2016 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim dalında doktora eğitimine başladı. Halen Kırıkkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Adı Soyadı : Ufuk DOĞAN

Eğitim Durumu

Lisans : Afyon Kocatepe Üniversitesi – İşletme (İngilizce) 2007 – 2012

Yüksek Lisans : Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı 2013-2016

Doktora : Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı 2016 - 2022

Çalışma Durumu : Kırıkkale Üniversitesi İşletme Bölümü Araştırma Görevlisi (2013 - Devam ediyor)

Yayınları : Doğan, U. ve Dinç, Y. (2021). *Muhasebe Manipülasyonu Uygulamaları ve Muhasebe Bilgi Kalitesi Üzerine Etkisi: Kavramsal Çerçeve*. Ankara: Gece Kitabevi.

Doğan, U. ve Durukan, T. (2015). Social Responsibility Project for Liveable World and Sustainable Development: Green Marketing. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 32(3), 85-93.

Doğan, U., Dinç, Y. ve Gökdeniz, İ. (2018). Beden İmajı Memnuniyetinin ve Materyalist Eğilimlerin Gösterişi Tüketim Üzerine Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Ekonomi, İşletme, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)*, 3(2), 1-40.

Cengiz, S. ve Doğan, U. (2018). Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 10 Kapsamında Raporlama Döneminden (Bilanço Tarihinden) Sonraki Olayların

Muhasebe Uygulamaları ve Raporlanması. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(1), 123-144.

Cengiz, S.ve Doğan, U. “Determinants Of The Going-Concern Assumption in Financial Reporting: The Case Of Turkey”, 5th RSEP International Social Sciences Conference (Barcelona), 07-10 Kasım 2017.

Kılınç, E. C., Şahbaz Kılınç, N. Ve Doğan, U. “The Effect of Operational Expenses on Sales Revenues: An Application on the BIST Informatics and Technology Firms”, 5th RSEP Social Sciences Conference (Barcelona), 07-10 Kasım 2017.

Cengiz, S., Dinç, Y. ve Doğan, U. “The Determinants of Independent Audit Opinion: Evidence From Turkey”, 7th RSEP International Social Sciences Conference (Amsterdam), 1-4 Mayıs 2018.

Doğan, U. “Determination of Factors Affecting the Perfection of Accounting Profession in Students with a Undergraduate Level on Accounting Education”, 12th RSEP International Social Sciences Conference (Barcelona), 23-25 Nisan 2019.

Araştırma Alanları

:Muhasebe Standartları, Muhasebe Manipülasyonları, Denetim.